

**T.C.
STANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

AMD G RAYBAY'IN KAVRAMLAR, METNİN İNCELEMESİ, SÖZLÜK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Pelin DENİZ

1110080002

Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Programı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vahit TÜRK

MAYIS 2014

Ç NDEK LER

ÖNSÖZ	x
G R	1
D L NCELEMES	26
EK L B LG S	27
1. YAPIM EKLER	27
1.1 S MDEN S M YAPMA EKLER	27
1.1.1 +lık/+lik	27
1.1.2. + cı/+ci/+ç1/+çi	27
1.1.3. +lı/+li	27
1.1.4. +sız/+siz/+suz	27
1.1.5. +k1/+ki	27
1.1.6. +çık/+çik/+çük.....	27
1.1.7. +çak/+çek.....	27
1.1.8. +ça/+çe.....	28
1.1.9. +da /+de	28
1.1.10. +av/+ev/+v.....	28
1.1.11. +inci/ nci/+/+nç1/+nçi/+üncü	28
1.2. S MDEN F L YAPMA EKLER	28
1.2.1. +la-/+le-	28
1.2.2. +a-/+e-	28
1.2.3. +ı-/+i-.....	28
1.2.4. +ay-/+ey-	28
1.2.5. +ul-/+ül-.....	28
1.2.6. +sı-/+si-.....	29
1.2.7. +sıra-/+sire-	29
1.2.8. +k-.....	29
1.2.9. +ar-/+er-/+r-.....	29
1.2.10. +ra-/+re-.....	29
1.2.11. +da-/+de-	29

1.3. F LDEN S M YAPMA EKLER	29
1.3.1.-k+/-ık+/-ik+	29
1.3.2. -ak+/-ek+.....	29
1.3.3. -gı+/-gi+/-gu+/-gü+.....	29
1.3.4. -güç+	30
1.3.5.-tı+/-ti+.....	30
1.3.6.-kın+/-kin+.....	30
1.3.7. -n+/-ın+	30
1.3.8. -anak+	30
1.3.9.-ga+/-ge+	30
1.4 F LDEN F L YAPMA EKLER	30
1.4.1. -n/-ın/-ün-.....	30
1.4.2. -l/-ıl/-ul-	30
1.4.3.-	30
1.4.4.-dır/-dir/-tır/-tir-	31
1.4.5. -t-	31
1.4.6. -r/-ır/-ir-.....	31
1.4.7.-msire-.....	31
2. ÇEK M EKLER	31
2.1. S M ÇEK M EKLER	31
2.1.1. ÇOKLUK +lar/+ler.....	31
2.1.2. YEL K.....	31
2.1.3. A TL K +ki.....	32
2.1.4. LG HAL +nı /+ni	32
2.1.5. YÜKLEME HAL +nı/+ni	32
2.1.6. YÖNELME HAL +ge/+ga/+ka.....	32
2.1.7. BULUNMA HAL +de/+da/+ta/+te	32
2.1.8. ÇIKMA HAL +dan/+den/+tan/+ten.....	33
2.1.9.1. VASITA HAL +le	33
2.1.9.2. VASITA HAL +man.....	33
2.1.10.1 E TL K HAL +ça.....	33

2.1.10.2 E TL K HAL +day.....	33
2.1.11. YÖN GÖSTERME HAL +ga taban.....	33
2.1.12. ZAM R ÇEK M	33
2.1.13. ARET ZAM RLER N N ÇEK MLER	34
2.2. F L ÇEK M EKLER	34
2.2.1. BAS T ÇEK MLER	34
2.2.1.1. GÖRÜLEN GEÇM ZAMAN –dı/-di/-tı/-ti	34
2.2.1.2. DUYULAN GEÇM ZAMAN –gan/-gen/-kan/-ken.....	34
2.2.1.3. KES N MD K ZAMAN –a/-e yatır	34
2.2.1.4. KES N GELECEK ZAMAN –acak/-ecek.....	35
2.2.1.4.1. –gay	35
2.2.1.5. GEN ZAMAN –r/-ar/-er	35
2.2.1.5.1. MD K ZAMAN FADEL GEN ZAMAN -y.....	35
2.2.1.6. EM R	35
2.2.1.7. ART –sa/-se	35
2.2.1.8. GEREKL L K gerek.....	35
2.2.2. B RLE K ÇEK MLER.....	36
2.2.2.1. H KAYE.....	36
2.2.2.1.1. GEÇM ZAMANLARDA H KAYE.....	36
2.2.2.1.1.1. -gan edi /-kan edi/-ken edi	36
2.2.2.1.2. GEN ZAMANDA H KAYE.....	36
2.2.2.1.2.1. –a edi/-e edi/-y edi	36
2.2.2.1.2.2. -ar edi/-ır edi/-r edi.....	36
2.2.2.1.3. GEN ZAMANDA OLUMSUZLUK H KAYE –mez edi.....	36
2.2.2.2. R VAYET.....	36
2.2.2.2.1. GEÇM ZAMANDA R VAYET	36
2.2.2.2.1.1. –gan eken/-gen eken	36
2.2.2.2.2. GEN ZAMANDA R VAYET.....	37
2.2.2.2.2.1.- a eken.....	37
2.2.2.2.2.2.-ar eken	37
3. SIFAT F LLER	37

3.1.-gan+/-gen+	37
3.2. -mı +	37
3.3.-acak+/-ecek+	37
3.4. -maz+	37
4. ZARF F LLER	37
4.1. BAS T ZARF F LLER -e/-a	37
4.1.1. TEKRAR GRUPLARINDA.....	37
4.1.2. B RLE K F LLERDE.....	38
4.1.3. -p/-ıp/-up	38
4.2. B RLE K ZARF-F LLER.....	38
4.2.1. -ganda/-gende.....	38
5. S M F LLER	38
5.1. -v+/-uv+/-üv+.....	38
5.2.-ma+/-me+	38
5.3.-mak+/-mek+	38
5.4. - +	38
MET N.....	39
ALTAYLIGA	40
SATLIK MT AN.....	41
SENME ED Nİ?.....	43
..... 'GA	44
CO KUN.....	45
MEN DE ANT ETT M.....	46
ANT ETKENMEN AYTAMAN.....	48
KÖRÜ ÜV	50
VESVESEL G M	52
OKUGAN KIZGA.....	53
YOLCULAR.....	54
T NTÜV (OBLAVA)	56
HORLUK.....	58
NCE	59

K TAPÇI BABAGA.....	60
CA LIKKA.....	61
TATAR OCASINA	64
KALAY ET P SIRIMNI SAGA AÇAYIM.....	65
TATAR ÇÜN	66
KERÇ.....	68
NE SAKLADIÑ O KADAR?.....	69
AY DEMEÑ Z, BABAYLAR.....	70
KETME, BALAM, AYIPTIR.....	72
LEYLAGA.....	74
YAÑI DEFTERGE.....	75
G ZL SÜYGÜ	76
NAMUSLI KIZGA (I).....	77
NAMUSLI KIZGA (II)	78
NAMUSLI KIZGA (III)	79
KARGI SAGA.....	80
SEN.....	81
ANAMA	82
M LLET SÜYGÜS BOLMAGAYDI.....	83
MEKTEP KEREK	84
YA TATARGA	87
HO KELD Ñ Z.....	88
ÖLÜGE.....	89
KARASUV	90
BAGÇASARAY	92
Agamnı Sare karda ım için yazgan iirinden aklımda kalgan yeri	94
AKYAR YALISINDA	94
YA TATARLARGA!.....	96
KIZLARGA PEK YANA MA!.....	98
C G TKE	99
TAÑDA	100

Kırım-Tatar bitaraf konferentsiyasına kelgen vekillerni köyge kaytgan so cemaatni cıyıp aytkan nutkları	102
KÖZLER	106
ZEL HA TOTAY ÇOBANZADEN Ñ ALBOMUNA.....	106
SEYDAHMED TATARNIÑ KIZI AY E TOTAYGA	107
TATAR A RLER NE.....	108
KADET KAÇA.....	110
TALAK.....	112
AÇLIK	114
FENGE.....	116
TANI BOLDUM	117
KIZILTA LI HAT CE TOTAYGA.....	121
C G T TÜRKÜSÜ.....	122
ULU ÖZENL AS YE TOTAYGA.....	123
C G TN Ñ CIRI.....	125
DARULMALUMATNI B T RGEN KIZLARIMIZGA	126
ARKLILARGA	128
ÖMÜR KECE.....	130
ÖKSÜZLER.....	131
AYRILIK	136
SIÇANÇIKMAN MI ICIK.....	138
TAYÇIGIM	139
ÇOLPAÑGA.....	140
TOTAYGA	142
KAYGI.....	143
ARFE KÜNÜ.....	145
MUBAL GACI A RGE	146
ALMA U KÜÑLER	147
SPEKÜLYANT	148
B RL K.....	149
UYANIÑIZ, TATARLAR!	149

MEKTUP.....	150
“ RLER N N ÇÜN BASTIRMAYSIÑ?”-DEGEN DOSTUMA.....	151
ÖPKELEV.....	152
YA LIGINA TOYMA Y ÖLGEN ARKADA IM YAYA FER TKE....	154
SÖZLÜK.....	156
MET N AKTARMASI.....	190
ALTAYLI'YA.....	191
SATILIK MT HAN.....	192
SEN M YD N?	194
.....'YA	195
CO KUN.....	196
BEN DE ANT ETT M.....	197
ANT ETKENMEN D YORUM	199
GÖRÜ ME.....	201
VESVESEL M	203
OKUYAN KIZA.....	204
YOLCULAR.....	206
BASKIN.....	208
HORLUK.....	210
NCE.....	211
K TAPÇI BABAYA.....	212
GENÇL E	213
TATAR HOCASINA	216
NASIL SIRRIMI SANA AÇAYIM?.....	217
TATAR Ç N.....	218
KERÇ.....	220
N YE SAKLADIN O KADAR?.....	221
ÖYLE DEMEY N BABALAR	222
G TME, ÇOCU UM, AYIPTIR.....	224
LEYLÂ'YA	226
YEN DEFTERE	227

G ZL SEVG	228
NAMUSLU KIZA (I)	229
NAMUSLU KIZA (II)	230
NAMUSLU KIZA (III)	231
BEDDUA SANA	232
SEN	233
ANAMA	234
M LLET SEVG S OLMASAYDI	235
OKUL LAZIM	236
GENÇ TATAR'A	239
HO GELD N Z	240
ÖLÜYE	241
KARASU	242
BAHÇESARAY	244
A abeyimin Sâre karde im için yazdı 1 iirden aklımda kalan kısmı	246
AKYAR SAH L NDE	246
GENÇ TATARLARA!	248
KIZLARA PEK YANA MA!	250
Y DE	252
TANDA	253
Kırım Tatar tarafsız konferansına gelen vekillerinin köye döndükten sonra insanları toplayıp attıkları nutuk	254
GÖZLER	258
ZEL HA HANIM ÇOBANZADE'N N ALBÜMÜNE	258
SEY T AHMET TATAR'IN KIZI AY E HANIM'A	259
TATAR A RLER NE	261
KADET KAÇIYOR	263
TALAK	264
AÇLIK	266
FENE	269
TANI TIM	269

KIZILTA LI HAT CE HANIM'A	273
Y G T TÜR KÜSÜ.....	275
ULU ÖZENL AS YE HANIM'A	276
Y D N ARKISI	277
DARÜLMUALL MAT'I B T REN KIZLARIMIZA.....	279
DO ULULARA.....	281
ÖMÜR GEÇER	283
ÖKSÜZLER.....	284
AYRILIK.....	289
SIÇANCIK LE KED C K.....	291
TAYCI IM	292
ÇOBAN YILDIZINA	293
TOKAY'A.....	295
KAYGI.....	296
AR FE GÜNÜ	298
MÜBALA ACI A RE.....	299
ALMA U GÜNLER	301
VURGUNCU.....	302
B RL K.....	303
UYANINIZ TATARLAR!	303
MEKTUP.....	304
' RLER N NEDEN YAYINLAMİYORSUN?'D YEN DOSTUMA..	305
ÖFKELENMEK	306
GENÇL NE DOYMADAN ÖLEN ARKADA IM YAHYA FER T'E.....	308
SONUÇ	310
KAYNAKÇA.....	311
EK.....	313

ÖNSÖZ

Bu çalı mada Kırım Tatar ıiri Hamdi Giraybay'ın iirlerinin toplandı ı iir kitabı incelendi. Tez çalı masında önce elimizdeki Kiril alfabeli iirler Latin alfabesine aktarıldı. Daha sonra iirler Türkiye Türkçesine aktarıldı. Aktarılan iirler dil yapısı açısından incelendi ve bir sözlük hazırlandı. Bu iilemler sırasıyla tamamlandıktan sonra iirler yüzeysel olarak konularına göre ayrıldı.

Bu çalı mada iirler ekil bilgisi açısından de erlendirilmi tir. Ayrıca Kırım Tatar Türkçesindeki sözcüklerle Türkiye Türkçesindeki sözcükler arasında benzerlik ve farklılıklar bir kez daha görülmü tür.

Tez çalı ması kaynak kitabının temini ve seçimi konusunda yardım ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, çalı mamın her a amasını takip eden ve bana yeni ufuklar açan, sayın danı manım Prof. Dr. Vahit Türk'e sonsuz te ekkürlerimi sunarım. iirleri Türkiye Türkçesine aktarıırken bana yardım eden arkadaşım Dr. Re ide Hacıömerova'ya çok te ekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan ve hiçbir yardımını esirgemeyen canımdan çok sevdi im biricik aileme sonsuz te ekkür ederim.

MAYIS 2014

PEL N DEN Z

ABSTRACT

In this thesis, the book which contains poems by the Crimean Tatar poet Hamdi Giraybay was studied. To start with, the available Kiril alphabet poems were translated into the Latin alphabet. Subsequently, these poems were translated into Turkish spoken in Turkey after long detailed studies. Translated poems were examined by taking into consideration the use of words in the construction of phrases and sentences - "syntax" and the study of the internal structure of words - "morphology". Once these steps were completed respectively, the poems were sorted superficially by their subjects.

In this study the poems are evaluated by their internal structure of words "morphology". Furthermore, the differences and the similarities between Crimean Turkish and Turkish spoken in Turkey are discussed once again.

I would like to take this opportunity to thank my mentor and adviser Prof. Dr. Vahit Türk, who had helped me choosing and providing the book which was taken as a source for the thesis for his continuous support (and for following up the every step of the thesis with me). Also I would like to thank my dear friend Dr. Re ide Hacıömerova for her help during the translation of the poems into Turkish. Last but not least, I thank my dear parents for being by my side at all times and for their continuous support.

MAYIS 2014

PEL N DEN Z

G R

KIRIM'A GENEL BAKI

M.S. IV. Yüzyılın sonlarından itibaren de i ik Türk boylarının ya adı ı Kırım yarımadası, M.S. XI. ve XII. yüzyıllarda Kıpçak Türklerinin yerle im merkezi olur. Bu dönemde kültür, sanat ve ticaret bakımından çok ilerleyen Kırım, Kıpçakların da önemli merkezlerinden biridir.

Stratejik öneme sahip olan Kırım, Altın Orda Hanlı ı zamanında, daima mühim bir yer tutmu tur. XIV. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Altın Orda Hanlı ı'nda ya anan taht kavgaları sırasında Kırım, rakip beylerin ve hanların sı indıkları bölgelerdendir. Altın Orda Hanlı ı'nın da ılma sürecine girmesiyle, müstakil bir hanlık eklini alan Kırım Hanlı ı, I. Mengli Giray Han zamanında Osmanlı mparatorlu u'na ba lanmu tur.

Hanlık döneminde Osmanlı Divan Edebiyatını aratmayacak kadar kuvvetli bir klasik edebiyata sahip olan Kırım Tatar Edebiyatı, ne yazık ki, 1783 yılında Kırım'ın Rus Çarlı ı tarafından i gal edilmesinden sonra, yüz yıl süren karanlık bir dönem ya amı tur. Kırım Türk Edebiyatının yeniden canlanması, Rusya'daki bütün Müslüman Türk halkının millî uyanı nda rol oynayan smail Gaspıralı ve "Tercüman" gazetesi sayesinde olacaktır.

Kırım Hanlı ının 1783 yılında Rus Çarlı ı tarafından i gal edilmesinden sonra, Kırım'da ya anan siyasi, iktisadi ve kültürel yıkım, Kırım Tatarları için karanlık dönemin ba langıcı olmu tur. Kırım Tatar kültür hayatında ya anan bu karanlık dönem, Tercüman gazetesinin çevresinde ve Usul-i Cedid mekteplerinde yeti en aydınlar, Tatar ö retmen okullarından mezun olan ö retmenler ve nihayet 1905 inkılâbı sonucunda do an özgürlük ortam vasıtasıyla yerini nispeten daha aydınlık bir döneme bırakır.¹

Kırım, stratejik ve jeopolitik konumu itibariyle önemli bir yere sahip oldu ndan yıllarca payla ılamamı tur. Kırım'ın tarih boyunca payla ılamaması, halkının yüzyıllarca zulüm görmesine, açlı a, sefilli e sebep olmu tur. Kırım halkının maddi ve manevî kültürü her siyasi problemle yok edilmeye çalı ılmı ve Kırım'ın her hakimiyet de i iminde, yerle ik insanlar ya canını kaybetmi tir ya da ba ka ülkelere göç etmi lerdir.

Kırım halkının, kendini her toparlayı ndan sonra tekrardan aynı eyleri ya amaya mecbur edilmesi halkın direnme ve mücadele etme gücünü azaltmı tur.

Kırım'da ya anan açlık felâketi çok sayıda Kırım Türkünün canına mal olmu tur.

¹ Zuhâl Yüksel, *Kırım Tatar Şairi Hamdi Giraybay*, Ankara, 2012, s. 7-11 (Özet).

KIRIM'DA TÜRKLER VE KIRIM TÜRKÇES

Rusya sınırları içinde kalan birçok Türk boyu gibi Kazan bölgesi Türkleri de “Tatar” adıyla anılmaktadırlar. Bu ad daha sonraları Kırım, Sibiry, Litvanya, Polonya gibi bölgelerde ya ayan Türkler için de kullanılmı tır. Böylece Kazan Tatarları, Sibiry Tatarları, Kafkasya Tatarları, Kırım Tatarları eklinde kullanılarak de i ik Türk topluluklarının ortak adı hâline gelmi tir.

Tatar adı, ilk kez Orhun Yazıtlarında Otuz Tatar ve Tokuz Tatar ekillerinde geçmektedir. Tatar adı “tat” ve “ar” (er) sözlerinin birle mesinden olu mu tur. Tat sözü “yabancı” anlamına gelen “yat” sözünden gelmektedir.²

Kırım çok eski bir Türk yerle im alanıdır. M.Ö. 7. yüzyılda Kırım'ın bozkır kısmı Asya'dan gelmi olan Saka Türkleri tarafından iskan edilmi , daha sonraki devirlerde de Bulgar ve Hazar Türkleri bu bölgeye yerle mi lerdir. Çok eski Türk yerle im alanlarından biri olan Kırım'da en önemli Türk toplulu u Tatar Türkleridir. Kırım'ın yerle ik Türk topluluklarından Kırımçaklar ve Karaylar ise Musevili in iki farklı koluna ba lıdırlar ve gün geçtikçe azalmaktadırlar. Türler Kırım'a eski dönemlerde gelmeye ba larlar. Kırım'da Türklerin geçmi i 4.yüzyılda Hunlulara dek iner.³

13. yüzyılda Altınordu Devletlerine ba lanan Kırım, 1439'da ba ımsız bir hanlık hâline gelmi ve 1478'de Mengli Giray döneminde Osmanlı himayesine girmi tir. Bu geli melerin etkisiyle 15. yüzyıldan itibaren Kırım ve çevresi tam bir Türk bölgesi haline gelmi tir. 1774 yılında Küçük Kaynarca Antla masıyla Osmanlı hâkimiyetinden çıkan Kırım, 1783'te Rusya'nın i galine u ramı tır. galin ilk yıllarından itibaren Kırım Türkleri, Anadolu'ya ve Türk hâkimiyetindeki Balkanlar'a, özellikle Romanya ve Bulgaristan'a göçmeye ba lamı lardır.Bo alan Türk köylerine Rus, Ukrayn, Alman, Yahudi, Rum gibi de i ik milletlerden insanlar yerle tirilmi , böylece Türk nüfusu genel nüfusun önce yarısına, sonra üçte birine, 1926 nüfus sayımına göre de dörtte birine dü üürülmü tür.

II. Dünya Sava ı sırasında, 1941 yılında Almanlar Kırım'ı i gal edince, di er bazı milletler gibi Kırım Türkleri de Almanlarla Ruslar arasında kalmı tır. Bu sava sırasında Kırım yine büyük devletlerin ilgi konusu olmu tur. Almanlar Kırım'ı i gal edince Kırım Türkleri arasında yeni umutlar uyanır. Halk ikiye bölünür. Tatarların büyük ço unlu u Alman deste i ile ba ımsızlıklarına kavu acaklarına inanır. 1944 yılının nisan ayında Kızıl Ordu Kırım'ı yeniden i gal etmi ve Moskova Kırım Türklerini toptan Türkistan, Sibiry ve Urallar'a sürmü tür. Sürgün sırasında Kırım Türklerinin yarısı hayatını kaybetmi tir.Kırım'da Türklükle ilgili ne varsa hepsi yok edilmi , yerle im merkezlerinin adı bile de i tirilmi tir. Tatarlar Orta Asya'ya sürülür.

² Ahmet Buran, Ercan Akkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara, 2006, s.161-162 (özet).

³ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, İstanbul, 2005, s.720-722 (özet).

Ço unlu u Özbekistan topraklarına yerle ir. 30 Temmuz 1945'te özerklik statüsüne son verilen ve Rusya'ya ba lı bir eyalet haline getirilen Kırım, 1954 yılından itibaren Ukrayna'ya ba lanmı tır.

Uzun süren mücadelelerden sonra, Sovyetler Birli i Yüksek Prezidyumu, 5 Eylül 1967'de, Almanlarla i birli i yaptıkları gerekçesiyle Kırım Türklerinin sürülmelerinin haksız oldu unu ve yurtlarına dönmeleri için gerekli yardımın yapılaca ını ifade eden bir kararname yayımlamı tır. Bu kararnameden sonra 1968-1969 yıllarında 5-6 bin Kırım Türkü ana yurduna dönebilmi tir.

2000 yılında 372 bine ula tı ı sanılan Kırım Tatar Türklerinin, 4 Nisan 1995 tarihli Ukrayna hükümeti kaynaklı bilgilerden anla ıldı ı kadarıyla, 139.515'i resmen Kırım'a giri yapmı tır. 70 bin kadarı da gayri resmî olarak Kırım'da bulunmaktadır.

Kırım sava undan sonra Türkiye'ye göç eden ve ço unlu u Eski ehir, Polatlı gibi belli merkezlerde toplanan Kırım Türkleri, Kırım'ın yeniden kurulması için Kırım'daki akrabalarına yardım etmektedirler.⁴

Kırım'ın tarihsel ba kenti Bahçesaray'dır. Son dönemlerde ise merkezi Akçamescit'tir. Ekin, tütün, üzüm Kırım Tatarının ana kazanç kaynaklarıdır. Kırım arabı Kafkasların en iyi arabı olarak tutulur. Hayvancılık onların ya amında az yer tutar.⁵

Kırım Tatarcası çe itli bakımlardan Kazan Tatarcasından ve öbür Tatar a ızlarından ayrılır. Bu Kırım'ın de i ik Türk boylarının u rak yeri ve ya am alanı olu undandır. Tatarca, Türk dillerinin Kıpçak koluna ait bir dildir. Tatarca-O uzca özellikler gösteren Kırım Tatarcasının Kuzey a zı Nogaycaya, Orta a zı Tatarcaya ve Güney a zı Türkiye Türkçesine yakındır. Bu nedenle Güney a zı, Kırım Osmanlıcası olarak da anılır. Kırım Tatarcası yazı dili Kıpçak ve O uz özelliklerini bir arada bulundurur.⁶

Kırım Tatarcası, tarihsel olarak Kıpçak dilinden çıkar. Sonradan O uzcanın özellikle Osmanlıcanın etkisinde kalır. Bu yüzden Kıpçakça ile O uzcanın özelliklerini barındırır. Ayrıca Karluk öbe i özelliklerini de ta ır.⁷

Kırım Tatarcası Ural-Altay dil grubuna mensup bir Türk dilidir. Ana unsurlarını Kıpçak lehçesinden alan bu dil zaman içerisinde geli imini sürdürmü tür. Hanlık döneminde Osmanlı Devletiyle olan sıkı ili kilerin etkisi ve hem Kırım Hanlarının hem de ileri gelenlerin stanbul'da e itim almaları O uz lehçesi özelliklerinin de Kırım Tatarcasında görülmesine yol açmı tır. smail Bey Gaspıralı ile birlikte ba layan aydınlanma ve cedidçilik hareketleri etkisiyle O uz lehçesi unsurları iyice yerle mi tir. smail Bey

⁴ Nevzat Özkan, *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara, 2007, s. 154-155.

⁵ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, İstanbul, 2005, s.724.

⁶ <http://www.cokbilgi.com/yazi/tatar-turkcesi-tatarca-turk-lehceleri/Çağdaş Türk Lehçeleri>.

⁷ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, İstanbul, 2005, s.725.

Gaspıralı'nın kendisinin de "Dilde, fikirde, i de birlik" ekinde dile getirdi i ve stanbul Türkçesinin edebi dil olması gerekti ini savundu u dü üncesi çok taraftar bulmu tur. Ancak yine aynı dönemlerde ya ayan birçok air ve yazar da eserlerini Kıpçak özelliklerin a ırlıkta oldu u ıveyle yazmaya devam etmi tir. Rus idaresine girilmesiyle birlikte bilinçli ba latılan baskı çalı maları bir yana bırakılsa bile insanların günlük hayatlarında kar ıla tıkları birçok olaya Tatarca tam kar ılık bulamamaları, resmi i lerinde Rusça kullanmak zorunda kalmaları gibi sebeplerle çok sayısa Rusça sözcük Kırım Tatarcasına sokulmu tur.⁸ Kırım'da yazılmı Kıpçak Türkçesi özelli i gösteren ilk eser, 1231'de ölen Ali adlı bir airin kaleminden çıkan Yusuf ile Zeliha hikâyesidir.⁹ Ayrıca yazarı bilinmeyen Kesikba kitabı da 13. yüzyıl eseridir.¹⁰

Tatar Türkçesinin temelini dil Bulgarcası olu turur. Bugünkü Tatar Türkçesinin üç ayrı a zı bulunmaktadır. Bunlar Orta, Batı (Mi er) ve Do u a ızlarıdır. u anda Tatar Türkçesi Tataristan'da resmi dil durumundadır. Bin yılı a kın bir süre Arap alfabesini kullanan Tatar Türkleri, 1927 yılında Latin alfabesini kabul etmi lerdir. 1940 yılında Kiril alfabesine geçmi lerdir. Bugün de Kiril alfabesini kullanmaktadırlar.¹¹ 1944'te Kırım Türkleri sürgüne u ratılncaya kadar Kırım Tatar Türkçesi Kırım'ın ikinci resmî dili olarak hem e itim hem de kültür alanında oldukça etkiliydi. Ancak sürgün ve felâketler Kırım'daki her ey gibi, Kırım Türkçesini de tahrip etti. Kırımlılar uzun süre ana dillerini ö renemedi ve kullanamadan ya amak zorunda kaldı.

Kırım Türkleri siyasi sebeplerle göçe zorlanmı tır. Göç eden Kırım halkı yerlerini, yurtlarını bırakarak ba ka ülkelerde hayatlarını devam ettirmeye çalı mı lardır. Kendi dillerini konu amadan o ülkelerde ya amak ve di er ülkelerin dillerinden sözcükleri de ö renmek zorunda kalmaları anadillerini uzun süre konu amamalarına sebep olmu tur. Gün geçtikçe Tatar Türkçesi önemini yitirmi tir. Tatar Türkleri devlet zoruyla Kiril alfabesine geçmek zorunda kaldıkları için; e itimleri de bu yönde devam etmi tir. Yeni yeti en nesiller anadillerini bilmeden büyümü lerdir.

Kırım'ı ele geçiren her ülke kendine göre kurallar koyarak, Kırım halkının kültürlerini de yok etmi tir. Zamanla kendi dillerindeki sözcükler yerini, hakim olan devletin sözcüklerine dönü türmü tür. Kırım halkı için yüzyıllardır hayat çok zor geçmi tir. Her eye ra men yine de ayakta durmaya çalı mı lardır.

Ruslar'ın Kırım'ı i gal etti i yıllardan beri Türk birli ini bozmak ve Müslüman Türkleri Hristiyanla tırmak maksadıyla u ra ılmı sa da ba arılı olamamı lardır.

⁸ <http://www.vatankirim.net/yazi.asp?YaziNo=30>

⁹ Nevzat Özkan, *Türk Dilinin Yurtları*, Ankara, 2007, s. 156.

¹⁰ Abduali Kaydarov, Meyirbek Orazov, *Türklük Bilgisine Giriş*, İstanbul, 2012, s.183.

¹¹ Ahmet Buran, Ercan Akkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara, 2006, s.163-164 (özet).

A R N HAYATI VE RLER

Kırım Tatarlarının Hanlı nın yıkıntıları arasında yeniden canlanmaya çalı tı ı böyle bir ortamda yeti en Hamdi Giraybay'ın do um yeri Kefe'dir. Ayrıca airin hem do um yeri hem de do um tarihi ile ilgili olarak, Kırım'daki SBU ar ivinde bulunan, Hamdi Giraybay'ın kendi el yazısıyla yazdı ı biyografisinde "1900 yahut 1901 senesinde Kefe kazasının Sala nahiyesinin Yeni- Sala köyünde do dum. Babam mollaydı. 1902-1903 senelerinde mahallemiz Yeni-Sala'dan çıkıp, Kefe kazasının Andreyevskiy nahiyesinin Be -Kurtka köyüne göçtük. Babam 1906 senesinde Be -Kurtka'da öldü. Ben o zaman be ya ındaydım." ekinde bilgiler de mevcuttur.

Hamdi Giraybay'ın dı görünü ü ile ilgili olarak fazla bilgi yoktur. Piraye Kadriyade Hanım, çocukken gördü ü Hamdi Giraybay'ı orta boylu, esmer ve Kırım Tatarlarının genel özelli ine uygun olarak, elmacık kemikleri çıkık, çekik gözlü ve sempatik bir insan olarak tarif etmektedir.

Tanınmı bir müderris olan Hamdi Giraybay'ın babası Abdüllatif Efendi, medreselerde ders verir ve imamlık yapar.Çiftçilik ve hayvancılıkla da u ra an Abdüllatif Efendi, yüz ba koyunu be altı atı, yedi sekiz sı ırı olan orta halli bir köylüdür. airin annesi Ava Hanım'ın verdi i bilgiye göre, Hamdi Giraybay'ın kendisinden küçük üç karde i daha vardır.

Hamdi Giraybay'ın gerçek adı, Abdülzaat Abdullatifo lu'dur. iirlerinde Hamdi Giray, Hamdi Giraybay gibi isimler kullanan air, bu i imlerle tanınmı tır. Gerçek adının Abdülzaat Abdullatifo lu oldu u, ancak yakın dostları ve aile çevresi içinde bilinmektedir. airin Hamdi Giraybay müstear ismini alı nı annesi Ava Hanım u ekinde açıklar: "Büyük o luma Amdi Giraybay adını Türkiye'de stanbul Darülfünun'un yani üniversitenin Dil ve Edebiyat Fakültesinde okurken hocaları vermi tir.

Pek çok Kırım Tatarının yeti mesinde önemli bir rol oynayan Karasubazar Rü tiyesi, Hamdi Giraybay'ın hayatında tesiri olan önemli merkezlerdendir.

1910 senesinde Karasubazar'da okudu u ilkokulu birincilikle bitiren Hamdi Giraybay, 1911 senesinde Karasubazar'daki Yıldırım mahallesinde bulunan rü tiyede okumaya ba lar. Burada dersler Kırım Tatarcası, Türkçe ve Rus dillerinde verilmekte ve smail Arginski, Amit Akim ve kompozitor Yaya erfedinov'un a abeyi Muradasıl erfeddin gibi ilmî seviyesinde Kırım'da tanınan ö retmenler tarafından yürütölmektedir. 1915 yılında buradan mezun olur.

1915 yılında ö retmenlik yapmak üzere davet edildi i Hanlık köyünde, henüz 17 ya ında olmasına ra men, ö rencilerinin oldu u kadar köylülerin de sevgi ve hürmetini kazanmı , kısa zamanda köyün bütün çocukları, okula devam etmeye ba lamı tır. Ancak,

inkılâbın, o güne kadar Çarlık tarafından kendilerine bah edilen imkanları ellerinden alacağından korkan Çar ordusu subaylarından Kurut Mirza, genç yaşı, kadın erkek, çocuk çocuk demeden önüne gelen köy halkını kamçulamaktadır. Milletinin kurtuluşunun inkılâpla mümkün olacağına inanan, Çarlık tarafından ezilen halkının dertlerini kendi derdi bilen Hamdi Giraybay'ın bu durumda sessiz kalması mümkün değildir. Genç air, bu mirza ile kavga etmek zorunda kalır ve onun halkı dövdüğü kamçısını kırar. Bu durum Hanlık köyünde olduğu gibi, çevredeki köylerde ya ayan Kırım Tatarlarını da mutlu etse de, genç özerkmenin köyden kovulmasına sebep olur.

Daha sonra Karasubazar'a dönen air, Taraganski isimli birinin özel matbaasında müstensih olarak çalıştı.

Hamdi Giraybay'ın ailesi 1917'de Akmescit'e taşınır ve Kadıasker sokağında bir eve yerleşir. Burada yeni açılan Akmescit Rütiasesinde okumaya devam eden air, bu mektepte talebe cemiyetini kurar ve bir de kıraathane açar. Ancak Kırım'daki siyasi sarsıntılar ve harpler yüzünden tahsilini tamamlayamaz.

Hamdi Giraybay, daha henüz bu özgürlük havasının hissedilmeye başlamadığı, hatta Çarlığın zulmünün kuvvetle yaşıldığı 1900 yıllarında doğmuş, Kırım Tatarları tarafından "Ye il Ada" olarak adlandırılan Karadeniz'in kuzeyinde bir ada görünümündeki Kırım yarımadasının siyasi, sosyal ve iktisadi açıdan oldukça gelişmiş bir şehri olan Karasubazar'da yetişmiştir.

Hamdi Giraybay, virlerinde de gerici mollalar ve bencil mirzaların Kırım Tatar toplumu içinde yaptıkları faaliyetleri dile getiren konuları işlemiştir. Giraybay, faaliyetlerini gönülden desteklediği Numan Çelebicihan'ın öldürülmesi üzerine "Men de And Ettim", "And Etkenmen Aytaman", "Akyar Yalısında" isimli virlerini yazar.

Veli brahimov'u destekleyen Hamdi Giraybay, "Ya Tatarlarga" isimli virinde bu tartışma ortamını irdeler ve Kırım Tatarlarının Bolşeviklerle birlikte hareket etmelerinin kendileri için bir fırsat olacağını anlatır.

Genellikle lirik tarzda vir yazan "Öksüzlerge" ve "Eski Kırım Tatar Mektebi" isimli eserleri manzum tiyatro türündedir.

Beyaz Ordu Generallerinden Denikin ve Wrangel'in Kırım Tatarlarına yaptığı zulüm, Hamdi Giraybay'ın virlerine de konu olmuştur. "Kadet Kaça" isimli virinde, Kırım'a Kızıl Ordu'nun girişi, Kırım'dan çıkan Beyaz Ordu ve bu sırada yaşanan hadiseler hakkında Kırım Tatarlarının durumunu dile getirir.

Kızıl Ordu'nun Wrangel emrindeki Beyaz Orduyu yenerek, Orkapı ve Siva'dan geçip yarımadaya girmesi üzerine yazdığı "Ho Keldi iz" isimli virinde, Sovyet hâkimiyetine olan ümit ve inancını, sade ve bedii bir ustalıkla ifade eder.

Kırım'da Kasım 1921 yılından Haziran 1922 yılına kadar süren korkunç bir açlık yaratılır.

Giraybay, ya anan bu açlık kar ısında yine tahsilini yarıda bırakarak Milliyet leri Komiserli i'nde çalı maya ba lar. irket yanında te kil edilen Fakir Ailelere Yiyecek Yardımı Komitesi'ne reis seçilir. Kırım'ın büyük bir kısmını ve birçok köyü dola ır, halkı yakından tanır. Bu sırada halkın çekti i sıkıntıları, yoklu u, acımasızlı ı, ölümleri hatta delirerek en zayıf evlâdını kesip di er evlâtlarını kurtarmaya çalı an anaları gören air, "Açlık" ve "Öksüzler" isimli iirlerini yazar.

stanbul'da, stanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'ne giren Giraybay, burada Kırım Tatar edebiyatı tarihi ilgili çalı malar yapmayı dü ünmektedir, ancak Cafer Seydahmet Kırimer'le yaptı ı fikir alı veri inden sonra Kırım Tatarlarının tarihiyle ilgili çalı malara ba lamı tır.

Cafer Seydahmet Kırimer'in kız karde i Ay e Hanım ile ni anlı olan Hamdi Giraybay, 1925'te stanbul'a döndükten sonra, Cafer Bey'in evinde kalır ve saatlerce Kırım tarihi, milli cereyan, edebiyat gibi konularda konu up dertle ir.

Giraybay, 8 Kasım 1926 günü Kırım'a döner. Kırım'da ni anlısı Cafer Seydahmet Kırimer'in kız karde i olan Ay e Seydametova ile 1926 yılında evlenir. stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tarih tahsili gören Hamdi Giraybay ile Leningrat Pedagoji Enstitüsü'nün Tarih Bölümünü bitiren Ay e Hanım'ın evlili i kendileri için oldu u kadar vatanları, milletleri için de çok faydalı olmu tur.

Hamdi Giraybay, 1 A ustos 1928'de ve 1 Eylül 1928'de sorgulanmak için iki kere daha GPU'ya ça rıldıysa da, Türkiye'ye casusluk yaptı ı suçlamasını kabul etmez. airi 9 Ekim 1928'de tekrar tutuklarlar ve Moskova'daki "Butırka" hapishanesine atarlar.

Bol eviklerin Kırım'a giri ini "Ho Keldiniz Bol evikler Kırım'ga" mısrasıyla kar ılayan Giraybay, bu tarihten sonra bir kere daha Butırka hapishanesine atılmı ve orada öldürülmü tür. airin Butırka hapishanesinde öldürüldü ü kesin olmakla birlikte, ölüm ekli ve ölüm tarihi ile ilgili çok farklı bilgiler bulunmaktadır.

1930 senesinde, 29 ya nda kur una dizilerek öldürülen air, ilk Sovyet kurbanlarından biri oldu u Kırım Tatar Edebiyatının Tarihinde belirtilmektedir. Netice itibariyle, Kırım'ın bu genç airi ve tarihçisi daha pek çok eserini yazamadan Bol evikler tarafından ehit edilir.

Daha 29 ya nda, gencecik bir delikanlı iken öldürülen Hamdi Giraybay'ın elimizde bulunan iirleri maalesef çok azdır. KGB'nin ar ivinde bulunan daha dünya yüzü görmemi iirleri, bir gün ortaya çıkacaktır.

Giraybay, Kırım Tatarlarının ya adını faciaları, sadece fikir olarak değil, ruhunun derinliklerinde hisseden bir milliyetçi idi. Kırım gençleri arasında samimiyeti, yiğitliği, fedakârlığıyla tanınmış ve sevilmiş olan Hamdi Giraybay'ın bu vasıfları ve sağlam imanı bütün şiirlerinde, kıymetli tarihî eserlerinde, hatta mektuplarında bile çok temiz, çok yüksek bir şekilde yansımaları var. Millî cereyanımızda iz bıraktığı olan merhum, Kırım gençleri arasında, en çok sayılan ve sevilen şahsiyettir.

Hamdi Giraybay'ın şiirleri sadece Kırım'da değil, Kırım Tatarlarının yaşadığı Dobruca ve Türkiye'de sevilerek okunmaktaydı. 23 Nisan 1933 yılında Tercüman gazetesinin yayınlanmaya başlamasının 50. yılı münasebetiyle Köstence'de düzenlenen konferansta Hamdi Giraybay'ın "Ant Etkenmen Aytaman" isimli şiiri okunmuştur.¹²

Kırım Tatar millî şairi olan Giraybay, milleti için mücadele etmiştir. Gerek yazılarıyla gerekse davranışlarıyla milletini dış güçlerden korumak amacıyla elinden geleni yapmıştır. Yazılarıyla yaşadığı zorlukları dile getirmesinin yanında topluma ödüller vererek onları sıkı tutmuştur. Her zaman halkının yanında olan şair, bu yolda canını bile feda etmeye hazırdır. Nitekim de öyle olmuştur. Halkına daha nice eserler vereceksen, öldürülür. Bırakan Giraybay, Kırım Tatarları içinde sevilen bir isim olmuştur.

A R N İLERİNDE ELE ALDIĞI KONULAR

Hamdi Giraybay, şiirlerinde birçok konuya değinmiştir. Şiirlerinde millet sevgisi, kadın sevgisi, tabiat sevgisi, insan sevgisi, sanat sevgisi, anne sevgisi, gizli ya da açık, ehlîtin önemi, bağıka milletlerle yaşadığı ilişkiler gibi konuları ele alırken insanlara nasihatlerde de bulunmuştur. Ara ara sitem ettiği şiirlerinin yanı sıra milletini bağıka milletlerin zulümlerinden korumak için hayata umutla bakmayı da unutmamıştır.

Şiirlerinde dostlarını da unutmayarak onlara içinden gelen sesleri kağıda dökmüştür. Şair kendi milleti için her şeyi yapmaya hazırdır ve şiirleriyle herkesi de millet için mücadele etmeye, boyun eğmemeye davet etmiştir. Şair vatanını çok sevdiğini her fırsatta dile getirmiştir. Şiirlerinin konusu çoğunlukla millet sevgisidir. Millet sevgisini, yurduna sahip çıkma aklığı ve koyu milliyetçiliğini yazdığı şiirleri: Altaylığa, Coşkun, Men De Ant Ettim, Ant Etkenmen Aytaman, Calkıka, Tatar çün, Millet Süygüsü Bolmagaydı, Ya Tatarlarga, Cigitke, Seydahmed Tatarnı Kızı Ay e Totayga, Tatar şiirlerine, Açlık, Cigitni Cırısı, Birlik, Uyanıız Tatarlar.

Millet sevgisini ele aldığı şiirlerinden örnekler:

¹² Zuhâl Yüksel, *Kırım Tatar Şairi Hamdi Giraybay*, Ankara, 2012, s. 7-30 (Özet).

Millionlarman yıl keşçe de kinli cigit soyumuz,
ç coytulmaz turar eken mu lı cırlar, toyumuz,
Buhar bolıp köke çıkar, burçakdayın cavarmız,
Kün tuvu tan tap batıga deryadayın avarmız. (1/14-17)

Suvday tınk cırlarımını e im – dostum tı lasın,
Milletime milliy borcum cırlaganda öleyim,
Cana – cana, aevlene, avlesiz çalt sönemen,
Ah katiyim, vaktı kelmey, aksızlıkka könemen. (5/14-17)

-“Tatar için”- ses çıkarma, öltirirmiz, - deseler,
Bastırıkta tenim çürütüp, kolum, tenim kesseler,
Ayagıma kır av salıp, üstüme ta tizseler,
çimden kene senden beter, “Ant Etkenmen” cırlarman. (6/9-12)

Ant Etkenmen, ant etkeni antı için ölmege,
Kaysı Tatar gö üllene menmen dü man bölmege.
Siz korksa ız, mına ca lar, men adlında ketermen,
Tavnı, ta nı, car, cılganı, dal tüzgün col etermen.(7/34-37)

“Tüfek, kitap tü mesin kolu ızdan”,
“Sizni kimse kaytarmaz colu ızdan”,
“Türlü maska kiygenni atı ız”, dey,
“Közya larga al kanın katı ız”, dey. (16/18-21)

Tatar için cehennemde yanarman,
Tatar için kızıl otka atarman,
Tatar için kölmegimni satarman,
Men Altaynı bir çeçegi Tatarman! (19/14-17)

Sınırlarım canlana “Milletimni ” koynunda.
Kolum, tilim, ayagım, saçlar, miyim, közlerim,
“Millet!” dep bagıra-milletçilik süyeler,
Milletime yazıla bu yanıklı sözlerim,
Kalem alsam koluma. (33/11-15)

Bu toprak-top parçalansa, cerni cutsa deryalar,
Bütün dünya otka cansa, öksüz kalsa keryalar,
Bizler kene Tatar bolıp, Tatar tüslü catarmız,
Tarihlarını aktardı mı, bu sözlerge kanarmız. (42/14-17)

Tatar için gül terek bol, üstünde gül açılısın,
Tatar için bir yıldız bol, avle yurtka saçılısın,
Tatar için kızıl kan tök, ay karanlık, uzun col,
Tatar için uru kanda, can teslim et, ehid bol! (49/10-13)

Çı ımız u Tatar için bunı - unı etermen,
Tatar için okumaga stanbulga ketermen!..
Men Tatarını kök bayragın omzundan aldırmam,
Toyga barsam çingenege notsız zurna çaldırmam. (50/6-9)

Ta lap kaça babaylar evin, elin,
Açlık taze Kırımını bükti belin,
Ey, cigitler, bu curt ay sönecekmi?
Mazlum Tatar bu a da könecekmi? (53/10-13)

Tatarnı taliyin özüm yazarman,
Aksızga mezarını özüm kazarman,
Ya asın dünyada yıkılmak, yıkmak,
Borcudur cigitni aksızını sıkmak. (59/23-26)

Dü man seni zarar a aynecilik etkende,
nsanlıkka yara maycak türlü aytanlık etip:
Eri , kızı birlik bolıp uru maga ketkende,
Saga tav, ta tüm-tüz edi turmay oytanlık etip, (75/6-9)

Hamdi Giraybay, iirlerinde kadın ve kadın sevgisini de i lemi tir. Kadın güzelli i ve sevgisinin yanında, kadınların da okuması gerekti ini, kadınların da yi itler gibi gerekirse sava abileceklerini, milliyetçi yi it kızların olması gerekti ini iirlerinde ele alan air, kadınlara de er vererek aydın bir ki ili e sahip oldu unu göstermi tir. Kadını ele alan air, annesinden ba layarak, be endi i kadınları, gidi lerini ve gidenlerin arkasından öfkelerini sitem ederek hissedip yazması, gizli bir ekilde ya anan a kları ve uyuyan milletin dirilmesi yine kadınlarla dirilebilece ini ele alan air, a kı ve kadını sevdi ini bize göstermi tir. Kadın sevgisini ele aldı ı iirleri: Sen Mi Edin, ...Ga, Körü üv, Kalay Etip Sırımını Saga Açayım, Leylaga, Gizli Süygü, Namuslı Kızga I, Namuslı Kızga II, Namuslu Kızga III, Sen, Anama, Kızlarga Pek Yana ma, Ta da, Közleri, Tanı Boldım, Cigit Türküsü, Ulu Özenli Asiye Totayga, Darulmalumatını Bitirgen Kızlarımızga, Ayrılık, Mektup, Öpkelev.

Kadın sevgisini ele aldı ı iirlerinden örnekler:

Köpürgen saçları cık arasından,
Çe ge e kol salıp külip karagan,
A lagan ekimday kalp yarasından,
Sıcak bakı larman keyfimni aragan.(3/6-9)

Kalbimni özeği telme te ildi,
Üstüme sanki bir dünya e ildi,
Bagrımı aç, kara, ey yosma dülber,
Sızlagan gö lüme biraz ögüt ber. (4/2-5)

Ümüt bergen koyu ela közü ni,
pekleri dülber etken özü ni,
Ca ı tuvgan künday yarık yüzü ni,
Köz kıyığından bir te kerip karayman. (8/10-13)

Ah... seni men pek süyemen,
Seni için aevlene küyemen,
Haberini yok, anlamaysı alımdan,
Men üzuldüm, koparıldım dalımdan. (18/2-5)

Canga cara seni ela közleri
Ah!... Ne kadar yara ıklı turası ,
Gö ül yaka tatlı aytkan sözleri ,
Cüregimni gögercinday urası . (24/6-9)

Aytar edim men saga

Belki sen red etersi !

Köksü deki gülni maga

Bir koklatmay ketersi . (26/18-21)

Me lik senden bolganından seni men pek süyemen,

Kalbim temiz saga kar ı içim yanıp küyemen!...

pek telli saçları a tokunmasın bir cat kol,

nsanlıkni sen yükseltti , yüksekisi sen yüksek bol! (27/10-13)

Bir güldayın küle tursan, turgan yeri yara a,

Süyü mege közleri men közlerimni çakırsa ,

Bülbüllerday söhengende külip “kel” dep bagırsa ,

Yıldızlarday nurlı ayda saga pek sık kara a.(28/6-9)

Sensi endi “korantanı buzuklığın” kuvacak,

“Ey, namuslı” kinli kızlar mekteplerge tolu ız,

Bir milletçi büyük ana, birer Can Dark bolu ız! (29/13-15)

Men seni körgende al kanım kaynay,

Pek küçük bir tamla köne suvunday,

Avızı dan öpmege al kanım kaynay

Küç bere nefesi çeçek buvunday. (31/10-13)

Menim menligim de menlik tuvdırgan!...

Menlikte menligim “ ah anaçığım”!..

Bah 1 1 tugulmı “al yanaçığım”? (32/10-12)

Onı ille cüretken süyersi sen,

Tö egi de canarsı küyersi sen,

Ah, vah eter tü ünür catalmazsı ,

Kasveti ni cüretken atalmazsı . (43/6-9)

Kız yıldızdan ayrıla, al atlana,

Darma-dagın köpürtip saçın taray,

Köklerni dört dola a, kanatlana,

Külüp kona katıma, maga karay. (45/6-9)

Yaktı meni ah u kızını sıрма, ela közleri,

Közlerini sırn ayta tatlı -tatlı sözleri

Avzı, burnı bir ey tögül, vay u ille közleri,

u kızıkka layık tögül, u közlerini özleri. (47/2-5)

Kanım kıza, canım dost, kızını körsem,

Ba layman men yazmaga tutalman,

Keçe, kündüz barabar kızman cürsem,

Ayrılıp men ondan ketalman. (55/66-69)

Özü iz kız bolsa ız da, sözü iz er bolmalı,
Sizni kelin evleri iz cenk bolgan cer bolmalı,
Urmak, yıkmak bugün hüriyetni temeli,
Balavuzday çalt mayı a urmagannı emeli. (60/14-17)

Ayrılmadım, ayrılmam Ay e senden,
u so sözüm bir selam saga menden,
Niçün, Ay e, kalbimni buzlattın sen?
Menim kattı gö lümni sızlattı sen? (64/23-26)

nsan et de, a kız, kabul et meni,
Satıp algan esirinday cet meni,
Köz ya larım etegine tökülsin,
çimdeki tamarlı dert sökülsin. (76/18-21)

Hayırsıznı meni ta lap ketkeni,
Cüregim ura, katıp kalaman,
Ba kasıman oynap aka etkeni,
Canım sıkı, hata ayıp salaman. (78/22-25)

Giraybay, iirlerinde tabiat sevgisini de i lemi tir. Tabiattaki olayları sade ve akıcı üslubuyla yazarak sanki oradaymı ız gibi hissettirmi tir. Memleketinin yerlerini do ayla iç içe anlatması üslubunu zenginle tirmi tir. Tabiat sevgisini ele aldı ı iirler: Yolcular, Kerç, Karasuv, Ölüge, Bağçasaray, Akyar Yalısında.

Tabiat sevgisini ele aldı ı iirlerinden örnekler:

Ba lay sırttan kök kararıp, burçak, cavun cavmaga
Meyil ete kök bulutlar üstlerine avmaga,
Kün tuvu tan kün de tuva, avlenip allana,
Ca ın ca nay, kök güdürdey, sa ki dünya sallana. (11/6-9)

Ye illensin Kerçni yalılar
Deryadan kök dalgalar bilgi saçsın,
Tazelensin, ya arsin alıları,
Gül teregi kızarsın, güller açsın. (20/22-25)

Mezarı da kızıl güller açılsın,
Küne letip yaz cavını cavganda,
Kara toprak salkın suvni savganda,
Al nargözler laati e saçılsın. (37/2-5)

Karasuvni bulvarı, karagacı,
Melev elik çeçeklik air curtı,
Lakin bugün kurugan dal agacı,
Onı içten kemirgen sırtını kurtı. (38/27-30)

Bagçasaray, yuklama baar keldi,
Küne tuvdi, dünyanı yarıklattı,
Kesertkiler, yılanlar talıp öldi,
Seni sabrı dü manı ayıklattı. (39/23 -26)

Akkayaday toklunlar uvuldaylar,
Kayalarga urunıp sekirgende,
Yalıdaki bülbüller çuvuldaylar,
Avlakta bir kılıçlı cekirgende. (41/2-5)

Giraybay, iirlerinde ba ka milletlerle olan ili kileri ve Kırım halkının ya adıklarını, kendi memleketinde kaçak olarak gezdi ini anlatan konuların yanı sıra di er milletlere kar ı birlik olmaları gerekti ine de de inmi tir. Ayrıca Türkler ile ilgili bir iiri de vardır. Türk halkının yanında oldu unu ve Türkler ile di er memleketler arasındaki sorunlardan yola çıkarak Türk halkına ö ütlerde bulunup Türk halkının kuvvetli oldu unu yazmı tır.

Milletler arası ili kileri ele aldı ı iirlerinden örnekler:

Pristavnı keldi özü kirtledi,
Pencereden üçte kaçak irtledi,
Sögüندی de Tatarlarını horladı,
Bizge soldat bolu ız, dep zorladı. (12/14-17)

Capalaklay, kara karlar borata,
Ba lık etkenlerge, belki korata,
Kaçkın bolıp cüremen öz curtımda,
Gizli sözüm arkamdaki pırtımda,
Kaygulana kalbimdeki kurtım da. (13/7-11)

Denikinday kınasa ız, sıkısa ız,
Ca ı tikken temelimizni cıkısa ız,

Ebet, bizler “has milletçi” bolurmız,
ba ında sizden ayrı kalırmız. (36/22-25)

Ofitserler soldatlarını çakıra,
- Çalt bolı ız, kaçamız- dep bakıra,

Ahırlardan atını cetip keteler,
Karaltını zır-zııldak eteler. (51/10-13)

Köksümüzge tüfek tirep turalar
Köçirmege pulemötünü kuralar,
Yah ı aytsa da, yaman a lay artıla,
Damarlardan kara kanı tartıla. (51/18-21)

Bol evik em Men evik bek sıklet keçine,
Kırav tü ken frontta kadetni küçüne. (72/6-7)

Birle iyik Turannı tiriltmege,
Bütün slam alemin bir etmege,
Dü manlardan, kur undan, oktan korkmay. (74/2-4)

Türkni kavgası emelsiz tügül,
Kemalni sözü temelsiz tügül,
Bütün ark için kılıçın kayray,
Onu için bugün tillerge cayray.(61/11-14)

arklını , Türkni tek camı bardır,
Er eyden yüksek bir anı bardır,
Taptatmaz anın, cigitday öler,
Namuska borcın kanıman töler. (61/27-30)

Giraybay, güncel olayları yazmayı da ihmal etmemi tir. Güncel olayların yanı sıra toplumda olan aksaklıklara da de inmi tir. Sade ve açık ifadeleriyle okuyucuya anlatmak istediklerini çok güzel bir ekilde dile getirmi tir. Sevdiklerini de unutmayarak onlara da iirler yazmı tir. Güncel olayların yanında ara ara nasihatlar vererek insanlı a faydalı olmayı hedeflemi tir. Ömrün geçti inden ve etrafta dostların olması gerekti inden, halkın ya adı ı fakirlikten sonra ailelerin parçalanmasından, çe itli gelenek ve göreneklerinden, ya anılan yalnızlıktan, fen için insanların ya adı ı zorluklardan, iir ve sanat sevgisinden, özlem ve hasretten, dünya malı için insanların birbirini kandırmasından, Kırım halkının kendi dilini çok sevmesi ve kendi dilleriyle mutlu olduklarından bahsederek okuyucularını kendine biraz daha yakla tırmı tir. Güncel olaylarla ilgili yazdı ı iirler: Satlık mtian, Vesveseligim, nce, Kitapçı Babaga, Ya ı Defterge, Zeliha Totay Çobanzadeni Albomuna, Tatar airlerine, Talak, Fenge, Kızıltalı Hatice Totayga, Ömür Keçe, Öksüzler, Sıçançıkman Mı ıçık, Tayçığım, Çolpa ga, Tokayga, Kaygı, Arfe Künü, Mubaligacı airge, Spekülyant, “ iirleri ni Neden Bastırmaysı ?”-Degen Dostuma, Ya lığına Toymay Ölgen Arkada ım Yaya Feritke.

Güncel olayları ele aldı ı iirlerinden örnekler:

Dep bagırıp yapma, oca sözün kesip ta ladı,
Kadılarını güür nefesine kanım kaynap ba ladı.
Bar bu yarım millionnı da kadığa ber sen akam,
mtiansız oca etsin seni o dinsiz Kakam. (2/30-33)

Yazaman da yazaman da, yazaman,
Mınav yeri yaramay, dep bozaman,
Ya kıskarta, ya uzata sozaman.

Begenmiymen, cırtıp atıp ta layman,
Ca ı ba tan yazgalavga ba layman. (9/2 -6)

Kabalıkka kara zeer katılğan,
Kabalarga ince dü man atılğan,
Er i inde dinsiz, yolsuz bolsa da,
Baygu kaba! Zorman aksız satılğan.
nce bol, dost, incer!.. üstke çıksa da,
Koltuğı da ince ba ı sıksa da. (14/18 -23)

Canım, antikacı baba, etme, etme bunı, eyleme,
Sofusı sen, dünya malı için yalan söyleme,
Yarın ahiret kününde so ceenemde yatarsı ,
Halk cennette oturganda kimge kitap satarsı ? (15/14-17)

Ya ı defter!... arka da sı kalemge,
Kalem seni küzğü etecek alemge,
Ak beti e sızgalagan beyitler,
Melem olsun milletimge alemge! (25/2-5)

Yedi davul, on zurnaga bir de borlı çaldırıp
Altın tokuz, bir altın ta ko ka kavlı saldırıp
Toyunda men küre irmen canakayman, a ırman,
Corta-corta karagaçtan çeltekmen suv ta ırman. (48/6-9)
Tatarnı de öz tili bar, süygisi bar, zevkı bar,

Mane, masal, ı ları bar- eekli bir teren car,
Ba ka tilmen, ba ka zevkli cırnı Tatar cırlamay,
Gö li co may, cüreginden “ah canım” dep dı lamay. (50/22-25)

Lermontovnı , ne Pu kinni , ne Fikretni sözüne,
 inanmay çünkü issi uygun tögül özüne,
Me rebimizge bitken sasık, cat otlarnı üzeyik
Maynı süttten ayırganday bir süzgüçmen süziyik. (50/26-29)

Be funt kave, be funt eker, bir erik et berersi ,
Babaylarga dua içün be de kümü tölersi .
Nikah ıznı tazelermen tatlı -mabbet ya arsız,
Ondan ba ka kuvulırsız, halktan tazir a arsız. (52/26-29)

Seni içün köp ki i deli boldı,
Ortalıkka bir takım fenci toldı,
nsanların yalancı, hırsız etti,
Kan içici canavar, arsız etti. (54/6-9)

Bi ya asın bizdeki arkada lık
Fariz tögül mutlak da kan karda lık,
Toyu da men kö ege köterermen,
Mögedekni tutkanda “tartıl” dermen. (56/18-21)

Belli tögül aldım da ketken colım,

Yok katımda yardımcıml bir o kolum,
Gö ül külüp kuvangan künüm bolmay,
Ketken saytın eksigim arta, tolmay. (62/10-13)

Korantamız aç burlukup catkanda,
Ak am cetip nursız küne batkanda,
Babam dedi: “Men keteyim, karayım,
Kom u köyde bir tanı ka barayım;
Belki biraz mısır malay alırman,
Pek keç kalsam, keçe anda kalırman”. (63/77-82)

Üy kapımız artında bir sıçançık bar edi:
Sıçançıkını yuvasın te icigi tar edi,
Keçe çıka sıçançık, rafda ötmek, may a ay,
Kündüz kaça yuvaga, yata yuklay- ay ya ay.
Kapkan kurdık sıçançık kapkanga da kirmedi
Em undan so yaramaz pek tasırdap cürmedi. (65/2-7)

Maga bunı üyretken so babam sıypay ba ımını,
“Cigit bol da kençe, oglum sil benim közya ımını”
Men de yemin etemen so “at üstünde ölermen,
Batırlarman tala ırman, cigit borcın tölermen”. (66/14-17)

Aynı yarısında col tapı almay,
Asret, ölermizmi biz kavu almay,

Tacımın üstüne kongan çolpanmı,
Nur saçkan deryaga, colga çolpanım. (67/2-5)

Ey Türk- Tatar dünyasına avle, nur saçkan Tokay,
Kara halka ana tilmen ak-yolun açkan Tokay,
Dertimiz, arzumızın cırlagan, aytkan Tokay,
Pek vakıtsız gülday solıp, aslına kaytgan Tokay. (68/2-5)

Ey Türk- Tatar dünyasına avle, nur saçkan Tokay,
Kara halka ana tilmen ak-yolun açkan Tokay,
Dertimiz, arzumızın cırlagan, aytkan Tokay,
Pek vakıtsız gülday solıp, aslına kaytgan Tokay. (69/26-29)

Mazin akay gür davu man ekindini okudı
Er ocakta birday etip kıygaçalar kokudı.
Aksamlık a a amaga alayımız oturdık,
Kıygaçanı sım-sık etip, kursaklarga totırdık. (70/14-17)

Tabiatnı yazsa eger, tavnı-ta nı cılatası .
Dalgalarını söylendirse , yerni, kökni sılatası
Kate kaytıp ate , alev keçse eger akılı dan,
Bulutlarını cagacaksı Ta ri e pakılı dan. (71/3-6)

Kagıt kalp paralar ötmey kolda kalgan,
Öter bellep, zavallı, büklep cıyıp salgan. (73/5-6)

Ah, katiyim, arkada , küne im yok,
Sırda maga, aytmaga bir e im yok,
Catnı kara küne i yarıklatmay,
O ganlık yok, onları arıklatmay. (77/2-5)

Biz ketemiz sen kaldı safnı böldi ,
Fidanday bir ca edi Ferit, öldi ,
u ogursız dert seni aldı ketti,
Ca ölümü maga pek tesir etti. (79/2-5)

Giraybay, e itime de çok önem vermi tir. Toplumun aydınlanması için kadın-erkek, herkesin okuması gerekti ini iirlerinde de vurgulamı tır. Gelecek nesillerin okuması için nasihatlar da bulunmu tur. E itim ve okuma a kı ile ilgili iirleri: Okugan Kızga, Tatar Ocasına, Ne Sakladı O Kadar?, ay Deme iz, Babaylar, Ketme, Balam, Ayıptır, Mektep Kerek.

E itimi ele aldı ı iirlerinden örnekler:

Suvukkanlı keçir okuv zamanın,
Te ker, a la kaliplerni yamanın,
Terbiyeli, ba lı nesil yeti tir,
Ba tiklegen bozgunlık nı yatı tır. (10/30-33)

Sen bu halk nı em anası, em babası, ba ısı n,
Keleceknı yıkılmaycak kaviy temel ta ısı !...
imdi seni kıymeti yok, küne mü kül bolsa da ,
Bizler için gül savluğı bir çeçekday solsa da, (17/22-25)

Baba , ana mektep seni , seni insan etecek,
Filcan tübünden fal karamak endi senden ketecek,
Tatar yarın ya amaknı senden umut etecek,
Endi sensi cyrgi men aldımızda ketecek. (21/14-17)

Aysa zaman imdi bizge okuv bilgini sltay,
Ye illenip güllenecek top yurtumuz Altay,
Torunları birle e... mazlum babay gr kartay,
te bunı için bizge okuv kerek "Kurultay". (22/30-33)

mrmni so knnecek okuyacakman, anayım,
Men ketenni mektebimde tokuyacakman, anayım,
Bolsa benim ni an toyum mektep içinde bolsın,
Bu turu ım, gr genligim, bilgi ogrundasolsın. (23/35-38)

Okuv için be kıtanı cayav curip ıkarman,
Caillikni, aksızlıknı temelinden yıkarman,
Anayıgım, okumaga ketecekmen, ketecek,
Bu Kırımın bir top eek etecekmen, etecek. (23/39-42)

Okumagan cail insan
 bolmasın soyu dan,
Mekteplerge akça topla,
Cıyınlardan, toyı dan, (34/26-29)

D L NCELEMES

EK L B LG S

1. YAPIM EKLER

1.1. S MDEN S M YAPMA EKLER

1.1.1. +lık/+lik

aksız + lık (1/23), bazar + lık (2/29), sevda + lık (3/13), eski +lik (e.ler 5/2), Tatar + lık (T.nı 6/18), sav + luk (s.man 7/5), ince + lik (8/17), yaman + lık (10/8), insan + lık (i.nı 10/28), bozgun + lık (b.nı 10/33)

1.1.2. +cı/+ci/+çı/+çi

akikat + çı (13/17), kitap + çı (15/1), antika + cı (15/6), posta + cı (p.man 18/12), çın + cı (20/4), millet + çı (29/15)

1.1.3. +lı/+li

avle + li (31/6), can + lı (33/21), kolay + lı (34/14), car + lı (c.lar 36/26), Çatırlav + lı (Ç.lar 36/27), karuv + lı (k.sı 38/7), mo + lı (38/30), dert + li (39/3), kılıç + lı (41/6), kan + lı (42/30)

1.1.4. +sız/+siz/+suz

can + sız (1/6), merhamet + siz (8/30), tını + sız (11/4), yol + suz (14/20), temel + siz (17/18), piçim + siz (21/5), oguz + sız (22/2), übe + siz (22/29), kerek + siz (23/12)

1.1.5. +kı/+ki

be ikte + ki (7/20), bizim + ki (b.ler 14/6), yalıda + ki (41/5)

1.1.6. +çık/+çik/çük

çeger + çik (11/18), köz + çük (k.leri 22/16), teger + çik (11/19), yalan + çık (15/3), yer + çik (y.te 11/23)

1.1.7. +çak/+çek

kelin + çek (k.ler 12/22),

1.1.8. +ça/+çe

avlak + ça (43/19), Kazak + ça (46/8), ba + ça (b.nı 55/20)

1.1.9. +da /+de

arka + da (42/30), kar + da (56/19), sır + da (77/3)

1.1.10. +av/+ev/+v

bir + ev (b.ler 55/5), eke + v (e.in 55/13)

1.1.11. +inci /+nci/+nçı/+nçi/ /+üncü

bir + inci (16/4), eki + nci (29/10), üç + üncü (63/57)

1.2. S MDEN F L YAPMA EKLER

1.2.1. +la-/+le-

pat + la- (p.tıp 1/5), hor + la- (h.sa 1/11), cır + la- (c.sam 7/4), sır + la- (s.sam 7/5), tor + la- (t.na 7/11), ı + la- (ı.yım 7/29), kaygu + la- (k.na 9/11), tik + le- (t.gen 10/33), küç + le- (k.neler 11/3), ba + la- (b.ylar11/32), ta + la- (t.ylar 11/33)

1.2.2. +a-/+e-

oyun + a- (o.y 64/6), a + a- (a.y 65/4), ya + a- (y.y 65/5)

1.2.3. +ı-/+i-

bay + ı- (b.tı ız 7/21), balk + ı- (b.ldaganda 67/11)

1.2.4. +ay-/+ey-

kart + ay- (k.gan 16/11), mug + ay- (m.ma 17/21)

1.2.5. +ul-/+ül-

sav + ul- (s.maz 67/31)

1.2.6. +sı-/+si-

buv + sı- (b.nalar 11/35)

1.2.7. +sıra-/+sire-

mu + sıra- (m.p 4/8), yuk + sıra- (y.sam 7/15)

1.2.8. +k-

açı + k- (a.kan 22/17)

1.2.9. +ar-/+er-/+r-

eski + r- (e.megen 7/13), kısa + r (k.ta 9/14), kak + ır- (k.dı 12/29), ag + ar- (a.tıp 23/8), kız + ar- (k.tıp 23/9), kaygı + r- (k.dım 31/4), tük + ür- (t.di 52/11)

1.2.10. +ra-/+re-

say + ra- (s.dı 68/7), kay + ra- (k.dı 68/9)

1.2.11. +da-/+de-

kıpır + da- (k.p 3/14), ka kır + da- (k.y 21/6), gıcır + da- (g.lar 22/18), hı ır + da- (h.r 22/20), çuvul + da- (ç.ylar 41/4), kıkır + da- (k.kları 79/21)

1.3. F LDEN S M YAPMA EKLER

1.3.1. -k+/-ık+/-ik+

yar - ık+ (8/12), yan - ık+ (32/14), te - ık+ (t.i 65/3), arı - k+ (a.latmay 77/8)

1.3.2. -ak+/-ek+

kork - ak+ (k.lardan 16/30), yat - ak+ (y.ta 45/15), pıç - ak+ (p.ların 70/7), cat - ak+ (73/4)

1.3.3. -gı+/-gi+/-gu+/-gü+

yaz - gı+ (y.lagan 5/6), süy - gü+ (8/23), tuy - gı+ (t.sın 32/13), kay - gı+ (k.lar 59/7)

1.3.4. -güç+

süz – güç+ (s.men 50/29)

1.3.5. -tı+/-ti+

karal – tı+ (51/13)

1.3.6. -kın+/-kin+

kaç – kın+ (13/9), çap – kın+ (70/25)

1.3.7. -n+/-ın+

cıy – ın+ (6/23), kel – ın+ (k.çekler 12/22), cav – ın+ (c.ı 37/3), yak- ın+ (43/4)

1.3.8. -anak+

sa – anak+ (11/13)

1.3.9. -ga+/-ge+

kıs – ka+ (24/16)

1.4. F LDEN F L YAPMA EKLER

1.4.1. -n-/-ın-/-ün-

tazele – n- (t.gen 1/18), tart – ın- (t.a 2/8), al – ın- (a.ır 8/26), sal – ın- (s.ır 8/27), cal – ın- (c.ır 8/28), kör – ün- (k.e 39/8), oyla – n- (o.ıp 55/55)

1.4.2. -ıl-/-ıl-/-ul-

at – ıl- (a.sın 6/21), ko – ul- (k.masa 6/22), kat – ıl- (k.gan 14/18), tab – ıl- (t.dımı 79/34), cab – ıl- (c.dımı 79/35)

1.4.3. – -

a la – - (a.ırmız 42/36), tazele – - (t.ıp 45/20), cetekle – - (c.ır 55/25)

1.4.4. –dır-/-dir-/-tır-/-tir-

tol – dır- (t.dı 2/37), sön – dür- (s.sin 30/2), talpın – dır- (t.ası 31/7), sın – dır- (s.ası 31/9), pus – tır- (p.a 52/23), yalın – dır- (y.mam 57/9), bas – tır- (b.maysı 77/1)

1.4.5. –t-

cırla – t- (c.maga 37/14), zirilde – t- (z.ir 38/24), yarıkla – t- (y.tı 39/24), ayıkla – t- (a.tı 39/26), abdıra – t- (a.ıp 69/13)

1.4.6. –r-/-ır-/-ir-

bat - ır- (b.gan 29/12), bit – ir- (b.dik 46/65), ket – ir- (k.dik 46/67), a – ır- (a.man 48/8), ta – ır- (t.man 48/9), kaç – ır- (k.ıp 49/21), pi – ir- (p.dik 63/85), i – ir- (.dik 63/86)

1.4.7. –ümsire-

kül – ümsire- (k.p 24/11)

2. ÇEK MEKLER

2.1. S M ÇEK MEKLER

2.1.1. ÇOKLUK +lar/+ler

buvsına + lar (11/35), melek + ler (24/2), peri + ler (24/3), köz + ler (24/6), söz + ler (s.in 24/8), beyit + ler (25/4), kaygı + lar (59/7)

2.1.2. YEL K

aka + m (2/1), ba + ım (4/7), cürek + im (5/11), kalp + im (5/12), e + im (5/14), dost + um (5/14), millet + im (5/15), baba + m (6/29), ana + m (38/11), kartana + m (49/7)

halk + ı (35/6), borc + u (35/6), can + ı (35/13), mezar + ı (m.da 37/2), ta + ı (t.a 37/6)

hoca + sı (2/13), yara + sı (y.nı 7/6), yuku + sı (45/22), kavga + sı (61/11), tavda + sı (t.na 63/93), cilve + sı (63/112)

gaye + miz (g.çün 16/5), köy + ümiz (k.ge 23/5), er + imiz (23/16), yer + imiz (23/17), mektepler + imiz (34/20), yurt + umız (y.ga 34/48), baba + mız (41/21)

koca + ız (12/27), baba + ız (15/6), ev + i ız (21/7), bilgi + ız (22/5), ambar + ı ız (46/36)

ul + ları (1/2), kul + ları (1/3), kaygu + ları (1/9), dü man + ları (6/19), tay + ları (17/17), üy + leri (46/46)

2.1.3. A TL K +ki

köksünde + ki (17/19), kalbinde + ki (20/18), üstünde + ki (21/5), kazanda + ki (33/16), altı da + ki (48/4)

2.1.4. LG HAL +nı /+ni

dünya + nı (1/6), batırlar + nı (1/7), Altay + nı (1/18), kitap + nı (2/36), güller + ni (3/3), kalbim + ni (4/2), Tatar + nı (6/5), sözler + ni (7/17), mazimiz + ni (14/9), arkı + nı (16/11), Kerç + ni (20/19)

2.1.5. YÜKLEME HAL +nı/+ni

colu + nı (21/11), atmak + nı (22/24), keryan + nı (23/8), okuv + nı (23/10), aksızlık + nı (23/41), cüregim + ni (24/9), cümleler + ni (24/15), gençliğim + ni (25/9), birevler + ni (26/13), özü + ni (27/2)

2.1.6. YÖNELME HAL +ga/+ge/+ka

kız + ga (28/1), o + n + ga (29/3), halklar + ga (29/6), Tokay + ga (32/15), bizler + ge (34/3), sizler + ge (34/5), köy + ge (34/7), yükselme + ge (34/44), özümüz + ge (36/16), kazık + ka (42/39)

2.1.7. BULUNMA HAL +da/+de/+ta/+te

be ik + te (b.ki 7/20), aklım + da (40/1), yalısın + da (41/1), vaktın + da (43/20), ta +da (45/1), katım + da (45/12), ca lık + ta (47/24), kalbi + de (k.ki 56/15), tü üm + de (59/8), üy + de (70/3)

2.1.8. ÇIKMA HAL +dan/+den+tan/+ten

kök + ten (5/3), sırt + tan (11/6), bastırık + tan (42/33), yakın + dan (43/14), kız + dan (43/19), astın + dan (44/5), artın + dan (44/11), yıldız + dan (45/6), seslerin + den (53/18), ötmegin + den (53/43)

2.1.9.1. VASITA HAL +le

munasebeti + yle (61/2)

2.1.9.2. VASITA HAL +man

anası + man (2/7), gözya ım + man (5/6), postacı + man (18/12),

2.1.10.1. E TL K HAL +ça

avlak + ça (43/19)

2.1.10.2. E TL K HAL +day

ay + day (5/9), burçak + day (b.ın 1/16), canavar + day (6/19), çuvul + day (ç.lar 41/4), derya + day (d.ın 1/17), duman + day (6/24), ekim + day (3/8), ka kır + day (21/6), kız + day (5/12), suv + day (5/14), yok + day (2/15)

2.1.11. YÖN GÖSTERME HAL +ga taban

köyge taban (11/29), korga taban (70/10)

2.1.12. ZAM R ÇEK M

Yalın	ilgi hali	yükleme hali	yönelme hali	bulunma hali	çıkma hali
men (2/19)	ben+im (49/14)	men+i (2/20)	bana (2/25)	men+de (55/37)	men+den (64/23)
sen (6/22)	sen+i (6/17)	sen+i (2/33)	saga (2/2)	sen+de (56/12)	sen+den (64/22)

o (22/13)	o+nu (61/14)	o+nı (38/30)	o+ga (46/61)	o+n+dan (22/25)
biz (79/2)	biz+im (1/23)	biz+ni (1/10)	biz+ge (16/8)	biz+de (53/34)	biz+den (14/7)
siz (44/55)	siz+ni (16/2)	siz+ni (16/15)	siz+ge (6/37)	siz+de (53/35)	siz+den (36/25)
onlar (53/32)	olar+nı (2/23)	onlar+nı (o.nı 77/5)	onlar+ga (55/44)	onlar+dan (55/69)

2.1.13 ARET ZAM RLER N N ÇEK MLER

Yalın	ilgi hali	yükleme hali	yönelme hali	bulunma hali	çıkma hali
bu (1/23)	bu+nı (22/33)	bu+nı (55/55)	boga (30/9)	bu+n+da (51/29)	bu+n+dan (51/33)
u (11/23)	u+nı (49/19)	u+nı (63/23)	oga (14/6)	u+n+da (23/6)	u+n+dan (65/7)
o (17/27)	o+nı (55/32)	o+nı (73/10)	oga (46/61)	o+n+dan (34/30)

2.2. F L ÇEK MEKLER

2.2.1. BAS T ÇEK MLER

2.2.1.1. GÖRÜLEN GEÇM ZAMAN –dı/-di/-tı/-ti

egit - ti (e.m 2/23), ta la – dı (t.m 2/30), ba la – dı (2/31), tuv – dı (t.m 5/13), koparı l – dı (k.m 18/5), ü zül – di (ü.m 18/5), bol – dı (b.m 55/1), bar – dı (b.k 55/26), kara – dı (k.m 55/28), de – di (d.m 55/33), köteril – di (k.m 55/36), cet – ti (55/36),), kayt – dı (k.lar 55/50), yaz – dı (y.m 55/55), tı kıl – dı (55/56)

2.2.1.2. DUYULAN GEÇM ZAMAN –gan/-gen/-kan/-ken

sat – kan (s.sı 15/10), kat – kan (k.sı 15/11), topla – gan (t.sı 17/10), kurul – gan (k.sı 38/4), urul – gan (u.sı 38/6), dal – gan (d.mız 42/26), kal – gan (k.mız 42/27)

2.2.1.3. KES N MD K ZAMAN –a/-e yadır

ket – eyadır (k.11/2), kel – eyadır (55/5)

2.2.1.4. KES N GELECEK ZAMAN –acak/-ecek

aylan – acak (38/16), cut – acak (c.sız 42/40), ber – ecek (b.miz 46/13), et – ecek (e.men 62/2), cet – ecek (c.men 62/3), ket – ecek (k.men 66/8), cag – acak (c.sı 71/5), kuy – acak (71/8), as – acak (a.sı 71/8), bas – acak (b.sı 71/9), ayt – acak (a.man 72/4), yaz – acak (y.man 77/8)

2.2.1.4.1. -gay

tuvma – gay (t.dım 13/3), sol – gay (s.dı 31/17), bolma – gay (b.dı 64/3), tolma – gay (t.dı 64/17)

2.2.1.5. GEN ZAMAN –r/-ar/-er

cırla – r (c.man 6/12), et – er (e.men 6/26), tur – ar (t.man 6/32), yan – ar (y.man 19/14), at – ar (a.man 19/15), sat – ar (s.man 19/16), kır – ar (k.man 19/21), yaz – ar (y.man 19/25)

2.2.1.5.1. MD K ZAMAN LEVL GEN ZAMAN -y

ya a – y (y.mız 23/30), a a – y (a.mız 23/31), iste – y (i.miz 60/27), hatırla – y (h.mız 68/13), vermi – y (69/18)

2.2.1.6. EM R

aç – ayım (18/1), anlat – ayım (18/6), yan – ayım (23/20), yaz – ayım (25/13), kaz – ayım (25/14), öp- eyim (30/11), a la – sınlar (41/27), sal – sı (58/24), kal – sı (58/25)

2.2.1.7. ART –sa/-se

ta la – sa (t. 4/15), cat – sa (c.m 7/2), kork – sa (k. ız 7/36), a la – sa (a. 14/14), burul – sa (b.m 29/3), ayt – sa (a.m 49/23), bar – sa (b.m 50/9), kal – sa (k.m 59/32)

2.2.1.8. GEREKL L K kerek

coymak kerek (16/21), okuv kerek (22/33), mektep kerek (34/1), saga kerek (35/7), kerek bolgan (36/9), bolmak kerek (43/19)

2.2.2.B RLE K ÇEK MLER

2.2.2.1. H KAYE

2.2.2.1.1.GEÇM ZAMANLARDA H KAYE

2.2.2.1.1.1. –gan edi/-kan edi/-ken edi

a latkan edi (a.e.m 2/25), tü ken edi (52/3), yakınlagan edi (70/20)

2.2.2.1.2.GEN ZAMANDA H KAYE

2.2.2.1.2.1.-a edi/-e edi/-y edi

ayta edi (55/62), otura edi (o.e.k 67/14), totura edi (t.e.k 67/15), karay edi (k.e.m 67/24), öpe edi (ö.e.m 67/25)

2.2.2.1.2.2. –ar edi/-ır edi/-r edi

aklatır edi (a.e.m 4/16), saklatır edi (s.e.m 4/17), aytar edi (a.e.m 26/18), atar edi (a.e.m 33/2), satar edi (s.e.m 47/8), turar edi (t.e.m 79/19)

2.2.2.1.3. GEN ZAMANDA OLUMSUZLUK H KAYE -mez edi

dökmez edi (d.e.m 33/4)

2.2.2.2.R VAYET

2.2.2.2.1.GEÇM ZAMANDA R VAYET

2.2.2.2.1.1. –gan eken/-gen eken

kelgen eken (2/4), kalgan eken (46/54), salgan eken (67/18)

2.2.2.2.2.GEN ZAMANDA R VAYET

2.2.2.2.2.1.-a eken

yaza eken (y.e.siz 55/48)

2.2.2.2.2.2.-ar eken

turar eken (1/15)

3. SIFAT F LLER

3.1.-gan+/ -gen+

cırla – gan+ (1/19), köpür – gen+ (3/6), a la – gan+ (3/8), sızla – gan+ (4/5), oku – gan+ (10/1), açuvlan – gan+ (12/24), bil – gen+ (b.gen 34/22)

3.2. -mı +

oku – mı + (72/8)

3.3. -acak+/-ecek+

sön – ecek+ (32/7), tuttur – acak+ (50/11), min – ecek+ (66/8)

3.4. -maz+

buzul – maz+ (29/11), unutul – maz+ (49/3), yara – maz+ (65/7), savul – maz+ (67/31)

4. ZARF F LLER

4.1. BAS T ZARF F LLER -e/-a

4.1.1. TEKRAR GRUPLARINDA

küle küle (22/29), kayta kayta (45/11), corta corta (48/9)

4.1.2. B RLE K F LLERDE

yaza tur- (y.t.sa 27/8), küle tur- (k.t.sa 28/6), ayta ba la- (a.b.y 52/23), ayta ber- (a.b.se 64/18), köre koy- (k.k.sa 71/7)

4.1.3. -p/-ıp/-up

közle – p (64/14), tasırda – p (65/7), ta la – p (65/9), buv – up (65/12), bol – up (65/13), sat – ıp (66/6), aç – ıp (67/9), mu lan – ıp (67/21), tut – ıp (67/37), kara – p (78/2)

4.2. B RLE K ZARF-F LLER

4.2.1. –ganda/-gende

kör- gende (3/12), ber – gende (8/6), ker – gende (8/7), ser – gende (8/8), bar – ganda (37/10), calkılda – ganda (67/10), balkılda – ganda (67/11), tur – ganda (78/2), ur – ganda (78/4), al – ganda (79/17)

5. S M F LLER

5.1. –v+/-uv+/-üv+

kı ra – v+ (6/8), körü – v+ (8/1), tırı – uv+ (8/31), oku – v+ (10/30), taya – v+ (t.dan 11/15), obla – v+ (12/33), ya a – v+ (y.ga 13/24), maktan – uv+ (50/14)

5.2. –ma+/-me+

tüy – me+ (t.leri 22/11), böl – me+ (b.ge 30/7), oku – ma+ (o.ga 50/7), yaz – ma+ (y.ga 55/67)

5.3. –mak+/-mek+

oku – mak+ (21/12), toku – mak+ (21/13), ayt – mak+ (22/27), yaz – mak+ (71/10)

5.4. – +

tanı – + (55/16)

MET N

1

ALTAYLIGA

Bizimiz akikat arslanı, Cıngız, Timür ulları,
Davut salgan tögerekke Ta nın gür kulları.
Buzlı tavlار, teren carlar, cılgalarını atlatıp,
Cebe çalğan, köpük kuskan cüyürlerni patlatıp,

Cansız turgan tar dünyanı çöllereine cayıldık,
Nesli çürük batırlarını biz Ta rısı sayıldık.
Taliy kayttı, tarttı uzun cilan ba ın tikledi.
Cav- caranı kayguları bellerin dört bükledi.

Köp kıynasa, cılatısa da bizni kara bahtımız,
Horlansa da karak kalmaz ta temelli tahtımız.
Kıyametten burun bizni, ceennemge salma gız!
Kolu ızda cürük küçmen bizge ayak çalma ız.

Millionlarman yıl kesçe de kinli cigit soyumuz,
ç coytulmaz turar eken mu lı cırlar, toyumuz,
Buhar bolıp köke çıkar, burçakdayın cavarmız,
Kün tuvu tan tap batıga deryadayın avarmız.

Ey Altaynı tazelengen, solmagan al gülleri!
Uzaklardan bir-birine cırlagan bülbülleri!

Yokmı bizde iç til, avuz, dertle mege aytmaga?
Cüyrüklerni aylandırıp, kart devirge kaytmaga?

Ca ırıtayık kart dünyanı destan bolsun tillerde,
Ne aksızlık, ne horluk bu? Biznin esir illerde,
Soyumızını yaratkanda küçni bergen Ta rımız,
Cav aldında yardım kolun bizge kergen Ta rımız.

Et bir emir, Turanlılar kurultaynı cıyayık,
Yurtumuznı baskan selge tübden tınak tıyayık!...

Oktyabr 16-28, Akmescit, 1920

2

SATLIK MT AN

Mına, akam, imdi saga aytacakman bir masal,
Közleri ni pek akaytma, sözlerime kulak sal.
Ocalık için imtianga kelgen eken bir akay,
Koltugında kadılarga bir de maylı kalakay.

Bu zavallı medresede on sekiz yıl okugan,
Evge kelse anasıman yüzbez, keten tokugan.
imdi endi imtianga kirmege de tartına,
Ke e etip, bir tanı kan kadılarnı kartına.

Kadı akay bir millionnı parçaçıgın algan so ,
“ Ey yarabbim, çok ükür ”, dep kisesine salgan so .
mtianga özü için bir ba kasın tapmasın,
O ki ini imtiani özüm oca yapmasın.

eriatça yaman bir i bolmaganın bildirgen,
Bu kap-kara aksızlıkı yokday etip sildirgen.
Kalp oca corta-corta keldi benim katıma,
Ba köterip, bir karadım tanımagan catıma.

- Ho keldi iz, kay köysi iz, musafir, - dep soradım,
O a lattı men maksadın yah ılıkka coradım.
- Kadılarnı bir talayı meni tanıy degende,
Men toydırdım bir- ekevin imdi mında kelgende.

Dedi: “ Akay, korkma sakın, men suv ba ın begittim,
Sarı mayman men olarnı vicdanların egittim
- Kadı, müfti? Ekevinde toydurdı ız mı? - dedim
- Bir kaçına bana men kelgende a altkan edim.

Nasır bile, Mansur bile, Kü tujan da zararsız,
Ümer Efendini de bir o közüne kararsız,
Müftige de ka oynatıp, bük iyip bir kara da,
Saga da bir yarım million, bazarlık yok arada.

Dep bagırıp yapma, oca sözün kesip ta ladı,
Kadıların güür nefesine kanım kaynap ba ladı.
Bar bu yarım millionı da kadıga ber sen akam,
mtiansız oca etsin seni o dinsiz Kakam.

ay dedim de ekimiz de kestik uzun sözlerni,
Katımızda turganlar da bizge tikti közlerni.
Ey kadı akam, karamaysı sen kitapnı içine,
Ortalıkını toldırdı da molla, imam piçine.

Meseleni aytası sen kitabı nı kapından,
Tutar ba ı a urarman akikatnı sapından.

Oktyabr 21, 1920

3

SENME ED N?

Terekler tübünde, ay yarığında,
Güllerni içinde mu lı körüngen,
stekli gö ülni ke arığında,
Dertlerni tazertip kaygıga bürüngen,

Köpürgen saçları cik arasından,
Çe ge e kol salıp külip karagan,

A lagan ekimday kalp yarasından,
Sıcak bakı larman keyfimni aragan.

Köksümni üstünde kızıl ot yakkan,
Asretim kabarıp cılap cürgende,
Men gece tü ümde seni körgende,

“Sevdalık ” boynuma takkanda,
Avzı kıbırdap çaynagan sakız,
Kalbimni sızlatkan senmi edi , a kız??!

Oktyabr 15-28, 1920, Akmescit.

4

..... **GA**

Kalbimni özegi telme te ildi,
Üstüme sanki bir dünya e ildi,
Bagrımı aç, kara, ey yosma dülber,
Sızlagan gö lüme biraz ögüt ber.

Koluma “sevdalık” bayragın alıp,
Dizler i üstüne ba ımını salıp,
Mu sırap ot canıp ölmek isteymen,
Kefinge senden bir kölmek isteymen.

Saga aytalmagan iç sırlarımını,
“Süygüge” uydurğan mu cırlarımını,
Soravcı melekke aytmak isteymen,
Aslıma aylanıp kaytmak isteymen.

Kabrime bir kaç tüp çeçek a lasa
Üç-dört tel saçını túske ta lasa ,
Tüsünmen günamnı aklatır edim,
Cennetni túbüne saklatır edim.

Kün körmey avacak taze temelim,
Ümütlerim soldı, öldi emelim,
avlesiz bir yıldız bolmak isteymen,
Köklerde gül açıp solmak isteymen.

Oktyabr 24, 1920

5

CO KUN

Eskilikler kozdı kene, cürek ta ıp ba ladı,
Sa ki Mevlam kökten maga bir “Közaydın” ta ladı.
Teli üzük, astı te ik, sessiz cartı sazımını,
Aldım kolga: “Ant Etkenmen” cırlamaga ba ladım.

Defterlerge közya ımman yazgılagan yazımını,
“Ant Etkenmen” pıtagından üzüp alıp ta ladım.

Kanatlana, avelene bulutlarga çıkaman,
Gö lüm öse, nur saçaman ca ı tuvgan bir ayday.

Köp tü üne, köp intıla, öz-özümni sıkaman,
Telçelengen tar cüregim kaynay kazanda mayday,
Çal ey sazım sızla gö lüm, kızday kalbim çınlasın,
Cırlap tuvdım, cırlap östüm, cırlaganda öleyim.

Suvday tınık cırlarımni e im – dostum tı lasın,
Milletime milliy borcum cırlaganda öleyim,
Cana – cana, avelene, avlesiz çalt sönemen,
Ah katiyim, vaktı kelmey, aksızlıkka könenen.

Oktyabr 20, 1920

6

Dogduğundan ölünceye kadar Milletini seadetine çalı an, milleti için çalı maktan iç bir vakit bıkmayan so ra milletini seadeti oğrunda canın bile feda etmeye razı olan Çelebicihana hitaben:

MEN DE ANT ETT M

Men de ant ettim, bu Tatarını yokunı var etmege,
Azırlandım men de senday ak yoluna ketmege,
Senday etken bir büyükni andına ant katmaga,
Bunı için men de azırman apislerde catmaga.

-“Tatar için”- ses çıkarma, öltirirmiz, - deseler,
Bastırıkta benim çürütüp, kolum, benim kesseler,
Ayagıma kır av salıp, üstüme ta tizseler,
çimden kene senden beter, “Ant Etkenmen” cırlarman,

Tip – tirili otka atsalar, meni çağıp külseler,
“Ant Etkenmen” sözün endi ta la avzı dan deseler,
Ondan alıp daragaçka canık kevdem kerseler,
So kuvetni güür davu iman “Ant Etkenmen” cırlarman.

Seni cırın cırlamagan, antı nı yalan sayganlar,
“Ak” sözünü, “ak” tügül dep inamsız oyga dalganlar,
“Ak – adalet” dü manları eki ayaklı canavarday insanlar,
Aramızda adsız kalsın, cerge batsın, çok bolsun.

Tatarlıkni tanımayan, tatar için ölmegen,
Sen büyükday “Ant Etkenmen bilmek için” demegen,
Milletini eksikligin tünmegen, bilmegen,
Tip- tirili otka atılsın, toz- dumanday kül bolsun.

ç birevsi ko ulmasa, maga yardım etmese,
Öz baıma “kurultaynı” kurar, cıyın etermen,
“Seni aytkan sözü yalan, do ru tügül” deseler,
Vazgeçmem seni “andından” varlığım yok etermen.

Anam meni niçün tapkan? Babam niçün okutkan?!

Ocalarım niçün maga “Ak- adalet” tanıktan?

Antı için “Ant Etkenmen” bolsam sözü unutkan,

Yarın seni kar ı da men kalay tozıp turarman?

Kar ımdaki büyük Tatar menden ne ümüt ete,

Büyük Çelebicihan, antı meni er kün titrete,

Antı için çalı masam, milletim için canmasam,

Seni antı oğrunda ölümni borc sanmasam,

Tatarlığım kalay etip, sizge isbat etermen?

7

ANT ETKENMEN AYTAMAN

Catsam, tursam, colga çıksam, Ant Etkenmen aytaman,

Kayta-kayta, ayta-ayta men artıma kaytaman,

Kanım kaynay, canım caynay, Ant Etkenmen, cırlasam,

Savlukman kal Tatarlıkni “bastırık” man sırlasam.

“Ant Etkenmen Tatarlarını yarasını sarmaga,”

Dep bagırsam bu ke dünya, bo luklar da tar maga,

Aytan sayın aytacagım kele, kalbim kaltıray,

Emellerim töpesinde bir altın ay caltıray.

“Ant Etkenmen” ayılganda men bir air bolaman,
Tamarlarım torlana da kirli kinge tolaman,
“Ant Etkenmen” cırladımını, ille iir yazaman,
Eskirmegen taze dertni çöpnen túbün kazaman.

Maga ilham bergem, meni “ci itmen” dep ya atkan,
Gaflet kalıp yuksırasam “yuklama” dep ta aktan,
Ya babaymı kaleminden tókken ötkür sözleri,
Menden kuva mu -kaygını o sözlerni özleri!

Ey bizlerni kucagında aybetlegen, anaylar!
Bahtımıznı yaralan tazerdi de kanaylar -
Be iktteki sabiylerge “Ant Etkenmen” aytı ız,
Ca miyleri katmaz burun vicdanların bayıtı ız.

“Ant Etkenmen, söz bergemnen bilmek için ölmege,”-
Dep cırla ız, cıyınlarda mu lı kızlar bizlerge,
“Bilip, körip milletimni közya mını silmege”,
Beyitimen kar ılayık biz ya lar da sizlerge.

Ey, mollakam kabirimde maga telkin bergende,
Yaradanga dua etip kolları nı kergende,
“Ant Etkenmen”: cırla ba ta, men co ayım, dı layım,
Eger meni toprak sıksa, men de senmen ı layım.

Kırklamamı saga berse dertli, yanık anayım,
Er kün ta da mezarımda “Ant Etkenmen” cırla sen.
Cer astında seni dı lap, közya tökip, kanayım,
“Ant Etkenmen” cırlaganda çürüp bitsin cansız ten.

Ant Etkenmen, ant etkeni antı için ölmege,
Kaysı Tatar gö üllene menmen dü man bölmege.
Siz korksa ız, mına ca lar, men adında ketermen,
Tavnı, ta nı, car, cılganı, dal tüzgün col etermen...

8

KÖRÜ ÜV

Arkada ım Asan Sabrige
Ba ım töben col boyunca ketkende,
Oylarımını bir top çeçek etkende,
Corga cürüp sen kar ıma cetkende,
Bayram ayın körgenlerge o ayman.

Ba köterip, saga selam bergende,
Külümsirep ka ları nı kergende,
Cüregime taze ciyez sergende,
Kanım suvup buzlay- buylay bo ayman.

Ümüt bergen koyu ela közü ni,
pekleri dülber etken özü ni,
Ca ı tuvgan künday yarık yüzü ni,
Köz kıyığından bir te kerip karayman.

Kurma cayday kara kaytan ka ı da,
Kuvurçık saç yipek telli ba ı da,
Gö üllerge gö ül bergen ya ı da,
Bir ilhamcı, bir “incelik” arayman.

Gül buvunu nazik ince beli de,
Avuçıma ate salgan eli de,
Perçeminnin er bir ince telinde,
Kan tartıcı magnit küçü körüne.

Açık sözmen aytalmayman sırımını,
Cırlamayman saga “süygü” cırımını,
Etalmadım aile degen ırımını,
Bir ot tü e ta kalbimni törüne.

Beti deki magnit küçü alınır,
Kattı, küçlü gururıma salınır,
Bir kün kelir bu kız maga calınır,
Dey de ya lık sevdalığın ezemen...

Merhametsiz! Kelme yakın yanıma,
Bu tırı uv yetti garip canıma,
“Gizli süygi” kast etti al kanıma,
Ya canımda asret ölüm sezemen.

Noyabr 17-20, 1920

9

VESVESEL G M

Yazaman da yazaman da, yazaman,
Mınav yeri yaramay, dep bozaman,
Ya kıskarta, ya uzata sozaman.
Begenmiymen, cırtıp atıp ta layman,
Ca ı ba tan yazgalavga ba layman.

Yaragan iç bir iirim yoktur, dep
Ba kalardan ya lı larım koptır, dep,
Canım patlay, paslana da cataman,
Kalemimni kötere de ataman,
Kaygulana, kasevetke bataman!...

Noyabr 28, 1920

10

OKUGAN KIZGA

nanma sen kalbi temiz airge
Tiz çökünip, ayak öpip yalınsa,
Moyunı a çeçek bolıp salınsa,
Alevlenip, canıp, koyup alınsa.

Yalındırıp ilham temiz airge,
Yalancıdır, aytan karar közünden,
ç yamanlık a lamazsı sözünden,
Asıl insan yok körsetir özünden.

Yerni kökni, küne , aynı yıldızni,
Birine bi yalan ko ıp a latır,
Kara yerni deryalarga yaladır,
Katse-kater seni ille aldatır.

Aldatmakçün senday etken bir kızni,
Kanatlanır bo luklarda aylanır,
Sözü kene saga kelip baylanır,
So u “antı” yalan çıkar taylanır.

nanma sen ne apayga, akayga,
Ne ce gene, abayga, ne kakayga,

Cüregi ni köterse de sözleri,
Canavarday seni közler közleri.

Sensi insan ballarını bar etken,
Cigitlerge bu dünyanı tar etken,
Layıkısı sen gururlanıp cürmege,
Saf ve masum kız ömürin sürmege.

Kerçek cigit kızını gö lün candırır,
Gururlanmak dülberlerni anıdır,
Çünkü odır insanlıkni dogurgan,
Öz kanıman curt topragin yogurgan.

Suvukkanlı keçir okuv zamanın,
Te ker, a la kaliplerni yamanın,
Terbiyeli, ba lı nesil yeti tir,
Ba tiklegen bozgunlıkni yatı tır.

Dekabr 12, 1920

11

YOLCULAR

Bir kaç yolcu keteyatır ulu yolni közümen,
Ümütlene, küçleneler bir-birini sözümen,
Bütün keçe bir tını sız pek akırtın keteler,
Ta ga yakın balaban tik kır astına ceteler.

Ba lay sırttan kök kararıp, burçak, cavun cavmaga
Meyil ete kök bulutlar üstlerine avmaga,
Kün tuvu tan kün de tuva, avlenip allana,
Ca ın ca nay, kök güdürdey, sa ki dünya sallana.

Bi bir ya lı bir çobandan yolını ba ın soraylar,
Basıp kelgen zelzeleni bereketke coraylar,
Toktamaylar cava -cava cayavlay da keteler,
Bir saganak keçken saytın toktap ke e eteler.

At boldura, yardım istey katındaki cayavdan,
Omuz salıp yardım ete, cayavlar da tayavdan
Altay tabını kamı kulak gür calınlı ala a,
Özgen urup, köke sıçray, arslandayın tala a,

Ana cettik, mına cettik, aldımızda çegerçik,
So gu amma... ah, kateyik aylanmay da tegerçik,
Ey, akaylar, deryadayın tolkunlana artımız,
Tokta ız bir aytı ayık, ne deysi iz, ey kartımız?

Dey de atını ba ın cetip, bir taldaga buralar,
u yerçikte kiçkenekiy bir cemiyet kuralar,
Karar bermey korkup, ürküp, kaltıra ıp turganda,
Katlarında tereklerni yıldırımlar urganda.

Karasalar ne körsinler, çoban mingen atına,
At patlatıp, cetip tura cigitlerini katna...
Ürmet etip ça yolcular kart çobannı koralay,
O olarga col kösterip, köyge taban toralay.

“Ayda ız siz artımdan” – dey, imdi köyge sarkamız.
Kuvan alar ça yolcular, mına bizim arkamız.
Pek salmakman yava -yava cılı maga ba laylar.
Er dakkada çekte karap, cavga da köz ta laylar.
Ümütleri kaviyle e colnı bolay almaga...
Namus ete buvsınalar a ıp colda kalmaga.

Dekabr 12, 1920, Akmescit

12

T NTÜV (OBLAVA)

Uryadnikler kelip köyge kirdiler,
Evden- evge ça kıldırıp cürdiler,
Pristav da kelip tü ti artından,
Köy itleri kaçıp ketti katından.

Cemaatnı kül töpege çıkardı,
“Kaçaksı ız Tatarlar”, - dep bakırdı.
Kartlar, ca lar cıyıldı da bardılar,
Tüfekliler tögereklep sardılar.

Kapadılar bir bo evge olarnı,
Biz de barıp seyir ettik bolarnı,
Ev kapını uryadnikler çekledi,
Pencerede bir karavul bekledi.

Pristavnı keldi özü kirtledi,
Pencereden üçte kaçak irtledi,
Sögüندی de Tatarlarnı horladı,
Bizge soldat bolu ız, dep zorladı.

So çıkarıp bir sıraga tizdiler,
Ca köteklep kamçılarnı üzdiler,
Yerge yıkıp üzer ompol urdılar,
Ak sakallı kartlar karap turdılar.

Apakaylar, kelinçekler cıla tı,
Pe timaller közya larga bula tı,
Sert pristav halka karap cekirip,
Açuvlangan çal horazday sekirip.

Bakı ma ız, sizlerni de alırman,
Koca ızman bir sıraga salırman,
Açuvlangan bir ayvanday bakırdı,
Bogaz kırıp, tükürdi de kakırdı.

Biz ozgardık garip soldat ya larnı,
Cılattık em temeldeki ta larnı,
Cayav- calpı aydadı da kettiler,
aytip bizim köyde oblav ettiler.

Dekabr 13, 1920

13

HORLUK

Takdir bulay yazgan maga yaradan,
nsan bolıp tuvmagaydım anadan,
Horlanaman ögey ana elinden,
Çıkmay davu cartı sazım telinden,
Men süzülip kaldım insan selinden.

Capalaklay, kara karlar borata,
Ba lık etkenlerge, belki korata,
Kaçkın bolıp cüremen öz curtımda,
Gizli sözüm arkamdaki pırtımda,
Kaygulana kalbimdeki kurtım da.

Bülbüldayın cara ıklı cırlasam,
Defterimni közya ımman sırlasam,
E - dost kene “ yaman” adın takalar,
Tip- tirili meni otka yakalar...
Çeki tirip, seyirime bakalar.

Akikatçı air bolıp bakırsa ,
Yardım için meleklerini çakırsa ,
Özarası saga bir “sud” yasarlar,
Seni tutıp, daragaçka asarlar,
Sendürürler emeli ni basarlar.

Horluk, dostum, horluk küçü bolmasa,
Öz bağı da güller açıp solmasa,
Lanet etersi ya avga, ömürge,
Ömürü aylamır kara kömürge,
Kul bolursı “ebediy bir emirge”.

Dekabr 14,1920

14

NCE

ncelikten ince tuvgan incerip,
ncelikni kaba buvgan kin berip,
Er ne yerde kinge tolgan kabalık,
Kabalarga cala bolgan babalık,

Bizimkiler oga kulak salmagan,
ncermekten bizden colak kalmagan,
Kabalıklar kaba bolıp bursa da,
Mazimizni gülü solıp tursa da,

nce sözü aslı ince inciden,
ncelikni kaba çirkin buvsa da,
ncertilip, kop küç ala tinciden,
Ca ı tuvgan er ey kaba tuvsa da.

Tabiatta ince degen bu gülmi?!
Yara ıklı, nazik kızlar, melekler!
Bu künden so birisi ince tügülmi?!
ncertirler eliy- eliy elekler.

Kabalıkka kara zeer katılğan,
Kabalarga ince dü man atılğan,
Er i inde dinsiz, yolsuz bolsa da,
Baygu kaba! Zorman aksız satılğan.
nce bol, dost, incer!.. üstke çıksa da,
Koltuğı da ince ba ı sıksa da.

1920, Akmescit

15

K TAPÇI BABAGA

arıldaysı , gürüldeysi “A ık Garip” satası ,
Kerek bolsa arada bir yalañık da katası ,
Sokaklarını dört aylanıp balçıklarga batası ,
Merekepke terakay salkın suv da katası .

Al, al keldi “Antikacı baba ız”, dep bakırsa ,
Masal aytıp aldatmaga balalarını çakırsa ,
Bala tügül, balaban da kele seni körmege,
Sen de ba laysı tilinme tizip yalan örmege.

Közlevede bir apayga bit ilacı satkansı ,
lacı a azganakay emen tözü katkansı ,
Bunun için birkaç apay seni biraz kınagan,
Birsi tayakman urganda, birsi kulak çiyngan.

Canım, antikacı baba, etme, etme bunı, eyleme,
Sofusı sen, dünya malı için yalan söyleme,
Yarın ahiret kününde so ceenemde yatarsı ,
Halk cennette oturganda kimge kitap satarsı ?

Dekabr 20, 1920

16

CA LIKKA

Arkada lar, cigitler bugün bizni ,
Bizmen birge a kızlar em de sizni ,
E birinci borcumız cigit bolmak,
Gayemizçün can kıyıp kanlı bolmak.

Tüfeklerini , toplarını atılğanı,
Kızıl kanlar suvlarga katılğanı,
Yoksa bizge bir öğüt bolmadımı,
Yoksa kulluk künleri tolmadımı?!

Ca ı dünya, ca ı kün, halk da ca ı,
Yarıklandı kartaygan arknı ta ı,
Ca cürekler bizlerge “aydı ız”, dey,
“Yukladı ız, ya lı kün saydı ız”, dey.

“Tüfek, kitap tü mesin kolu ızdan”,
“Sizni kimse kaytarmaz colu ızdan”,
“Türlü maska kiygenni atı ız”, dey,
“Közya larga al kanın katı ız”, dey.

“Gaye için kan a kız, zaman ya ı”,
“Kandır akını yıkılmaz temel ta ı”,
“Hainlarını kayırıp soymak kerek”,
Curtun yakıp neslini coymak kerek.

Ara ızda hainlar kalmagan so ,
Halk i ine iç ayak çalmagan so ,
“Kol tutu ıp, birlikip keti ız”, dey,
“Mazlum arknı siz azat eti ız”, dey,

Mına bizim borcumuz i te ca lar,
Bugün endi i lemey eski ba lar,
Ca ılıkka Tatarı tartmak kerek,
Aramızda cigitler artmak kerek.

Korkaklardan sıramız temiz bolsun,
Korkak üde otırsın, semiz bolsun,
Biz olardan ayrılıp ketmelimiz,
Cigitlikni ay isbat etmelimiz.

Barsın olsun kaç million kansız insan,
Mezar bolsın ortalık cansız insan,
Tek bir tögül bi kere ölmelimiz,
Bi ölümle canı bi bölmelimiz,

Diplomatlar, tokta ız sizler endi,
Sizge esir tögülmiz bizler endi,
Felsefesin dünyanı coyacakmız,
Avropanı itlerin soyacakmız.

Yanvar 1, 1921

TATAR OCASINA

Ey, zavallı, kün körmegen fakir Tatar ocaşı,
Muhtac saga bu milletni karısı em kocası,
Sensi onı kelegegin keçkeninday etecek,
Körekçi bir kart çobanday col kösterip ketecek!

Lakin seni cail millet takdir etmey, karamay,
Seni aytkan ak sözleri öz i ine yaramay,
nsan etmek için halknı alayn bir biçimde,
Basık, alçak bastırıkday bir mektepni , içinde,

Öksüz Tatar ballarını toplagansı ba ı a,
Yazmaga söz tapılmaycak seni dürbe ta ı a,
Sen can çeki , mektebi de, yorulma iç, bilgi saç,
Evi deki ana , baba , bala , karı bola aç...

Tilengenday cüresi sen yazda, kı ta, boranda,
Seni evi , e mü kül bir kün keçirgen koranta...
Utansınlar bu miletni kalın kursak bayları,
Koltugında er birini kagıt akça tayları.

Can darısı bellegenler u temelsiz paranı,
Sen sarası undaylarını köksündeki yararı,

Millet için verem kapa közlerinden aka ya ,
Mugayma sen bu horlukka, ey fedai, arkada ...

Sen bu halkın em anası, em babası, ba ısınsın,
Kelecekni yıkılmaycak kaviy temel ta ısı !...
imdi seni kıymeti yok, künü mü kül bolsa da ,
Bizler için gül savluğı bir çeçekday solsa da,

Mümkün tügöl bu halk seni ille takdir etecek,
te ca lık o künden so maksadına cetecek.

Yanvar 3, 1921, Akmescit

18

KALAY ET P SIRIMNI SAGA AÇAYIM

Ah... seni men pek süyemen,
Seni için aevlene küyemen,
Haberini yok, anlamaysı alımdan,
Men üzüldim, koparıldım dalımdan.

Kalay saga anlatayım sırimni,
Defterimde (mektup) degen cırımni,
Pek mugayıp sabır etip cüremen,
Men bir “gizli a ık” ömür süremen.

Kağıt yazsam elçi bolgan tuyacak,
Kulaklarga kur undayın kuyacak,
Poçtacıman cibersem de bolmaycak,
Ana , baba körecek, sen, duymayca ,

Ey melekler, kel gö lümni alı ız,
.....nı gönüline salı ız,
Belki, a lar gönlümdeki yaranı,
Kuda bol da yasa ız u aranı.

Yanvar 21, 1921, Akmescit

19

TATAR ÇÜN

Tatar alın tefti etip cürgende,
Men bu öksüz Tatarlarını körgende,
Közya tökip, cılamaga ba layman,
Cavnı küçün közden töben ta layman.

Büyük bir küç tabaman men özümde,
Balk- calk etip ca ın ca nay közümde,
Çal sakallı bir kart kele katıma,
Men cer tepip atlanaman atıma.

Bir arsladay ba tükleymen turaman,
Sanki cavnı kalbinden uraman
Ke temelni ineçikmen kazaman,
Yemin etip u sözlerni yazaman:

Tatar için cehennemde yanarman,
Tatar için kızıl otka atarman,
Tatar için kölmegimni satarman,
Men Altaynı bir çeçegi Tatarman!

Kol kösterip Tatar, Tatar degende
Tatar kanı sınırlarga kelgende
Men dünyaga bir cumurdık urarman,
Dü manımnı tacın, tahtın kırarman!

Tatar için deryalarını tıyarman,
Bir ineni te igine sıyarman,
Tatar için incerermen, azarman,
Tatar sözün ba ta ıma yazarman!

Tatar için daragaçka asılsam,
Toprak bolıp ayaklarman basılsam,
Cer astında kene de ay aytarman:
Tatarman dep, men ahiretke kaytarman!

Yanvar 25, 1921

20

KERÇ

Kerçli Meryem Hanımga

Taman keçip ketkende kart babaylar,

Bir cal etip Kerçte can suvargan,

Çı cı keday airler, asabaylar,

Temel atkan Kerçte at tuvargan.

Bir vakıtlar be - altı köy avu ıp,

Kerç tübü kızları çınlananlar,

air Tatar cigitler kol kavu ıp,

Can gö ülden onlarını dı laganlar.

Kerçliler pek namlı cüyruk çapkan

Cigitleri küre se, ayuv cıkkın,

Gür kızları som-sırma po u capkan,

Borazanga ya ları altın tıkkın.

Lakin Kerç bu künde öz varlığın,

Kösteralmay erligin, bildiralmay,

Közü korkkan, unutmay kün tarlığın,

Kalbindeki karanı sildiralmay.

Meryem Totay, Kerçni bir gülüsi

Ayaklandır köyü i balaların,

Kart bağçanı sünbülü, bülbülü ,
Ayt da a lat, uyandır anaların.

Ye illensin Kerçni yalıları
Deryadan kök dalgalar bilgi saçsın,
Tazelensin, ya arsın alıları,
Gül teregi kızarsın, güller açsın.

Fevral 3, 1921

21

NE SAKLADIÑ O KADAR?

Alla, Alla Tatar kızı, ne sakladı o kadar?
Ba ı a capkan aliy alı tamam bir caylav kadar,
Suvukmı yoksa avası, esken boran kayakdan?
Üstü deki piçimsiz kaftan tamam kele tobukdan.

Çık da taliyi talap et ka kırday etip okurtip,
Oturası evi izde saçı , ba ı köpürtip,
Saga söz katsam, cevabı yok tilsizday etip külesi ,
Evden çıkmay oturıp, köp aytanlık bilesi ,

Boldı endi oturganı , dört yağı a bir kara,
Seni aldı da colı m kesken cıkıldı endi o kara,

Kir mektepke sen de oku, saga kerek okumak.
Seni için i tügöl yalı ız keten tokumak.

Baba , ana mektep seni , seni insan etecek,
Filcan túbünden fal karamak endi senden ketecek,
Tatar yarın ya amaknı senden umut etecek,
Endi sensi cüyrügi men aldımızda ketecek.

Mart 15, 1918, Akmescit

22

AY DEMEÑ Z, BABAYLAR

- apke kiye, ogursız, cik ayırıp, saç taray,
Ak yakasın kattırıp, camilerge ters karay,
Alçak evni begenmey, “bizge kerek” dey saray,
Ya lı sizni bilgi iz - dep meni bir catday talay.

- ay deme iz, babaylar, sizler endi “kart koray”,
Zaman nasıl emir ete... kerek ya amak ulay,
Dünya imdi ba ka boldı, halklar bir birin toray,
Kuranımız da zamanga köre ya atmakçün yol aray.

apke kiye ba cığına, ineli yok kaltıray,
Köksündeki tüymeleri cez ku agı caltıray,

Odasında aamlık yok, bo çanaklar altıray,
Kisesinde akça da yok, o zavallı kater, ay?

Keçe-kündüz dua ete, dört közümen, yol karay,
Bugün babam kelmedimi? –körgen köyde ten soray,
Kargı ayta babasına, közükleri mo dıray,
Kele “millet” kahvesine, pek aıkkın tilkiday.

Baba kirgen restoranga bilikleri ıtırday,
Tı ta suvuk cavun cava, tamı tama, pıtırday,
Keyf kararın tapkandan so stollarda tasırdıay,
Üyde kalgan ana, apa, baba için fal karay.

Bir minsiz bolıp, ap-ak bolıp, darılma ız babaylar, ya larga ay,
Aruv bolmazmı? Bir mektep açsa bizge be -on bay,
Okuv için can atmaknı din emiri, borcı say,
Ondan ba ka bolay ketse at tuyagın basar tay,

Bizni sizge, sizni bizge begendirmey tart kalay,
Bergen meseleni açık aytmak pek kolay,
“Dünyada biz ya ayıkmı? Ebet ya ayık balay”,--
 übesiz küle-küle cevap berirsiz bulay.

Aysa zaman imdi bizge okuv bilgini sıltay,
Ye illenip güllenecek top yurtumuz Altay,

Torunları birle e... mazlum babay gür kartay,
te bunı için bizge okuv kerek “Kurultay”.

Noyabr 25, Dekabr 8, 1919, Akmescit

23

KETME, BALAM, AYIPTIR

aytan üyi canım kızım, mektep degen egerek,
Aslı canım, kız balaga okuv-yazuv ne kerek?
Karanda ka, kagıtka yazık, bir köpten köp tögerek,
Özü de tap Akmescitte, köyümüzge pek erek.

Bu yıl unda ketme, kızım, anayçığı cılatıp,
Bi lermen para masraf etip, baba nı cebin sıvaltıp,
Otur üyde kur keryannı ketenleri agartıp,
Aytkanımdan çıkma, balam halka yüzüm kızartıp.

Saga baksa sen okuvnı u atası suretke,
Cimnastik diy, saglamlık diy tırma ası tereke,
Vazgeç, balam, küni ni coyma, bu kerek sız tilekke,
Bizler seni ni anladık pek zengin dep erekke.

Üstündeki kiygen urba bir maru ke kaftanı,
Suret yasap keçiresi aynı, yılını, aftanı,

Ey, ak Ta nım, buzuldu da kızlarımız, erimiz,
Yarın ahiret künü yoktur bizim yatak yerimiz.

Kız cevap vere:

Ah... esirlik devirini kul, kurbanı, anayım,
Seni için cehennemde otlarga men yanayım,
Ya lı asız, aldanasız, hucur laflar aytasız,
Zemaneni a lamaysız yüz yıl artka kaytasız.

Bezdiresiz sizler meni u ni anlav sözümen,
Menligimni saracaksız üç be nagı bezimen,
ç biri iz karamaysız maga süygü közümen,
“Ketme, balam”, -dep aytasız aslı kimni yüzümen?

Men ketermen ayt babama, bötüğim yok o alsın,
Bunday eski bilgilerni cıyıp cebine salsın,
Zemaneni babam endi a lamalı, bilmeli,
Siz, anaylar, nafle a kızgan közya ların silmeli.

Bilesizmi, anay, bizler ne künlerde ya aymız?
Aksız yerde kul etile, nafle kötek a aymız,
Curtumızni ötmeginen el, ecnebi tok bola
Bizlerdeki cigitlikler bir sebebsiz yok bola.

Ömürümni so kününecek okuyacakman, anayım,
Men ketenni mektebimde tokuyacakman, anayım,
Bolsa benim ni an toyum mektep içinde bolsın,
Bu turu ım, gür gençligim, bilgi ogrundu solısın.

Okuv içün be kıtanı cayav curip çıkarman,
Caillikni, aksızlıkni temelinden yıkarman,
Anayçığım, okumaga ketecekmen, ketecek,
Bu Kırımni bir top çeçek etecekmen, etecek.

Noyabr, 27, 1919, Akmescit

24

LEYLAGA

Yosma Leyla meleklerden tuvdınmı?
Dört kanatlı perilerge u aysı ,
Özündeki büyüklükni tuydınmı?
Kalbimde sen iir bolıp ya aysı .

Canga cara seni ela közleri
Ah!... Ne kadar yara ıklı turası ,
Gö ül yaka tatlı aytkan sözleri ,
Cüregimni gögercinday urası .

Bütün dünya töben tü e közümden,
Külümsirep sen közüme karasa ,
Bayılaman men keçemen özümden,
Altın sarı saçları nı tarasa .

Nazarları ilham bere, co tıra,
Cümlelenni cartı-curtı ko tura,
Ah, katiyim, tilim kıska sözim az,
Ey gö ülim sırları nı içke yaz!...

Yanvar, 10, 1920

25

YAÑI DEFTERGE

Ya ı defter!... arkada sı kalemge,
Kalem seni küzgi etecek alemge,
Ak beti e sızgalagan beyitler,
Melem olsun milletimge alemge!

Er betine sırım yazıp toldursam,
Hayal kuvup cuvursam da boldursam,
Yükselgenin körsem künsüz Tatarnı ,
Bu ogırda gençligimni soldursan.

Aldım yarık - bir kazadan ölmesem,
Men bahıtsız, maksadımın bölmesem,
Cüyrük atım o ga- solga burganda,
Defter! Saga oylarımın yazayım,
Kaygularga kara mezar kazayım,
Mu lı gö lüm, cılap -çı lap turganda!..

Mart 13-24, 1920, Akmescit

26

G ZL SÜYGÜ

Kar ı-kar ı körü sek, kansuvuklık etemen,
Yürek oynap tursa da,
Ak beti den ı ıklar közlerime ursa da,
Saga iç de karamay körmegenday ketemen...

Seni biraz keçken so gö lüm saga tartsa da
Yüregimde ate ni alevleri artsa da
Bir aylanıp karayman, bir ah!... çekip içimden,
lham ala menligim melek tüsli biçimden!...

Cıynlarda körsem de, köz kıyığından karayman,
Uzaklasa katımdan, közmen seni arayman,
Sen oynaklap ürgende,
Tanı ları , dostuna birevlerini kösterip,

Dudakların bürgende,
Gö lüm seni kıldıra zorman ayak yürsetip,
Dertli kalem, küçsüz til sırım saga aytalmay,
Közler seni cıyında yal ız ta lap kaytalmay.

Aytar edim men saga
Belki sen red etersi !
Köksü deki gülni maga
Bir koklatmay ketersi .

Kutar meni melek kız! Er bir i bizlerden,
Sen de maga tuydırmay süymeysi mi? gizliden?

Mart 14- 27, 1920, Akmescit

27

NAMUSLI KIZGA (I)

Ey temiz kız! Sen yükseksi , yüksek tut sen özü ni,
Pek bahıtlı er canavar aldap öpse közü ni,
Er beyitke ko ar edim kalem yazsa tirelmey!
Kızıl al gül avuzı dan balday tamgan sözü ni!

Yanakları oyup küle yalvarıp men darılsam,
Aldatıcı bir aytanday kucak açıp yarılısam,

Saga gurur vergen kalem yaza tursa elimde,
Tatlı-tatlı sözlerimen yardım etse tilimde

Me lik senden bolganından seni men pek süyemen,
Kalbim temiz saga kar ı içim yanıp küyemen!...
pek telli saçları a tokunmasın bir cat kol,
nsanlıkni sen yükseltti , yükseksi sen yüksek bol!

Eteğine egilgende, kalbi azsa tirelmey,
Çeçeklerday çalt solarsı sülükdayın sarılısam

Mart 2- Aprel 19, 1920, Akmescit

28

NAMUSLI KIZGA (II)

Sıcak-sıcak bakı alarım seni ayırıp seçkende,
Külümsirep köz kıyığından bir karasa közüme,
Bir ayrılı kaygı asret belli bola özüme!
Saniyede sen katımdan yelday esip keçkende.

Bir güldayın küle tursan, turgan yeri yara a,
Süyü mege közleri men közlerimni çakırsa ,
Bülbüllerday söhengende külip “kel” dep bagırsa ,
Yıldızlarday nurlı ayda saga pek sık kara a.

Aytıp tursa maga kar ı damarlarım canlana,
Yarıklatkan küne si sen, ı ıkları sönmesin!..
Cat ellerge ketkende de yüzüm senden dönmesin.

Namus için intikamlar! Cigit köksü kanlana,
Bu milletni istikbalı saga, senden tuvacak!..
Yurt düşmanın, cehaletni sensi bugün kuvacak!

Mart 20- Aprel 3, 1920, Akmescit

29

NAMUSLI KIZGA (III)

Sen oynasa gö ül co a, menligim bir küç ala,
Karanlıkni tepe-tepe o ga- solga burulsam,
Corga cürüp sekirgende, közlerim sende kala,
Tiz çökünüp, köküs kerip “Men ana”- dep kurulsa .

Cehalletke, cat halklarga esir boldı bu millet,
Ta ga yakın künlerinde senden imdat kıdırı,
Ey, analar, yaşlı kızlar, yetmedimi? u zillet?
Terimizni eski çarlık hainleri sıdırı.

Ekinci bir Çelebicihan bizge senden tuvacak,
Damarımda kan kaynatkan o buzulmaz ızlardır.
Bir milletni batırgan da, tiriltken de kızlardır!..
Sensi endi “korantanı buzuklığın” kuvacak,

“Ey, namuslı” kinli kızlar mekteplerge tolu ız,
Bir milletçi büyük ana, birer Can Dark bolu ız!

Mart 21- Aprel 14, 1920, Akmescit

30

KARGI SAGA

Dertli gö ül alev aldı yanacak,
Ate lerim angi derya söndürsin?
Yok bir çe me suvın içip kanayım,
Sıkıntıga salkın sabır kondursın.

Tabiatnı ya lı köre közlerim,
Yürüp-yürüp kirsem ya gız bölmege,
Karar bere accı, tatlı sözlerim...
Boga tözmiy cırlap-cırlap ölmege.

Et tebessüm kara bahtlı oylarım,
Al erni de güller açsın öpeyim.
Yerge batsın cahil insan soylarım,
Ak-akikat ap-ak sütday köprijim.

Aprel 8-20, 1920, Akmescit

31

SEN

Erilgan pıtağı üstüne ko gan
Yakıcı sözlernen cırlagan bülbül,
Seni köp kaygırdım yüregim to gan,
Avuçım içinde solmagan sünbül.

Kökteki avleli yıldız bolgaydı ,
A kımnı üstünde talpındırası ,
Kabrimе melev e bolıp tolgaydı ,
Süygümni bağında tal sındırası .

Men seni körgende al kanım kaynay,
Pek küçük bir tamla köne suvunday,
AVIZI dan öpmege al kanım kaynay
Küç bere nefesi çeçek buvunday.

Kol tutu kanda biz, ba parmagımda,
Kolu nı öpmege avzım bolgaydı...
iirde, nesirde til parmagımda,
Kız adı bir gülday açıp solgaydı.

Апрел 17-29, 1920, Аkmescit

32

ANAMA

Ah, sözün tekrarsız kökü geçirmey,
Kaba bir davu man “Anam” diyalmam,
Asreli közüمنى ya ın tıyalmam,
Analar ak sütün aksız içermi.

Tilsiz ayvandayın cansız be ikte,
Sönecek çırakday yanıp yatkanda,
“Ifo” dep küldirip sen söz katkanda,
Perdeni arasın açkan te ikten.

Menim menligim de menlik tuvdırgan!..
Menlikte menligim “ ah anaçığım”!..
Bah 1 1 tugulmı “al yanaçığım”?

Tuygısın incertip hayal kuvdırgan,
Yanık airler, Edibe totayga,
Eminler, Fikretler, edip Tokayga!..

April 4-21, 1920, Akmescit

M LLET SÜYGÜS BOLMAGAYDI

ç ya amaz dünyada atar edim deryaga!..
Yüregimde “Millet” degen süygü bolmasa...
Dökmez edim sıırımı iir dikken keryaga,
“Öz milletim” degende.

Közlerimni ya ları iyip kelip tolmasa.
Tiatroda, cıyında, öksüz közüm aldında,
Ya ı dünya, ya ı kün tuvdıraman özümce,
Yalan tügül bu hayal parıldagan közümde,
Eske mazı tü kende.

Sınırlarım canlana “Milletimni ” koynunda.
Kolum, tilim, ayagım, saçlar, miyim, közlerim,
“Millet!” dep bagıra-milletçilik süyeler,
Milletime yazıla bu yanıklı sözlerim,
Kalem alsam koluma.

lham bere çeçekler, kazandaki küyeler.
Ey “Millet” isi sen bir dülber kız bolgaydı ,
Derdim aytıp kar ı da esim coyıp bayılsam,
Etekleri üstünde men bir yıldız sayılsam
So sız uzak yoluma.

Nurlu yarık, canlı ay, avle bolıp tolgaydı ,
Al altınday maneviy kanatlarman uçkanda,
Sen “gül terek” üstüne, bir avelep kongaydı ,
Bülbüldayın çuvuldap seni için yangaydım.
Yuva yasap dalı da,
Sırda bolıp alı da,
Seni için Ta rıga kanatlarım açkaydım.

Mayıs 5-8, 1920, Akmescit

34

MEKTEP KEREK

Bugün bizni bir etecek,
Mektep kerek bizlerge,
Mektep nedir, Tatar akam,
Ayttıların sizlerge?

Eki satır yazı için
Köyden-köyge yüresi ,
Cat halklarga yalvarası ,
Zor beresi tizlerge,

lan, gazet, köre koysa
Okumaga bilmiysi ,
Mektep açıp ya ları a,
Öz közya ı silmiysi .

Pek kolaylı i te birge
Kimlerge yüz sürmeysi
Cıyınlarda öz urba nı,
Öz çüyüne ilmeysi .

Mektep kerek, mektep kerek,
Mektep kerek, Tatarlar!
Mekteplerimiz bolmasa,
Bizni aksız satarlar,

Okuv bilgen ayneciler,
Törümüzge çıkarlar.
Çalı tırıp olar bizni
Bayram etip yatarlar.

Okumagan cail insan
ç bolmasın soyu dan,
Mekteplerge akça topla,
Cıyınlardan, toyı dan,

Ondan ba ka cayillikler
Bizlerni köp sıkırlar,
Mekteplerge isse çıkar,
Toprak, tuvar, koyu dan,

Er bir köyni mezarlığın,
Birer mektep eteyik,
Okuyık da çalı ayık,
Bulutlarga yeteyik,

Balalarga terbiyede,
Kom ularga karayık,
Okumaga mırza, molla,
Ep birlikte barayık,

Yurtumuznı er köyünde,
Birer mektep açayık,
Çalı ayık yükselmege
Cayillikten kaçayık.

Mekteplerni ya atmaga
Kolaylıklar arayık,
Bu karanlık yurtumuzga,
Bilgi nurın saçayık.

Mayıs 24-27, 1920, Akmescit

35

YA TATARGA

Damarı da kan kaynagan çağı da,
Korkma, çalı , güller açsın bağı da,
Er kölgeden ürkme, sakın sakınma!
“Ak” yardımcı seni eki yağı da.

Borcu seni halkı için çalı mak,
Er fırsatta saga kerek alı mak,
Lakin akka kar ı kılıç takınma,
Layık tögül cat i ine karı mak.

Kart emelge ya ı temel kurganda,
Zaman seni sıksa, sıkıp öldürse,
Cançığı nı üçke -dörtke böldürse.

Kene çalı ! Tende canı turganda,
Maksadı a bir kün birden yetersi ,
Kene “ak” dep köke uçıp ketersi .

Mayıs 27, 1920

36

HO KELD N Z

Ho keldi iz, Bol evikler, Kırımğa,
Ya avımız kirdi ba ka kurumğa,
Sayıp-süyip kar ılaymız sizlerni.
Kızıl dostlar unutma ız bizlerni.

Eger bizim akkımıznı berse iz,
Bizlerni de özi izday körse iz,
Tatar sizmen kol tutu up ketecek,
Kerek bolğan er erlikni etecek.

Sizmen biraz öpkele ip alsak da,
Azganakay kötekle ip kalsak da,
“Bir millet” – dep tanısa ız bizlerni,
Kızıl dostlar unutmamız sizlerni.

Endi bizler unutayık keçkenni,
ke salıp akikatnı seçkenni,
Biz üyrendik özümüzge kerekni,
Lakin misal gösterme iz, erekni.

Okuv, bilgi, colın açık ta la ız,
Er bir i ni akka tartıp ba la ız,

Taze ya av ya amaga ba layık,
Çeçeklerni kayta ba tan a layık.

Denikinday kınasa ız, sıkısa ız,
Ca ı tikken temelimizni cıkısa ız,
Ebet, bizler “has milletçi” bolurımız,
ba ında sizden ayrı kalırımız.

Ey, horlangan, örselengen, carlılar!
Kul etilgen Çongar, Çatırtavlılar,
Uyanı ız eskı dünya sallandı,
Nursız turgan kara küne allandı.

Noyabr 20, 1920

37

ÖLÜGE

Mezarı da kızıl güller açılısın,
Küne letip yaz cavını cavganda,
Kara toprak salkın suvını savganda,
Al nargözler laati e saçılısın.

Kün kavu ıp, ka karasa ta ı a,
Miyav ku lar kelip, konıp bakıra,

Cana a a bir arkada akıra,
- “Sen zavallı toymadı ” - dey ya ı a.
Ta da turıp mezarı a barganda,
- “Catkan cerin nur bolsu ” – dep aytaman,

Ba ta ı nı bir öpe de kaytaman.
Ölgen künü ak kefinge sarganda
ritti de cırlatmaga ba ladı ,
Niçün meni yal ız etip ta ladı ?..

Fevral 14, 1921

38

KARASUV

Karasuv akında bir ey yazmaganim için öpkelemen Çoban kızı Zeliha Totayga
Ay, Karasuv, Karasuv, kart Karasuv,
Sen cennetni törüne kurulgansı ,
Caylavlardan közü e çalt bara suv,
Ca ağı da cüretken urulgansı .

Karuvlısı Karasuv kartaysa da,
Toprağı da azizler cayrap cata,
Bugün eski küçü ni çok saysa da,
Senden çıkan cigitler erlik sata.

Karasuvda kart anam kar çalagan,
Yat-yabancı Tatarnı horlaganda,
Dü man seni aylak da pek talagan,
Sıkı tırıp Kırımni zorlaganda,

Pe man ettim men senden ketkenime,
Aylanacak men saga kaytacakman,
Ta rım ahid ay yemin etkenime,
Dertlerimni tek saga aytacakman.

Karasuvni küzdeki toylarında,
Botka pi e, pirinçten ya da tüyden,
Kızlar cürer aralık boylarında,
Toylardan so kızları çıkmaz üyden.

Karasuvni ca ları toylarında,
Cırlaganda evlerni zirildetir,
Mırza, kara yoktur iç soylarında,
Çingenesi davulni gürüldetir.

Karasuvni bulvarı, karagacı,
Melev elik çeçeklik air curtı,
Lakin bugün kurugan dal agacı,
Onı içten kemirgen sırtını kurtı.

Karasuvnı dört gülü, ak kayası,
Han camisi öksüzday mo lı tura,
De i megen içte de kök boyası,
Karasuvga barganda, cürek ura.

Ay, Karasuv, Karasuv, kart Karasuv,
Korkma kene tirildi , ya aycaksı ,
Üçlü-dörtlü egizle, art Karasuv,
Ca ı açken bir gülge o aycaksı .

Fevral 19, 1921

39

BAGÇASARAY

Bagçasaraylı Ay e Totayga

Bagçasaray, Hansaray, dertli saray,
Küne ak am süzülip kavu kanda,
Mezarından ba tiklep Giray karay,
Kün saklanıp, ay tuvup avu kanda.

Bagçasaray degende közlerime,
Cılay turgan bir öksüz kız körüne,
Kulak sal, ey tuvganım, sözlerime,
Hansaraynı köz ta la bir törüne.

Kabesidir Tatarnı Bagçasaray,
Bugün halknı közünde hor bolsa da,
Tatar kene kıbla dep o a karay,
Bagçasaray bagında gül solsa da.

Ba çasaray deseler köz torlana,
Gö lüm co a, mugayıp kalbim cılay,
çke aka közya lar, can horlana,
Bagçasaray, yıkıldı niçün bulay?

Medresesi, mektebi, çardakları,
Birer tenbel yuvası- kave bolgan,
Öz topragı, çay içken bardakları,
Kavelerge Tatarlar koyday tolgan.

Bagçasaray, yuklama baar keldi,
Küne tuvdı, dünyanı yarıklattı,
Kesertkiler, yılanlar talıp öldi,
Seni sabrı dü manı ayıklattı.

Bagçasaray, bagçalar, bagçası bol,
Bülbülleri cırlasın, cırlasınlar,
Sen Tatarnı öz kücü akçası bol,
Çeçekleri Kırımın sırlasınlar.

40

Mart 1, 1921

Agamrı Sare karda ım için yazgan iirinden aklımda kalgan yeri:

Men katnayman balalar bagçasına,
Zarar kelmey babamrı akçasına,
Endi dostum kız boldım, okuycakman,
Yazsa akçan çeçekday kokuycakman.

41

AKYAR YALISINDA

Fazile Hanım Rahimovaga

Akkayaday toklunlar uvuldaylar,
Kayalarga urunıp sekirgende,
Yalıdaki bülbüller çuvuldaylar,
Avlakta bir kılıçlı cekirgende.

Kara de iz gürüldey dertin ayta,
Yarık ta da kün ba ın kötergende
Tap avlaktan toklunlar kelip kayta,
Derya celi- “Kel, dostum, kel!”- degende.

Küle kelgen tolkunlar arasından,
“Allı gülli ölgen gül” bir körüne,

Al kan aka kalbimni yarasından,
Akıp tü e gö ülni tap törüne.

Tolkunlardan sorayman: “Niçün sizler
O akikat kurbanın a adı ız?
Col tapmaymız bugün de onsız bizler”,
Deyler bizge: “Siz ya lı ya adı ız”.

Sözlerime bir cevap alamayman,
Tek tolkunlar uvulday, uvuldaylar,
“Çık, babamız” dep ayta cal almayman,
Katımdaki bülbüller çuvuldaylar.

Bir borc bolsın Fazile totay sizge,
Balalarga yalını ta larında
“Bu tolkunlar bir yara açtı bizge”
- Dep a latmak pek küçük ya larında.

Üyreti iz balalar a lasınlar,
Zaman onı bilmedi, a lamadı,
“Ant Etkenmen” arkısın çı lasınlar,
Akikatnı o zaman dı lamalı.

Unutmaycak biz onı aytacakmız,
Parçalanıp bu dünya alıngancek

Degenine biz onı kaytacakmız,
Cennetke col Tatarga salıngancek.

Mart 4, 1921

42

YA TATARLARGA!

Ey, horlangan, kulluk etken cigitler, ya Tatarlar,
Otkı, suvga, kanga kar ı kayaday ta Tatarlar,
Bu fursatta bizler kene parmak ti lep kalmayık,
Halk sarı may üle ken so , bizler torta almayık.

Biz zamanı a lamasak, zaman bizni a lamaz,
Kültöpede aytı sak da, bizni kimse dı lamaz,
Kültöpeday kül bolır da, köke uçıp ketermiz,
keçken so vay, ay eken, dep de, pe man etermiz.

Romanovlar, Nikolaylar bizni coymak istedi,
Avuz açıp bir söz aytsa , ate saçtı, “sus” dedi,
Tatar kene türülenmedi, aldanmadı, bitmedi,
Bizni coymak istegenler maksadına cetmedi.

Bu toprak-top parçalansa, cerni cutsa deryalar,
Bütün dünya otkı cansa, öksüz kalsa keryalar,
Bizler kene Tatar bolıp, Tatar tüslü catarmız,
Tarihlarını aktardı mı, bu sözlerge kanarmız.

Ko ulsak da, çalı sak da, bir i ke ba bolsak da,
Catlar kirgen kapılarga biz de kirip tolsak da,
Kene i i calpak taban, kara Tatar, Tatarmız,
Bilmeyim men ne küngece bizler cantık satarmız.

Ay, suv carık, col taktaday tüm-tüz bolıp turganda
Halk cıyılıp, sır sırda ıp, canı ya av kurganda,
Niçün bizler anda-mında korka-pısa cüremiz
Çalı kanda mıskıl ete, ya da dudak büremiz.

Halk toy ete, biz saru mız, yuklamaga dalganmız,
Suv sıyrını kaymagınday uyu kan da kalganmız,
Közümüzni caltıratıp kaltıray da turamız,
“Kel”, arkada , kel deseler bizler etke buramız.

Arkada lar, eger bizler bu kusurnı körmesek,
Halkımızün alı masak, can tala ıp cürmesek,
Bizler soysız, buzuk kanlı, atsız, cayav Tatarmız,
ıkalmamız bastırıktan, biz ebediy catarmız.

Kattı küçlü ya Tatarlar, cıyılı ız aydı ız,
Demesinler catlar bizge cıgıldı ız, taydı ız,
Ko uldıkma la ırmız, çalı ırmız, çalı ır,
ayte- ayte bu i lerge alı ırmız, alı ır.

Yükselteyik bu ca lıknı avelensin, aylansın,
Bütün Tatar ya ı-kartı bir kazıkka baylansın,
- Ay, Tatarlar, siz dünyanı cutacaksız , - desinler,
Bizler kene bagırayık akkımıznı bersinler.

Mayıs 30, 1921

43

KIZLARGA PEK YANA MA!

Pek sık etip er kün bir kıznı körse ,
Çetekle ip, aytı ıp, cortıp cürse ,
O kız yakın dost bolır, sırın aytır,
çine bir dert salıp, üyge kaytır.

Onı ille cüretken süyersi sen,
Tö egi de canarsı küyersi sen,
Ah, vah eter tü ünür catalmazsı ,
Kasveti ni cüretken atalmazsı .

E so unda üylenir baylanırsı ,
Ya maskara bir alga aylanırsı ,
Ba lar künü ay etip bo keçmege
Mümkün tügül ondan so vazgeçmege.

E ğisi kızlarman pek yakından
Tanı bolma, amma iç bir yakından,
ay kızteke bolgandan bir ey çıkmaz.
Biraz tena ya asa dünya sıkmaz.

saibi bir ki i bolmak için
Kızdan biraz avlakça bolmak kerek,
Erte tğül vaktında solmak için
Kerek ba ka ya amak kızdan erek.

Ciginme, cür ey, dostum, ciginme süy!
Bir oynasa begimez ya lıkta çüy,
Keçirirsi bir i siz ya lıgı nı
Köter, basma közü e ba lıgı nı!

44

C G TKE

Ey, cigit, kalbi i yıldırım urşa,
Dü manı köksü i tepmelep tursa
Mezarı üztüne saraylar kursa,
Astından kene de “akman” dep bağır,
Yardımgı cigitler cigitin çağır.

Deryalar buz bolıp üstü e cavsa,
Parlansa bu dünya, bo lukka avsa,
Dü manı sulukday kanı mı (savsa)
çinde cangan ot sönmesin, cansın,
Artı dan kalganlar “cigit” dep a sın.

Eger de kalbi de cangan ot sönse,
Menligi kırılsa, horlıkka kö se,
Çarhı toktasa, tersine dönse,
Ümütü üzülip gö ülü solmasın,
Cigitlik iç ölmez havfı olmasın...

yul 2 1921

45

TAÑDA

Cürek oynay, kan kaynay, can tala a,
Oylu, mu lu cataman ta ga yakın,
Bir yıldızman bir ca kız fal kara a
Yıldız ayta “aldanma, tü ün, sakın”...

Kız yıldızdan ayrıla, al atlana,
Darma-dagın köpürtip saçın taray,
Köklerni dört dola a, kanatlana,
Külüp kona katıma, maga karay.

Bülbüllerday çöltirep dertin ayda,
Men te kerip karayman kayta-kayta,
Köp oturmay katımda uçup kete
Aylandıra ba ımnı, deli ete...

Molla saba ezanı çakırganda,
“Ah ketti”- dep tö ekte kıbırdayman,
Kence marka horazlar bakırganda,
Cülyali bir söz aytaman, ıbırdayman.

Medarsız bir hastaday tenim kızıa,
Sakat cürek avlıge, gö ül sızlay,
Asretligim tazerip, dertim koza,
Ah, degende kaynamay, kanım buzlay.

Ta yukusı bolayıp nafle kete,
Delikanlı çağımnı saçması bu,
Ca lıkta kız sevdası canga cete,
nsanda ya av gülünü açması bu.

Avgust 9,1921

Kırım-Tatar bitaraf konferentsiyasına kelgen vekillerni köyge kaytkan so cemaatnı cıyıp aytkan nutkları.

- “Ant Etkenmen” cırladık,

“Beynelmilel” sırladık,

apırdattık kollarnı,

Belgiledik collarnı,

Külüksizmen kayttık biz,

Kazakça “reç”, aytık biz,

Kün kararlar berildi

Em de kol köterildi.

Endi amanlık bolacak

Kartan zahire tolacak

Berecekimiz Türkke ta ,

O berecek bizge a ,

Bay, fukare toyacak,

Eki er kurban soyacak,

Tatlar arap satacak,

arapka suv katacak.

Tirmenler de i leycek,
Halk bir-birin ti leycek.

Cemaat:

- Kazaklar da keldimi?

Sizge cevap berdimi?

- E... unuttım aytmaga

Dokladlarga kaytmaga,

Polyakovni agırttık

Tovari dep bagırttık;

Söz kıskası alayı

Bizge doklad ettiler,

Arada bir talayı,

Darıldı da kettiler.

Molla:

Vakıflar ne bolacak?

Kaysı ambar tolacak?

- Vakıf sizni bolmaycak,

Ambarı ız tolmaycak.

Mirza:

- Ne bolacak savhozlar?

Turacakmı ay etip?

Ba ındaki colsızlar?

Cürecekmı tay cetip?

- Savhozlarnı alacak

Kollarına carlılar,

Padvalga col salacak

Tatlar Çatır tavlılar,

Bay, mırzamn üyleri,

Hallkka mektep bolacak

Cail Tatar köyleri

Studentke tolacak.

Starosta:

- Uzatmasa pezemenk!

So un aytsa bizlerge

Bu dünyanı tüzetmek

Kalgan eken sizlerge.

- Eski derti kozmasın,

Sözü pek ay ozmasın,

“Halk kötegi” a arısı !..

So tözersi , ya arısı !...

Cemaat:

- Adam sen de... ta lasa,

Karamasa sen oga,
Aydı aytmaga ba lasa,
Mında keldik biz oga.

- So deycegim, akaylar,
Cıyınmı ay bitirdik
Em uyansın apaylar,
Dep biz selam ketirdik.
Ana bitti, kaytı ız,
Üyge barıp aytı ız;
Olla, biraz tokta ız,
“ Ant Etkenmen” cırlayık,
Bolsa arada sokta ız,
Erabu da sırlayık.
Cemaat:
- Aydı aytayık, aytayık
“Ant Etkenmen” aytayık
E sonunda “obana”,
“Borlı” cırlap kaytayık...

Avgust 10, 1921, Akmescit

47

KÖZLER

Seitümer Turupçığa

Yaktı meni ah u kızını sırma, ela közleri,
Közlerini sırn ayta tatlı-tatlı sözleri
Avzı, burnı bir ey tügül, vay u ille közleri,
u kızıkka layık tügül, u közlerini özleri.

Közlerine bir karasa öz suretim köremen
Ah, degende, ate tü e tap kalbimni törüne,
u kızıkknı közleri için satar edim özümni,
Ah, katiyim!.. Sevda etti, közlerine közümni!..

Avgust 17, 1921

48

ZEL HA TOTAY ÇOBANZADEN Ñ ALBOMUNA

Yüz bin ya a kart çobannı ko ta tuvgan ca kızı,
Colı bolsın tuvganı nı taptap ketken bir izi,
Altı daki cüyrüğinden ibret alsın cigitler,
Sogı kanda utandırır, kız cigitni ögütler.

Yedi davul, on zurnaga bir de borlı çaldırıp
Altın tokuz, bir altın ta ko ka kavlı saldırıp

Toyunda men küre irmen canakayman, a ırman,
Corta-corta karagaçtan çeltekmen suv ta ırman.

Avgust 18, 1921

49

SEYDAHMED TATARNIÑ KIZI AY E TOTAYGA

Alla razı bolsın deymen Ay e totay men saga,
Unutulmaz bir “yadekar” defter berdi sen maga,
Bu defterni sözmen sırlar, milliy cırlar yazarman,
Ya lay ölse bu defterge mezarımın kazarman!..

Seni için tileğim u: bahıtlı bol, köp ya a!
Kartanamday algı layım “Çokmar kadar may a a”,
Tuvganı day kavgacı bol, kötekçi bol, köz çıkar!
Çatır tavdan tap Altayga cüyrük oynat toz çıkar.

Tatar için gül terek bol, üstünde gül açılın,
Tatar için bir yıldız bol, avle yurtka saçılın,
Tatar için kızıl kan tök, ay karanlık, uzun col,
Tatar için uru kanda, can teslim et, ehid bol!

Bu cigitlik var belledi sende benim közlerim
Belki saga accı kelir aytkan tatlı sözlerim,
Çıkal mam dep korksa eger tü me sakın deryaya,
Bu sözümni al yipekmen nagı la, tik keryaga.

Bayla Tatar caraları, kanlı bolsın cavlığı ,
unı için akıp ketsin gül çeçekday savlığı ,
Tatarlıkni “er kız1” dep ba ta ma yazılsın,
Kan tökilip, cav kaçırıp, mezarı a barılsın.

Aytkanlarım avur kelse, sözni aldım özüme
Yalan aytsam maskara et, tükür, dostum, közüme,
Kene kayta bu sözlerni aytaman men tek saga,
Tatar için aytı kanda umut berdi sen maga.

Sav bol, ya a kart Tatarı gö lü kırık ca kızı.
Közü ya lı anayı mı kencesi, bir yıldızı.
Toyu da at çapar, ozar, em küre ni alırman,
“Ant Etkenmen”nı cırlar, tulup-zurna çalarman.

Avgust 21, 1921

50

TATAR A RLER NE

Alayımız birday etip cırlayımız da cırlayımız,
So tum-tırı bir-birimizni çınlaganın dı layımız
Asıl kim için hudbe okuy, kayda kete bilmeyimiz,
Bula yetip bir Tatarı közya ını silmeyimiz.

Ç1 imız u Tatar için bunı - unı etermen,
Tatar için okumaga stanbulga ketermen!..

Men Tatarını kök bayragın omzundan aldırım,
Toyga barsam çingenege notsız zurna çaldırım.

Alayımız u bir notman tüm-tüz etip cırlayımız,
Dünyaga söz tuttıracak Tatar tilin horlayımız,
Bu mesele belli boldı biz Tatarını süyemiz.
Çırac bolıp canar-canmaz kap-karalay küyemiz.

Bizler maktanuv köpürin ketçik bogay, cigitler?
Sıra kelse, zaman ozsa ya da kartını ögütler,
Mına men de undan beter ögütleymen sizlerni,
Biraz colsız aytaman men unday etken sözlerni.

Biz kalbine kiralmayımız Tatarlıknı , Tatarını ,
A lamayımız kalbindeki gizli dertin Tatarını ,
Ba ka-ba ka, ba ka tilmen, ba ka zevkman aytamız,
Salp-solp ete Tatar bağın baltalay da kaytamız.

Tatarını de öz tili bar, süygisi bar, zevk1 bar,
Mane, masal, ç1 ları bar- çeçekli bir teren car,
Ba ka tilmen, ba ka zevkli cırnı Tatar cırlamay,
Gö li co may, cüreginden “ah canım” dep dı lamay.

Lermontovnı , ne Pu kinni , ne Fikretni sözüne,
ç inanmay çünki issi uygun tügül özüne,

Me rebimizge bitken sasık, cat otlarnı üzeyik
Maynı süttten ayırganday bir süzgüçmen süziyik.

Cigit çı ı ca cüretken akıp çıksın sözüimiz
Kaçan bolsa unda barıp toktaycakmız özümüz,
Öz köyünde, öz çeçe i Tatarnı mon cırları,
Kalbinden tı ka çıkmay saklı kalgan sırları.
ste bunı tapıp bersek Tatarnı öz koluna
Bi bir cigit bir hak sözni kurban bolup coluna.

Sentyabr 9, 1920

51

KADET KAÇA

Köy içinde arabalar altıray,
Bala-çaga korka, cürek kaltıray,
Kadet kaça, dep akaylar aytalar,
Ayğırlarnı çölge saklap kaytalar.

Or túbünde turmay toplar atıla,
Kur un sesi salkın celge katıla,
Generaller köy içinde cüreler,
Pe lerinden itler talay-üreler.

Ofitserler soldatlarını akıra,
- alt bolu ız, kaamız- dep bakıra,
Ahırlardan atnı cetip keteler,
Karaltını zır-zıbıldak eteler.

Koyumızın, kozumızın soyalar,
Tavuklarını tuhumluğun coyalar,
Em dinsizler cer tepinip söğüne,
Babam garip yalvarıp tiz öküne.

Köksümüzge tüfek tirep turalar
Köçirmege pulemötünü kuralar,
Yah ı aytsa da, yaman a lay artıla,
Damarlardan kara kanı tartıla.

Kartanamnı namazlığın aldılar,
Atlarına cabuv etip saldılar,
Hainlarını Ta rı küçün almadı,
Anayımın ba altını kalmadı.

At, ögüzni taylarını cektiler,
Köy bo atıp curtka saban ektiler,
At cem bitti, otka candı negizler,
Bunda yetip köyni tek sel tegizler.

unday künler kördi garip ba ımız,
Unutmasın bunu bizni ca ımız,
Tarihta bu bir ız bolıp kalmalı,
Bizni ca lık bundan bir ders almalı.

Oktyabr 8, 1921

52

TALAK

Kom umızda Kurtmuratnı var edi bir karısı
Avzındaki ti lerini tü ken edi yarısı,
Talak ayttı bir kün Murat apakayın ta ladı
Meher için apakayı kavga etip ba ladı.

Çıbırdagan dört balaman kimsesiz tul kalganda,
Zavallı kurt cavçı salıp, bu bikenı alganda,
Süftelikke pek süygende garip Murat karısın,
Evindeki e yasını bağı lagan yarısın.

alın, alıp ketti apay, mollakaynı çakırdı,
Molla keldi bir tükürdi, bir ı randı, kakırdı.
“Ey, Kurt, talak ayttı mı?” - dep soraganda Murattan
Kaltır- altır cevap bere, Murat keçe sıratın.

nkar ete, e yanı keter dep korka da kaltıray,
Mollakaynı koncalazday aç közleri caltıray,

Açuvlanıp bu kavgadan bizge bir şey tuvmadı
Tüydi ma ka, çalt esledi apakayın kuvmadı.

Aylana da apakaydan: Aytımı bu?- dep soray,
- Ayttı, Mollakam, em e itti Kurtboray.
- Ay irfindi, yalan aytma, kayda mında Kurtboray?
O tap saba ketti tavga, kömür için tal toray.

Molla akbay: “Tokta ız!” - dep ekevin de sustıra,
Ayta ba lay, Kurtmuratnı bir kö ege pustıra.
- Tazalemek kerek endi, sakatlangan nikah ız,
Aytsam, mirza köyden kuvar, ay nikahsız bolsanız.

Be funt kave, be funt eker, bir çerik et berersi ,
Babaylarga dua için be de kümü tölersi .
Nikah ıznı tazelermen tatlı -mabbet ya arsız,
Ondan ba ka kuvulırsız, halktan tazir a arsız.

Razı bola bizni Murat apakayman barı a
Tatlı-tatlı mü avrege mollakay da karı a,
Mına imdi olar endi kavga etmey ya aylar
Er kün salma, Tatar börek, sarık burma a aylar.

Oktyabr 24, 1921

AÇLIK

“Açnı alın tok bilmez” - kartlar sözü,
Mına imdi o sözni tamam özü,
Açnı alın anlamay, karnı tok bay,
eriatka insanlar hor bola ay.

Millionlarman, bi lermen aç koranta,
Tek aç tügöl, suvukta, kar boranda,
Can çeki e garipler, pek horlana,
Körse cana cüregi , köz torlana.

Ta lap kaç a babaylar evin, elin,
Açlık taze Kırımın bükti belin,
Ey, cigitler, bu curt ay sönecekmi?
Mazlum Tatar bu a da könecekmi?

Damarında merhamet kanı bolgan
Açlığından burlukıp be zi solgan,
Fakirlerni tü ünip bir karasın,
ç acımaz emgegin, be parasın.

Seslerinden cürülmey col boyunda,
Ses de bitken tek can bar bir soyunda,

Ölgeni de az tögül arasında,
Tok tü ünsin, bolarga karasın da.

Açlıgından delirgen babaylar bar
Öz balasın a ağan anaylar bar,
Karda insan balası soyulurmu?
aytıp bizni neslimiz coyulurmu?

ay bitkende bir yakta carlı- cansız
Bu bir yakta karnı tok be on kansız,
A ay, içe, çaldıra, toyda caynay,
Bunı körip damarda kanı kaynay.

Kayda ya o? “Vicdan” dep bakırganlar
Karda lıkka bizlerni çakırganlar
Yoksa onlar imdilik cırlamaymı?
Gö üllerni yalanman sırlamaymı?

Eger vicdan eseri bolsa bizde,
Karnı toklar aatsız boga sizde,
Borcımıznı biz bugün bilmelimiz.
Aç yetimler közya ın silmelimiz.

So u ölüm bolsa da alayımız
Bitkenden so kavuzlı malayımız,

ay barabar bagır ıp ölmelimiz
Aç yetimler közya ın silmelimiz.

Kim de bunu borcumız dep bilmese,
Ötmeginden açlarga pay tilmese,
Kısmetine aytanlar zeher katsın,
Cerge batsın o insan, cerge batsın.

Dekabr 20, 1921

54

FENGE

Ey fen, ey fen, uzun fen, bi türlü fen,
Bu dünyanı kazığın oynattı sen,
Cigitlikni çürüttü , harap ettin,
Tokta endi menzilge tamam cetti .

Seni için köp ki i deli boldı,
Ortalıkka bir takım fenci toldı,
nsanların yalancı, hırsız etti,
Kan içici canavar, arsız etti.

Evelkinday ya ayık fen bolmasın,
Fenge bola civanlar çalt solmasın,

Caktı canı u fenni tatlıları,
Ba kötersin tabiat atlıları.

Noyabr 7, 1921

55

TANI BOLDIM

Çalka tü ip küne lep cata edim
Küle-küle cuvurip Merem keldi,
- Ne külesi u, artmek, otur- dedim,
- Keleyatır birevler, tursa- dedi...

ay degencek kar ımda bir eki kız,
Altın ayday caltırıp peyda boldı,
- Söz katayık ularga da, Merem, biz!
Kuvañ kanı közüme kelip toldı.

- Bakırma sen, cetsinler katımızga,
Olar benim pek yakın tanı larım,
Otursınlar kelsin de kar ımızga,
Ekevin de men saga bağı larım.

- Ca ım, Merem, soldaki yaman dızman,
Tap uzaktan közüme köz ta ladı.

Yakın tanı bolayım men u kızman
Bitti sabrım gö lümde toy ba ladı.

Be -on adım uzakta oturdılar,
Birsi külüp Meremge selam berdi,
akılda tı bağçanı toturdılar
Bizge karap birevi ka ın kerdi.

Merem ayttı cür endi biz barayık,
Seni tanı eteyim men olarman,
ularman tanı bol, bir karayık
Cetekle ir cürersi so bolarman.

Bardık da art toktadık katlarına,
Ba ta Merem “Meraba, kızlar!”- dedi.
Bir karadım kızlarını ba larına,
Endi selam sırası maga edi.

Kuvañımdan unuttım selam sözin,
Ho keldi iz bu yerge deycek edim,
Aytalmadım onı da tamam özüm
Cartı-curtı “drastvuy” kızlar, dedim.

Merem meni olarman tanı etti,
- Arkada ım ya air Amdi- dedi,

Köterildim, ba ım tap kökke cetti,
Kızlarını , da közleri mende edi.

Alçarak kız kolçığın uzatkanda
“Makbule”- dep tiyaran çıbirdadı,
Ba tan ayak boyıma köz atkanda
Kirpikleri ka ları kıbirdadı.

Oturduk da ba ladık sora maga,
- Okuysızımı kızlar siz, dep ba ladım,
Aldın alıp onlarga col açmaga
- aylı kızlar sizlersiz, - dep ta ladım.

Bir sırasın ketirip alçarak kız
- air- “poetmi?” dep soradı,
“Stih” yaza ekensiz siz, arkada ,-
ay dedi de, közüme bir karadı.

Doksan dakika otırdık so kayttılar,
Merem ketti olarnı ozgarmaga,
- Savlıkman kal, ya air- dep ayttılar
Olar ketti ba ladım sızgırmaga.

Yangız kalgan so canım pek sıkıldı
Yava -yava oylanıp bunı yazdım,

Bogazıma sanki bir dert tıkıldı,
Tarsıktım da parmakman cerni kazdım.

Keldi közüml adlına algır kızlar,
Ba ladılar söz katıp oyna maga
Dostum: kızman köri ti kalbi sızlar,
Hayal seni çağırır kayna maga.

Alçarak kız bir eyler ayta edi,
Köksi açık, kol kerip, maga karap,
- Ya air, men süyemen seni dedi,
Altın sarı saçların maylay tarap.

Kanım kıza, canım dost, kızını körsem,
Ba layman men yazmaga tutalmyman,
Keçe, kündigt barabar kızman cürsem,
Ayrılıp men ondan ketalmyman.

Yüz ya asın u kızlar, bi ya asın
Dünya ahiret onlardan ayrılmayım,
Kalpagımnı satayım, kız a asın,
Kız: aydı cür- degende kayrılmayım.

Fevral 27, 1921

KIZILTA LI HAT CE TOTAYGA

Kavga ete turamız, barı amız
So akla a kene de karı amaz,
Künlerimiz ay eti poza kete,
“Mü avreler” bizlerni (anda) ete.

Er kün ak am otu a aytı amız,
Yarı gece bolganda kaytı amız,
Bir terekni çeçeği sırlarımız
Bir sabadan cırlagan cırlarımız.

Bir kün ak am veçerden biz kaytkanda,
-Bir er agam yoktur-dep sen aytkanda,
Sende gizli bir kaygu sezdim canım,
Birden-birge uyudu oynak kanım.

Kan karda ı bir aga bolmasa da,
Kalbi deki eksiklik tolmasa da,
ç mugayma, arkada tü ünme sen,
Bunı saga yürekden aytaman men.

Bi ya asın bizdeki arkadaşlık
Fariz tügül mutlak da kan karda lık,

Toyu da men kö ege köterermen,
Mögedekni tutkanda “tartıl” dermen.

aytıp taliy birlerni ayıracak,
O kün bizge kıyamet sayılacak,
Bir-birimizge pek avlak kalacakmız,
Yolculardan bir haber alacakmız.

O vakıt biz bu künni tü üngende,
Keldi, keçti u künlerde ay degende,
Gö ül sızlap, közüimiz torlanacak,
Menligimiz mugayıp horlanacak.

Noyabr 23, 1921

57

C G T TÜRKÜS

<Boyna> makamıman aytıla

Gül bağçada gül açsa alınmazmı?
Cigit bolgan kızlarga calınmazmı?
Gül bağçada gül açsa cigit üzer,
Ya lar kade köterse kızlar süzer.

Gül bağçada gül açsa kün soldırır
Kızlar kade tutkanda ya toldırır.

Gül baççada gül açsa iç aldırmm
Cigit çıksa kar ıma yalındırmam.

Cigit atka atlansa tüzgün tutsa
Kansız, cansız me çannı calmap cutsa.
Melev emi, gülümü üzdirirmen,
Kadelerni kızlarga süzdirmen.

Noyabr 28, 1921

58

ULU ÖZENL AS YE TOTAYGA

“Atlını atdan alacak”- kartlar sözü,
unday etken bir kıznı tamam özü,
Sensi canım kurt bike, ay köp ya a,
Mamud Alim darıla, saga a a.

Sen de menday çalt kıza duvuldaysı ,
Ev avdargan boranday zuvuldaysı ,
Ay e kelsin akkı dan küre kende,
Krovatka tıktırıp tire kende.

Küre i iz oyna ız, bi ya a ız,
Bir almanı bölü iz, ay a a ız,
Ara ızda yakınlık iç ölmesin,
Zaman sizni ayırıp dört bölmesin.

Hatice de er vakıt katı ızda,
Üçü ız bir kayna ıp yatı ız da,
Ta atkance aytı ıp sırda ı ız,
Menmen sizni dörtünci karda ı ız.

imdi sizni ate li sözleri ız,
Takdir etmiy olarnı özleri ız,
Bir kün ola akikat sayılacak,
Tögerekke namı ız cayılacak.

nkılapçı, kötekçi bir ark kızı,
Tatar aydın köküni ta yıldızı,
Bolganını körgende kuanırman,
“Kız içinde bir cigit!”- dep tanırman.

Tüfek köter, kılıç tak, “Ur”- dep bagır,
arknı kinli kızların safka çağır,
Gö üllerge i leri temel salsın,
“Jan Dark” dayın tarihda adı kalsı .

Noyabr 24, 1921

C G TN N CİRİ

Osman Derenayırlıga

Anamdan turganda sezekli tuvdım,
Kimsesiz bolsam da, kart soyum kuvdım,
Gö lümde akikat oynadı turdı,
Aksızlık körgende cüregim urdı.

Karsamba, belalar colımnı sarsa,
Eskirgen kaygılar kalbimni carsa,
Tü ümde körsem de kan, ölüm, kavga,
Ti lerim sıktım da kayradım cavga.

Astımda turganda al ayak corga,
Tozalmay tözmedim horlukka, zorga,
Tavlarını dola tım, kaçımnı sozdım,
Acemi asavman cüyrükler özdım.

Halkımnı kalbinde eskirip kalgan,
Kinlerni söndirip kaygılar salgan,
Taliyni kaçımlar tartarman colga,
Cigitler fırsatı keçgende kolga.

Ümütsiz ca lıkını taptar da urar,
Er vakıt üstünde ba bolıp tutar,

Sözimni di leti, aytarman, aytar,
Kar ıma arslanlar çıksa da kaytar.

Tatarnı taliyin özüm yazarman,
Aksızga mezarnı özüm kazarman,
Ya asın dünyada yıkılmak, yıkmak,
Borcudur cigitni aksızni sıkmak.

Felsefe dünyasın urmak isteymen,
Cigitlik dünyası kurmak isteymen
Gizliden gizlige bir söz de aytmam,
Akikat boldımı ta bolsa kaytmam.

Deryaday bir toktar, so birden ta ar,
Ölsem de ya arman, kalsam da ya ar,
Halk için öldürer, asarman, keser,
“ stikbal cüyügim” cellerday eser.

yun 21, 1922

60

DARULMALUMATNI B T RGEN KIZLARIMIZGA

Mazlum curtı bizni arkta ta celleri eskende,
Ca ı tuvganda kart cigitler cavnı colun keskende,
te bugün garip curtnı bir gülü siz açtı ız.
Solgan Tatar dünyasına köp ümütler saçtı ız!

Yoksuzluklar arasında Kırım açtan ölgende
Kara taliy, kara halknı ümütlerin bölgende,
Anaylarnı közya ları ceti tirdi sizlerni,
Ca istikbal endi sizmen hayırlasın bizlerni.

Kart dünyanı kurup kalgan çokrakları ta kanda,
Eski kartlar ca ı colda izin coyıp a kanda,
Ceti i iz akkı ız yok, telli totay bolmaga,
Kerek bugün cigitlermen bir safka siz tolмага.

Özü iz kız bolsa ız da, sözü iz er bolmalı,
Sizni kelin evleri iz cenk bolgan cer bolmalı,
Urmak, yıkmak bugün hüriyetni temeli,
Balavuzday çalt mayı a urmagannı emeli.

Tek ilimmen, tek bilgimen dertimizni aytsak da,
Mekteplerde pek köp okup, zakon bilip kaytsak da,
arkta inkılap tuvmasa, felsefemiz, fenimiz,
Temel tutmaz, fencilikmen iç tüzemez belimiz.

Öz küçüne bazanmagan bu künden so ya amaz,
Akkı için cenilgenler nafle kötek a amaz,
Kanlı mezarlar üstüne mekteplerni kurmalı,
Küçni kolga algandan so fen, ilimmen turmalı.

te: zaman bu zor i ni istey bugün bizlerden,
Em ilimli, em tüfekli biz isteymiz sizlerden,
Uyantayık ark kızını, arkımız dep cırlayık,
Melev emiz gülümüzmen arkımıznı sırlayık.

yun 29, 1922

61

ARKLILARGA

Türklerni muzaffariyeti munasebetiyle

Cürekler oynay, kalpler caynay,
Türk akkın istey, al kanı kaynay,
Hayalcı Yunan maskara boldı,
Öz eyiligimen yüzü kara boldı.

-Akkımnı bermem, alarman- dey Türk,
-Namusım kefil salarman, - dey Türk,
Bir örnek bolsın arka bu kavga,
Bir ögüt bolsın ölgenge, savga.

Türkni kavgası emelsiz tügül,
Kemalni sözü temelsiz tügül,
Bütün ark için kılıçın kayray,
Onu için bugün tillerge cayray.

Ca lıgı “Türknı Türk izin” taptı,
Hint de esnedi, parmagın kaptı,
Mısır da bildi, maksadın ayttı,
Acem de a tı, sözünden kayttı.

Belki, bu kavga ay uzar keter,
Belkim, köp yerni ter-temiz eter,
Uzasın, ketsin sellerday aksın,
Aksakal arklı zavkına baksın.

ngliz kele, Fransız kayta,
Diplomat hain yalanlar ayta,
nanma ey Türk, arıgı yorma,
Olarga kar ı sen temiz turma.

arklını , Türknı tek canı bardır,
Er eyden yüksek bir anı bardır,
Taptatmaz anın, cigitday öler,
Namuska borcın kanıman töler.

Aydı ız, aydı, cigitler aydı,
Kuturgan cavnı ayagı taydı,
Barsın u arkda kavgalar bolsın
Eski cılgalar kene kan tolsun.

Oktyabr 4, 1920, Akmescit

62

ÖMÜR KEÇE

Bugün bolay, yarın ay etecekmen
Kü de imni artından cetecekmen,
ay ete de künlerni ozdıraman,
Nafle corta ömürni tozdıraman.

Kimerde ay vakıtlar bolıp keçe,
ç köz yummay, yukusız dört-be gece,
Oylanaman, oylana çıkmay so u,
Aslı i im cönemey, kelmey o ı.

Belli tügöl aldım da ketken colım,
Yok katımda yardımcı m bir o kolum,
Gö ül külüp kuvangan künüm bolmay,
Ketken saytın eksigim arta, tolmay.

Ömür keçe ay etip, vakıt oza,
Bolay teren tündim dertim koza,
Bir “taktasız” bola da cürümen so ,
Ömürni ay kaygısız süremen so .

Ay, satayım anasın, ölüp ketsem,
E ni-dostnı özüme asret etsem,

Bo luklarda kene de karı ırmız,
Aga- karda bir bolır barı ırmız.

Oktyabr 27, 1921

63

ÖKSÜZLER

Töpesi tü ken, buzulgan, yıkılğan bir Tatar evi.
Eki yakta eki kart terek, sekiz-on dane urbaları
Cırtık, kolları, ayakları kirli öksüz balalar,
Eki er-eki er bir-birine dayanıp mülayim mugayıp oturalar.
Episi birden yava -yava cırlaylar:

Öksüz ölmez, örselenir kün körer,
Zalım taliy köp ocaklar söndürer,
Bir kün kelir biz de halkday cetermiz,
Bu taliyni biz maskara etermiz.
Balalarını birisi ayakka turup okuy:

Babaçığım saldat alınıp ketti german cenkine,
Anayımman bir koranta ya ay edik biz kene,
Dokuz-on ay babayımdan haber-teber bolmadı,
Satıp savdık malımıznı bir çöpümüz kalmadı.
Garip babam barar-barmaz caralangan-urulgan,

“Sabiilerim öksüz kaldı” dep can berip burulgan.

Arkada ı babayımın ay haberin ketirdi

Bizge aslın bildirmedi, tek caralı dedirdi.

Kız karda ı:

Kara taliy anamdan ayırdı so bizlerni,

“Hudayıma sımarladım, kozularım, sizlerni”

Can algımda közya ıman unı ayttı anayım,

Ah, tuvganlar! Kaysı dertim aytayım da, yanayım...

Episi birden cırlaylar:

Öksüz ölmez, örselenir, kün körer,

Ah bu cenkler köp ocaklar söndürer,

Bir kün kelir biz de halkday cetermiz.

Taliy, seni, biz maskara etermiz.

Ekinci bir bala ayakka turup okuy:

Anam, babam birden birden tifke tutuldu,

Anam öldü, babam ise (zorman) kurtuldu,

Biz, künsizler, köp çeki tik, cıla tık,

Colda cürüp balçıklarga bula tık...

Kız karda ı:

Babam garip: “ ükür ballar yaz endi-
Ortalıkta hastalıklar az endi”,-
Dep cürgende orazanı ba ında,
Bir kün ak am tamam iftar a ında,
Apansızdan haler tiydi, avurdu.
Bir gecede külün kökke savurdu.
Babayımnı cenazesin ozgarip
Eki yetim kaldık colda biz garip.
Zor künlerni arkta ta lap, kaltırap,
Biz fakırğa küne babay caltırap,
Ak yaz ba ı lale çeçek açkanda,
Tifni halkdan fasiyeti kaçkanda,
ay kimsesiz eki tuvgan cüremiz,
Halklar tolu kavelerge kiremiz,
- “Canım akay, hayır et”,- dep aytamız,
-“Ufak yok” dey, mugaya da kaytamız.
Episi birden cılaylar:

Öksüz ölmez, örselenir, kün körer,
Ah bu ölüm, köp ocaklar söndürer,
Horlansak da bizler bir kün cetermiz,
Taliy, seni biz maskara etermiz.
Üçüncü bir oğlan bala okuy:
Açlık, açlık, tuvganlar, epsinden yaman,
Cakdı, cıkdı, öldürdi bermedi aman,

Tene irsiz, mezarsız, kefinsiz ölüm,
nce maraz, sıtmaday bu da bir kelim.

Kız bala:

Öksüzlerni miskıllagan pakılday,
Curtımızda miyavku lar akılday,
Ah, u açlık köp ocaklar söndürdi.
Köyümüzni mezarlıkka döndürdi.

Eki bala bir-birimen aytı a:

- Kapıqlerni kel bir yerge salayık,
So çöplükden balık ba ı karayık,
Ötmek alır ekevimiz a armız...
-Ceti mese, biz de sizge ko armız.

Ba ka bir bala:

- Tamam üç ay bir lokmasız ya adık,
Tuzlu teri eski çarık a adık,
a ırgan halk toprak calab calmadı,
Laf etmege tilde takat kalmadı.
Korantamız aç burlukup catkanda,
Ak am cetip nursız küne batkanda,

Babam dedi: “Men keteyim, karayım,
Kom u köyde bir tanı ka barayım;
Belki biraz mısır malay alırman,
Pek keç kalsam, keçe anda kalırman”.

Babam ketti bizge kısmet kıldırıp,
Bizler evde mı ık soyup sıldırıp,
Otka atıp çiyli-pi li pi irdik.
A ap toyup kursaklarını i irdik.
Ak am boldı, sabah boldı, babam yok...
Üç kün keçti, hafta toldu, babam yok...
Anam ayttı: “Çık da, balam karanız,
Bilgenlerden baba ızını sora ız” .
Bir iy tapmay kom u köyden kaytkanda,
“Aman rabbim, yardım et” dep aytkanda,
Bir koranı tavidasına sıyıkıp.
Ölüp kalgan babaçığım buyukıp.
Bir kaç kün so anayım da a ırdı,
Karda ımını soyup bizden ya ırdı,
Bizler körüp ürkip, korkıp cıla tık,
Kuçakladık, al kanına bıla tık,
aytıp baygu anayçığım delirip,
Ölüp ketti balasına el urup,
Yer yetimi bizler kaldık çıplak, aç...
Ey kara yer, endi avzı bizge aç...

Episi birden cırlaylar:

Öksüz ölmez, örselenir, kün körer,
Zalim taliy köp ocaklar söndürer.
Bir kün kelir biz gürüldep cetermiz
Bu ızları taptap colup ketermiz.
Biz öksüzler er vakıt ay kalmamız,
Tabiatka er vakıt hor bolmamız,
Devri kelir birge de bir ta atar.
Bu o ganlık bizge de bir can katar,
Tarihni bu so cilvesi, nazıdır,
Keleyatkan kara kını yazıdır,
Lakin bugün, ey cemaat, sizlerden,
Bolsa yardım yarın sizge bizlerden,
Ya istikbal fidanları cetecek,
Kart dünyanı bizmiz devir etecek!

64

AYRILIK

Ay ege

Aygidi sevda pek yaman, ah bu ca lık,
Bolmagaydı arada kan-karda lık,
Belki de ay kaygulu bolmaz edim.
Belki de ay gö ülden solmaz edim.

Kasevetler kabargan, cürek oynay,
Ca lığına dayanmay kan da kaynay,
Nursızlana közlerim, avle kalmay,
ay da bolsa köp köre iç de talmay.

Yok katımda sırımni a lagan, yok
Yazgan dertli cırımni dı lagan yok,
Yok da, yok da dünyada küne , ay yok,
“Çünkü o yok” er eyde ölgen, ay yok.

Garip gö ül uzaknı közlep tura,
Öksüz cürek toktamay turmay ura,
Ah bu yaman “ayrılık” bolmagaydı,
Bu asretlik kalbime tolmagaydı.

So u çıkmay bu sözni ayta berse ,
Ayrılğan dünyada tek men dese ,
Abdırayman, a aman, ba aylana,
Birden katıp kalaman, köz baylana.

Ayrılmadım, ayrılmam Ay e senden,
u so sözüm bir selam saga menden,
Niçün, Ay e, kalbimni buzlattın sen?
Menim kattı gö lümni sızlattı sen?

Ah sen , Ay em, sen Ay em, yaktı , Ay em,
Sevda gülün gö lüme taktı , Ay em,
Menim sensiz bir künüm – bir uzun yıl,
Dünya, ahiret sen benim köz ya ım sil.

Mayıs 27, 1922

65

SIÇANÇIKMAN MI IÇIK

Üy kapımız artında bir sıçançık bar edi:
Sıçançıkını yuvasın te icigi tar edi,
Keçe çıka sıçançık, rafda ötmek, may a ay,
Kündüz kaça yuvaga, yata yuklay- ay ya ay.
Kapkan kurdık sıçançık kapkanga da kirmedi
Em undan so yaramaz pek tasırdap cürmedi.

Öksüz kalgan sokakta bir mı ıkını balası,
Ta lap ketken anası, karamagan babası,
Bu kiçkene mı ıkını agam üyge ketirdi,
A ap östi mı ıçık, eçkiçikday sekirdi.
Sıçançıkını o bir kün tutdı, buvup a adı,
undan so o er vakıt, avcı bolup ya adı.

Avgust 11, 1921

TAYÇIGIM

Menim tayım ciren ka ka, kamı kulak al ayak,
Onı için bar bir kamçım sabı kattı çom tayak,
Saba saytım agam meni tayçığıma mensete,
Ba ın cete, kora boyı, yava -yava cürsete.

Babam barsa bazardan bir eger satıp alacak,
Tepreç künü o egerni corga tayga salacak,
Minecek de men tayımnı ketecekmen ko uga,
Çölde cavlık oynaycakman allı-güllü po ıga.

Ak am üstü corgalatıp köpük ku kan tayımnı
Suklandırıp karap turgan toy büyügi dayımnı,
Kirecekmen köçürmeden aydamakday tiklenip,
At üstünde onga-solga kurma cayday büklenip.

Maga bunı üyretken so babam sıypay ba ımnı,
“Cigit bol da kençe, oglum sil benim közya ımnı”
Men de yemin etemen so “at üstünde ölermen,
Batırlarman tala ırman, cigit borcın tölermen”.

Oktyabr 6,1921

67

ÇOLPAÑGA

Aynı yarısında col tapı almay,
Asret, ölemizmi biz kavu almay,
Tacımını üstüne kongan çolpanmı,
Nur saçkan deryaga, colga çolpanım.

Dertimizdayın aytı masak da,
Ta langan kızdayın kaytı masak da,
Barabar oynadık bala bolganda,
Çöllerde çeçekler açıp solganda.

Moynu da moyıncaklar calkıldaganda
Aydayın manlayı balkıldaganda,
Bağçalık, çeçeklik bir kö eçikte,
Ye illik tabiy bir tö eçikte.

Ekevmiz birdayın otura edik,
Kalpakka güllerni totura edik.
Bizlerni künlegen pakılcı aytan,
Yanagı nar edi ka ları kaytan.

O aytan bizlerge av salgan eken:
Dinsizni kolunda bav kalgan eken.

Ya edik, bilmedik biz dertle mege,
Sırda ıp, mu lanıp so sertle mege.

Temiz edi kalbim çokrak suvundan,
Bilekleri sıkı edim buvundan.
Közlerime karay edi caltırıp
Men de seni öpe edim kaltırıp.

Bir tuvgan, bir ekiz bolıp ya adık,
Bir tö ekte, bir çanakta a adık.
Bahtımız bizlerni birden ayırdı,
Gürdeli devrimiz moyın kayırdı.

Köklerge çok balıp ketti çolpanım.
Savulmaz bir dertli etti çolpanım.
Kaydası , ey benim asiy melegim?
Yatkanda, turganda haktan tilegim.

Savlıgı da seni bir daa körmek,
Bir dakika katında zevk, sefa sürmek.
Eyvah, ömrümde ya lık çağımını
Seni çün yas-matem tutıp ozdırdım.

TOKAYGA

Ey Türk- Tatar dünyasına avle, nur saçkan Tokay,
Kara halka ana tilmen ak-yolun açkan Tokay,
Dertimiz, arzumızni cırlagan, aytkan Tokay,
Pek vakıtsız gülday solıp, aslına kaytgan Tokay.

Tokay, seni kıymeti ni savlığı da bilmedik
Sen biz için can tala tı , cırladı da, sayradı ,
Taliy seni horlaganda közya ı nı silmedik,
Tek ba ı a, öz ba ı a taktirge ti kayradı .

Niçün, Tokay, aramızda ta atkancek kalmadı ?
Niçün, Tokay, kalıp kene yolba çımız bolmadı ?
Bugün matem tutamız biz e italmay sözü ni,
Yokluğu nı pek duyamız, hatırlaymız özü ni.

Ustamız, çolpanımız, sen ba ımızsı , Tokay,
Col kösterdi ca lıkka sen o ogursız künlerde,
Bir çırakday kördik seni biz karanlık künlerde,
Bugün kene ocamızsı , yolba çımızsı , Tokay,

Dertli Tokay, mo lı Tokay, ömrü kıska ca Tokay,
Halkçı edip airlerini ordusuna ba Tokay,

Sensi , Tokay, kalbimizde halk süygüsü yaratkan.
Sensi , Tokay, bugün bizni “kara halka” karatkan.

nan, Tokay! Bugün bu halk küçün aldı koluna,
Taliy çıkıp toktatalmaz endi onı coluna,
Bakırganı , çakırganı seni nafle kelmedi,
Ah, ne yazık köralmadı , ömrü vefa etmedi.

Ürmet saga Türk Tatarını sayıp süygen Tokayı,
Akikatka, halkka bola camp küygen Tokayı,
Tarihimız bayram etsin, köz aydınlar ya asın,
Senday air yeti tirdi, Tokayımız ya asın!..

Aprıl 13, 1920

69

KAYGI

Kiçkene bir Tatar üyi, ak kayanı tübünde,
Miyavku lar yuva tepken negizini çetinde,
Küz vaktı cavun cava keçelerni köbinde,
Ta ga yakın itler üre köçürmeni ögünde.

Zavallı ana it sesinden kım ana, bir ses seze,
Közin aç a kelinini uyantmaga söz tize:
- erife! Tur, balam, itler üre!..
Karaltıga a na bolgan bilgili bir cat kire.

Kelin birden seskenip: - Kim eken o.- silkine,
- Kulak saldı ızımı, anay, it ürüvini ilkine,
Eki-üç yıldır er keçe dört-be kere üre,
Bizni aldatıp, abdıratıp salkın- sabır, dert bere.

Ey, yarabbim, kim eken u? t oga dostluk ete.
Babalı öksüz Osmançıkını yel be iğın terbete,
Birden- birge pencereni taşırdsı e itile,
“Anay, anay, erife”- dep yanıklı bir ses kele.

Ana, kelin cevap vermiy, belli ya til kürmele,
ımar ete bir-birine –“Üy kapını sürmele”.
Pencerege kelgenni sesi bir daa yüksele,
“Tanımaysızımı yoksa, anay? Kelini den müjde tile”.

Asret ana: “Bay, balam, kelgen !”- dep... bayıla,
Kelin kete kocasına kapı açmaga koyula,
Dertli, carlı korantaga bugün bayram sayıla
Bayram tügül, gö üline mu ılı kaygı cayıla.

Ey Türk- Tatar dünyasına avle, nur saçkan Tokay,
Kara halka ana tilmen ak-yolun açkan Tokay,
Dertimiz, arzumızını cırlagan, aytkan Tokay,
Pek vakıtsız gülday solıp, aslına kaytgan Tokay.

Yanvar 11-24,1920

70

ARFE KÜNÜ

Anam algan sılavuçın ocak ba ın ayalay,

çker üyde üyken abam pe timalın sayalay.

Biz de kirdik amamlıkka arkamıznı cuvamız,

Suv kuyu ıp, sabunla ıp belimizni yuvamız.

Cengem kirdi öz üyüne, üyün caya, cayrata,

Babam kurban pıçakların kayrakçıga kayrata.

Kartanamız yasin okuy, ak amlık a pi ire,

Kıygaçanı süzüp-süzüp sarı mayga i ire.

Biz de cezbeni toldurıp, korga taban süremiz

Kom ularga so kıygaça üle tirip cüremiz.

Akaylarnı alayı da ekindige kettiler

Karasuvga kektenler de, köyge kaytıp cettiler.

Mazin akay gür davu man ekindini okudı

Er ocakta birday etip kıygaçalar kokudı.

Aksamlık a a amaga alayımız oturdık,

Kıygaçanı sım-sık etip, kursaklarga totırdık.

Birazdan so babamlar yatsıga dep kettiler,

Kartiy masal ayttı, akam bizni tıra ettiler,

Yarı keçe yakınlagan edi bizler yatkanda
So ki kurbanlıkni babam tuvarçıga satkanda.

Men tö ekke kirgenimmen cayragan dakalğanman
I tanımni büklegen de ba astına salğanman...
Pek zevkli, köp cemi li bayram kördim tü ümde,
Bir köp çapkın balaçıklar kuvıp kele pe imden.

Noyabr 28, 1920, Akmescit

71

MUBAL GACI A RGE

Tabiatni yazsa eger, tavnı-ta nı cılatası .
Dalgaları söylendirse , yerni, kökni sılatası

Kate kaytıp ate , alev keçse eger akılı dan,
Bulutlarını cagacaksı Ta ri e pakılı dan.

Pıçak tüfek degen iyni saga bermek pek kazalı
Köre koysa bir bay, mirza, imam, hatip, orazalı,

Ortalıkka kan kuyacak, saçıp-kesip asacaksı ,
Yakından köz batırmasa , ko tüfekni basacaksı .

Toz dumannı yazacak da, ba ta kökday gürüldeysi ,
Traktorni maktaycakta kara cerday zirildeysi ,

- Cavun cava, - deycek bolsa , “tufan” saga bir azır a ,
Ziytunmen çay saga köre eki közmen kap-kara ka .

Abul-kubul iir yazıp aytsa eger akçasına,
Kalem, balta alıp kirse aruv iir bağçasına,

Baltarsı ba - ayagın, unutarsı eser bir cel,
Vezin-mezin ölçüsü yok, kafiye de bir buzuk tel.

iir tuvul cır yazıp halknı ba ın avurtkancek,
Ortalıknı berbat etip, toz-topraknı savurtkancek,

Yazmaganı be kat aruv, ne ise, dostum, so u hayır.
E so unda bu sözlerden sen maga da bir pay ayır.

Yanvar 14, 1927, Akmescit

72

ALMA U KÜÑLER

“Yabloçko ezgisinen ayılacak külkü türküsü”

Padi ah Nikolay tü ürildi tahtından
Aytacakman sizge fakır halknı bahtından,
Bol evik em Men evik bek sıklet keçine,
Kırav tü ken frontta kadetni küçüne.

Akmescitni sorasa , kaçıp kelgenler tolğan,
Okumı ya çufutlar alayı kommunist bolğan,
Hırsızlarını birevsi bir kassaga dalğan,
Bir kerede bir milon kalp akça alğan.

Ötmekni funtı furunda on kümü ke çıkkan,
Toyda ya lar borazanga bi er kümü tıkkın,
Çıbırıp cüre collarda bir köp kılıç takkan.

73

SPEKÜLYANT

Kuplet

Spekülyant akay boynun burıp cüre,
Catak malını uçötka alınganın köre,
Kagıt kalp paralar ötmey kolda kalğan,
Öter bellep, zavallı, büklep cıyıp salğan.

Baglaması: Ah paralar, paralar, yalancı paralar
Bizdaylarını aldatıp, akıllı nı alalar.
Katsin si ri endi? Çaresi kalmagan,
çi halkı onı soyuzga almagan.

Kayda kirse, oga kalın kursak deyler,
Bir kaç çuval arkanman köter, tursat deyler.

Ah, paralar, paralar, yalancı paralar,
Bu paralar insanı ak yüzünü karalar.

74

B R L K

Birle iyik Turannı tiriltmege,
Bütün slam alemin bir etmege,
Dü manlardan, kur undan, oktan korkmay...

Yanvar 27, 1921

75

UYANIÑIZ, TATARLAR!

Ey, Moskva öglerinde arslandayın çarpı ıp,
Atlar oynaktan Tatar,
O vakıt bir yerine bi bir dü man ok atar
Bolsa, kar ı turdı yıldızlarday tartı ıp.

Dü man seni zarar a aynecilik etkende,
nsanlıkka yara maycak türlü aytanlık etip:
Eri , kızı birlik bolıp uru maga ketkende,
Saga tav, ta tüm-tüz edi turmay oytanlık etip,

Sen dü manı bo yiberdi caylavdaki ylıkıday,
Aklılarını kapamadı kiyik kadet halkınday.
Ayta koydım

Okumasa , alıp satsa so ötmekke toyarsı ,
Deste-deste akçalarını cepçigi e koyarsı .

Mart 20, Aprel 18, 1920

76

MEKTUP

Bu küngecek sizden sıırım gizledim,
Kalbi izge gizli bir col izledim,
Karar berdim içimdeki aytmaga,
Gururlanma, sen de sıırı ayt maga.

Er kün ak am kelesi sen tü üme,
Sarıp ala kalbimni bir ü üme,
Kökten kelip kiresi de koynıma,
Sarma ıkday sarılası boynıma.

Abdırayman, seskenemen, turaman,
Birden lampa eskencesin buraman,
Yaslanaman tö egimni törüne,
“Ah”, degende, ak cigerim körüne.

Üyde yoksı , saklanası , kaçası ,
Asretimni tazertesı , açası ...
Cılay, cılay sarınaman, cataman,
Oylanaman, kasevetke bataman,

nsan et de, a kız, kabul et meni,
Satıp algan esirinday cet meni,
Köz ya larım etegine tökülsin,
çimdeki tamarlı dert sökülsin.

Nazlanganda sesim bitip, karılıp,
Kulaç açıp, ak boynı a sarılıp,
Dudagımmı al erni e tiydirsem,
Avuzı a sırlarımını iydirsem.

Sençün koyar edim ca ım ortaga,
Duacı bol laetimde tortaga,
Dünya ahiret kullığına razıman,
Cevabın yaz bir kaç satır yazıman...

Noyabr 20, 1920

77

“ RLER ÑN N ÇÜN BASTIRMAYSİÑ?” – DEGEN DOSTUMA

Ah, katiyim, arkada , küne im yok,
Sırda maga, aytmaga bir e im yok,
Catnı kara küne i yarıkladmay,
O ganlık yok, onları arıkladmay.

Apansızdan bir keçe kün tuvacak,
Kalemimmen dü manı men kuvacak,
iirlerim altınman yazacakman,
iir yazıp, küç ketip azacakman.

Noyabr 27, 1920

78

ÖPKELEV

.....ge

Betime bet, köz tikip karap turganda,
Men özümnden keçe, oyga dalaman,
Duk-duk etip köksüm, kalbim urganda
Ta day katıp kala buzday talaman.

ır ıklı, yarık sırlı közleri,
slerimni içke tarta alalar,
Erkelenip, külip aytkan sözleri,
Cüregime birer cara salalar.

Nar almaday kızıl gülü yanagı,
Közlerinday tı tan içke oyula
Oymak avzı- süygü, sevda çanagı,-
Kıbırdasa bütün kaygım coyula.

Memeleri asma üzüm salkımı,
Bir a arlı bala tüslü kıbırday,
Ak pamıkday beyaz yım ak alkımı
Kıbırday da, avzı ayta, ıbırday.

Külümsirep ka ın çatıp süzüle,
So bir sözün aytıp arkta burula,
çeklerim tüpten kopa üzüle,
Arada ba kasıman lafka kurula...

Hayırsızını meni ta lap ketkeni,
Cüregim ura, katıp kalaman,
Ba kasıman oynap aka etkeni,
Canım sıkı, hata aytıp salaman.

Ey, uyanmaz, eki yüzlü yaramaz,
Niçün meni yalan sözmen aldattı ?
Er körgenni, ki i dost dep karamaz,
Hayalımda yalan sevda yarattı .

Tam andırıp sevda etti özü e,
Kanmayacakman aytkan yalan sözü e,
Yemin ettim, saga lanet etmege,
Ba ım senden ayırıp alıp ketmege.

Noyabr 27, 1920, Akmescit

YA LİGİNA TOYMAY ÖLGEN ARKADA İM YAYA FERİTKE

Biz ketemiz sen kaldı safını böldü ,
 Fidanday bir ca edi Ferit, öldü ,
 u ogursız dert seni aldı ketti,
 Ca ölümü maga pek tesir etti.

Yoksullığın, açlığın iç aytmagan,
 Köyge yazıp baba nı mugaytmagan,
 ay menlikni, bir içli bala edi ,
 “Yüz sürmem” dep, ta katıp kala edi .

Suvuklarda urbasız colda-tı ka,
 Ayazlarda, karlarda, kara kı ta.
 Can tala ıp, gece ni, gündüz etip,
 Er kün saba bir saat cayav ketip,

Pek zorlukman okudu , bir dert kaptı ,
 Sen bu ince maraznı bundan taptı .
 Kan tükürüp, kan kusıp, derdi artıp,
 Men gö lü ni alganda, içi tartıp,

- Ah, Amdi, men Kırımga kaytsam eger,
 Turar edim... - degeni unçün meger...

Ey bahıtsız, ömürsiz, taliysiz sen,
Kömülgen ca kemirçek, çürüngen ten,

stanbulga bunı çün ketkenmedi ?
Can çeki ip ölmekçün cetkenmedi ?
Akrabasız, anasız em babasız,
Cat yerlerde tuvgansız, asabasız,

Can acırını , sırdaşı , seni süygen,
Seni için cılagan, canıp küygen,
Kimseçigi yok edi, zavallı ca ,
Kimler tiktı başına bir kara ta ?

Cenaze ni kötergen, kabir kazgan
Vasiyeti dı lagan, bizge yazgan,
Eki kürek topraknı cıyıp- terip,
Mezarına toldunp, kolun kerip,

Dua etken bir insan tabıldımı?
Açık kalmay mezarı cabıldımı?

Yanvar 12, 1927, Akmeşcit

SÖZLÜK

abay	Abla (a.ga 10/19)
abdıra-	Acele etmek (a.-yman 64/20)
abdırat-	Korkutmak, a ırtmak (a.-ıp 69/13)
Abdullah Tokay	(1886-1913) Tatar halk airi ve yazarı. (T. a 32/15)
abul kabul	Geli i güzel (a.k. 71/14)
açuvlan-	Kızmak (a.-ıp 52/16)
agart-	Beyazlatmak (a.-ıp 23/8)
ak	Hak (a.man 44/5)
aka	A abey (a.m 2/2)
akay	Erkek (a. 70/12)
akayt-	A artmak (a.-ma 2/3)
akça	Para (a. 22/13)
akırtın	Yava , a ır (a. 11/4)
Akyar	Kırım'ın liman kenti (A. 41/1)
al	Hâl, durum (a.in 19/2)
ala a	Uysalla tırılmı erkek at (a. 11/16)
ald	Ön (a.ımızda 11/18)
aldan-	Kanmak (a.-asız 23/21)
algır	Zeki (a. 55/58)
alı	Halı (a.ları 20/24)
alkım	Bo az (a.ı 78/16)
amanlık	Esenlik (a. 46/10)
ana	te (a. 46/67)
anda	Orada (a. 42/24)

Ant Etkenmen Numan Çelebi Cihan'ın bu isimle yazılmış şiiri üzerine Kırım Tatar milli marşı olarak söylenen anonim beste (A. E. 5/5)

Anton Denikin (1872-1947) Rus İmparatorluğu'nda General ve Rus iç savaşında öne çıkan Beyaz ordu komutanı (A. D. day 36/22)

- a alt-** Anlatmak (a.-kan 2/25)
- apakay** E , hanım (a. 12/22)
- apay** E , kadın (a. 10/18)
- arfe** Arife (a. 70/1)
- arığ** Su yolu, yol (a.ında 3/4)
- aruv** iyi, güzel (a. 71/15)
- aruv bol-** yi olmak (a.b.-mazmı 22/23)
- asaba** Akraba, yakın (a.sız 79/5)
- asabay** Arkadaş (a.lar 20/4)
- asav** Acemi at (a.man 59/13)
- asıl** Asla (a. 10/9)
- ast** Alt (a.ından 43/5)
- a a-** Yemek (a.-ymız 23/32)
- a amlık** Yiyecek (a. 22/12)
- a arlı** Yaramaz (a. 78/15)
- a la-** A ılamak (a.-sa 4/14)
- at-** Do mak (a.-kance 58/16)
- av-** Geçmek, yükselmek (a.-armız 1/17)
- ava** Hava (h.sı 21/4)
- avdar-** Devirmek, çevirmek (a.-gan 58/7)
- avelen-** Yükselmek, havalanmak (a.- 5/8)

avl	Heyecan (a.ige 45/19)
avlak	Uzak (a.ça 43/19)
avur	A ır (a. 49/22)
avur-	Hastalanmak (a.-dı 63/40)
avu -	Toplanmak, de i mek (a.-ıp 20/6)
avuz	A ız (a. 1/20)
ayala-	Sıvamak (a.-y 70/2)
aybetle-	Özenle bakmak (a.-gen 7/18)
ayda-	Hayvan sürmek (a.- ız 11/30)
aydamak	Haydut, e kıya (a.day 66/12)
aydı	Haydi (a. ız 42/34)
aylak	Uzak (a. 38/13)
aylan-	Dönmek, çevrilmek (a.-ıp 4/13)
aylandır-	Döndürmek (a.-ıp 1/21)
ayneci	Hileci (a.ler 34/22)
aysa	Öyle (a. 22/30)
ayt-	Söylemek (a.-maga 1/20)
ayuv	Ayı (a. 20/11)
az-	Zayıflamak, heyecanlanmak (a.-arman 19/24)
azganakay	Azıcık, birazcık (a. 15/11)
ba lama	Nakarat (b.sı 73/7)
Bahçesaray	Bir zamanlar Kırım hanlı ının ba kenti (B. 39/2)
bah ı	Hediye (b.ı 32/12)
bakır-	Ba ırmak (b.-a 37/7)
bala çaga	Çoluk çocuk (b.ç. 51/3)

bala	Çocuk (b.larnı 10/22)
balaban	Büyük, (iri b. 11/5)
balavuz	Bal mumu (b.day 60/17)
balk calk	Sesli (b. 19/7)
balkılda-	Parlamak (b.-ganda 67/11)
bana	Biraz önce (b. 2/25)
bar-	Gitmek (b.-ganda 37/10)
barıl-	Varılmak (b.-sın 49/21)
bastırık	Zindan, hapisane (b.ta 6/7)
ba köter-	Ba kaldırmak (b.-ip 2/17)
batır	Kahraman, bahadır (b. 1/7)
bav	Ba (b. 66/19)
bay	Zengin (b. 22/23)
baygu	zavallı, gariban (b. 63/99)
bayıt-	Zenginle mek (b.-ı ız 7/21)
baylan-	Ba lanmak (b.-sı 42/39)
bazan-	nanmak (b.-magan 60/22)
begit-	Sa lamla tırmak (b.-tim 2/22)
belgile-	Belirlemek (b.-dik 46/5)
belle-	Sanmak, zannetmek (b.-p 73/6)
ber-	Vermek (b.- 4/5)
bike	Hanım, kadın (b.ni 52/7)
bir-ekev	Bir ikisi (b.in 2/21)
birge	Birlikte (b. 34/14)
birlik-	Birle mek (b.-ip 16/24)

boga	Buna (b. 30/9)
bogay	Böylece (b. 50/14)
bo az kır-	Öksürmek (b.k.-ıp 12/29)
bolay	Bunun gibi (b. 11/34)
bolaytıp	Böylece, bu ekilde (b. 45/22)
boldur-	Oldurmak, olmasını sağlamak (b.-a 11/14)
Bol evik	Rusça'da ço unluk anlamına gelir. Sosyal demokrasinin sol kanadı (B.ler 36/2)
boran	Kasırğa, fırtına,rüzgâr (b.da 17/14)
borat-	iddetli yapmak (b.-a 13/7)
borlı	Kırım da bir mar ın adı (b. 46/77)
botka	Pilav (b. 38/20)
Boyna	Kırım Tatar Türklerinde arkı adı (b. 57/2)
bötük	Geni giysi (b.im 23/27)
bulay	Böyle (b. 22/29)
burçak	Dolu, buz parçalarıyla ya ı türü (b. 11/6)
burul-	Dönmek, kıvrılmak (b.-sam 29/3)
burun	Önce (b. 1/12)
buv-	Bo mak (b.-gan 14/3)
buv	Koku (b.unday 31/13)
buvın	Eklem, bilek (b.ı 8/18)
buvsin-	Gururuna dokunmak (b.-alar 11/35)
buyuk-	Bayılmak (b.-ıp 63/94)
buzla- buyla-	Donmak (b.-y b.-y 8/9)
buzuk	Bozuk (b. 71/17)

bükle-	Katlamak (b.-di 1/9)
bük iy-	Bükmek, e mek (b.-ip 2/28)
bür-	Büzme (b.-gende 26/14)
cabıl-	Kapanmak, Örtülmek (c.-dımı 79/35)
cabuv	Örtme (c. 51/23)
cag-	Yakmak (c.-acaksı 71/5)
cal-	Utanmak (c.-madı 63/75)
cal et-	Mola vermek (c. e.-ip 20/3)
cala	ftira (c. 14/5)
cala-	Yalamak (c.-b 63/75)
caln-	Yalvarmak (c.-ır 8/28)
calntı	Yeleli (c. 11/16)
calkılda-	I ıldamak (c.-ganda 67/10)
calpak taban	Düz taban (c.t. 42/20)
caltır-	Parlamak (c.-ay 7/9)
caltırat-	Parlatmak, açmak (c.-ıp 42/28)
can-	Yanmak (c.-ıp 4/8)
can tala -	Canı di e takmak (c.t.-ıp 42/31)
canakayman, a ırman	Cana kıyanı kaçırmak (c.a. 48/8)
cana a a	Yanına (c. 37/8)
cantık	Mayalı hamur ve etle hazırlanan po aça benzeri hamur yeme i (c. 42/21)
ca ı	Yeni (c. 36/23)
cap-	lemek, kapatmak (c.-kan 20/12)
capalak	Lapa lapa kar (c.lay 13/7)
car	Yar, uçurum (c. 1/4)

cara	Yara (c. 24/6)
cara ık	Uygunluk (c. 13/12)
carlı	Yoksul (c.lar 36/26)
cartı	Eski, eskimi (c. 5/4)
cartı curtu	öyle böyle (c.c. 24/5)
ca	Genç, küçük (c. 7/21)
ca in	im ek (c. 11/9)
ca na-	im ek çakmak (c.-y 11/9)
cat	Yabancı (c. 27/12)
cat-	Yatmak (c.-sam 7/2)
catak	Karaborsa (c. 73/4)
catal-	Yatabilmek, uyuyabilmek (c.-mazsın 43/8)
cav	Dü man (c. 11/33)
cav-	Ya mak (c.-ga 11/6)
cava cava	Yava yava (c. 11/12)
cav-caran	Dost-dü man (c. 1/9)
cavçı	Dünür (c. 52/7)
cavlık	Mendil oyunu (c.1 49/18)
cavun	Ya mur (c. 11/6)
cay	Yay (c.day 8/14)
cayav	Yaya (c.lay 11/12)
cayav calpı	Tabana kuvvet (c.c. 12/32)
cayıl-	Yayılmak (c.-dık 1/6)
caylav	Yayla (c. 21/3)
cayna-	Co mak (c.-y 53/28)

cayra-	Yayılmak, dola mak (c.-p 38/8)
cayrat-	Da ıtmak (c.-a 70/6)
cek-	Ko mak (c.-tiler 51/26)
cekir-	Ba ırmak (c.-ip 12/24)
cel	Yel (c.i 41/9)
cem	Yem (c. 51/28)
cemi li	Yemi li (c. 70/24)
cege	Yenge (c.m 70/6)
cer	Yer (c.ge 6/17)
cer tep-	Yere vurmak (c.t.-ip 19/9)
cet-	Ula mak, yeti mek (c.-kende 8/4)
cetikle -	El ele yürümek, takılmak (c.-ip 43/3)
cez	Bakır (c. 22/11)
cezbe	Cezve (c.ni 70/10)
cıgıl-	Yıkılmak (c.-dı ız 42/35)
cık-	Devirmek (c.-kan 20/11)
cıla-	A lamak (c.-p 3/11)
cılat-	A latmak (c.-sa 1/10)
cılga	Ova, vadi, küçük akarsu (c. 1/4)
cılı -	Sürünerek yer de i tirmek (c.-a 11/32)
cır	arkı (c.larımını 4/11)
cırıla-	arkı söylemek (c.-r 1/15)
cırlap-cırlap	Ba ıra ba ıra (c.c. 30/9)
cıy-	Ya mak, toplamak (c.-ayık 1/26)
cıyıl-	Toplanmak (c.-dık 12/8)

ciym	Toplantı, dü ün, topluluk, enlik (c. 6/23)
ciyip terip	Derleyip, toplayıp (c.t. 79/32)
ciber-	Göndermek, yollamak, bırakmak (c.-sem 18/12)
cigin-	Çekinmek (c.-me 43/22)
cik	ki yana ayrılımlı saçın çizgisi (c. 3/6)
cilan	Yılan (c. 1/8)
ciren	Alnında beyaz tüyleri olan (c. 66/2)
civan	Yakı ıklı genç (c.lar 54/11)
ciyez	Çeyiz (c. 8/8)
cok	Yok (c. 38/9)
col	Yol (c.ga 7/2)
colak	Çizgi (c. 14/7)
cora-	Yormak, i aret etmek (c.-dım 2/19)
corga	Hızlıca, yava yürüyen at (c. 8/4)
corgalat-	Hızlandırmak (c.-ıp 66/10)
cort-	Acele etmek (c.-ıp 43/3)
corta-corta	Tela lı-tela lı (c.c. 2/16)
coy-	Yitirmek, kaybetmek, yok etmek (c. 16/21)
coytul-	Kaybettirilmek (c.-maz 1/15)
coyul-	Yok olmak, kaybolmak (c.-ırmı 53/25)
cöne-	lerlemek (c.-mey 62/9)
cumurdık	Yumruk (c. 19/20)
curt	Yurt, vatan (c. 10/29)
cut-	Yutmak (c.-acaksız 42/40)
cuv-	Yıkanmak (c.amız 70/4)

cuvur-	Ko turmak (c.-sam 25/7)
cür-	Yürüme, gezmek (c.-gende 3/11)
cürek	Yürek (c. 5/2)
cürük	Güçlü (c. 1/13)
cüyruk	Hızlı ko an at (c. 1/5)
çakır-	Okumak (ç.-ganda 45/14)
çal	Kır renk, ak (ç. 19/8)
çala-	Yalamak (ç.-gan 38/11)
çalka tü	Sırtüstü (ç.t.-ip 55/2)
çalt	Çabuk, hızlı (ç. 5/16)
çap-	Ko mak (ç. 20/10)
Çatırtav	Kırım yarımadasının en ünlü da ı (Ç.lılar 36/27)
çegerçik	Kertenkele (ç. 11/18)
çekle-	Kapatmak (ç.-di 12/12)
çeltek	Kalbur (Tahıl ve ba ka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek.) (ç.men 48/9)
çerik	Çeyrek (ç. 52/26)
çerli	Öfkeli (ç. 69/27)
çet	Kenar (ç.ke 42/29)
çıbr-	Sürüklenmek (ç.-ıp 72/13)
çıbrda-	Fısıldamak (ç.-dı 55/39)
çık-	Yıkmak (ç.sa ız 36/23)
çı cı	arkıcı (ç. 20/4)
çı la-	Sızlamak, söylemek, atı mak (ç.-p 25/15)
çırak	Mum (ç.day 68/16)

çiyli pi li Yarı çi yarı pi mi (ç.-p. 63/85)

çiyna- Çınlamak (ç.-gan 15/13)

çokmar kadar may a a Bir ucu topuzlu sopa kadar ya ye (deyim). Hap ururken çocuklara söylenen söz (ç.k.m.a. 49/7)

çokrak Kaynak (ç. 60/10)

Çolpan Çoban yıldızı (Ç. 67/1)

çom Kızılıcık sopası (ç. 66/3)

Çongar Kırım'ın kuzeyinde Çongar yarımadasında yerle mi bir köyün adı (Ç. 36/27)

çöltire- Ötmek (ç.-p 45/10)

Çufut Yahudi (Ç.lar 72/8)

çuvulda- Cıvıldamak (ç.-ylar 41/4)

çüy Askı, çivi (ç.üne 34/17)

dakal- Kalmak (d.-ganman 70/22)

daragaç Dar a acı (d.ka 6/12)

Dârümuallimat 1870 yılında Osmanlı Devleti'nde, ilk ve orta ö retim kız okullarına ö retmen yeti tirmek için açılan kız ö retmen okulu (D. 60/1)

davulda- Ba ırmak (d.-ysı 58/6)

davu Ses (d. 13/5)

davut Ses (Hz. Davut'un sesinin güzelli i) (d. 1/3)

Denikin Beyaz ordu komutanı (D. 36/22)

derya Okyanus, deniz (d.dayın 1/17)

doklad Rapor, bildiri (d.larga 46/24)

drastvuy Merhaba (d. 55/33)

dülber Güzel (d. 33/17)

dürbe Türbe (d. 17/11)

eękięik	Keęi yavrusu (e.day 65/11)
egerek	Kurum (e. 23/2)
egizle-	kiz do urmak (e.- 38/37)
ekim	Hekim (e.day 3/8)
eksence	Dü me (e.sin 76/11)
elem	Acı, keder (e. ge 25/5)
eliy eliy	Eleye eleye (e.e. 14/17)
endi	Artık (e. 21/17)
erabu	Seęmek (e. 46/72)
erek	Uzak (e. 23/5)
erilgan	Leylak (e. 31/2)
erin	Dudak (e. i de 30/11)
erkelen-	ımarmak (e.-ip 78/8)
erte	Erken (e. 43/20)
es	Akıl (e.ke 33/10)
eskence	Dü me (e.sin 76/11)
esle-	Fark etmek, hatırlamak (e.-di 52/17)
e il-	Yı ılmak, yıkılmak (e.-di 4/3)
etal-	Yapabilmek (e.-madım 8/24)
evelkin	Eskisi (e.day 54/10)
Fikret	Tevfik Fikret (F.ni 50/26)
filcan	Fincan (f. 21/15)
front	Cephe (f.ta 72/6)
funt	(Pound) Bir a ırlık ölçüsü birimi. Rusça'da 409.5gr kar ılı ı. (f. 52/26)
German	Alman (G. 63/12)

Gıray	Kırım hanlarının sülalesinin adı (G. 39/5)
Gözleve	Kırım'ın güneybatısında bir şehir. (G.de 15/10)
gür	Bol, güçlü, verimli ses (g. 11/16)
gürdeli	Verimli (g. 67/29)
Hansaray	Bahçesaray'ın içindeki hanların oturduğu saray (H. 39/2)
Hasan Sabri Ayvazov	O dönemin yazarlarından (H. S.ge 5/2)
havf	Korku (h.1 44/16)
horla-	Hor görmek, aalamak (h.-dı 12/16)
hucur	Tuhaf (h. 23/21)
Huday	Allah (H.ima 63/22)
imtil-	ileri atılmak, hamle yapmak, çabalamak (i.-a 5/10)
ıran-	önmek (i.-dı 52/11)
ırım	Eski adet (i.nı 8/24)
ıtan	Pantolon (i.imnı 70/23)
ıçek	Baırsak (i.ilerim 78/21)
il-	Asmak (i.-meysi 34/17)
incer-	öncelmek (i.-ten 14/7)
ine	öne (i.nin 19/23)
ineçik	öne (i. 19/12)
irtle-	Tolamak, seçmek (i.-di 12/15)
iy-	önmek (i.-ip 33/6)
iydir-	Eldirmek (i.-sem 76/25)
Jan Dark	Yüzyıl savaşları boyunca İngiltere'ye karşı ülkesi Fransa'ya memleketi Lorraine'deki cephelerden başlayarak manevi anlamda destek olan bir Fransız Katolik azizesi (J. D. 29/15)
kaıt-	Ne yapayım? (k.yim 5/17)

kaçan	Ne zaman (k. 50/31)
kadet	Rus Çarlık Dönemi'nde kıdemsiz asker ünvanı, askeri lise öğrencisi (k. 51/1)
kakam	Haham, Yahudi din adamı (k. 2/33)
kakay	Baba k.ga 10/19
kakır-	Balgam çıkarmak, genizini temizlemek (k.-dı 12/29)
kalakay	Ya lı ekmek (k. 2/5)
kalay	Nasıl (k. 6/29)
kalp	Sahte (k. 73/5)
kalpak	apka (k.ımnı 55/72)
kaltır-	Titremek (k.-ay 7/8)
kaltır altır	Titreye titreye (k. . 52/13)
kaltıra -	Titretmek (k.-ip 11/24)
kansuvukluk	So uk kanlılık (k. 26/2)
kap karalay	Simsiyah, kapkara (k.k. 50/13)
kapik	Kuru (k.lerni 63/68)
kara-	Bakmak (k.-dım 2/17)
kara	Duvar (k. 21/11)
kara halk	Sıradan halk kitlesi (k. h.a 68/21)
karak	Dü man (k. 1/11)
karaltı	Ahır (k.nı 51/13)
karanda	Kur un kalem (k.ka 23/4)
karap	Harap (k. 11/33)
Karasuv	Kırım'ın güneyinde yer alan bir ehir. ehirin adı 1944'e kadar Karasubazar idi (K.38/1)
karavul	Bekçi, nöbetçi (k. 12/13)

kargı	Beddua (k. 22/16)
karıl-	Kısılmak (k.-ıp 76/22)
karı -	Engellemek, engel olmak (k.-ırmız 62/21)
karsamba	Kavga (k. 59/6)
kart	ya lı (k. 1/22)
karta-	Ya lanmak (k.-y 22/32)
kartan	Un sandı ı (k. 46/11)
kartay-	Ya lanmak (k.-gan 16/11)
kartiy	Nine (k. 70/19)
karuvlı	Güçlü (k.sı 38/7)
ka kara-	Hava kararmak (k.k.-sa 37/6)
ka ka	Kızıl renkli (k. 66/2)
ka kır	Kurt (k.day 21/8)
kat	Yan (k.ımdan 26/11)
katna-	Gitmek (k.-yman 40/2)
katrana	Nine (k.m 49/7)
katse-kater	Ne yapar eder (k.k. 10/13)
kattır-	Sertle tirmek (k.-ıp 21/3)
kave	Kahve (k. 39/20)
kaviy	Sa lam (k. 17/23)
kaviyle -	Sa lamla mak (k.-e 11/34)
kavuzlu	Kepekli (k. 53/39)
kayak	Ne taraf (k.dan 21/4)
kayda	Nereye (k. 73/11)
kayra-	Bilemek (k.-y 61/12)

kayrakçı	Bileyci (k.ga 70/7)
kayrıl-	Burkulmak (k.-mayım 55/73)
kaysı	Hangi (k. 7/35)
kayt-	Dönmek (k.tı 1/8)
kayta	Yine (k. 36/21)
kayta-kayta	Tekrar tekrar (k. 7/3)
kazalı	Tehlikeli (k. 71/6)
keçir-	Geçirmek (k. 10/30)
keday	Fakir (k. 20/4)
keleyat-	Gelmek, yakla mak (k.-ır 55/5)
kelim	Bula ıcı hastalık (k. 63/61)
Kemal	Mustafa Kemal Atatürk (K. 61/11)
kemirçek	Kıkırdak (k. 79/21)
kence	Küçük (k. 45/16)
kene	Yine (k. 35/15)
ke	Geni (k. 3/4)
ke e et-	Danı mak, isti are etmek, akıl vermek (k.-ip 2/9)
Kerç	Kırım'ın do usundaki bir kent (K. 20/1)
ker-	Germek, açmak (k.-gende 8/7)
kerya	Tezgâh (k.nı 23/8)
kesertki	Kertenkele (k.ler 39/25)
ket-	Gitmek, kaybetmek, harcamak (k.-kende 8/2)
kevde	Gövde, beden (k.m 6/12)
kıdır-	Aramak, istemek (k.-ip 12/3)
kım an-	Huylanmak (k.-a 69/6)

kırav	Kıra 1 (k. 72/6)
kır av	Demir çember (k. 6/8)
kıskart-	Kısaltmak (k.a 9/14)
kıygaça	Mayalı hamurdan ya la kızartılmı pide (k.nı 70/9)
kıyığ	Kıyı (k.-ından 8/13)
kıyna-	Eziyet etmek (k.-sa 1/10)
Kızıl dostlar	Bol evikler (K. 36/5)
Kızıлта	Kırım'ın güneyinde bir köy (K.lı 56/1)
kızteke	Kız dü künü (k. 43/16)
kiçkene	Küçücük (k. 11/23)
kimerde	Bazen (k. 62/6)
kiral-	Girebilmek (k.-maymız 50/18)
kirtle-	Kilitlemek (k.-di 12/14)
kise	Cep (k.sine 2/11)
kiy-	Giymek (k.-e 22/2)
kiyik	Yabani hayvan (k. 75/11)
koku-	Kokmak (k.-ycakman 40/5)
kol	El (k. 3/7)
koncalaz	Öcü (k.day 52/15)
kora	Bahçe duvarı, çit (k.nı 63/93)
korala-	Çevresini sarmak (k.-y 11/28)
koranta	Aile (k. 17/15)
koray	Dikenli ot (k. 22/6)
ko	Mandıra (k.ta 48/2)
ko ul-	Katılmak (k.-masa 6/22)

koy	Koyun (k.day 39/22)
koz-	Ortaya çıkmak, depre mek, canlanmak (k.-dı 5/2)
koza-	Canlanmak (k. 45/20)
kozu	Kuzu (k.mızını 51/14)
köçir-	Çalı tırmak (k.-mege 51/19)
köçür-	Hareket etmek (k.-meden 66/12)
köçürme	Ahırın giri indeki çardak (k.ni 69/5)
kök boya	Mavi boya (k.b.sı 38/33)
köküs	Gö üs (k.ümni 3/10)
kölmek	Gömlek (k. 4/9)
kön-	katlanmak, dayanmak (k.-emen 5/17)
köne suvu	Cıva (k.s.nday 31/11)
kön-	Boyun e mek (k.-se 44/13)
köp	Çok (k. 1/10)
kör	Kö e (k.üne 39/8)
körekçi	Yol gösterici (bilgin) (k. 17/5)
körset-	Göstermek (k.-ir 10/9)
körün-	Görünmek (k.-e 39/8)
körü üv	Görü mek (k. 8/1)
kötek	Dayak (k. 23/32)
kötekle-	Dövmek (k.-p 12/19)
köter-	Kaldırmak, aya a kalkmak (k.-ildi 46/9)
köyde	Aynı köylü (k.ten 22/15)
köz torlan-	Gözün ya la dolması (k.t.- 39/15)
Közleve	Kırım'ın güney batısında bir ehir (K.de 15/10)

krovat	Yatak (k.ka 58/9)
kuda	Dünürücü (k. 18/17)
kuplet	Beyit (k. 73/2)
kursak	Mide, göbek (k.larga 70/17)
kurt	1-Kuzeyin böce i (k.ı 38/30) 2- Kırım'da isimlerin ba na takılan sözcük (58/4)
kuv-	Kovmak (k.-a 7/17)
kuvan-	Sevinmek (k.-alar 11/31)
kuyu -	Dökünmek (k.-ıp 70/5)
küç	Güç,kuvvet (k.men 1/13)
külkü	aka, komik, fıkra (k. 72/2)
Kültepe	M.Ö. 2000 yılında Anadolu'ya gelen Hititlerin kurdu u ilk ehir (K.ge 12/6)
külüksizmen	Bineksiz olarak (k. 46/6)
kün tuvu	Do u (k.t.tan 1/17)
künde	Rakip (k.imni 62/3)
künle-	Kıskanmak (k.-gen 67/16)
kürmel-	Dolanmak (k.-e 69/18)
küy-	Yanmak (k.-emen 18/3)
küye	Yanık, is (k.ler 33/16)
küz	Sonbahar (k.deki 38/19)
küzgü	Ayna (k. 25/3)
laat	Mezar, lahit (l.i e 37/5)
Lermontov	Ünlü Rus airi (L.mı 50/26)
maga	Bana (m. 45/9)
magnit	Mıknatıs(m. 8/21)

makta-	Övmek (m.-ycakta 71/11)
maktanuv	Övünme (m. 50/14)
malay	Mısır unu ile yapılan ekmek (m.ımız 53/39)
mane	Mani (m. 50/23)
ma ka	Burnundan konu an homurdanan (m. 52/17)
maraz	Hastalık (m. 63/61)
maru ke	Kırım Tatarı'nın Rus kadınına taktı ı isim (m. 23/14)
maska	Maske (m. 16/16)
may	Ya (m.day 5/11)
maylı	Ya lı (m. 2/5)
mazin	Müezzin ezanı okuyan ki i (m. 70/14)
medar	Güç (m.sız 45/18)
medarsız	Güçsüz (m. 45/18)
meher	Müslüman evliliklerinde, nikah kıyılırken erke in e ine vermeyi kabul etti i mal veya para (m. 52/5)
melem	Meryem (m. 25/5)
melev elik	Menek elik (m. 38/28)
menzil	Yolculuk sırasında durulan yer (m.ge. 54/5)
Men evik	1903 yılında yapılan Rus i çi partisinin 2. Konferansında fikir ayrılıkları sonucunda otaya çıkan bir grup (M. 72/5)
merekep	Mürekkep (m.ke 15/5)
me çan	Burjuva, Rusya'da 1917'ye kadar ehirli insanların en alt kademesi (ehirli ve varlıklı) (m.nı 57/11)
me reb	Ma rapa (m.imizge 50/28)
mevil et-	Be enmek (m.e.-e 11/7)
mına	te, buna, una (m. 2/1)

mınav	urası (m. 9/3)
mında	Burada (m. 42/24)
mırza	Farsça unvan (m. 34/39)
mıskıl et-	Alay etmek (m.e.- 42/25)
mı ık	Kedi (m. 63/84)
min-	Binmek (m.-gen 11/26)
min	Kusur (m.siz 22/2)2
minset-	Bindirmek (m.-e 66/4)
miy	Beyin (m.leri 7/21)
miyav ku	Bayku (m.k.lar 37/7)
molla	Müslüman din ö retmeni, imam (m.kam 7/26)
mon	Hüzün (m. 50/32)
mo dıra-	Ya la dolmak (m.- 22/16)
moyıncak	Boncuk (m.lar 67/10)
mögedek	Örtülü araba (m.ni 56/2)1
mubaliga	mübala a (m.cı 71/1)
mugay-	Üzölmek, hüzinlenmek, bunalmak (m.-ma 17/21)
mugayt-	Üzmek, bunaltmak (m.-magan 79/7)
mu ılı	Hüzünlü, dertli, kederli (m. 1/15)
munsıra-	Izdırap çekmek (m.-p 4/8)
mü avre	Fikir alı veri i, danı ma (m.ge 52/31)
mü kül	Zor, güç (m. 17/24)
nafle	Bo una (n. 23/30)
namlı	anlı, öhretli (n. 20/10)
nargöz	Nergis (n.ler 37/5)

negiz	Temel (n.ini 69/3)
Nikolay	Rus arlarının adı (N. 42/10)
obana	oban türküsü (o. 46/76)
oblava	Baskın (o. 12/1)
ofitser	Subay (o.ler 51/10)
ogursuz	U ursuz (o. 68/15)
okurt-	Ulumak (o.-ıp 21/6)
o	Sa (o. 62/11)
o ganlık	Dzelme, iz, ans (o. 63/111)
or	Hendek (o. 51/6)
oraza	Ramazan (o.nı 63/38)
orazalı	Orulu (o. 71/7)
Osman Derenayır	Kırım direni ordusunun komutanı (O. D.lıga 59/2)
o a-	Benzemek (o.-yma 8/5)
ot	Ate (o. 8/25)
oy	D nce, fikir (o.ga 6/15)
oylan-	D nmek (o.-ıp 55/55)
oymak	Yksk (o. 78/12)
oytanlık	eytan, haylaz (o. 75/9)
ozdır-	Geçirmek (o.-aman 62/4)
ozgar-	U urlamak, geçirmek (o.-dık 12/30)
g	n (.lerinde 75/2)
pkelev	fkelenmek (. 78/1)
rselen-	Hırpalanmak (.-ir 63/7)
s-	Kabarmak, co mak, büyümek (.-e 5/9)

öt-	Geçmek (ö.-mey 73/5)
ötkür	Keskin (ö. 7/16)
ötmek	Ekmek (ö.inen 23/33)
öz	Kendi (ö.üm 2/13)
özek	Orta (ö.i 4/2)
öz-	Geçmek (ö.-gen 11/17)
padval	Hapishane, bodrum (p.ga 46/43)
pakıl	Aksi, kıskanç, inat (p.day 63/63)
parlan-	Da ılmak (p.-sa 44/8)
pe timal	Önlük (p. 12/23)
peyda bol-	Gelmek meydana çıkmak (p.b.-dı 55/7)
pırtı	Eski e ya (p.mda 13/10)
pıtak	Dal, budak (p.ından 5/7)
poet	air (p.mi 55/47)
Polâkov	Rus soyadı (P.nı 46/25)
po u	Mendil (p. 20/12)
pound	Bir a ırlık ölçüsü birimi (p. 52/26)
poza ket-	Geçip gitmek (p.k.-e 56/4)
pristav	Çarlık Rusyası'nda gardiyan (p. 12/4)
pulemöt	Bir silah çe idi (p.nı 51/19)
pustr-	Sindirmek, sıkı tırmak (p.-a 52/23)
Pu kin	Ünlü Rus airi (P.ni 50/26)
reç	Nutuk (r. 46/7)
Romanov	Rus çarlarının soyadı (R. 42/10)

saban	Tarımda kullanılan tarlayı ekme öncesi toprağı kaldırmak için kullanılan alet (s. 51/27)
saba saytım	Her sabah (s.s. 66/4)
sabiy	Küçük çocuk, bebek (s.lerge 7/20)
saf	Sıra (s.ka 58/27)
salkın	Serin (s. 37/4)
salma	Kırım Tatar mutfağına özgü kelebek ekinde makarna çeşidi (s. 52/33)
sal-	Koymak (s.-sın 23/28)
salp solp	Pat pat (s.s. 50/21)
sarık burma	Kırım Tatar mutfağında bir börek çeşidi (s.b. 52/33)
saru	Sarho (s.uz 42/26)
sasık	Pis koku (s. 50/28)
sav-	Samak (s.-ganda 37/4)
savhoz	Devlet mülkiyetinde tarım işletmeleri. Tarım sanayisini gerçekleştiren devlet çiftliklerini gerçekleştiren tarım fabrikaları (s.lar 46/37)
savlukman kal	Hoş çakal (s. 7/5)
savul-	Saklamak, düzelmek (s.-maz 67/31)
sayala-	Teşellemek, işlemler (s.-y 70/3)
sayra-	arkı söylemek (s.-dı 68/7)
sekir-	Zıplamak, sıçramak (s.-ip 12/25)
semiz	Yağlı eti bol olan (s. 16/31)
sesken-	arkılmak (s.-ip 69/10)
Seyit Ömer Turupçu	Kırım Tatarlarının önde gelen aydınlarından birisi (S.T.ga 47/1)
sezekli	Duygulu, uyanık (s. 59/2)
sıdır-	Yok etmek, kırmak, deri soyamak (s.-a 29/9)
sıklet	Zor sıkıntılı, ağırlık (s. 72/5)

sılat-	Islatmak (s.-ası 71/3)
sılavuç	Badana fırçası (s.in 70/2)
sılta-	Yüklemek (s.-y 22/30)
sırla-	Yeti tirmek (s.-sam 13/13)
sırt	Kuzey (s.tan 11/6)
sıvalt-	Bo altmak (s.-ıp 23/7)
sıypa-	Ok amak (s.-y 66/14)
sızgır-	Islık çalmak (s.-maga 55/53)
sızla-	Çizilmek (s.-gan 25/4)
sogı -	Dövü mek (s.-kanda 48/5)
sokta	Medresedeki ö renci (s. ız 46/71)
soldat	Asker (s. 12/17)
som sırma	Sırma (s.s. 20/12)
so	Sonra (s. 2/10)
so gu	Sonuncu, sonunda (s. 11/19)
soy-	Kesmek (s.-alar 51/14)
soyul-	Kesilmek (s.-urmı 53/24)
soyuz	ttifak, birlik (s.ga 73/10)
soz-	Uzatmak (s.-aman 9/4)
söğün-	Kendi kendine sövmek, küfretmek (s.-di 12/16)
sölen-	Söylemek (s.-gende 28/8)
söylendir-	Konu turmak (s.-se 71/3)
spekülyant	Vurguncu (s. 73/1)
starosta	Köy muhtarı (s. 46/49)
stih	iir (s. 55/48)

stol	Masa (s.larda 22/20)
student	Ö renci (s.ke 46/48)
sud	Mahkeme (s. 13/19)
suklandır-	mrenmek (s.-ip 66/11)
suret yasa-	Resim yapmak (s.y.-p 23/15)
suv	Su (s. 2/22)
süftelik	Önce (s.ke 52/8)
süy-	Sevmek (s.-emen 18/2)
süygü	A k, sevgi (s. 8/23)
süyü -	Sevi mek (s.-ge 28/7)
süzgüç	Süzgeç (s.men 50/29)
akılda -	Kahkaha atmak (.-tı 55/20)
aliy	al (. 21/3)
art	Pat diye (. 55/26)
artmek	ımarık (. 55/4)
avle	I ık (.siz 4/20)
ay	Öyle, o derece (. 16/33)
ayt-	öyle yapmak (.-ip 12/33)
ayte ayte	Öyle öyle (. . 42/37)
ıbirda-	Fısıldamak (.-yman 45/17)
ımar et	aret etmek (.e.-e 69/19)
ır ıklı	Sevimli, irin (. 78/6)
ıtırda-	Gıcırdamak (.- 22/18)
inel	Yakası kürklü, kolsuz palto (.i 22/10)
ompol	Silah temizleme çubu u (. 12/20)

ulay	öyle (. 22/7)
uvulda-	ırıldamak, u uldamak (.-ylar 41/2)
taban	+ a do ru (t. 70/10)
tabil-	Bulunmak (t.-dımı 79/34)
takmakla-	A ıt söylemek (t.-y 69/28)
takta	Deli (t.sız 62/16)
tal-	Yorulmak (t.-ıp 39/25)
talak	Bo anma (t. 52/1)
tala-	Dala mak, saldırmak (t.-y 51/9)
tala -	Dala mak (t.-a 11/17)
talay	Kısım, bölüm, parça (t. 2/20)
taliy	Talih (t. 1/8)
talpın-	Çırpınmak (t.-dırası 31/7)
Taman	Rusya'da krosnodar eyaletinde bataklık yarımada. Azak denizinin güney do usunu kapatır (20/2)
tam an-	mrenmek (t.-dırıp 78/30)
tap-	Bulmak (t.-masın 2/12)
tap	Hala/daha, iz (t. 1/17)
tapıl-	Bulunmak (t.-maycak 17/11)
tapta-	Çi nemek, basmak (t.-r 59/18)
tar	Dar (t. 1/6)
tarsık-	Daralmak (t.-tım 55/57)
tart-	Çekmek (t.tı 1/8)
tart kala-	Çeki tirmek (t.k.-y 22/26)
tartıl-	Çekilmek (t.-a 51/21)

tartın-	Çekinmek, korkmak (t.-a 2/8)
tasırda-	Hı ırdamak (t.-p 65/7)
ta lan-	Bırakılmak, terk edilmek (t.-gan 67/7)
ta la-	Bırakmak, göndermek (t.-dı 5/3)
tat	Güney Kırım'da da lık bölgede ya ayan halk (t.lar 46/17)
tav	Da (t. 1/4)
tavda	Gölge (t.sına 63/93)
tay cet-	Atı sürüklemek (t.c.-ip 46/40)
tay-	Dü mek, kaymak (t.-dı ız 42/35)
tayak	Dayak (t.man 15/13)
tayav	Dört bir yanı dayalı olan (t.dan 11/15)
taylan-	Vazgeçmek (t.-ır 10/17)
tazir	azar (t. 52/29)
tegerçik	Tekerlek (t. 11/19)
tegizle-	Düm düz etmek (t.-r 51/29)
telçelen-	Da ılmak, parçalanmak (t.-gen 5/11)
telkin	Akıl vermek, fikir a ılmak (t. 7/26)
tene ir	Üzerinde ölü yıkanan ayaklı tahta (t.siz 63/60)
tep-	Kurmak (t.-ken 69/3)
tepmele-	Tekmelemek (t.-p 44/3)
tepreç	Türk dünyasında ilk bahar bayramı (t. 66/7)
terakay	Azıcık (t. 15/5)
terbet-	Sallamak (t.-e 69/15)
terek	A aç (t.ler 3/2)
teren	Derin (t. 1/4)

te ik	Delik (t.i 65/3)
te il-	De ilmek (t.-di 4/2)
te ker-	Ara tırmak, kontrol etmek, yoklamak (t.-ip 8/13)
tıktır-	Sokturmak (t.-ıp 58/9)
tım tırı	Sessiz (t.t. 50/3)
tınık	Durgun, sakin (t. 5/14)
tını sız	Aralıksız, sürekli (t. 11/4)
tırı uv	Çabalamak (t. 8/31)
tıy-	Engel olmak, durmak (t.- ayık 1/27)
tıyal-	Durdurmak (t.-mam 32/4)
tif	Tifo (t.ke 63/31)
tikle-	Ba kaldırmak (t.-gen 10/33)
tilen-	Dilenmek (t.-genday 17/14)
tinc	Sa lık (t.iden 14/12)
tintüv	Baskın (t. 12/1)
tip-tirili	Dipdiri (t. 6/10)
tirel-	Direnmek (t.-mey 27/4)
tire -	Birlikte direnmek (t.-kende 58/9)
tirmen	De irmen (t.ler 46/18)
ti le-	Isırmak (t.-ycek 46/19)
tiyaran	Biraz (t. 55/39)
tokta-	Durmak (t.-p 11/13)
toktatal-	Durdurabilmek (t.-maz 68/23)
tol-	Dolmak (t.-gaydı 31/8)
tolkun	Dalga (t.lar 41/2)

tolkunlan-	Dalgalanmak (t.-a 11/20)
to -	Donmak (t.-gan 31/4)
top	Demet (t. 8/3)
tor-	Do ramak (t.-ay 52/21)
tora-	Do ramak (t.-y 22/8)
torala-	Do rulamak (t.-y 11/29)
torlan-	Tıkanmak (t.-a 7/9)
torta	Tortu (t. 42/5)
totay	Abla, hanım (t. 20/18)
totır-	Doldurmak (t.-dık 70/17)
tovari	Yolda (t. 46/26)
toy	enlik, ölen, dü ün (t.umız 1/15)
toydır-	Doyurmak (t.-dım 2/21)
toynak	Tırnak (t.in 22/25)
tozal-	Yıpranmak (t.-may 59/11)
tozdır-	Eskitmek (t.-aman 62/5)
tozıp tur-	Gezip durmak (t.t.-arman 6/29)
töben	A a ı (t. 8/2)
töben tü -	Alt üst olmak (t.t.-e 24/10)
tögerek	Yuvarlak, çevre (t. 1/3)
töle-	Ödemek (t.-rsi 52/27)
tör	Ba kö e (t.üne 8/25)
töz-	Sabretmek, dayanmak (t.-miy 30/9)
tur-	Kalkmak (t.-ganda 67/33)
tursa-	Kaldırmak (t.-t 73/12)

tuv-	Do mak (t.-gan 14/13)
tuvar	Davar (t. 34/33)
tuvar-	Ko turmak (t.-gan 20/5)
tuvgan	Akraba, yakın (t.ım 39/9)
tuvul	De il (t. 71/18)
tuyak	Toynak (t.ın 22/25)
tuydır-	Duyurmak (t.-may 26/23)
tuygı	Duygu (t.sın 32/13)
tügül	De il (t. 16/36)
tükse	Hatıra, yadigar (t. 4/15)
tüp	Dip (t.ünde 3/2)
türlen-	De i mek (t.-di 42/12)
tüslı	Süslü, görünümlü (t. 26/9)
tüy	Darı (t.den 38/20)
uçöt	Sayım, kayıt (u.ka 73/4)
ufak	Bozuk (u. 63/51)
ul	O ul (u.ları 1/2)
Ulu Özen	Kırım'ın güneyinde bir köy adı (U. Ö. 58/1)
ur-	Vurmak (u.-arman 2/39)
urba	Elbise, kıyafet (u. 23/14)
uru -	Sava mak, vuru mak (u.-kanda 49/13)
uryadnik	Çar ordusunda zabıta (u. 12/2)
ustaz	Üstad (u.ımız 68/14)
u a-	Benzemek (u.-ysın 24/3)
u at-	Benzetmek (u.-ası 23/10)

uyant-	Uyandırmak (u.-ayık 60/28)
üle -	Payla mak (ü.-ken 42/5)
ür-	Gezmek (ü.-gende 26/12)
üre-	Ulumak, havlamak (ü.-ler 51/9)
üy	Ev, oda (ü.de 16/31)
üyken	Büyük (ü. 70/3)
üz-	Koparmak, kesmek (ü.-diler 12/19)
üzük	Kırık (ü. 5/4)
üzül-	Kırılmak (ü.-ip 44/15)
veçer	Toplantı (v.den 56/10)
yabloçko	Rus halk arkısı, anlamı elma (y. 72/2)
yak	Yan (y.ta 53/26)
yalat-	Yüzdürmek (y.-ır 10/12)
yalı	Sahil (y.nın 41/24)
yalındır-	Yalvartmak (y.-mam 57/9)
ya ı	Yeni (y. 25/2)
yara ıklı	Uygun olan güzel (y. 14/15)
yarık	Parlak, aydınlık (y. 8/12)
yarıklan-	Aydınlanmak (y.-d 16/11)
yasa-	Yapmak (y.-p 33/25)
ya av	Ya amak (y.ga 13/24)
ya ır-	Saklamak (y.-dı 63/96)
yerçik	Buracıkta, uracıkta (y. 11/23)
yet-	Ula mak (y.-ersi 35/14)
yılkı	At sürüsü (y.day 75/10)

yiber-	Göndermek (y.-di 75/10)
yipek	pek (y. 8/15)
yolba çı	Önder, lider (y.mızsı 68/17)
yukla-	Uyumak (y.-ma 7/15)
yuku	Uyku (y.sı 45/22)
yuv-	Yıkamak (y.-amız 70/5)
yürset-	Yürütmek (y.-ip 26/15)
zakon	Kanun (z. 60/19)
zır zııldak	Darmada ınık (z.z. 51/13)
zillet	Hor görülme (z. 29/8)
zirilde-	Titremek (z.-ysi 71/11)
zirildet-	nletmek (z.-ir 38/24)
ziytun	Zeytin (z.men 71/13)
zorman	Zorla (z. 14/21)
zuvulda-	U uldamak (z.-ysı 58/7)

MET N AKTARMASI

1

Altaylı'ya

Biziz hakikat arslanı, Cengiz, Timur o ullaharı,
Davut'un saldı ı yuvarla a Tanrı'nın gür kulları.
Buzlu da lar, derin yarlar, vadileri atlatarak,
Cephe çalmı , köpük kusmu hızlı ko an atları çatlatıp,

Cansız duran dar dünyanın çöllerine yayıldık,
Nesli çürük kahramanların biz Tanrısı sayıldık.
Talih döndü, çekti uzun yılan ba ımı dikti,
Dostun dü manın kaygıları bellerini dört büktü.

Çok çektiirse, a latsa da bizi kara bahtımız,
Horlansa da dü man kalmaz ta temelli tahtımız.
Kıyametten önce bizi cehenneme salmayınız!
Elinizde küçücük güç ile bize engel olmayınız.

Milyonlarca yıl geçse de kinli yi it soyumuz,
Hiç kaybolmadan durdukça hüznü yıllar, dü ünümüz,
Buharla ıp gö e çıkar, dolu gibi ya arız,
Do udan batıya kadar derya misali geçeriz.

Ey Altay'ın tazelenen, solmayan al gülleri!
Uzaklardan birbirine arkı söyleyen bülbülleri!

Yok mu bizde hiç dil, a ız, dertle meye, söylemeye?
Ko u atlarını döndürüp, eski devire dönmeye?

Yankılatalım ya lı dünyayı, destan olsun dillerde,
Ne haksızlık, ne horluk bu? Bizim esir illerde,
Soyumuzu yaratırken gücü vermi Tanrımız,
Dü man önünde yardım elini bize uzatmı Tanrımız.

Emret, Turanlılar kurultayı toplayalım,
Yurdumuzu basmı sele dipten (temelli) engel olalım.

16-28 Ekim, Akmesic, 1920

2

SATILIK MT HAN

te, a abeyim imdi sana anlataca ım bir masal,
Gözlerini çok açma, sözlerime kulak sal,
Hocalık için imtihana gelmi bir adam,
Koltuk altında kadılara bir de ya lı ekmek var.

Bu zavallı medresede onsekiz yıl okumu ,
Eve gelince de annesiyle havlu, keten dokumu .
imdi artık imtihana girmeye de çekiniyor,
Danı ıp kadılardan tanıdı ı bir ya lıya.

Kadı a abey bir milyonun parçasını aldıktan sonra,
“Ey yarabbim, çok ükür”, diye kesesine koyduktan sonra.
mtihana kendi için bir ba kasını bulmasın,
O ki inin imtihanını kendi hocası yapmasın.

eriat boyunca kötü bir i olmadı ını bildirmi ,
Bu kapkara haksızlı ı yokmu gibi sildirmi .
Kalkıp hoca tela lı tela lı geldi benim yanıma,
Ba kaldırıp bir baktım tanımadı ım yabancıya.

-Ho geldiniz, hangi köydensiniz, misafir diye sorarım,
O anlattı ben amacını iyili e yorarım.
-Kadıların birço u beni tanıyor deyince
Ben doyurdum bir ikisini imdi buraya geldiklerinde.

Dedi: “ A abey, korkma sakın, ben suba ını kapattım,
Tere ya ı ile ben onların vicdanlarını e dim
-Kadı, müftü? kisini de doyurdunuz mu?- dedim.
-Bir kaçına ben geldi imde anlatmı tım.

Nasır bilir, Mansur bilir, Küntugan da zararsız,
Ömer Efendi'nin de bir sa gözüne kararsız,
Müftüye de ka oynatıp, e ilip bir bak da,
Sana da bir buçuk milyon pazarlık yok arada.

Diyerek ba ırıp durma, hoca sözünü kesip attı.
Kadıların gür nefesine kızmaya ba ladım.
Git bu yarım milyonu da kadıya ver sen a abeyim,
mtiansız hoca yapsın seni o dinsiz Haham.

öyle dedim de ikimiz de kestik uzun sözleri,
Yanımızda duranlar da bize dikti gözleri.
Ey kadı a abayım, bakmıyorsun sen kitabın içine,
Ortalı ı doldurdun da molla, imam piçine.

Meseleyi söylüyorsun sen kitabının kapa ından,
Tutar ba ına vururum hakikatin sapından.

21 Ekim, 1920

3

SEN M YD N?

A açların altında, ay ı ı ında,
Güllerin içinde hüznü görünen,
stekli gönlün geni yolunda,
Dertleri tazeleyip kaygıya bürünmü ,

Köpüren saçların arasından,
Çenesine elini koyup gülerek bakmı ,

Anlayan hekim gibi kalp yarasından,
Sıcak bakı lar ile keyfimi aramı .

Gö sümün üstünde kızıl ate yakan,
Hasretip kabarıp, a layıp yürüdü üm zaman,
Ben gece rüyamda seni gördü üm zaman,

“Sevdalı ı” boynuma taktı ım zaman,
A zı kıpırdayıp sakız çi nemi ,
Kalbimi sızlatan sen miydin, a kız??!

5-28 Ekim, 1920, Akmesic

4

..... YA

Kalbimin ortası delik de ik oldu,
Üstüme sanki bir dünya yıkıldı,
Ba rımı aç, bak, ey yosma dilber,
Sızlayan gönlüme biraz ö üt ver.

Elime sevdalık bayra ımı alıp,
Dizlerin üstüne ba ımı koyup,
Izdırıp çekip ate le yanıp ölmek isterim,
Kefene senden bir gömlek isterim.

Sana söyleyemedi im içimdeki sırlarımı,
Sevgiye uydurdu um hüznü arkılarımı,
Sorgu mele ine söylemek isterim,
Aslıma çevrilip dönmek isterim.

Kabrime birkaç çiçek fidesi a ılasan,
Üç dört tel saçını yadigâr olarak bıraksan,
Yadigârınla günahımı çıkartırdım,
Cennetin dibine saklatırdım.

Gün görmeden yükselecek taze temelim,
Ümitlerim soldu, öldü emelim,
I ıksız bir yıldız olmak isterim,
Göklerde gül açıp solmak isterim.

24 Ekim, 1920

5

CO KUN

Eskiler ortaya çıktı yine, yürek dolup ta tı,
Sanki Mevlam gökten bana bir “gözaydın” bıraktı.
Teli kırık, altı delik, sessiz eskimi sazımı,
Aldım ele: “Ant Etkenmen” söylemeye ba ladım.

Defterlere gözya ımla yazılmı yazımı,
Ant Etkenmen dalından koparıp bıraktım.

Kanatlanarak, havalanarak bulutlara çıkarım,
Gönlüm kabarır, nur saçarım yeni do mu bir ay gibi.

Çok dü ünüp, çok çabalayıp, kendi kendimi sıkırım,
Parçalanmı dar yüre im kaynar kazanda ya gibi,
Çal ey sazım, sızla gönlüm, kız gibi kalbim çımlasın,
arkıyla do dum, arkıyla büyüdüm, arkı söylerken öleyim.

Su gibi durgun arkılarımı e im dostum dinlesin,
Milletime milli borcumu arkı söylerken öleyim,
Yanar yanar, alevlenir, ı ksız çabuk sönerim,
Ah ne yapayım, vakti gelmeden haksızlı a katlanırım.

20 Ekim, 1920

6

Do du undan ölünceye kadar milletinin saadeti için çalı an milleti için çalı maktan
hiçbir vakit bıkmayan sonra milletinin saadeti için canımı bile feda etmeye razı olan
Çelebi Cihan'a hitaben:

BEN DE ANT ETT M

Ben de ant ettim, bu Tatar'ın yo unu var etmeye,
Hazırlandım ben de sen gibi Hak yoluna gitmeye,
Senin gibi yapmı bir büyü ün andına ant katmaya,
Bunun için ben de hazırım hapislerde yatmaya.

Tatar için ses çıkarma, öldürürüz, deseler,
Zindanda bedenimi çürütüp, elimi, bedenimi kesseler,
Aya ıma demir çember takıp, üstüme ta dizesler,
çimden yine senden beter, Ant Etkenmen söylerim.

Dipdiri ate e atsalar, beni yakarak gülseler,
Ant Etkenmen sözünü artık bırak a zından deseler,
Ondan sonra dara acına yanmı bedenimi gerseler,
Son kuvvetin gür sesiyle Ant Etkenmen söylerim.

Senin arkını söylemeyen, andını yalan sayanlar,
Hak sözünü, hak de il diye inançsız dü ünçeye dalanlar,
Hak adalet dü manları iki ayaklı canavar gibi insanlar,
Aramızda adsız kalsın, yere batsın, yok olsun.

Tatarlı ı tanımayan, Tatar için ölmeyen,
Sen büyük gibi Ant Etkenmen bilmek için demeyen,
Milletinin eksikli ini dü ünmeyen, bilmeyen,
Dipdiri at e atılsın, toz duman gibi kül olsun

Hiçbiri katılmasa, bana yardım etmese,
Kendi ba ıma kurultayı kurar, toplantı yaparım,
“Senin dedi in söz yalan, do ru de il” deseler,
Vazgeçmem senin andından varlı ımı yok ederim.

Anam beni niçin do urmu ? Babam niçin okutmu ?!

Hocalarım niçin bana hak adalet tanıtı mı ?

Andın için Ant Etkenmen olsam sözünü unutan,

Yarın senin kar ında ben nasıl dururum?

Kar ımdaki büyük Tatar benden ne umut eder,

Büyük Çelebi Cihan, andın beni her gün titretir,

Andın için çalı mazsam, milletim için yanmazsam,

Senin andın u runda ölümü borç saymazsam,

Tatarlı ımı nasıl, size ispat ederim?

7

ANT ETKENMEN D YORUM

Yatsam, kalksam, yola ıksam, Ant Etkenmen söylerim,

Tekrar terar, söyleye söyleye ben arkama dönerim,

Kanım kaynıyor, co uyorum, Ant Etkenmen söyledi imde,

Ho akal Tatarlı ı bastırık ile gizlesem.

“Ant etmi im Tatarların yarasını sarmaya”

Diyerek ba ırsam bu geni dünya, bo luklarda dar bana,

Söyledike söyleyesim geliyor, kalbim titrer,

Emellerimin üstünde bir altın ay parlar.

Ant Etkenmen söylendi inde ben bir air olurum,
Damarlarım tıkanır da kirli kin ile dolarım,
Ant Etkenmen söyledim mi illa ki iir yazarım,
Eskimeyen taze derdin çöp ile dibini kazırım.

Bana ilham veren, ben, yi idim diye ya atan,
Gaflet gelip uyuklasam “uyuma” diye ta atan,
Genç babanın kaleminden döktü ü keskin sözleri,
Benden kovar hüznü, kaygıyı sözlerin kendileri!

Ey bizleri kuca ında özenle bakan analar!
Bahtımızın yaraları tazelendi kanıyorlar,
Be iktteki bebeklere Ant Etkenmen söyleyiniz,
Genç beyinleri karı madan vicdanlarını zenginle tiriniz.

Ant Etmi im, söz vermi im bilmek için ölmeye,
Diye söyleyin, toplantılarda hüznü kızlar bizlerge,
Bilip görüp milletimin gözya ını silmeye,
Beyitiyle kar ılık verelim biz gençlerde, sizlere.

Ey, molla efendi kabrimde bana telkin verirken,
Yaradana dua edip ellerini açtı ında,
Ant Etkenmen söyle önce, ben ço ayım, dinleyeyim,
E er beni toprak sıkarsa, ben de seninle inleyeyim.

Kırklamamı sana verse dertli, yanık anacı ım,
Her gün tando mezarımda Ant Etkenmen söyle sen.
Yer altında seni dinleyip, gözya ı döküp kanayım,
Ant Etkenmen söyledi inde çürüyüp bitsin bu cansız ten.

Ant etmi im, ant edenin andı için ölmeye,
Hangi Tatar gönüllendir benimle dü manı bölmeye.
Siz korkarsanız, i te gençler, ben önde giderim,
Da 1, ta 1, yarı, ırma 1, dal gibi düzgün yol ederim...

8

GÖRÜ ME

Arkada ım Hasan Sabri'ye

Ba ım a a 1 yol boyunca yürürken,
Dü üncelerimi bir demet çiçek ederken,
Hızlı yürüyüp, sen kar ıma ula ınca,
Bayram ayını görenlere benzerim.

Ba kaldırıp, sana selam verince,
Gülümseyip ka larını çatınca,
Yüre ime taze çeyiz serince,
Kanım so uyup donar donar bo alırım.

Ümit veren koyu ela gözlerini,
peklerin güzelle tirmi özünü,
Yeni do mu gün gibi parlak yüzünü,
Göz kenarından bir ara tırarak bakarım.

Kurulmu yay gibi kara gür ka ında,
Kıvrıcık saç ipek telli ba ında,
Gönüllere gönül veren ya ında,
Bir ilhamcı, bir incelik ararım.

Gül bile i nazik ince belinde,
Avucuma ate salan elinde,
Perçeminin her bir ince telinde,
Kan çekici mıknatıs gücü görünür.

Açıkça söyleyemiyorum sırrımı,
Söyleyemiyorum sana sevgi arkımı,
Yapamadım aile denen âdeti,
Bir ate dü er de, ta kalbimin ba kö esine.

Yüzündeki mıknatıs gücü alınır,
Sert, güçlü gururuma salınır,
Bir gün gelir bu kız bana yalvarır,
Diyor da gençlik sevdasını ezerim...

Merhametsiz! Gelme yakınımaya yanıma,
Bu çaba yetti garip canıma,
“Gizli sevgi” kastetti al kanıma,
Genç canımda hasret ölümü sezerim.

17-20 Kasım, 1920

9

VESVESEL M

Yazıyorum, yazıyorum, yazıyorum,
urası kötü oldu, diye bozarım,
Ya kısaltır, ya uzatır devam ederim.

Be enmezsem, yırtar atarım,
Yeni ba tan yazmaya ba larım.
Yarayan hiçbir iirim yok, diye,
Ba kalarından yanlı larım çok diye,

çim sıkılır, paslanır da yatarım,
Kalemimi kaldırıp da atarım,
Kaygılanır, kasvete batarım!...

28 Kasım, 1920

10

OKUYAN KIZA

nanma sen kalbi temiz aire,
Diz çökerek, ayak öperek yalvarsa,
Boynuna çiçek olup dolansa,
Alevlenip, yanarak, is olsa.

Yalvararak ilham temiz aire,
Yalancıdır, eytan bakar gözünden,
Hiç kötülük anlamazsın sözünden,
Asla insan yok gibi gösterir kendinden.

Yeri, gö ü, güne i, ayı, yıldızı,
Bire bin yalan katarak anlatır,
Kara topra ı deryalara yüzdürür,
Ne yaparsa yapar seni illa ki aldatır.

Aldatmak için senin gibi bir kızı,
Kanatlanır bo luklarda döner,
Sözü yine sana gelir ba lanır,
Sonunda yemini yalan çıkar vazgeçer.

nanma sen ne karıya ne kocaya,
Ne yengene, ablana, babana,

Kalbini ferahlatsa da sözleri,
Canavar gibi seni gözetler gözleri.

Sensin insan çocuklarını var eden,
Yi itlere bu dünyayı dar eden,
Layıksın sen gururlanarak yürümeye,
Saf ve masum kız ömrünü sürmeye.

Gerçek yi it kızın gönlünü yakar,
Gururlanmak güzellerin anıdır,
Çünkü odur insanlı ı do uran,
Kendi kanıyla yurt topra ını yo uran.

So ukkanlı geçir okuma zamanını,
Ara tır, anla kalplerinin kötüsünü,
Terbiyeli, akli ba ında nesil yeti tir,
Ba kaldıran bozgunlu u yatı tır.

12 Aralık 1920

11

YOLCULAR

Birkaç yolcu yrr ulu yolun gözü ile,
mitlenir, güçlenir birbirinin sözü ile,
Bütün gece ara vermeden çok yava yürürler,
Tana yakın büyük dik bozkıra varırlar.

Ba lar kuzeyden gök kararıp dolu, ya mur ya maya,
Meyil eder gök bulutlar üzerine yükselmeye,
Do udan güne do ar, ı ıldayıp allanır,
im ek akar, gök grlder, sanki dünya sallanır.

Binbir ya ındaki bir çobandan yolun ba ını sorarlar,
Basıp gelen zelzeleyi berekete yorarlar,
Durmazlar yava yava yürüyerek giderler,
Bir sa anak geçtikçe durur akıl alı veri inde bulunurlar.

At yorulur, yardım ister yanındaki yayadan,
Omuz vererek yardım eder, yayalar da dayanır,
Altay izini güçlü, gr, yeledi at,
aha kalkıp g e sıçrayıp, aslan gibi sava ır.

Ha vardık, ha varaca ız, önümüzde kertenkele,
Sonuncu ama... ah ne yapalım dönmüyor da tekerlek,

Ey, a alar, derya gibi dalgalanır arkamız,
Durunuz bir konu alım ne dersiniz, ey ya lımız?

Der de atın ba ına ip geçirip bir kuytu yerine çevirirler,
uracıkta küçücük bir cemiyet kurarlar,
Karar vermeden korkup, ürküp, titreyip durdu u zaman,
Yanlarında a açları yıldırımlar vurdu u zaman.

Bakınca ne görsünler, çoban binmi atına,
At çatlatıp, ba ına ip geçirip durur yi itlerin yanında.
Hürmet edip genç yolcular ya lı çobanın çevresini sararlar,
O onlara yol gösterir, köye do ru do rultur.

Haydi siz arkamdan deyip, imdi köye geçeriz.
Sevinirler genç yolcular, i te bizim arkamız.
Çok geçmeden yava yava toplanmaya ba larlar.
Her dakikada kenara bakıp dü manı gözetlerler.

Ümitleri güçlenir yolu böyle almaya...
Namus meselesi yapar, gururlanırlar a ıp yolda kalmaya.

12 Aralık, 1920, Akmescit

12

BASKIN

Zabıtalara gelip köye girdiler,
Eviden eve genç arayıp gezdiler,
Gardiyan da geldi dü tü ardından,
Köy itleri kaçtı gitti yanından.

Cemaati Kültepe'ye çıkardı,
"Kaçaksınız, Tatarlar" diye ba ırdı.
Ya lılar, gençler toplandı da gittiler,
Tüfekliler çembere aldılar.

Kapattılar bir bo eve onları,
Biz de gidip seyrettik onları,
Evin kapısını zabıtalara kapattı.
Pencerede bir bekçi bekledi.

Gardiyan geldi kendi kilitledi,
Camdan içeri de kaçakları topladı,
Küfür etti de Tatarları horladı,
Bize asker olunuz diye zorladı.

Sonra çıkarıp bir sıraya dizdiler,
Gençleri döverek kamçıları kopardılar,

Yere yıkıp yüzer deynek vurdular,
Aksakallı ya lılar bakıp durdular.

Kadınlar, gelinler a la tı,
Önlüklerine gözya ları bula tı,
Sert gardiyan halka bakıp çemkirip,
Öfkeli horoz gibi sızlayıp.

Ba ırmayınız sizleri de alırım,
Kocanızla bir sıraya salarım,
Öfkeli bir hayvan gibi ba ırdı,
Öksürüp, tükürdü de balgam çıkardı.

Biz u urladık garip asker gençleri,
A lattık hem temeldeki ta ları,
Tabana kuvvet sürdü de gittiler,
Bu ekilde bizim köye baskın ettiler.

13 Aralık, 1920

13

HORLUK

Takdiri böyle yazmı bana yaradan,
nsan olup do mayaydım anadan,
Horlanıyorum üvey ana elinden,
Çıkamaz ses eskimi sazımın telinden,
Ben süzıldüm kaldım insan selinden.

Lapa lapa, kara karlar iddetli ya ar,
Ba edenlere, belki e lence,
Kaçak olarak geziyorum kendi yurdumda,
Gizli sözüm sırtımdaki kıyafetimde,
Kaygılanır kalbimdeki kurdum da.

Bülbül gibi uyumlu arkı söylesem,
Dertlerimin gözya ımla sırrını tutsam,
E dost yine yaman adını takarlar,
Dipdiri beni ate te yakarlar...
Çektirip seyrederler bakarlar.

Hakikatçı air olup ba ırsan,
Yardım için melekleri ça ırsan,
Kendi aralarında sana bir mahkeme düzenlerler.

Seni yakalayıp dara acına asarlar,
Söndürürler emelini basarlar.

Horluk dostum, horluk gücün olmazsa,
Kendi ba ında güller açıp solmazsa,
Lanet edersin ya ama, ömre,
Ömrün döner kara kömüre,
Kul olursun “ebedi bir emire.”

14 Aralık, 1920

14

NCE

ncelikten ince do mu incelip,
nceli i kaba bo mu kin verip,
Her ne yerde kinle dolmu kabalık,
Kabalara iftira olmu babalık,

Bizimkiler una kulak asmamı ,
ncelmekten bizden çizgi kalmamı ,
Kabalıklar kaba olup dönse de,
Mazimizin gülü solup dursa da.

nce sözünün aslı ince inciden,
nceli i kaba çirkin bo sa da,

nceltilip çok güç alır sa lıktan,
Yeni do mu her ey kaba do sa da.

Tabiatta ince denen bu gül mü?
Süslü, nazik kızlar, melekler!
Bugünden sonra birisi ince de il mi?
nceltirler eleye eleye elekler.

Kabalı a kaba zehir katılmı ,
Kabalara ince dü man atılmı ,
Her i inde dinsiz, yolsuz olsa da,
Bayku kaba! Zorla haksız satılmı .

nce ol dost incel! Üste çıksan da,
Koltu unda ince ba ını sıksan da.

1920, Akmesic

15

KITAPÇI BABAYA

arıldarsın, güürüldersin “A ık Garip” satarsın,
Gerek kalırsa arada bir yalancık da katarsın,
Sokakları dört dolanıp balçıklara batarsın,
Mürekkebe azıcık so uk su da katarsın.

Al, al geldi antikacı babanız, diye ba ırsan,
Masal anlatıp çocukları aldatmaya ça ırsan,
Çocuk de il büyükte gelir seni görmeye,
Sen de ba larsın dilin ile dizip yalan söylemeye.

Gözleve'de bir kadına bit ilacı satmı sın,
lacına azıcık me e tozu katmı sın,
Bunun için birkaç kadı seni kınamı ,
Birisi vurdu unda birisi kulak çınlatmı .

Canım antikacı baba, etme, etme bunu eyleme,
Sofusun sen, dünya malı için yalan söyleme,
Yarın ahiret gününden sonra cehennemde yatarsın,
Halk cennette otururken kime kitap satarsın?

20 Aralık, 1920

16

GENÇL E

Arkada lar, yi itler bugün bizim,
Bizim ile birlikte a kızlar hem de sizin,
En birinci borcumuz yi it olmak,
Gayemiz için cana kıyıp kanlı olmak.

Tüfeklerin topların atılı ı,
Kızıl kanların sulara katılı ı,
Yoksa bize bir ö üt olmadı mı?
Yoksa kulluk gülleri dolmadı mı?

Yeni dünya, yeni gün, halk da yeni,
Parladı ya lanmı arkın afa ı,
Genç yürekler bizlere “haydi” der,
Uyudunuz yanlı gün saydınız der.

“Tüfek, kitap dü mesin elinizden”,
Sizi kimse döndürmez yolunuzdan,
“Farklı maske takanları atınız”, der,
“Gözya lara al kanını katınız”, der.

“Gayen için kan akıt zaman genci”,
“Kandır hakkın yıkılmaz temel ta ı”,
“Hainleri ayırıp kesmek gerek”,
Yurdunu yakıp neslini kaybetmek gerek.

Aranızda hainler kalmadıktan sonra,
Halkın i ine hiç engel olmadıktan sonra,
“El ele birlik olup gidiniz”, der,
“Mazlum arkı siz azat ediniz”, der,

te bizim borcumuz, i te gençler,
Bugün artık çalı maz eski kafalar,
Yenili e Tatar'ı çekmek gerek,
Aramızda yi itlerin artması gerek.

Korkaklardan sıramız temiz olsun,
Korkak evde otursun, kilolu olsun,
Biz onlardan ayrılp gitmeliyiz,
Yi itli i öyle ispat etmeliyiz.

Varsın ölsün kaç milyon kansız insan,
Mezar olsun ortalık, cansız insan,
Tek bir kere de il, bin kere ölmeliyiz,
Bin ölümle canı bin bölmeliyiz,

Elçiler, durunuz sizler artık,
Size esir de iliz bizler artık,
Dünyanın felsefesini kaybedece iz,
Avrupa'nın izlerini kesece iz.

1 Ocak , 1921

TATAR HOCASINA

Ey zavallı, gün görmemi fakir Tatar hocası,
Muhtaç sana bu milletin karısı, hem kosası,
Sensin onun gelece ini geçmi i gibi yapacak,
Bilge bir ya lı çoban gibi yol gösterip gidecek!

Ancak seni cahil millet takdir etmez, bakmaz,
Senin söyledi in do ru sözleri kendi i ine yaramaz,
nsan yapmak için halkın tamamını bir biçimde,
Basık, alcak zindan gibi bir mektebin içinde,

Öksüz Tatar çocuklarını toplamı sın ba ına,
Yazılmaya söz bulunmaz senin türbe ta ına,
Sen çile çek mektebinde, yorulma hiç, bilgi saç,
Evindeki anan, baban, çocu un, karın durur aç...

Dileniyormu sun gibi gezersin sen yazın kı ın, tufanda,
Senin evin en zor bir gün geçirmi aile...
Utansınlar bu milletin kalın göbekli zenginleri,
Koltu unda her birinin kâ it akçe paketleri.

Can darısı sanmı lar u temelsiz parayı,
Sen sararsın öylelerinin gö sündeki yarayı,

Millet için verem kapar, gözlerinden akar ya ,
Üzülme sen bu horlu a, ey fedakâr arkada ...

Sen bu halkın hem anası, hem babası, ba ıydın,
Gelece in yıkılmayacak sa lam temel ta ıydın!
İmdi senin kıymetin yok, günün zor olsa da,
Bizler için gül sa lı ın bir çiçek gibi solsa da,

Mümkün de il bu halk seni mutlaka takdir edecek,
te gençlik o günden sonra amacına ula acak.

3 Ocak 1921, Akmesic

18

NASIL SIRRIMI SANA AÇAYIM?

Ah... seni ben çok seviyorum,
Senin için alevlenip yanıyorum,
Haberin yok, anlamıyorsun halimden,
Ben üzüldüm, koparıldım dalımdan.

Nasıl sana anlatayım sırrımı,
Defterimde mektup denen arkımı,
Çok üzülererek sabredip yürüyorum,
Ben bir gizli â ık ömrü sürüyorum.

Ka ıt yazsam elçi olan duyacak,
Kulakları kur un gibi dolduracak,
Postacıyla göndersem de olmayacak,
Annen, baban görecek sen duyamayacaksın,

Ey melekler, gelin gönlümü alın,
.....'nın gönlüne salın,
Belki onlar gönlümdeki yarayı,
Dünürcü olup yapınız u arayı.

21 Ocak 1921, Akmescit

19

TATAR Ç N

Tatar halini denetleyip gezdi inde,
Ben bu öksüz Tatar'ı gördü ümde,
Gözya ı döküp a lamaya ba larım,
Dü manın gücünü gözden dü ürürüm.

Büyük bir güç bulurum ben kendimde,
Sesli bir ekilde im ek çakıyor gözümde,
Ak sakallı bir ya lı gelir yanıma,
Ben de yere vurup biniyorum atıma.

Bir aslan gibi ba ımı diker dururum,
Sanki dü manı kalbinden vururum,

Geni temeli i ne ile kazırım,
Yemin edip u sözleri yazarım:

Tatar için cehennemde yanarım,
Tatar için kızıl ate e atarım,
Tatar için gömle imi satarım,
Ben Altay'ın bir çiçe i Tatarım!

El kaldırıp Tatar, Tatar dendi inde,
Tatar kanı sınırlara geldi inde,
Ben dünyaya bir yumruk vururum,
Dü manın tacını, tahtını kırarım!

Tatar için deryaları durdururum,
Bir i nenin deli ine sı arım,
Tatar için incelir zayıflarım,
Tatar sözünü mezar ta ima yazarım!

Tatar için dara acına asılsam,
Toprak olup ayaklarla basılsam,
Yerin altında yine de öyle derim:
Tatarım diye, ben ahirette dönerim!

25 Ocak 1921

20

KERÇ

Kerçli Meryem Hanım'a

Taman'ı geçip gitti inde dedeler,
Bir mola verip Kerç'te susuzlu unu gidermi ,
arkıcı fakir, airler, arkada lar,
Temel atmı Kerç'te at ko turmu .

Bir zamanlar be altı köy toplanarak,
Kerç dibinde kızlar arkı söylemi ler,
air Tatar yi itler kol kavusturup,
Can-ı gönülden onları dinlemi ler.

Kerçliler çok anlı at ko tururmu ,
Yi itleri güre irse, ayıyı devirirmi ,
Gösteri li kızları sırma mendil i lermi ,
Borazanın deli ine gençler altın takarmı .

Ancak Kerç bugün kendi varlı ını
Gösteremez, erli ini bildiremez,
Gözü korkmu unutmaz günün sıkıntılarını,
Kalbindeki karayı sildiremez.

Meryem Hanım, Kerç'in bir gülüsün,
Ayaklandır köyünün çocuklarını,
Eski bahçenin sümbülü, bülbülüsün,
Söyle de anlat, uyandır anaları.

Ye illensin Kerç'in yolları
Deryadan mavi dalgalar bilgi saçsın,
Tazelensin, gençle sin durumları,
Gül a acı kızarsın güller açsın.

3 ubat 1921

21

N YE SAKLADIN O KADAR?

Allah, Allah Tatar kızını niye sakladın o kadar?
Ba ına kapattı ın alın tam bir yayla kadar,
So uk mu yoksa havası, esen rüzgâr ne taraftan?
Üstündeki biçimsiz kaftan tam gelir topuktan.

Çık da kaderini talep et, kurt gibi uluyup,
Oturuyorsun evinde saçını ba ını köpürtüp,
Sana söz söylesem, cevabı yok dilsiz gibi gülersin,
Evden çıkmadan oturup çok eytanlık bilirsin.

Yeter artık oturdu un dört yanına bir bak,
Senin önünde yolunu kesen yıkıldı artık o duvar,

Gir okula sen de oku, sana gerek okumak.
Senin için i de il yalnız keten dokumak.

Okul senin baban, anandır, seni adam edecek,
Fincan altında fal bakmak artık senden gidecek,
Tatar yarın ya amayı senden ümit edecek,
Artık sensin yüre inle önümüzde gidecek.

15 Mart 1918, Akmescit

22

ÖYLE DEMEY N BABALAR

apka giyer u ursuz, saç ayırıp saç tarar,
Ak yakasını sertle tirip camilere ters bakar,
Alçak evi be enmez, bize gerekir der saray,
Yanlı sizin bilginiz diye beni bir yabancı gibi azarlar.

Öyle demeyin babalar sizler artık ya lı, dikenli ot,
Zaman nasıl emrediyorsa öyle ya amak gerek,
Dünya imdi ba ka oldu halklar birbirini do rar,
Kuranımız da zamana göre ya atmak için yol arar,

apka takar ba ına, paltosu yok titrer,
Gö sündeki dü meleri bakır, kemeri parlar,

Odasında yiyecek yok, bo kaplar ses yapar,
Kesesinde para da yok, o zavallı ne yapar, ay?

Gece gündüz dua eder, dört gözüyle yola bakar,
Bugün babam gelmedi mi diye gördü ü köylülere sorar,
Kargı söyler babasına, gözleri ya la dolar,
Gelir millet kahvesine çok acıkmı tilki gibi.

Baba girer restorana, binlikleri gıcırda,
Dı arıda so uk ya mur ya ar, damla damlar ses çıkarır,
Yeterince keyif yaptıktan sonra masalarda hı ırdar,
Evde kalan ana, abla, baba için fal bakar.

Bir kusursuz olup, ak pak olup darılmayınız babalar, gençlere öyle,
yi olmaz mı? Bir okul açsa bize be on zengin,
Okumak için can atmayı din emri, borcun say,
Bunun dı ında böyle giderse atın izine basar tay,

Bizi size, sizi bize be endirmez, çeki tirir,
Verdi i meseleyi açık söylemek çok kolay,
Dünyada biz ya ayalım mı? “Elbette ya ayalım çocu um”,
Hiç üphesiz gülerek cevap veririz böyle,

Öyleyse zaman imdi bize okuma yoluyla bilgiyi yüklüyor,
Ye illenip güllenecek tüm yurdumuz al Altay,

Torunların birle ir... Mazlum baba sen rahatça ya lan,
te bunun için bize okumak gerek “Kurultay”.

25 Kasım- 8 Aralık 1919, Akmescit

23

G TME, ÇOCU UM, AYIPTIR

eytan evi canım kızım, mektep dedi in ne gerek,
Aslında canım, kız çocu una okuma yazma ne gerek?
Kur un kaleme, kâ ıda yazık, bir çoktan çok yuvarlak,
Kendisi de tam Akmescit’te, köyümüze pek uzak.

Bu yıl oraya gitme, kızım, anacı ını a latıp,
Binlerce para masraf edip, babanın cebini bo altıp,
Otur evde kur tezgâhını ketenlerini beyazlatıp,
Sözümden çıkma, çocu um halka kar ı yüzümü kızartıp.

Sana kalsa sen okumayı resme benzetirsin,
Jimnastik der, sa lık der, tırmanırsın a aca,
Vazgeç çocu um, gününü kaybetme, bu gereksiz istekle,
Bizler seni ni anladık çok zengin diye uza a.

Üstündeki giydi in elbise bir kadın kaftanı,
Resim yaparak geçirirsin ayı, yılı, haftayı,
Ey, hak Tanrım, bozuldu da kızlarımız, erkeklerimiz,
Yarın ahiret gününde yoktur bizim yatacak yerimiz.

Kız cevap verir:

Ah... esirlik devrinin kul, kurbanı, anacı ım.

Senin için cehennemde ate lerde ben yanayım,

Yanlı ınız var, aldanıyorsunuz, tuhaf konu uyorsunuz,

Zamaneyi anlamıyorsunuz yüzyıl geriye dönüyorsunuz,

Bıktırdınız sizler beni u ni an sözü ile,

Benli imi saracaksınız üç be nakı bezi ile,

Hiçbiriniz bakmazsınız bana sevgi gözüyle,

“Gitme çocu um”, diyorsunuz hangi yüz ile?

Ben giderim söyle babama, giysim yok o alsın,

Bunun gibi eski bilgileri toplayıp cebine koysun,

Ça ı babam artık anlamalı, bilmeli,

Siz anneler bo una akıtan gözya larınızı silmeli.

Bilir misiniz anne, bizler hangi günlerde ya ıyoruz?

Haksız yere köle edilip bo una dayak yiyoruz,

Yurdumuzun ekme i ile yabancı ecnebi doyuyor

Bizlerdeki yi itlikler sebepsiz yok oluyor.

Ömrümün son gününe kadar okuyaca ım, anneci im,

Ben keteni okulda dokuyaca ım anneci im,

Olursa benim ni anım okul içinde olsun,

Bu duru um, gençli im, bilgi u runda solsun.

Okumak için be kıtayı yaya yürürüm,
Cahilli i, haksızlı ı temelinden yıkarım,
Anneci im, okumaya gidece im, gidecek,
Bu Kırım'ı bir demet çiçek edece im, edecek.

27 Kasım 1919, Akmescit

24

Leylâ'ya

Güzel Leylâ meleklerden mi do dun?
Dört kanatlı perilere benzersin ,
Kendindeki büyüklü ü duydun mu?
Kalbimde sen iir olup ya arsin.

Cana yara senin ela gözlerin,
Ah!... Ne kadar güzel durursun,
Gönül yakıyor tatlı sözlerin,
Yüre imi güvercin gibi vuruyorsun.

Bütün dünya a a ılanır gözümden,
Gülümseyip sen gözüme bakınca,
Bayılıırım ben geçerim kendimden,
Altın sarı saçlarını tarayınca.

Bakı ların ilham verir co turur,
Herkesi öyle böyle ko turur,
Ah, ne yapayım, dilim kısa sözüm az,
Ey gönlüm sırlarını içine yaz!...

10 Ocak 1920

25

YEN DEFTERE

Yeni defter!... arkada sın kaleme,
Kalem seni ayna edecek âleme,
Ak yüzüne, çizilmi beyitler,
Merhem olsun milletime, âleme!

Her sayfana sırrımı yazıp doldursam,
Hayal kurup, ko tursam da oldursam,
Yükseldi ini görsem gün görmeyen Tatar'ın,
Bu u urda gençli imi soldursam.

Önüm aydınlık bir kazadan ölmezsem,
Ben bahtsız, amacımı bölmezsem,
Hızlı ko an atım sa a sola saptı ında,
Defter sana fikirlerimi yazayım,

Kaygılarla kara mezar kazayım,
Hüzünlü gönlüm, a layıp sızlayıp durdu unda!...

13-24 Mart 1920, Akmescit

26

G ZL SEVG

Kar ılıklı görü tü ümüzde, so ukkanlılık ederim,
Kalp heyecanlansa da,
Ak yüzünden ı ıklar gözlerime vursa da,
Sana hiçte bakmaz, görmezlikten gelirim...

Seni biraz geçtikten sonra, gönlüm sana çekse de,
Yüre imde ate in alevleri artsa da,
Bir dönüp bakarım, bir ah çekip içimden,
Iham alır benli im melek görünümünden!...

Kalabalıkta, görsem de göz ucuyla bakarım,
Uzakla ırsan yanımdan gözle seni ararım,
Sen oynayarak gezdi inde,
Tanıdıklarına, dostlarına birilerini gösterip,
Dudaklarını büzdü ünde,

Gönlüm seni arar zorla ayak yürütüp,
Dertli kalem, güçsüz dil sırrını sana söyleyemez,
Gözler seni enlikte yalnız bırakıp dönemez.

Söyledim ben sana
Belki sen reddedersin!
Gö sündeki gülü bana
Koklatmadan gidersin,

Kurtar beni melek kız! Her bir i bizlerden,
Sen de bana duyurmadan sevmez misin, gizliden?

14-27 Mart 1920, Akmescit

27

NAMUSLU KIZA (I)

Ey temiz kız! Sen yükseksin, yüksekte tut sen kendini,
Çok mutludur e er canavar aldatıp öperse gözünü,
Her beyite katardım kalem yazarsa direnmeden!
Kırmızı gül a zından bal gibi damlayan sözünü!

Yanaklarındaki gamzelere yalvararak ben darılısam,
Aldatıcı bir eytan gibi kucak açıp yarılısam,
Sana gurur veren kalem hep yazmaya devam ederse elimde,
Tatlı tatlı sözlerimle yardım ederse dilimde,

Benlik senden oldu undan seni ben çok severim,
Kalbim temiz sana kar ı içim yanar yanarım!...
pek telli saçlarına dokunmasın bir yabancı el,
nsanlı ı sen yükselttin, yükseksin sen, yüksek ol!

Ete ine e ilirken, kalbin heyecanlansa direnmeden,
Çiçekler gibi çabuk solarsın, sülük gibi sarılırsam.

2 Mart-19 Nisan 1920, Akmesit

28

NAMUSLI KIZA (II)

Sıcak sıcak bakı larım seni ayırıp seçti inde,
Gülümseyerek göz ucuyla bir baksan gözüme,
Bir ayrılık kaygısı hasret belli oluyor kendime!
Saniyede sen yanımdan rüzgâr gibi esip geçti inde.

Bir gül gibi güler durursan, durdu un yer yakı ır,
Sevi meye gözlerinle gözlerimi ça ırırsan,
Bülbüller gibi konu tu unda gülerek “gel” diye ba ırırsan,
Yıldızlar gibi nurlu ayda sana çok sık bakar.

Konu up dursan bana kar ı damarlarım canlanır,
Aydınlatan güne sin sen, ı ıkların sönmesin!
Yabancı ellere gidince de yüzüm senden dönmesin.

Namus için intikamlar! Yi idin gö sü kanlanır,
Bu milletin istikbali sana, senden do acak!...
Yurdun dü manın cehaletini sensin bugün kovacak!

20 Mart- 3 Nisan 1920, Akmesit

NAMUSLU KIZA (III)

Sen oynarsan gönül ço ar, benli im güç alır,
Karanlı ı tepe tepe sa a sola dönersem,
Atla gezip zıplarken gözlerim sende kalır,
Diz çöküp, gö üs gererek “ben anneyim” diye kurulsan.

Cehalete, yabancı halklara esir oldu bu millet,
afa a yakın günlerde senden yardım ister,
Ey, analar, yaşlı kızlar, yetmedi mi u zillet?
Derimizi eski çarlık hainleri soyar.

kinici bir Çelebi Cihan bize senden do acak,
Damarımda kan kaynatan o bozulmaz izlerdir.
Bir milleti batıran da, dirilten de kızlardır!...

Sensin imdi ailenin bozuklu unu kovacak,
Ey, namuslu kinli kızlar mekteplere dolunuz,
Bir milliyetçi büyük ana, birer Jan Dark olunuz!

21 Mart- 14 Nisan 1920, Akmesic

30

BEDDUA SANA

Dertli gönül alev aldı yanacak,
Ate lerimi hangi derya söndürsün?
Yok bir çe me suyunu içip kanayım,
Sıkıntıya derin sabır versin.

Tabiatı yanlı görüyor gözlerim,
Geze geze girersen yalnız bölmeye,
Karar verir acı, tatlı sözlerim...
Buna dayanamaz ba ıra ba ıra ölmeye.

Tebessüm edin kara bahtlı dü üncelerim,
Kırmızı duda ında güller açsın öpeyim.

Yere batsın cahil insan soyları,
Hak hakikat bembeyaz süt gibi köpüreyim.

8-20 Nisan 1920, Akmesic

31

SEN

Leylak dalı üstüne konmu
Yakıcı sözlerle öten bülbül,
Senin için çok kaygılandım yüreğim donmuş,
Avucumun içinde solan sünbül.

Gökyüzünde ırlıklı yıldız olaydın,
A kımın üstünde çırpınasın,
Kabrime menekşe olup dolaydın,
Sevgimin başında dalı kırasın.

Ben seni görünce al kanım kaynar,
Çok küçük bir damla alırlırcıva gibi,
A zından öpmeye al kanım kaynar
Güç verir nefesin çiçek kokusu gibi.

El tuturken biz, başparmağında,
Elini öpmeye a zım olsaydı...
İirde, düzyazıda dil ve parmağında,
Kızın adı bir gül gibi açıp solsaydı.

17- 29 Nisan 1920, Akmeşcit

32

ANAMA

Ah, sözünü tekrarsız gö üs geçirmeden,
Kaba bir ses ile anam diyemem,
Hasretli gözümün ya ını durduramam,
Analar ak sütünü haksız içer mi?

Dilsiz hayvan gibi cansız be ikte,
Sönecek mum gibi yanarken,
Üf diye güldürüp sen söz konu urken ,
Perdenin arasına açılan delikten.

Benim benli im de benlik do urmu !...
Benlikte benli im “ah anacı ım”!...
Bah i in de il mi benim al yanakçı ım?

Duygusunu incelterek hayal pe inde ko an,
Yanık airler, Edibe Hanım’a,
Eminler, Fikretler, edebiyatçı Tokay’a!...

4-21 Nisan 1920, Akmescit

M LLET SEVG S OLMASAYDI

Hiç ya amaz dünyada atlardım deryaya!...

Yüre imde millet denen sevgi olmasaydı...

Dökmezdim sırrımı iir diken tezgâha,

Kendi milletim derken.

Gözlerimin ya ları akıp gelerek dolmazsa,

Tiyatroda, enlikte, öksüz gözümün önünde,

Yeni dünya yeni gün do dururum kendimce,

Yalan degil bu hayal parıldayan gözümde,

Aklıma mâzi gelince.

Sınırlarım canlanır milletimin koynunda.

Elim, dilim, aya ım, saçlar, beynim, gözlerim,

“Millet” diye ba ırır milletçilik severler,

Milletime yazılır bu acıklı sözlerim,

Kalemi alırken elime.

Iham verir çiçekler, kazandaki yanıklar.

Ey millet hissi sen bir güzel kız olsaydın,

Derdimi anlatıp kar ında aklımı kaybedip bayılırsam,

Eteklerin üstünde ben bir yıldız sayılısam

Sonsuz uzak yoluma.

Nurlu, aydınlık, canlı ay, ılık olup dolaydın,
Al altın gibi manevi kanatlar ile uçarken,
Sen gülümseyip aç üstüne bir havalanıp konsaydın,
Bülbül gibi cıvıldaşıp senin için yansaydım.
Yuva yaparak dalında,
Sırda olup yanımda,
Senin için Tanrıya kanatlarımı açsaydım.

5-8 Mayıs 1920, Akmeşcit

34

OKUL LAZIM

Bugün bizi bir edecek,
Okul lazım bizlere,
Okul nedir, Tatar Anam,
Söylediler mi size?

ki satır yazı için
Köyden köye gezersin,
Yabancı halklara yalvarırsın,
Dizlerini zorlarsın.

İlan, gazete, görürsen
Okumayı bilmezsin,

Okul açıp gençlerine
Gözya mını silmezsın.

Çok kolay, i te birlikte
Kimlere yüz sürmezsın
enliklerde kendi giysini,
Kendi askına asmazsın.

Okul gerek, okul gerek,
Okul gerek Tatarlar!
Okullarımız olmazsa
Bizi haksız satarlar,

Okumayı bilen hileciler,
Ba kö emize çıkarlar,
Çalı tırıp onlar bizi
Bayram edip yatarlar.

Okumayan cahil insanlar
Hiç olmasın soyundan,
Okullara para topla,
enliklerden, dü ünden,

Ondan ba ka cahillikler
Bizleri çok sıkırlar,

Okullara hisse çıkar,,
Toprak, davar, koyundan,

Her bir köyün mezarlı ını,
Birer okul yapalım,
Okuyalım da çalı alım,
Bulutlara ula alım,

Çocuklara terbiyede,
Kom ulara bakalım,
Okumaya mirza, molla,
Hep birlikte gidelim.

Yurdumuzun her köyünde,
Birer okul açalım,
Çalı alım yükselmeye
Cahillikten kaçalım.

Okulları ya atmaya
Kolaylıklar arayalım,
Bu karanlık yurdumuza,
Bilgi nuru saçalım.

24-27 Mayıs 1920, Akmescit

35

GENÇ TATAR'A

Damarında kan kaynayan ça ında,
Korkma, çalı , güller açsın ba ında,
Her gölgeden ürkme, sakın sakınma!
Hak yardımcı senin iki yanında.

Senin borcun halkın için çalı mak,
Her fırsatta sana gerekli alı mak,
Ancak halka kar ı kılıç takınma,
Uygun de il yabancı i ine karı mak.

Eski emele yeni temel kurarken,
Zaman seni sıkarsa, sıkıp öldürürse,
Canını üçe dörde parçalarsa.

Yine çalı ! Tende canın varken,
Amacına bir gün mutlaka ula ırsın.
Yine hak deyip gökyüzüne uçar gidersin.

27 Mayıs 1920

HO GELDİNİZ

Ho geldiniz, Bol evikler, Kırım'a,
Ya antımız girdi ba ka düzene,
Saygıyla sevgiyle kar ılarınız sizi,
Kızıl dostlar unutmayınız bizi.

E er bizim hakkımızı verirsiniz,
Bizleri de kendiniz gibi görürseniz,
Tatar sizinle el ele gidecektir,
Gerekli olan her yi itli i yapacaktır.

Sizinle biraz öfkelenmi olsak da,
Birazcık dola mı olsak da,
Bir millet diye tanırırsanız bizleri,
Kızıl dostlar unutmayız sizleri.

Artık bizler unutulım geçeni,
e girip gerçe i seçeni,
Biz ö rendik kendimize gerekeni,
Ancak örnek göstermeyin uza ı.

Okul, bilgi, yolunu açık bırakınız,
Her bir i i adaletle yapınız,

Yeni bir hayat ya amaya ba layalım,
Çiçekleri yine ba tan a ılayalım.

Denikin gibi kınayıp, sıkarsanız,
Yeni dikilmi temelimizi yıkarsanız,
Evet, bizler has milliyetçi oluruz,
ba ında sizden ayrı kalırız.

Ey, horlanan, örselenen, yoksullar!
Kul edilmi Çongar, Çatırtavlılar,
Uyanınız eski dünya sallandı,
Nursuz duran kara güne aydınlandı.

20 Kasım 1920

37

ÖLÜYE

Mezarında kızıl güller açılsın,
Güne lenip yaz ya muru ya arken,
Kara toprak serin suyunu sa arken,
Al nergisler mezarına saçılsın.

Gün kavu up, hava kararırta ta ına,
Bayku lar gelir, konar ba ırarak,
Yan tarafına bir arkada ça ırır,
“Sen zavallı doymadın” der ya ına.

Tanda kalkıp mezarına gitti imde,
“Yattı ın yer nur olsun” derim,
Mezar ta ını bir öper de dönerim.

Öldü ün gün beyaz kefene sarıldı ında
Erittin de a latmaya ba ladın,
Niçin beni yalnız bırakıp gittin?...

4 ubat 1921

38

KARASU

Karasu hakkında bir ey yazmadı ım için sitem eden çoban kızı Zeliha Hanım'a

Ay, Karasu, Karasu, ya lı Karasu,
Sen cennetin ba kö esinde kurulmu sun,
Yaylalardan gözüne çabuk gider su,
Gençlik ça ında yürekten vurulmu sun,

Güçlüsün Karasu ya lansan da,
Topra ında azizler yayılıp yatar,
Bugün eski gücünü yok saysan da,
Senden çıkan yi itler erlik satar.

Karasu'da ninem kar yalamı ,
Yabancılar Tatar'ı horlarken,
Dü man, uzakta seninle pek dala mı ,
Sıkı tırıp Kırım'ı zorlarken.

Pi man oldum ben senden gitti ime,
Dönece im ben sana gelece im,
Tanrım ahit söyle yemin etti ime,
Dertlerimi sadece sana söyleyece im.

Karasu'nun sonbahar dü ünlerinin de,
Pilav pi er, pirinçten ya da darıdan,
Kızlar gezer sokak aralarında ,
Dü ünden sonra kızlar çıkmaz evden.

Karasu'nun gençleri dü ünlerde,
arkı söylerken evleri inletirler,
Mirza, kara yoktur hiç soylarında,
Çingenesi, davulu gürültüdetir.

Karasu'nun bulvarı, kara a acı,
Menek elik çiçeklik air yurdu,
Ancak bugün kurumu dalı, a acı,
Onu içten kemirmi kuzeyin kurdu.

Karasu'nun dört gülü, ak kayası,
Han camisi öksüz gibi hüznü durur,
De i memi hiç de gök boyası,
Karasu'ya gidince yürekten vurur.

Ay, Karasu, Karasu, ya lı Karasu,
Korkma yine dirildin ya ayacaksın,
Üçlü, dörtlü ikizle, ço al Karasu,
Yeni açmı bir güle benzeyeceksin.

9 ubat 1921

39

BAHÇESARAY

Bahçesaraylı Ay e Hanım'a

Bahçesaray, Hansaray, dertli saray,
Güne ak am süzülüp kavu urken,
Mezarından ba kaldırıp Giray bakar,
Gün gizlenir, ay do up de i irken.

Bahçesaray dendi inde gözlerime,
A layan bir öksüz kız görünür,
Kulak ver ey akrabam, sözlerime,
Hansarayın göz at bir kö esine.

Kâbesidir Tatar'ın Bahçesaray,
Bugün halkın gözünde hor olsa da,
Tatar yine kible diye ona bakar,
Bahçesaray ba ında gül solsa da.

Bahçesaray deseler gözlerim ya la dolar,
Gönlüm co ar, hüzünlenip kalbim a lar,
çeri akar göz ya lar canın horlanır,
Bahçesaray yıkıldın niçin böyle?

Medresesi, okulu, çardakları,
Birer tembel yuvası kahve olmu ,
Kendi topra ı, çay içilen bardakları,
Kahvelere Tatarlar koyun gibi dolmu .

Bahçesaray uyuma bahar geldi,
Güne do du, dünyayı aydınlattı,
Kertenkele, yılanlar yorulup öldü,
Senin sabrın dü manı kendine getirdi.

Bahçesaray ba ları, bahçesi bol,
Bülbüllerin ötsün, ötsünler,
Sen Tatar'ın kendi gücü parası ol,
Çiçeklerin Kırım'ı süslesinler.

40

1 Mart 1921

A abeyimin Sâre karde im için yazdı ı iirden aklımda kalan kısmı:

Ben giderim çocuk yuvasına ,
Zarar gelmez babamın parasına,
Artık dostum kız oldum okuyaca ım,
Yazın açmı çiçek gibi kokaca ım.

41

AKYAR SAH L NDE

Fazile Hanım Rahimova'ya

Akkaya gibi dalgalar ırıldarlar,
Kayalara vurup sıçrarken,
Sahildeki bülbüller cıvıldarlar,
Uzakta bir kılıçlı ba ırırken.

Karadeniz gürülde derdini söyler,
Aydınlık tанда güne ba ını kaldırırken,
Ta uzaktan dalgalar gelir gider,
Derya yeli “gel dostum gel” deyince.

Gülerek gelen dalgalar arasından,
Allı güllü ölmü gül bir gözükür,

Al kan akar kalbimin yarasından,
Akıp dü er gönlümün ba kö esine.

Dalgalardan sorarım niçin sizler
O hakikat kurbanını yediniz?
Yol bulamayız bugün de onsuz bizler,
Derler bize “siz yanlı ya adınız.”

Sözlerime bir cevap alamıyorum,
Tek dalgalar ırıldar, ırıldarlar,
“Çık babamız” deyip dinlenmiyorum,
Yanımdaki bülbüller cıvıldarlar.

Bir borç olsun Fazile Hanım size,
Çocuklara sahil ta larında
“Bu dalgalar bir yara açtı bize”
Diye anlatmak çok küçük ya larında.

Ö retiniz çocuklar anlasınlar,
Zaman onu bilmedi, anlamadı,
“Ant Etkenmen” mar ını söylesinler,
Hakikatı o zaman dinlemeli.

Unutmayaca ız biz onu konu aca ız,
Parçalanıp bu dünya alınana kadar,
Dedi inde biz ona dönece iz,
Cennette yol Tatar'a gidene kadar.

4 Mart 1921

42

GENÇ TATARLARA!

Ey, horlanan, kulluk eden yi itler, genç Tatarlar,
Ate e, suya, kana kar ı kaya gibi ta Tatarlar,
Bu fırsatta bizler yine parmak ısırıp kalmayalım,
Halk tereya ı payla tıktan sora bizler tortu almayalım.

Biz zamanı anlamazsak, zaman bizi anlamaz,
Kültepe'de söylensekte bizi kimse dinlemez,
Kültepe gibi kül olur da gökyüzüne uçar gideriz.
geçtikten sonra vay, öyleymi der de pi man oluruz.

Romanovlar, Nikolaylar bizi yok etmek istedi,
A ız açıp bir söz söyleyen ate saçtı,"sus" dedi,
Tatar yine de i medi, kanmadı, bitmedi,
Bizi yok etmek isteyenler amacına ula amadı.

Bu toprak top parçalansa, yeri yutsa denizler,
Bütün dünya ate e yansa öksüz kalsa tezgâhlar,
Bizler yine Tatar olup, Tatar gibi yatarız,
Tarihleri aktardın mı bu sözlere kanarız.

Katılsak da çalı sak da bir i e ba lasak da,
Yabancıların girdi i kapılara biz de girip dolu sak da,
Yine i çi, yalın ayak, kara Tatar, Tatarız,
Bilmiyorum ben ne zamana kadar po aç a satarız.

Ay, su aydın, yol tahta gibi dümdüz olunca,
Halk toplanıp, sır payla ıp yeni ya antı kurunca,
Niçin bizler orada burada korkup, pusup gezeriz,
Çalı ırken dalga geçer, ya da dudak bükeriz.

Halk dü ün yapar biz sarho uz, uyumaya dalmı ız,
u sı ırın kayma ı gibi uyumu ta kalmı ız,
Gözümüzü açıp titreyip kalkalım,
“Gel” arkada , gel deseler bizler kenarda dururuz.

Arkada lar e er bizler bu kusuru görmezsek,
Halkımız için çalı mazzak, canla ba la yürümezsek,
Bizler soysuz, bozuk kanlı, atsız yaya Tatarız,
Çıkamayız zindandan biz ebediyen yatarız.

Sa lam güçlü genç Tatarlar, toplanınız, haydi,
Demesinler yabancılar bize yıkıldınız, dü tünüz,
Katıldık mı anla ırız, çalı ırız, çalı ır,
Öyle öyle bu i lere alı ırız, alı ır.

Yükseltelim bu gençli i havalansın, dönsün,
Bütün Tatar genci ya lısı bir yere ba lansın,
-Ay , Tatarlar siz dünyayı yutacaksınız desinler,
Bizler yine ba ıralım hakkımızı versinler.

30 Mayıs 1921

43

KIZLARA PEK YAKLA MA

Çok sık her gün bir kız görürsen,
Elele verip, konu arak, aceleyle yürürsen,
O kız yakın dost olur, sırrını söyler,
çine bir dert salıp eve döner.

Onu illa ki yürekten seversin sen,
Yata nda yanarsın, yanarsın sen,
Ah, vah eder dü ünür uyuyamazsın,
Kasvetini yürekten atamazsın.

En sonunda evlenir ba lanırsın,
Ya maskara bir hale dönersin,
Ba lar günün öyle bo geçmeye,
Mümkün de il ondan sonra vazgeçmeye.

En iyisi kızlarla çok yakından
Tanı ma, ama hiçbirinin yanında,
Öyle kız dü künü olandan bir ey çıkmaz
Biraz uzak ya arsan dünya sıkmaz.

sahibi bir ki i olmak için
Kızdan biraz uzak olmak gerek,
Erken de il vaktinde solmak için,
Farklı ya amak gerek, kızdan uzak.

Çekinme yürü ey, dostum, çekinme sev!
Yerinden oynarsa sa lamla maz gençken çivi
Geçirirsin i siz bir ekilde gençli ini
Kaldır, basma gözüne ba lı ını!

44

Y DE

Ey, yi it kalbine yıldırım vursa,
Dü manın gö sünü tekmeleyip dursa,
Mezarın üzerinde saraylar kursa,
Altından yine de “do ruyum” diye ba ır.
Yardıma yi itler yi idini ça ır.

Deryalar buz olup üstüne ya sa,
Da ılsa bu dünya bo lu a geçse,
Dü manın sülük gibi kanını emse,
çinde yanan ate sönmesin yansın.
Ardından kalanlar yi it diye ansın.

E er kalbinde yanan ate sönse,
Benli im kırılrsa horlu a boyun e se,
Çarkın dursa tersine dönse,
Ümidin kırılıp gönlün solmasın,
Yi itlik hiç ölmez korkun olmasın.

2 Temmuz 1921

TANDA

Yürek oynar, kan kaynar, can dala ır,
Dü ünceli, hüznü yatarım sabaha kar ı,
Bir yıldız ile bir genç kız fal bakar,
Yıldız der “aldanma dü ün sakın”...

Kız yıldızdan ayrılır, al ata biner,
Darmada ın köpürtüp saçını tarar,
Gökleri dört dola ır, kanatlanır,
Gülerek konar yanıma bana bakar.

Bülbüller gibi ötüp derdini söyler,
Ben yoklayıp bakarım tekrar tekrar
Çok oturmaz yanımda uçar gider
Döndürür ba ımı deli eder...

mam sabah ezanı okurken,
“Ah gitti” diye yatakta kıpırdarım,
Küçük horozlar ba ırırken,
Hülyalı bir söz söylerim, fısıldarım.

Güçsüz bir hasta gibi benim ate lenir,
Sakat yürek heyecanlanır, gönül sızlar,

Hasretim tazele ip, derdim canlanır,
Ah, dedi inde kaynamaz, kanım donar.

Sabah uykusu böylece ho uma gider,
Delikanlılık ça ının saçmalı ı bu,
Gençlikte kız sevdası canıma yeter,
nsanda ya ama gülünün açması bu.

9 A ustos 1921

46

Kırım Tatar tarafsız konferansına gelen vekillerinin köye döndükten sonra insanları toplayıp attıkları nutuk.

-“Ant Etkenmen” söyledik,
Beynelmilel söyledik,
Alkılıladık ellerle,
Belirledik yolları,

Bineksiz olarak döndük biz,
Rusça reç, söyledik biz,
Günün kararları verildi,
Hem de el kaldırıldı.

Artık esenlik olacak,
Un sandığı gerçek olacak,

Verece iz Türk'e ta ,
O verecek bize a ,

Zengin, fakir doycak,
ki er kurban kesecek,
Tatlar arap satacak,
araba su katacak.

De irmenler de çalı acak,
Halk birbirini ısıracak,
Cemaat:

-Ruslar'da geldi mi?

Size cevap verdi mi?

-E.... Unuttum söylemeye,

Raporlara dönmeve,

Polyakov'u ça ırtık

Tovari diye ba ırdık;

Sözün kırsası tamamı

Bize rapor ettiler,

Arada birço u

Darıldı da gittiler.

mam:

Vakıflar ne olacak?

Hangi ambar dolacak?

-Vakıf sizin olmayacak

Ambarınız dolmayacak.

Mirza:

-Ne olacak savhozlar?

Duracak mı öyle?

Ba ındaki yolsuzlar?

Dola acak mı atı yede ine alıp?

-Savhozları alacak

Ellerine yoksullar,

Bodruma yol salacak

Tatlar, Çatırda lılar,

Zengin, mirzanın evleri

Halka okul olacak

Cahil Tatar köyleri

Ö renci dolacak.

Köy muhtarı:

-Uzatmasana pezevenk!

Sonunu söylese bizlere

Bu dünyayı düzeltmek

Kalmı sizlere.

-Eski derdin depre mesin,

Sözün pek öyle geçmesin,

“Halk daya ını” yersin!...

Sonra sabreder ya arsın!...

Cemaat:

-Adam sen de ... bıraksana,

Bakma sen ona,

Haydi söylemeye ba lasana,

te geldik biz una.

-Sonra diyece im a alar,

Toplantıyı öyle bitirdik

Hem uyansın kadınlar,

Diye biz selam getirdik.

te bitti, dönünüz,

Eve gidip söyleyiniz;

Ooooo, biraz durunuz,

“Ant Etkenmen” söyleyelim,

Olsa aranızda ö renciniz,

Seçerek onu yeti tirelim.

Cemaat:

-Haydi söyleyelim, söyleyelim

Ant Etkenmen söyleyelim

En sonunda Obana,

Borlu söyleyip dönelim...

10 A ustos 1921, Akmescit

47

Gözleri

Seyit Ömer Turupçu'ya

Yaktı beni ah u kızın sırma, ela gözleri,

Gözlerinin sırrını söyler tatlı tatlı sözleri

A zı, burnu bir ey de il,ay özellikle gözleri,

u kıza layık de il, u gözlerin kendileri.

Gözlerine bir bakarsam kendi yüzümü görürüm

Ah, derken ate dü er tam kalbimin üstüne,

u kızın gözleri için satardım kendimi,

Ah, neyleyeyim!.. Sevdalandırdı gözlerine gözümü!..

17 A ustos 1921

48

ZEL HA HANIM ÇOBANZADE'N N ALBÜMÜNE

Yüzbin ya a ya lı çobanın mandırada do an genç kızı,

Yolun olsun akrabanın yol açıp giden bir izi,

Altındaki hızlı attan ibret alsın gençler,
Dövü ürken utandırır kız gence ö üt verir.

Yedi davul, on zurnaya birde mar la çaldırıp
Altın dokuz bir altın ta ko ar adımlarla saldırıp
Dü ünde ben güre irim cana kıyanı kaçıırım,
Hızlı hızlı kara a açtan kalbur ile su ta ırırım.

18 A ustos 1921

49

SEY T AHMET TATAR'IN KIZI AY E HANIM'A

Allah razı olsun derim Ay e Hanım ben sana,
Unutulmaz bir yadigâr defter verdin sen bana,
Bu defteri söz ile süsler, milli arkılar yazarım,
Gençken ölürsem bu deftere mezarımı kazırım!...

Senin için dile im u: Mutlu ol, çok ya a!
Ninem gibi alkı larım “çokmar kadar may a a”,
Akraban kadar, mücadeleci ol, dayakçı ol, göz çıkar!
Çatırda 'dan ta Altay'a hızlı at oynat, toz çıkar.

Tatar için gül a acı ol, üstünde gül açılsın,
Tatar için bir yıldız ol, ı ı n yurda saçılınsın,

Tatar için kızıl kan dök, ay karanlık, uzun yol,
Tatar için sava ırken can teslim et, ehit ol!

Bu yi itlik var sandı sende benim gözlerim
Belki sana acı gelir, söyledi im tatlı sözlerim,
Çıkamam diye korkarsan e er dü me, sakın deryaya,
Bu sözümü al ipekle nakı la, dik tezgâha.

Ba la Tatar yaralarını kanlı olsun mendilin,
Onun için akıp gitsin gül çiçek gibi sa lı ın,
Tatarlı ın yi it kızı diye mezar ta ına yazılsın,
Kan dökülüp, dü man kaçırıp mezarına gidilsin.

Söylediklerim a ır gelirse, sözü geri aldım kendime
Yalan söylersem maskara et, tükür, dostum gözüme,
Yine döner bu sözleri söylerim ben tek sana,
Tatar için konu urken ümit verdin sen bana.

Sa ol, ya a ya lı Tatar'ın gönlü kırık genç kızı.
Gözü ya lı annenin küçücük bir yıldızı.
Dü ününde at ko turur, geçer, hem güre i alırım,
“Ant Etkenmen” ni söyler, tulum zurna çalarım.

21 A ustos 1921

TATAR A RLER NE

Hepimiz bir olup arkı söyleriz de söyleriz,
Sonra sessizce birbirimizin atı masını dinleriz
Aslında kim için hudbe okur, nereye gider bilmeyiz,
Böylece bir Tatar'ın gözya ını silmeyiz.

Atı mamız u Tatar için bunu unu yaparım,
Tatar için okumaya stanbul'a giderim!...
Ben Tatar'ın gök bayra ını omzundan aldırمام,
Dü üne gidersem çingeneye notasız zurna çaldırمام.

Hepimiz u bir notayla dosdo ru arkı söyleriz,
Dünyaya söz geçirecek Tatar dilini hor görürüz,
Bu mesele belli oldu biz Tatar'ı severiz.
Mum olup yanar yanmaz simsiyah ise döneriz.

Bizler övünme köprüsünü geçtik böylece gençler,
Sıra gelse, zaman geçse genç de ya lıya ö üt verir,
te ben de undan beter ö üt veririm sizlere,
Biraz yolsuz söylerim ben unun gibi sözleri.

Biz kalbine giremeyiz, Tatarlı ın, Tatar'ın,
Anlamayız kalbindeki gizli derdini Tatar'ın,

Ba ka ba ka, ba ka dil ile ba ka zevk ile söyleriz,
Pat pat eder Tatar ba ını baltalayarak döneriz.

Tatar'ın da öz dili var, sevgisi var, zevki var,
Mani, masal, atı maları var çiçekli bir derin yar,
Ba ka dil ile ba ka zevkli arkıyı Tatar söylemez,
Gönlü co maz, yüre inden ah canım diye dinlemez.

Ne Lermontov'un ne Pu kin'in ne Fikret'in sözüne,
Hiç inanmaz çünkü hissi uygun de il kendine,
Ma rapamıza biten kokmu , yabancı otları koparalım,
Ya ı süttten ayırır gibi bir süzgeç ile süzelim.

Yi it atı ması genç yürekten akıp çıksın sözümüz
Ne zaman olursa uraya gidip vuraca ız kendimiz,
Kendi köyünde, kendi çiçe i Tatar'ın hüznünlü arkıları,
Kalbinden dı arı çıkmaz saklı kalmı sırları.

te bunu buluversek Tatar'ın kendi eline
Binbir yi it bir do ru sözün kurbanı olur yoluna.

9 Eylül 1921

51

KADET KAÇIYOR

Köy içinde arabalar gıcırda,
Çoluk çocuk korkar yürek titrer,
Kadet kaçıyor diye a lar söylerler,
Aygırları çöle saklayıp dönerler.

Hendek dibinde durmadan toplar atılır,
Kur un sesi serin rüzgâra katılır,
Generaller köy içinde gezerler,
Pe lerinden itler dala ır, ulurlar.

Subaylar askerleri ça ırır,
-Hızlı olunuz kaçıyoruz, diye ba ırır,
Ahırlardan atı çekip giderler,
Ahırları darmada ın ederler.

Koyunumuzu, kuzumuzu keserler
Tavukların yumurtalarını yok ederler,
Hem dinsizler yerde tepinip söverler,
Babam garip yalvarıp diz çöker.

Gö sümüze tüfek dayarlar,
Çalı tırmak üzere pulemötü kurarlar

yi desen de kötü anlamlar yükler,
Damarlardan kara kanın çekilir.

Ninemin seccadesini aldılar,
Atlarına örtü yaptılar,
Hainlerin Tanrı gücünü almadı,
Anamın boynundaki altını kalmadı.

At, öküzü taylorı da çektiler
Köyü bo altıp yurda sabanla ektiler,
Atın yemi bitti, ate te yandı temeller,
Böylece gelip köyü dümdüz eder.

Böyle günler gördü garip ba ımız,
Unutmasın bunu bizim gencimiz,
Tarihte bu bir iz olup kalmalı,
Bizim gençlik bundan bir ders almalı.

8 Ekim 1921

52

TALAK

Kom umuz Kurt Murat'ın var idi bir hanımı
A zındaki di lerinin dökülmü tü yarısı,
Bo ol dedi bir gün Murat karısını kovdu
Hanımı mihrini almak için kavgaya ba ladı.

Pe pe e dört çocukla kimsesiz dul kalınca,
Zavallı Kurt, dünür gönderip bu hanımı alınca,
Önceleri, çok sevmi ken garip Murat karısını,
Evindeki e yasını ba ı lamı yarısını.

alını aldı gitti kadın, imamı ça ırdı,
mam geldi, bir tükürdü, bir inledi, genizini temizledi
“Ey Kurt, bo ol dedin mi?” diye sorunca Murat’tan
Titreye titreye cevap verir, Murat geçer sıratan.

nkâr eder, e ya gider diye korkar da titrer,
mamın öcü gibi aç gözleri parlar,
Öfkelenip bize bu kavgadan bir ey gelmedi
Gitti homurdanan, tekrar dü ünüp, e ini kovmadı.

Döner hanıma: “söyledi mi bu?” diye sorar,
-Söyledi, molla a am, hem i itti Kurtboray.
-Ay ırfıntı yalan söyleme, nerede burada Kurtboray?
O sabah gitmi ti da a, kömür için dalları do rar.

mam efendi: “Durunuz” diye ikisini de susturur,
Konu maya ba lar, Kurt Murat’ı bir kö eye sıkı tırır.
-Tazelemek lazım artık, sakatlanmı nikahınız,
Anlatırsam, mirza köyden kovar, böyle nikahsız olursanız.

Be pound kahve, be eker, bir çeyrek et verirsiniz
Babalara dua için be de gümü ödersin.
Nikâhınızı tazelerim, tatlı muhabbet ile ya arsınız,
Bunun dı ında kovulursunuz, halktan azar yersiniz.

Razı olur bizim Murat hanımıyla barı ır,
Tatlı talı fikir alı veri ine imam da karı ır,
te imdi onlar artık kavga etmeden ya arlar
Her gün salma, Tatar böre i, sarık burma yerler.

24 Ekim 1921

53

AÇLIK

“Açın halini tok bilmez” atalar sözü,
te imdi o sözün tam da özü,
Açın halinden anlamaz karnı tok zengin,
eriata insanlar hor edilir böyle.

Milyonlarca binlerce aç aile,
Sadece aç de il, so ukta karda fırtınada,
Can çeki ir garipler, çok horlanır,
Görsen yanar yüre im gözün ya dolar.

Bırakıp kaçar babalar evini, yurdunu,
Açlık taze Kırım'ın büktü belini,
Ey, yiğitler, bu yurt böyle sönecek mi?
Mazlum Tatar buna da dayanabilecek mi?

Damarında merhamet kanı olan
Açlıktan burkulup benzi solan,
Fakirleri düğünsün bir baksın,
Hiç esirgemez emeğini, be parasını!

Seslerinden yürünmüyor yol boyunda
Ses de bitmiş sadece can var bir kısmında,
Ölenlerde az değil aralarında,
Tok düğünsün, bunlara baksın da.

Açlıktan deliren babalar var
Kendi çocuğunu yiyen analar var,
Kardeşinin çocuğu kesilir mi?
Böyle bizim neslimiz yok edilir mi?

Böyle biterken bir yanda yoksul cansız
Bir tarafta karnı tok beş on kansız,
Yer, içer, çaldırır düğünde coşar,
Bunu görünce damarda kanın kaynar.

Nerde ya o? Vicdan diye ba ıranlar
Karde li e bizleri a ıranlar,
Yoksa onlar imdilik arkı syemez mi?
Gönülleri yalan ile sslemez mi?

E er vicdan eseri olsa bizde,
Karnı toklar ahitsiniz buna sizde,

Borcumuzu biz bugün bilmeliyiz
A yetimlerin gözya ını silmeliyiz.

Sonu lm olsa da hepimizin,
Bittikten sonra kepekli mısır unumuz,
Böylece hep beraber ba ırarak lmeliyiz,
A, yetimlerin gözya ını silmeliyiz.

Kim bunu borcumuz diye bilmezse,
Ekme inden alara pay dilimlemezse,
Kısmetine eytanlar zehir katsın,
Yere batsın o insan, yere batsın.

20 Aralık 1921

54

FENE

Ey fen, ey fen, uzun fen, bin türlü fen,
Bu dünyanın kazı nı oynattın sen,
Yi itli i çürüttün, harap ettin,
Dur artık menzile tam ula tın.

Senin için çok ki i deli oldu,
Ortalık birçok fenci ile doldu,
nsanları yalancı, hırsız yaptı,
Kan içici canavar arsız yaptı.

Eskisi gibi ya ayalım fen olmasın,
Fen için yakı ıklı gençler çabuk solmasın,
Yaktı canı u fenin tatlıları,
Ba kaldırsın tabiatın atlıları.

7 Kasım 1921

55

TANI TIM

Sırtüstü güne lenip yatıyordum
Güle güle ko arak Meryem geldi,
-Niye gülüyorsun, maymun, otur dedim,
-Gelmek üzere birileri, kalksana, dedi...

Böyle deyince kar ımda bir iki kız,
Altın ay gibi parlayıp geldi,
-Konu alım unlarla, Meryem, biz!
Sevinç kanı gözüme do du.

-Ba ırma sen, yeti sinler yanımıza,
Onlar benim yakın tanıdıklarım,
Otursunlar gelsinler kar ımıza,
kisini de ben sana ba ı larım.

-Canım, Meryem, soldaki derli toplu,
Ta uzaktan gözüme bakı attı.
Yakın tanı aca ım ben u kızla,
Bitti sabrım, gönlümde dü ün ba ladı.

Be on adım uzakta oturdular,
Birisi gülerek Meryem'e selam verdi,
Kahkaha atarak bahçeyi doldurdular
Bize bakıp birisi ka ını çattı,

Meryem dedi yürü artık biz gidelim,
Seni tanı tırayım ben onlarla,
unlarla tanı bir bakalım
Takılır gezersin sonra onlarla.

Gittik de pat durduk yanlarında
Önce Meryem “Merhaba kızlar” dedi.
Bir baktım kızların ba larına,
Artık selam sırası bana geldi.

Sevincimden unuttum selam sözünü,
Ho geldiniz buraya diyecektim,
Diyemedim onu da tam kendim
Yarım yamalak “Drastvuy” kızlar dedim.

Meryem beni onlarla tanı tırdı
-Arkada ım genç air Hamdi dedi,
Aya a kalktım, ba ım ta gö e erdi,
Kızların da gözleri bendeydi.

Kısa olan kız elini uzatırken,
“Makbule” diye biraz fısıldadı,
Ba tan a a ı boyuma göz atarken,
Kırpikleri, ka ları kımıldadı.

Oturduk ve ba ladık soru sormaya
-Okuyor musunuz kızlar siz, diye ba ladım,
Önce davranıp onlara yol açmaya
-Sizler güzel kızlarsınız deyip bıraktım

Bir fırsatını bulup kısa boylu kız

- air poet mi diye sordu,

Stih yazıyormu sunuz siz, arkada ,

Böyle dedi de gözüme bir baktı.

Doksan dakika oturduk sonra döndüler,

Meryem gitti onları u urlamaya,

-Ho çakal, genç air, dediler

Onlar gitti ba ladım ıslık çalmaya.

Yalnız kaldıktan sonra canım çok sıkıldı

Yava yava dü ünerek bunu yazdım,

Bo azıma sanki bir dert takıldı,

Daraldım da parmak ile yeri kazıdım.

Geldi gözümün önüne zeki kızlar,

Ba ladılar konu up oyna maya

Dostum: Kız ile görü ünce kalbin sızlar,

Hayal seni ça ırır kayna maya.

Kısa boylu kız bir eyler söylüyordu,

Gö sü açık, elini uzatıp bana bakarak

-Genç air, ben seni seviyorum dedi,

Altın sarı saçlarını ya layıp tarayarak.

Kanım kaynar, canım dostum, kızı görürsem,
Ba larım ben yazmaya, tutamam,
Gece gündüz beraber kız ile gezsem de,
Ayrılıp ben ondan uzakla amam.

Yüz ya asın u kızlar, bin ya asın
Dünya ve ahirette onlardan ayrılmayayım,
apkamı satayım, kız yesin,
Kız: Haydi yürü dedi inde dönmemeyim.

27 ubat 1921

56

KIZILTA LI HAT CE HANIM'A

Kavga eder dururuz, barı ırız
Sonra helalle ir yine de karı ırız,
Günlerimiz böylece geçer gider,
Mü avereler bizleri öyle yapar.

Her gün ak am oturur konu uruz,
Gece yarısı oldu unda döneriz,
Bir a acın çiçe i sırlarımız
Bir sabahleyin söylenen arkılarımız.

Bir gün akşam toplantıdan biz dönerken
Bir a abeyim yoktur diye sen söylerken,
Sen de gizli bir kaygı sezdim canım,
Birden bire uyudu oynak kanım.

Kan kardeşinin bir a abeyin olmasa da,
Kalbindeki eksiklik dolmasa da,
Hiç üzülme arkadaşım dünme sen,
Bunu sana yürekten söylüyorum ben.

Bin ya aşkın bizdeki arkadaşlık
Farz değil muhakkak kan kardeşini olmak,
Dünyünde ben köşeye kaldırıyorum,
At arabasını tutarken “çekil” derim.

Böylece talih bizleri ayıracak,
O gün bize kıyamet sayılacak,
Birbirimize çok uzak kalacağız,
Yolculardan bir haber alacağız.

O vakit biz bugünü düşününce
Geldi geçti bu günler böyle derken,
Gönül, sızlayıp, gözümüz yaşla dolacak,
Benliklerimiz hüznüyle horlanacak.

23 Kasım 1921

57

Y T TÜRKÜSÜ

“Boyna” makamı ile söylenir

Gül bahçede gül açarsa alınmaz mı?

Yi it olan kızlara yalvarılmaz mı?

Gül bahçede gül açarsa yi it koparır,

Gençler kadeh kaldırırsa kızlar bakar.

Gül bahçede gül açarsa güne soldurur,

Kızlar kadehi tutunca delikanlı doldurur.

Gül bahçede gül açarsa hiç aldırımam

Yi it çıkarsa kar ıma yalvartmam

Yi it ata binerse dizginleri tutarsa.

Kansız, cansız me çanı kapıp yutarsa,

Menek emi, gülümü koparttırırım,

Kadehleri kızlara süzdürürüm.

28 Kasım 1921

ULU ÖZENL AS YE HANIM'A

“Atlıyı attan indirecek” atalar sözü,
Böyleymi bir kızın ta kendisi,
Sensin canım kurt hanım, ay çok ya a,
Mahmut Alim darılır sana hayret eder.

Sen de benim gibi çabuk kızıp ba ırırısın,
Evi deviren fırtına gibi u uldarsın,
Ay e gelsin hakkından dola ırken,
Yata a yatırıp u ra ırken.

Güre iniz, oynayınız, bin ya ayınız,
Bir elmayı bölünüz öyle yiyiniz,
Aranızda yakınlık hiç ölmesin,
Zaman sizi ayırıp dörde bölmesin.

Hatice de her zaman yanınızda,
Üçünüz de kayna arak yatınız,
afak do unca konu up sırlarınızı payla ınız.
Ben, sizin dördüncü karde inizim.

imdi sizin ate li sözleriniz,
Takdir etmiyor onları kendiniz,

Bir gün gelir gerçek sayılacak,
Dünyaya namımız yayılacak.

nkılapçı, dayakçı bir ark kızı,
Tatar'ın aydın gö ünün tan yıldızı,
Oldu unu görünce sevinirim,
Kızlar içinde bir yi it diye tanırım.

Tüfek kaldır, kılıç tak, “vur” diye ba ır,
arkın kinli kızlarını sıraya ça ır,
Gönüllere i lerin temel atsın,
“Jan Dark” gibi tarihte adın kalsın.

24 Kasım 1921

59

Y D N ARKISI

Osman Derenayırılı'ya
Anamdan do arken uyanık do dum,
Kimsesiz olsam da soyumu sopumu ara tırdım,
Gönlümde gerçek oynadı, durdu.
Haksızlı ı görünce yüre im vurdu.

Kavgalar, belalar yolumu sarsa,
Eskimi kaygılar kalbimi yarsa,

Rüyamda görsem de kan, ölüm, kavga
Di lerimi sıkıp biledim dü mana.

Altında dururken al ayaklı yava yürüyen at,
Yıpranmadan sabredemedim horlu a, zorlu a,
Da ları dola tım kamçımı uzattım,
Acemi atla hızlı ko an atları geçtim.

Halkımın kalbinde eskimi kalmı ,
Kinlerini söndürüp, kaygılar salmı ,
Talihi kamçılarla çekerim yola.
Yi itler fırsatı geçince ele.

Ümitsiz gençli i basar da vurur,
Her zaman üstünde ba olur durur,
Sözümü dinletir, söylerim söyler,
Kar ıma aslanlar çıksa da döner.

Tatar'ın tarihini kendim yazarım,
Haksızın mezarını kendim kazarım,
Ya asın dünyada yıkılmak, yıkmak,
Borcudur yi idin haksızı sıkmak.

Felsefe dünyasını vurmak isterim,
Yi itlik dünyasını kurmak isterim,

Gizliden gizliye bir söz de söylemem,
Hakikat oldu mu, ta olsa dönmem.

Derya gibi bir durur, sonra birden ta ar,
Ölsem de ya arım, kalsam da ya ar,
Halk için öldürür, asarım, keser,
istikbal atım rüzgârlar gibi eser.

21 Haziran 1922

60

DARÜLMUALL MAT'İ B T REN KIZLARIMIZA

Mazlum yurdu bizim arkta tan rüzgârları eserken,
Yeni do mu ya lı yi itler dü manın yolunu keserken,
te bugün garip yurdun bir gülü, siz açtınız,
Solmu Tatar dünyasına çok ümütler saçtınız.

Yoksulluklar içinde Kırım açlıktan ölürken,
Kara talih, kara halkın ümitlerini parçalarken,
Anaların gözya ları yeti tirdi sizleri,
Genç istikbal artık sizinle kutlasın bizleri.

Ya lı dünyanın kuruyup kalan kaynakları ta dı nda
Eski ya lılar yeni yolda izini kaybedip a tı nda,
Yeti iniz hakkınız yok, telli duvaklı hanım olmaya,
Bugün genç erkeklerle aynı sırada olmalısınız.

Kendiniz kız olsanız da, sözünüz erkek olmalı,
Sizin gelin evleriniz savaş olan yer olmalı,
Vurmak, yıkmak bugün hürriyetin temeli,
Bal mumu gibi hızlı gevşiyor, vurmamanın emeli.

Sadece ilim ile sadece bilgi ile derdimizi söylesek de,
Okullarda pek çok okuyup kanun bilip dönecek de
Doğuda inkılap doğmazsa, felsefemiz fenimiz,
Temel tutmaz, fencilikle hiç düzelmez belimiz.

Kendi gücüne inanmayan, bugünden sonra ya olmaz,
Hakkı için yenilmeler, boğuna dayak yemez,
Kanlı mezarlar üstüne okulları kurmalı,
Gücü ele aldıktan sonra fen ilimle durmalı.

te zaman bu zor işi ister bugün bizlerden,
Hem ilimli hem tüfekli biz isteriz sizlerden,
Uyandıralım doğu kızını, doğu umuz diye arkı söylesin,
Menek emiz gülümüz ile arkımızı süsleyelim.

29 Haziran 1922

DO ULULARA

Türklerin zaferi dolayısıyla
Yürekler oynar, kalpler ço ar,
Türk hakkını ister, al kanı kaynar,
Hayalci Yunan maskara oldu,
Kendi iyili i ile yüzü kara oldu.

-Hakkımı vermem, alırım der Türk
-Namusumu kefil ederim der Türk
Bir örnek olsun do uya bu kavga,
Bir ö üt olsun ölene, sa a.

Türk'ün kavgası amaçsız de il,
Kemal'in sözü temelsiz de il,
Bütün do u için kılıcını keskinletir,
Onun için bugün dillerde dola ır.

Türk'ün gençli i Türk izini buldu,
Hint de esnedi, parma ını ısırđı,
Mısır da bildi, amacını söyledi.
Acem de a ırdı, sözünden döndü.

Belki bu kavga böyle uzar gider,
Belki, çok yeri tertemiz eder,
Uzasın gitsin seller gibi aksın,
Ya lı do ulu zevkine baksın.

ngiliz gelir, Fransız döner,
Diplomat hain yalanlar söyler,
nanma ey Türk, zayıf olanı yorma,
Onlara kar ı sen saf olma.

Do ulunun, Türk'ün tek canı vardır.
Her eyden yüksek bir anı vardır,
Çi nenmez anına, yi it gibi ölür,
Namus borcunu kanı ile öder.

Haydi, haydi, yi itler haydi,
Kudurmu dü manın aya ı kaydı,
Varsın u Do u'da kavgalar olsun,
Eski ovalar yine kanla dolsun.

4 Ekim 1920, Akmesic

ÖMÜR GEÇER

Bugün böyle, yarın öyle yapacağım
Rakibimin arkasından yetişeceğim,
Böyle yapıp günleri geçiririm,
Böyle hızlı ömrü eskitirim.

Bazen böyle vakitler olur geçer
Hiç göz kapamadan uykusuz dört beş gece,
Düştürüm, düşünmenin gelmez sonu,
Aslında ilerlemez, gelmez kolayı.

Belli değil önümde giden yolum,
Yok yanımda yardımcım bir sağ kolum,
Gönlümün güldüğü, sevindiğim günüm olmaz,
Herlemedikçe eksikim artar, dolmaz.

Ömür geçer böylece, vakit geçer,
Böyle derin düşündüm derdim depreşir,
Deli gibi olur da gezerim sonunda,
Ömrü böyle kaygısız yaşarım sonra.

Ay, anasını satayım, ölüp gitsem,
Eğer dostu kendime hasret etsem,

Bo luklarda yine de karı ırız,
A abey, karde bir olur barı ırız.

27 Ekim 1921

63

ÖKSÜZLER

Tepesi dü mü , bozulmu , yıkılmı bir Tatar evi,
ki yanda iki ya lı a aç sekiz on tane kıyafeti
Yırtık, elleri, ayakları kirli öksüz çocuklar
ki er iki er birbirine dayanıp mülayim üzgün otururlar.
Hepsi birden yava yava arkı söyler:

Öksüz ölmez, hırpalanır gün görür.
Zalim talih çok ocaklar söndürür,
Bir gün gelir de halk gibi yeti ıriz.
Bu talihi biz maskara ederiz.
Çocuklardan biri aya a kalkıp okur:

Babacı ım askere alınıp gitti Alman sava na.
Annem ile bir aile olarak ya adık biz yine
Dokuz on ay babamdan haber gelmedi,
Satıp savurduk malımızı bir çöpümüz kalmadı.

Garip babam gider gitmez yaralanmı , vurulmu ,

Çocuklarım öksüz kaldı diye can verip kıvrılmı .

Arkada ı babamın, bu haberi getirdi.

Bize aslını bildirmedi sadece yaralı dedirtti.

Kız karde i:

Kara talih anamdan ayırdı sonra bizleri,

“Allaha ısmarladık kuzularım sizleri”

Yanımda gözya ıyla unu söyledi anam,

Ah, yakınlarım! Hangi derdimi anlatayım da yanayım...

Hepsi birden arkı söylerler;

Öksüz ölmez, örselenir, gün görür,

Ah, bu cenkler çok ocak söndürür,

Bir gün gelir biz halk gibi yeti iriz,

Talih sizi biz maskara ederiz,

kinci bir çocuk aya a kalkıp okur:

Anam babam aniden tifoya yakalandı.

Anam öldü, babam ise zorla kurtuldu,

Biz gün görmeyenler, çok çektik a ladık,

Yolda gezip çamurlara bula tık.

Kız karde i:

Babam garip: “ ükür çocuklar yaz imdi
Ortalıkta hastalıklar az imdi”,
Deyip gezerken ramazanın ba ında,
Bir gün ak am iftar yeme inde,
Aniden haller oldu, hastalandı,
Bir gecede gülünü gö e savurdu.
Babamın cenazesini geçirip,
ki yetim kaldık yolda biz garip,
Zor günleri geride bırakıp, titreyip,
Biz fakire güne baba parlayıp,
Yaz ba ında lale çiçek açınca,
Tifonun halktan etkisi geçince,
Öyle kimsesiz iki karde gezeriz,
Halkla dolu kahvelere gireriz,
-“Canım a abayım, hayır yap”, deriz
Bozuk yok der üzülür de döneriz.

Hepsi birden arkı söyler:

Öksüz ölmez örselenir gün görür,
Ah, bu ölüm çok ocakları söndürür.
Horlansakta bizler bir gün yeti iriz,
Talih, seni biz maskara ederiz.

Üçüncü bir erkek çocuk okur:

Açlık, açlık karde ler her eyden yaman,
Yaktı yıktı öldürdü vermedi aman,
Tene irsiz , mezarısız, kefensiz ölüm,
nce hastalık, sıtma gibi bu da bir bula ıcı hastalık.

Kız çocuk:

Öksüzlerle alay eden aksi gibi,
Yurdumuzda bayku lar öter,
Ah, u açlık çok ocaklar söndürdü,
Köyümüzü mezarlı a döndürdü.

ki çocuk birbiriyle konu ur:

-Kuru larını gel bir yere koyalım,
Sonra çöplükten balık ba ı bakalım,
Ekmek alır ikimiz yeriz
Yeti mezse biz de size ekleriz.

Ba ka bir çocuk;

Tam üç aydır bir lokmasız ya adık,
Tuzlu deri, eski çarık yedik.
a ırımı halk toprak yaladı utanmadı,
Konu mak için dilde takât kalmadı.
Ailemiz aç burkulup yatarken,
Ak am olup nursuz güne batarken,
Babam dedi: “Ben gideyim bakayım,
Kom u köyde bir tanıdı a gideyim

Belki biraz mısır unu alırım,
Çok geç kalırsam gece orada kalırım”.
Babam gitti bize kısmet aramaya,
Bizler evde kedi kesip derisini soymaya,
Ate e atıp çi olanı pi irdik,
Yiyip doyup karınları i irdik.
Ak am oldu sabah oldu babam yok.
Üç gün geçti hafta doldu babam yok,
Anam dedi: “Çıkın da çocu um bakınız,
Bilenlere babanızı sorunuz”.
Bir ey bulmadan kom u köyden dönerken,
“Aman Rabbim yardım et” diye dilerken,
Bir çitin gölgesine sınıarak,
Ölmü kalmı babacı ım, bayılarak,
Birkaç gün sonra anam da a ırdı,
Karde imi kesip bizden sakladı,
Bizler görüp korkup a ladık,
Kucakladık al kanına bula tık,
Böylece gariban anam delirip
Ölüp gitti, çocu una kıyarak.
Yer yetimi bizler kaldık çıplak, aç...
Ey, kara toprak a zını artık bize aç...
Hepsi birden arkı söylerler;

Öksüz ölmez, örselenir, gün görür,
Zalim talih çok ocaklar söndürür.
Bir gün gelir biz gürüldeyip yeti iriz.
Bu izleri siler kaydedebiliriz.
Biz öksüzler her zaman böyle kalmayız,
Tabiata her zaman hor olmayız,
Devir gelir bizim için de bir afak söker.
Bu düzelme bize de bir can katar,
Tarihin bu son cilvesi nazıdır,
Yakla an kara kın yazıdır,
Ancak bugün ey cemaat sizlerden,
Olursa yardım yarın size bizlerden,
Genç istikbal fidanları yeti ecek
Ya lı dünyayı biziz devir edecek!

64

AYRILIK

Ay e'ye
Hey gidi sevda pek yaman, ah bu gençlik,
Olmasaydı arada kan karde lik,
Belki de öyle kaygılı olmazdım.
Belki de öyle gönülden solmazdım.

Kasvetler kabarmı , yürek oynar,
Gençli ine dayanmadan kan da kaynar,
Nursuzlanır gözlerim ı ık kalmaz,
öyle de olsa çok görür hiç de yorulmaz.

Yok yanımda sırrımı anlayan yok,
Yazdı ım dertli arkımı dinleyen yok,
Yok da yok dünyada güne ay yok,
Çünkü o yok her eyde ölmü öyle yok.

Garip gönül uza ı gözleyip durur,
Öksüz yürek durmadan vurur,
Ah bu yaman ayrılık olmasaydı,
Bu hasretlik kalbime dolmasaydı.

Sonu gelmez bu sözü söyleyip durursan,
Ayrılan dünyada sadece benim dersen,
Acele ederim, a arım, ba ım döner,
Birden donar kalırım gözüm ba lanır.

Ayrılmadım, ayrılamam Ay e senden,
u son sözüm selam sana benden,
Niçin Ay e kalbimi dondurdun sen?
Benim katı gönlümü sızlattın sen?

Ah sen Ay e'm, sen Ay e'm yaktın, Ay e'm
Sevda gülünü gönlüme taktın Ay e'm,
Benim sensiz bir günüm, bir uzun yıl,
Dünya, ahirette sen benim gözya ımı sil.

27 Mayıs 1922

65

SIÇANCIK LE KED C K

Ev kapımızın arkasında bir sıçancık var idi:
Sıçancı ın yuvasının deli i dar idi,
Gece çıkar sıçancık, rafta ekmek, ya yer,
Gündüz kaçar yuvaya, yatar uyur öyle ya ar,
Kapan kurduk sıçancık kapana da girmedi,
Hem ondan sonra yaramaz çok ses çıkarıp, gezmedi.

Öksüz kalmı sokakta bir kedinin yavrusu,
Bırakıp gitmi anası, bakmamı babası,
Bu küçücük kediyi abim eve getirdi,
Yedi büyüdü kedicik, keçi yavrusu gibi zıpladı,
Sıçancı ı o bir gün yakaladı, bo du yedi,
Ondan sonra her zaman avcı olup ya adı.

11 A ustos 1921

TAYCI İM

Benim tayım kızıl renkli, alnında beyaz tüyleri olan, uzun kulaklı al ayaklıdır,
Onun için var bir kamçım, sapı sert kızılçık sopası,
Her sabah a abeyim beni taycı ıma bindirir,
Ba ından çeker, çit boyunca yava yava yürütür.

Babam giderse pazardan bir eyer satın alacak,
Nevruz günü o eyeri hızlı tayın üzerine koyacak,
Binece im ben tayıma, gidece im ko uya,
Çölde cavlık oynayaca ım allı güllü mendil ile.

Ak amüstü hızlanarak köpük kusan tayımı,
mrenerek bakıp duran enlik büyü ü dayımı,
Girece im hareket etmeden haydut gibi diklenip,
At üstünde sa a sola kurulmu yay gibi bükülüp.

Bana bunu ö rettikten sonra babam ok ar ba ımı,
“Yi it ol da küçük o lum sil benim gözya ımı”
Ben de yemin ederim sonra at üstünde ölürüm,
Kahramanlarla dola ırım, yi itlik borcunu öderim.

6 Ekim 1921

67

ÇOBAN YILDIZINA

Ay 1 1 ında yol bulamadan,
Hasret, ölür müyüz biz kavu madan,
Tacımın üzerine konan çoban yıldızı mı?
Nur saçmı dünyaya, yola çoban yıldızım.

Derdimiz gibi konu masak da,
Bırakılmı kız gibi dönmesek de,
Beraber oynadık çocuk oldu umuzda,
Çöllerde çiçekler açıp soldu unda.

Boynunda boncuklar ı ıldadı ında,
Ay gibi alnın parlarken,
Bahçelik çiçeklik bir kö ecikte,
Ye illik do al bir yatakta.

kimiz bir gibi oturduk,
apkaya gülleri doldurduk.
Bizleri kıskanan, kıskanç eytan,
Yana ı nar idi, ka ların kaytan.

O eytan bize tuzak kurmu
Dinsizin elinde ba kalmı .

Gençtik, bilemedik biz dertle meye,
Sır payla ıp, hüzünlenip sonra sertle meye.

Temizdi kalbim kaynak suyundan,
Bileklerini bo umundan sıkardım,
Gözlerime bakıyordun parlayarak,
Ben de seni öperdim titreyerek.

Bir karde ikiz olup ya adık,
Bir yatakta yatıp bir kaptaydık.
Bahtımız bizleri aniden ayırdı,
Verimli devrimiz boyun büktü.

Göklere yok olup gittin çoban yıldızım,
Düzelmez bir dertli ettin çoban yıldızım.
Nerdesin ey benim asi mele im?
Yatarken kalkarken Haktan dile im.

Sa lı ında seni bir daha görmek,
Bir dakika yanında zevk sefa sürmek.
Eyvah, ömrümde gençlik ça ımı,
Senin için yas-matem tutarak geçirdim.

TOKAY'A

Ey Türk Tatar dünyasına ı ık, nur saçan Tokay,
Kara halka ana dili ile hak yolunu açan Tokay,
Derdimizi, arzumuzu iir olarak söyleyen Tokay,
Çok zamansız gül gibi solup aslına döndün Tokay.

Tokay senin kıymetini sa lı ında bilmedik
Sen bizim için çile çektin de iir söyledin,
Talih seni horlarken gözya ını silmedik,
Tek ba ına, kendi ba ına kadere di biledin.

Niçin Tokay, aramızda afak sökünceye kadar kalmadın?
Niçin Tokay, kalıp yine önderimiz olmadın?
Bugün yas tutarız biz, duyamadan sözünü,
Yoklu unu çok hisseder, hatırlarız seni.

Üstadımız, çoban yıldızımız, sen ba ımızsın Tokay,
Yol gösterdin gençli e sen o u ursuz günlerde,
Bir mum gibi gördük seni biz karanlık günlerde,
Bugün yine hocamızsın, önderimizsin, Tokay,

Dertli Tokay, hüznü Tokay, ömrü kısa genç Tokay,
Halkçı edebiyatçı airlerin ordusunun ba ı Tokay,

Sensin, Tokay, kalbimizde halk sevgisini yaratan.

Sensin, Tokay, bugün bizi kara halka baktıran.

nan Tokay! Bugün bu halk gücünü aldı eline,

Talih çıkıp durduramaz imdi onun yoluna,

Senin ba ırıp, ça ırman bo a gitmedi,

Ah, ne yazık göremedin, ömrün vefa etmedi.

Hürmet sana Türk Tatar'ın sayıp sevdi i Tokay'ı,

Hakikate, halka yanıp kavrulan, Tokay'ı,

Tarihimiz bayram etsin, göz aydınları ya asın,

Senin gibi air yeti tirdi, Tokay'ımız ya asın!...

13 Nisan 1920

69

KAYGI

Küçücük bir Tatar evi, ak kayanın dibinde,

Bayku lar yuva kurmu temelinin kenarında,

Güz vakti ya mur ya ar gecelerin ço unda,

Sabaha yakın itler havlar ahırın giri inde.

Zavallı ana it sesinden huylanır, bir ses sezer,

Gözünü açar gelinini uyandırmak için konu ur:

- erife! Kalk yavrum, itler ulur!...

Karanlı a a ina olan bilgili bir yabancı girer.

Gelin birden irkildi: “Kimmi o” silkinerek,
“Kulak verdiniz mi, ona, it havlamasının birincisine
ki üç yıldır her gece dört be kere havlar,
Bizi aldatıp, a ırtır serin sabır, dert verir”.

Ey, Yarabbim, kimmi u? t ona dostluk eder.
Babalı öksüz Osmancı ın rüzgâr be i ini sallar,
Birden bire pencerenin tıkırtısı duyulur,
“Ana, ana, erife! diye yanık bir ses gelir.

Ana, gelin cevap vermiyor, belli ki dil dolanır,
aret eder birbirine “ev kapısını kilitle”
Pencereye gelenin sesi bir daha yükselir,
“Tanımadınız mı yoksa, ana? Gelininden müjde iste”.

Hasret ana: “ Vay yavrum gelmi !” deyip... bayılır,
Gelin gider kocasına kapı açmaya koyulur,
Dertli, sıkıntılı aileye bugün bayram sayılır,
Bayram de il, gönlüne hüznü kaygı yayılır.

Genç gelincik gözya ı döküp kocasına sarılır,
Öfkeli yi it “bırak beni” diye azıcık darılır,

Gelin a lar hem a ıt söyler, kaynanaya döner,
“-Ana, o lunuzun elleri yok” hüznü yürekler vurulur.

11-24 Ocak 1920

70

AR FE GÜNÜ

Anam almı badana fırçasını oca ın ba ını sıvar,
çeri odada ablam önlü ünü i ler,
Biz de girdik hamama sırtımızı yıkarız,
Su dökünüp sabunlanıp belimizi yıkarız.

Yengem girdi kendi odasına, odasını yayar, da ıtır,
Babam kurban bıçaklarını, bileyciye biletir.
Ninemiz yasin okur, ak am için yemek pi irir.
Pideleri süzüp süzüp sarı ya la i irir.

Biz de cezveyi doldurup kora do ru iteriz,
Kom ulara son hamurdan payla tırıp, gezeriz,
Erkeklerin hepsi de ikindiye gittiler.
Karasu’ya gidenler de köye dönüp ula tılar,

Müezzin A abey gür sesiyle ikindiye okudu
Her ocakta bir olup pideler koktu.
Ak am yeme ini yemeye hepimiz oturduk,
Pideyi sımsıkı bir ekilde midelere doldurduk.

Biraz sonra babamlar yatsıya diyerek gittiler,
Ninem masal anlattı, a abeyim bizi tıra etti,
Gece yarısı yakla mı idi bizler yatarken
Son kurbanlı ı babam davarcıya satarken.

Ben yata a girdi im gibi yayılmı kalmı ım
Pantolonumu katlayıp ba ımın altına koymu um...
Pek zevkli, çok yemi li bayram gördüm dü ümde,
Birçok yaramaz çocuklar kovalayarak gelir pe imden.

28 Kasım 1920, Akmescit

71

MÜBALA ACI A RE

Tabiatı yazarsan e er, da ı ta ı a latırsın,
Dalgaları konu turursan yeri gö ü ıslatırsın,

Arada dönüp ate , alev geçerse aklından,
Bulutları yakacaksın Tanrı'na inadından.

Bıçak, tüfek denen eyi sana vermek çok tehlikeli,
Görürsen bir zengin mirza, imam hatip oruçlu,

Ortalı a kan koyacak, saçıp kesip asacaksın,
Yakından gözün tutmazsa, tüfe i do rultacaksın.

Toz dumanı yazmak için önce gökyüzü gibi güdüldersin,
Traktörü övece in zaman kara yer gibi titrersin,

-Ya mur ya ar diyecek olsan tufan sana hazır yemek ,
Zeytin ile çay sana göre iki göz ile kapkara ka .

Geli i güzel iir yazıp söylersen e er parasına,
Kalemi balta alıp girersen güzel iir bahçesine,

Baltalarsın ba ını aya ını unutursun eser bir yel,
Vezin mezin ölçüsü yok, kafiyen de bir bozuk tel.

iir de il arkı yazıp halkın ba ını a irtana kadar,
Ortalı ı berbat edip toz topra ı savurana kadar,

Yazmadı ın be kat iyi, neyse dostum sonu hayır.
En sonunda bu sözlerden sen bana da bir pay ayır.

14 Ocak 1927, Akmesic

ALMA U GÜNLER

Yabloçko ezgisiyle söylenecek aka türküsü

Padi ah Nikolay dü ürüldü tahtından
Anlataca ım size fakir halkı bahtından,
Bol evik hem Men evik çok sıkıntılı geçinir,
Kıra ı dü mü dü man cephede kadetin gücüne.

Akmescit'i sorarsan, kaçıp gelenler dolmu ,
Okumu genç Yahudilerin hepsi kominist olmu ,
Hırsızların birisi bir kasaya dalmı ,
Bir kere de bir milyon para çalmı .

Ekme in funt fırında on paraya çıkmı ,
Dü ünde gençler borazana binip gümü tıkmı ,
Sürüklenip gezer yollarda birçok kılıç takmı .

73

VURGUNCU

Beyit

Vurguncu a abey boynunu büküp gezer,
Karaborsadaki malın sayıma alındı ını görür,

Kâ it sahte paralar geçmez elde kalmı ,
Geçer zanneder zavallı, katlayıp toplayıp koymu .

Nakarat: Ah paralar paralar, sahte paralar,
Bizim gibilerini aldatarak aklını alırlar,

Ne yapsın siniri artık? Çaresi kalmamı ,
çi halkı onu birli e almamı .

Nereye girerse, ona kalın göbek derler,
Birkaç çuvalı sırtına al, kaldır derler,

Ah, paralar, paralar, yalancı paralar,
Bu paralar insanın ak yüzünü karalar.

74

B RL K

Birle elim Turan'ı diriltmeye,
Bütün slam alemi birle tirmeye,
Dü manlardan, kur undan, gülleden korkmadan...

27 Ocak 1921

75

UYANINIZ TATARLAR!

Ey, Moskova önlerinde aslan gibi çarpı ıp,
Atları oynatan Tatar,
O zaman bir yerine binbir dü man kur un atar
Olursa kar ı durdun yıldızlar gibi çeki ip.

Dü man senin aleyhine hile yaparken,
nsanlı a yakı mayacak çe itli eytanlık yapıp,
Erke in, kızın birlik olup sava maya giderken,
Sana da , ta dümdüz idi durmadan haylazlık edip,

Sen dü manı bo gönderdin yayladaki at sürüsü gibi,
Haklıları hapsedmedin yabani kadetler gibi.
Söyleyiverdim.

Okumazsan, alıp satarsan sonra ekme e doyorsın,
Deste deste paraları cebine koyarsın.

20 Mart-18 Nisan 1920

76

MEKTUP

Bugüne kadar sizden sırrımı gizledim,
Kalbinize gizli bir yol izledim,
Karar verdim içimdekini söylemeye,
Gururlanma, sen de sırrını söyle bana.

Her ak am gelirsin sen dü üme,
Sarmalıyor kalbimi bir ü üme,
Gökten gelip girersin koynuma,
Sarma ık gibi sarılırsın boynuma.

a ırırım, irkilirim, dururum,
Birden lambanın dü mesini çeviririm,
Yaslanırım yata ımın ba ına,
“Ah”, derken, akci erim görünür.

Evde yoksun, saklanırsın, kaçarsın,
Hasretimi tazellersin, açarsın...
A laya a laya sarılırim, yatarım,

Dü ünürüm, kasvete batarım.
nsanlık et de, a kız kabul et beni,
Satın aldı ın esirin gibi arkanda dola tır beni,
Gözya larım ete ine dökülsün,
çimdeki kökle mi dert sökülsün.

Nazlandı ında sesim bitip kısılmı ,
Kulaç açıp ak boynuna sarılıp,
Duda ımı al duda ına de dirsem,
A zına sırlamı e dirsem.

Senin için koyardım canımı ortaya,
Duacı ol mezarımdaki tortuya,
Dünya ahiret kullu una razıyım,
Cevabımı yaz birkaç satır yazı ile...

20 kasım 1920

77

“ RLER N NEDEN YAYINLAMİYORSUN?” D YEN DOSTUMA

Ah, ne yapayım arkada , güne im yok,
Sırla maya, konu maya bir e im yok,
Yabancıнын kara güne i aydınlatmaz,
ans yok, onları temizlemez.

Aniden bir gece gün do acak,
Kalemim ile dü manı ben kovaca ım,

iirlerimi altın ile yazaca ım,
iir yazıp, güç harcayıp, zayıflayaca ım.

27 kasım 1920

78

ÖFKELENMEK

.....'ye

Yüzüme yüz, göz dikip bakıp dururken,
Ben kendimden geçerek dü ünmeye dalarım,
Tık tık eder yüre im, kalbim vururken,
Ta gibi sertle ir buz gibi yorulurum.

Sevimli, aydınlık sır dolu gözleri,
Hislerimi içine çekip alırlar,
ımararak, gülerek söyledi in sözler,
Kalbimde birer yara bırakırlar.

Nar, elma gibi kızıl güllü yana ı,
Gözlerin gibi dı arıdan içeriye oyulur
Yüksük a zı, sevgi, sevda çana ı
Kıpırdarsa bütün kaygım yok olur.

Memeleri asma üzüm salkımı,
Bir yaramaz çocuk gibi kıpırdar,
Beyaz pamuk gibi beyaz yumu ak bo azı,
Kıpırdar da, a zı konu ur da fısıldar.

Gülümseyerek, ka ını çatarak süzülür,
Son sözünü söyleyip arkasına döner,
Ba ırsaklarım tamamen kopar, üzülür,
Arada ba kası ile lafa tutu ur...

Hayırsızın beni bırakıp gitmesinden beri,
Kalbim vuruyor, kaskatı kalıyorum,
Ba kası ile oynayıp aka yaptı ında,
Canımı sıkar, hata diyerek bırakıyorum.

Ey, utanmaz, iki yüzlü yaramaz,
Niçin beni yalanlarla aldattın?
Her gördü üne insan, dost diye bakmaz,
Hayalimde yalan sevda yarattın.

mrenerek sevdalandırdın kendine,
Kanmayaca ım söyledi in yalan sözüne,
Yemin ettim, sana lanet etmeye,
Ba ımı senden ayırarak alıp gitmeye.

27 Kasım 1920, Akmescit

GENÇLİK NE DOYMADAN ÖLEN ARKADAŞIM YAHYA FERİT'E

Biz gideriz, sen kaldın sırayı bozdun,

Fidan gibi bir gençtin, Ferit, öldün,

Uğursuz dert seni aldı gitti,

Genç ölümün bana çok tesir etti.

Yoksulluğununu, açlığını hiç anlatmayan,

Köye yazıp babasını bunaltmayan,

Öyle onurlu bir içli çocuktun ,

“Yüz sürmem” diye ta kesilir kalırdın.

Sokaklarda kıyafetsiz yolda dı arıda,

Ayazlarda karlarda kara kılarda.

Can çeki ip geceni gündüz edip,

Her sabah bir saat yayan yürüyüp,

Çok zorlukla okudun, bir dert kaptın,

Sen bu ince hastalığı bundan buldun.

Kan tükürerek, kan kusarak, derdin artıp,

Ben gönlünü alırken, içini çekip,

-Ah, Hamdi ben Kırım'a dönersem e er,

Kalkardım... dediğin bunun için mi me er...

Ey bahtsız, ömürsüz, talihsiz sen,
Gömülmü gencin kıkırdakları çürümü bedeni,

stanbul'a bunun için mi gittin?
Çile çekip ölmek için mi gittin?
Akrabasız, anasız hem babasız,
Yabancı yerlerde karde siz, akrabasız,

Acıyanın, sırda ın, seni seven,
Senin için a layan, yanıp yakılan,
Kimselerin yoktu, zavallı genç,
Kimler dikti mezarına bir kara ta ?

Cenazeni kaldıran, mezarını açan
Vasiyetini dinleyen, bize yazan,
ki kürek topra ı derleyip toplayıp,
Mezarına doldurup, ellerini açarak,

Dua eden bir insan bulundu mu?
Açık kalmadan mezarın örtüldü mü?

12 Ocak 1927, Akmescit

SONUÇ

Bu çalı mada Kırım Tatar airi olan Hamdi Giraybay'ın iirleri dil yapısı, konusu ve sözcükleri açısından incelenmi tir. iirlerinde ço unlukla milletini korumak için çırpınan halkın serzeni lerini yansıtmı tır. Milletinin kalkınması için e itimin büyük rol oynadı ını ve özellikle de kadınların okuması gerekti ini, çünkü gelecek nesilleri kadınların yeti tirece ini vurgulamı tır. airin ya adı ı dönemde vatanındaki karı ıklıklar münasebetiyle, iirinde daha çok milli konuları ele almı tır.

Sözlük çalı masında edinilen bilgiler do rultusunda Osmanlı Türkçesi, Rusça, Arapça kökenli kelimeler iirlerin içinde kullanılmı tır. Ayrıca iirlerin birinde Japonca sözcük olan “erabu” kelimesiyle kar ıla ılmı tır. Daha önceki çalı malarda bu kelimenin anlamına rastlanılmamı tır.

Hamdi Giraybay'ın iirlerinin yer aldı ı kitabı; dil yapısı, sözlük, konularına göre ayırmanın yanında iirleri Türkiye Türkçesine aktarırken Kıpçak Türkçesinde var olan lehçelerin hepsinden örneklere rastlanmı tır.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, Oktay. “Kırım’ın Kısa Tarihleri”, Emel Dergisi 183 Mart – Nisan. 1983.s.22.
- Bozkurt, Fuat. *Türklerin Dili*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2005.
- Buran, Ahmet, Ercan Alkaya. *Ça da Türk Lehçeleri*. Ankara: Akça Yayınları, 2006.
- Çakmak, M. *XVIII. Yüzyılda Kafkasya*. Osmanlı I, Ankara: 1999.
- Çeneli, İhan. *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri*. Çeviren Mustafa Argun ah, Ankara: Türk Dil Kururmu Yayınları, 1997.
- Devellio lu, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2003.
- Edemova, Uriye. *Amdi Giraybay*. Simferopol: Tavriya Ne riyatı, 1997.
- Kaplan, Mehmet. *İir Tahlilleri 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2006.
- Karaa aç, Günay. *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akça Yayınları, 2012.
- Karahan, Saim Osman. *Dobruca Kırımıttar A zı Sözlü ü I-II-III*. Köstence: 2011.
- Kaydarov, Abduali, Meyirbek Orazov. *Türklük Bilgisine Giri* . Aktaran Vahit Türk, İstanbul: Kesit Yayınları, 2012.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri ekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları, 2003.

Mustafayev, E. M. *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Engin Yayınları, 1996.

Öner, Mustafa. *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1988.

Özkan, Nevzat. *Türk Dilinin Yurtları*. Ankara: Akça Yayınları, 2007.

Savran, Hülya. *Kırım Tatar Türkçesi & Dil Özellikleri Metinler Sözlük*. İstanbul: Asi Kitap, 2009.

Türk, Vahit, “1926 Bakü Türkoloji Kurultayı”, *Dü ünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi* Eylül-Ekim. 2012: 25-42.

Yüksel, Zuhâl. *Kırım Tatar airi Hamdi Giraybay*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Zeynalov, Ferhat. *Türk Lehçelerinin Kar ıla tırmalı Dilbilgisi*. Çeviren Yusuf Gedikli, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/11858,kirimturktataredebiyatipdf.pdf?0>

<http://www.cokbilgi.com/yazi/tatar-turkcesi-tatarca-turk-lehceleri/> (Eri im: 07.04.2014)

<http://medeniye.org/forum/index.php?topic=595.0%3blanguage=russian-utf8> (Eri im: 19.03.2014)

<http://www.vatankirim.net/yazi.asp?YaziNo=30> (Eri im: 06.04.2014)

EK

АМДИ ГИРАЙБАЙ

Ширлер

Симферополь
«Таврия» нещрияты
1997 с.

Чокъ девам эткен сюргонлик йылларында баягы китап дердж этильген олса да, эдебият тарихымызга далып, андаки джеваирлеримизге донья юзю коьстерип оламадык, демек мумкюн. Шимди ана-Ватанымызда, Аллагъа шукюрлер олсун, бу джиддий ишни япмагъа, азачык да олса, имкян тапкъан кибимиз.

Ниагет, элинъиздеки мезкюр джыйынтыкътан, шу хазинемизде булунган белли кырым-татар шайри Амди Гирайбайнынъ, чешит йылар девамында яраткъан, гъает мераклы эсерлери ер алгандыр. Олар сизде буюк теэссурад къалдырыр беллеймиз.

Неширге Урие Эдемова азырлады.

КИРИШ СЕЗЮ

Амди Гирайбай 1901 сенеси февраль 14-те Кефе Къазасынынъ Янъысала коюнде догъды. 1910 сенеси Къарасувбазар иптидаий мектебини биринджилер сырасында битирди. 1913 сенеси шиир язмагъа башлады. 1915 сенеси “Оксюз”, “Квартал”, “Яз”, “Къыш”, “Баарь” адлы кучюк-шиирлер язды. 1917 сенеси Акъмесджитте ачылган Рушдие мектебинге кирмек ичюн ильк ариза берген ве биринджи оларакъ къабул этильген де о олды. Мектепте талебе джеммети кюрды ве бир кыраатхане ачты. Сиясий сарсынтылар ве дженклер юзюнден тасилини девам эттирамагъан Амди Гирайбай 1920 сенеси большевиклернинъ Къырымгъа кирмелери нетиджесинде ачылган ишчи факультетинде ве гимназияда окъуды. 1921—1922 сенелеринде ачлыкъ къаршысында кене тасильни яры къалдыраракъ, миллет ишлери комиссарлыгында чалышып башлады. Къырымнынъ буюк бир къымыны ве бир чокъ койлерини доланды. 1921 сенеси Къырым Джумхуриетини иляян эткен топлашувда яш битараф векиллерден оларакъ иштирак этти. 1922 сенеси Къырымтатар топрак истисал ширкетине кирди. Къырымтатар дарульфунунунъ талебелери кооперативини ачты ве онынъ мудирини олды. Айны заманда, шаркъ факультети талебе дернегининъ де реиси сайланды. 1923 сенеси бир геми иле Истанбулгъа кельди. Эдебият факультетине кирди. Учъ сенедде бу факультетни мувафакъиетле битирген Амди Гирайбайнынъ “Къырым тарихы” адлы язган тези бутюн профессорларнынъ такъдирини къазанды. Бир шиирлер меджмуасынынъ башына къоюлган кырымтатар эдебиятына айт мукъаддемесинде озюнинъ бу къыйметли тезине иляве этильген эди.

8 Къасым 1926 сенеси Къырымгъа кеткен Амди Гирайбай июль 13-те 1930 сенеси большевиклер тарафындан шеит этильди ве энъ эсаслы эсерини бермеден кюрбан кетти. Мерхум Къырым фаджиясыны ялынъыз къафасы иле дегиль, бутюн руху иле анлагъан ве менимсеген бир миллетчи эди. Къырым генчлери арасында самимиетлиги, йигитлиги, фелдакярлыгы иле танылган ве севильген Амди Гирайбайнынъ бу васифлары ве сагълам миллий иманы бутюн шиирлеринде, къыйметли тарихий эсерлеринде, агта мектеплеринде биле чокъ темиз, чокъ юксек бир шекильде яшар. 1926 сенесинде ичюн Къырымгъа кетти?

Бу сеяат мерхумнынъ ильмий ве сиясий арзу къанаатларынынъ табиий бир нетиджеси эди. Къырым тарихыны джандан севген ве

аятыны бунга багышлаган Амди Гирайбай Истанбул Китапханелериндеки Кырымга айт эсерлерни тешкерди. Кырымда ве Русиеде булунган эсер ве весикъатардан файдаланмагъа чокъ эмиет берди. Бу къарарга кельмесине муим бир себеп де Кырымда етишкен генчликке ве джанланган ильмий, эдебий аякъа ярдым этмек умютинде олмасыдыр.

Амди Гирайбайнынъ бутюн бу къанаатлары ве умютлери большевиклернинъ бизге чалышмакъ имкяны береджеклерине инафма-сындан илери келе эди.

“Мен факъыр бир-аиленинъ баласым, кенди чалышмамле аятымны къазандым ве окъудым, большевиклерге къаршы сиясий ич бир джурюмде булунмадым. Истеген шейим де чарлыкънынъ зулумы иле медениеттен узакъ къалдырылган халкъымызнынъ медений севиесини юксельтмектир.

Бизим халкъ эдебиятымызны топламамызга, театромызны къуветлендиремизге, музыкамызны нотага алмамызга ве зенгинлештирмемизге, тарихымызны ишлемемизге, мазимизни огренмемизге олар ничюн маниа олсунлар? Онлар бутюн бу саалардаки хурриетимизни ресмен къабул ве илян этмедилерми? Онлар бизге мани олмакъ бир тарафта турсун, ярдым этеджеклер. Бугунь Кырымда чыкъкан “Илери” ве “Окъув ишлери” киби меджмуалар ялынъыз Кырымнынъ тарихында дегиль, бутюн Тюрк алеминде не заман корюнди? Бизге япылган зулумлар инкъиял девирининъ ташкъынлыгындан илери кельди. Большевиклер бизим фалжамызны анъладыкъча, биз де онларга якъынлашдыкъча бу зулумлар битеджек ве онлар ялынъыз Кырымдаки халкъымызга бутюн имкянларны бермекле, къалмайджакъ, атта Романиядаки къардашларымызнынъ да Кырымга кельмелерини темин этеджеклер” — дер эди. О бу иманында о къадар самимий эди ки, ялынъыз кендисининъ дегиль, атта меним биле Кырымга кетерек, чалышмам керек олганы фикринде эди.

— Большевиклер бутюн миллий фыркъаджылар ичюн умумий аф илян этмедилерми? — дер эди.

Бу къанаатларле Кырымга кеткен Амди Гирайбай бир къач айтевкъиф этилген сонъ сербест быракъылы ильмий чалышмаларга сарышды. Кендисининъ большевик идаресине къаршы ич бир вазиет алмаганынынъ энъ буюк делели — бу къанаатлары ве бу умютлеридир. О алда Амди Гирайбайны ничюн олбюрдилер? Бу суальни тарих большевиклерден эсасы оларакъ сорамакътадыр. Сизлер ичюн бир телюке олмагъан заваллы Кырымлыларны ничюн атештен, къылычтан кечирдинъиз? Ничюн он бинълердже кырымтатарларны бала чагъалары иле Уралларга аттынъыз? Ничюн сизден даа агъыр шартларда инкъиялкъа чалышкан бинълерден Кырым генчини ич бир эсакъа; ич бир къанунга истинаг этмей махв эттинъиз?

Ничюн сизге ишанганларны биле, Истанбулдан къалкъаракъ кенди аягынен сизге кельген Амди Гирайбай киби генчлерни де элинъиз титремеден олбюрдинъиз?

Бу сатырлар Джахфер Сейдаметнинъ 1935 сенеси дердж олунган «Кырым шиирлери» китабынынъ кириш сезюнден алынды.

Аятымнынъ сонъунда, Кырымдан айрылганьма тамам элли сене толганда мерхум, белли шаиримиз ве фикир къурбаньмыз Амди

Гирайбайнынъ шиир дефтери, эльзма алында, къолума кечти. Бу эльзманы ким язганы манъа белли дегиль, чюнки бир ерде “агъамнынъ кызы къардашы Сарс балалар багъчасына барганда язган шииринден бир бейити акълымда къалган” — дей; бу себептен къардашы Эзель Гирайбай агъасынынъ шиирлерини бу дефтерге кочюрюп алган деген фикирге кельдим. Дефтерге ким кочюрген олса олсун, шиирлер Амди Гирайбайга аиттир. Дефтердеки шиирлер — 1919—1920—1921 сенелеринде язылганлар. Ялынъыз “Мубалигъаджы бир шаирге”, деген шиيري ве меним башкъа бир Кырым меджмуасындан алып къошкъан “Яшлыгына тоймай ольген аркъадашым Яхъя Феридке” аллы шиيري 1927 сенесине аиттирлер. Демек бу эки шиирни Истанбулдан къайтып кельген сонъ язган. Тюркиеден къайтып кельген сонъ башкъа манзумелер де язганына шек-шубе ёкъ, лякин олар эр алда сакъланып къалмадылар. Бельки де къапатылган вакъытында эльзма алында конфискация япылгандырлар.

Меним балалыгъымда, 6—7 яшларымда олганда эвимизге, бабама бир къач кере кельген эди.

Ильк кере апске алынганда оны бираз вакъыттан сонъ сербест быракътылар. Сонъки кере, о вакъытта, 1927—1928 сенелери эвимизге кельген эди. Экинджи кере апске алынган сонъ ондан ич кимсе бир тюрлю хабер алып оламады.

Мен экинджи, учюнджи сыныфларда окъугъанда кираат (хрестоматия) китабымызда онынъ бир къач шиيري басылган ве мен о шиирлерни эзберден биле эдим, аля даа хатырымдан чыкъкъанлары ёкъ. Олар: “Кетме, балам, айыптыр”, “Сычанчыкъ ве мышычыкъ”, “Тайчыгъым”, “Талакъ” эдилер.

Амди Гирайбайнынъ озюне махсус бир услуби ве лекхеси (ши-веси) бар. Шиирлери Кефе, Кырасун лекхесинде язылган. Бу большеде (ерлерде) яшагъанларнынъ къонушмасында базы бир хужурлыкълар корюне турган. Темиз чель кырымтатарларнынъ тиллерини къуullanгъанлары алда “бер” ерине “вер”, “бар” ерине “вар” дер эдилер. Шиирлерининъ чокъусы миллетчилик, ватанперверлик дуйгуларыны акс эттире, дигерлери яшлыкъ ве севги ислерини джанландыралар. Эр алда бу дефтерде Амди Гирайбайнынъ язган шиирлерининъ эписи бар десек янъыштырмыз. Я сакъланып къалмады, я да ГПУ тарафындан конфискация этилды. Онынъ шиирлери ичинде койге келип кырымтатар халкъына джебир-зулум эткен бир “пристав” акъкъында язган бир шиيري олатжакъ, дефтерде бу шиир ёкъ. Бу “пристав” акъкъындаки шиирде бир койло къадыннынъ оны къувган “Кет, къазакъ, къорамдан” дегени хатырымда къалган. 1918—1919—1920—1921 сенелеринде язылган шиирлери гъам-кедер толу, чюнки Амди Гирайбай бу шиирлерни Кырымнынъ агъыр, пек къаранлыкъ бир вакъытында язган, санъки мерекеп ерине къалеми къан иле язган.

Буюк шейтимиз Челебиджиханга хытап этерек язган бир къач шиيري бар. Бу шиирлерни Совет укъюметининъ ильк сенелеринде дердж олунмасына имкян олдымы аджеба? Бельки де ильк сенелерде, 1921 ден 1928 сенесине къадар, большевиклер бизим матбуатымызны пек тешкермедилер, тешкерселер ойле шиирлернинъ басылмасыны ясакъ этер эдилер. Сонъундан Челебиджиханнынъ ады-елу окъулмады. О ясакъ бир инсан олды. Онга ве аркъадашларына ялынъ-

ыз лянетлер ягдырыр эдилер. Даа догърусы оларгъа бир къач йыл эвельси миллетчи, буржуа шаирлери деген къара алларны такътылар. Ясакъ этильдилер, аллары биле анъылмаз эди. Амди Гирайбай да бу сырада олып, оны да буржуа миллетчиси саяр эдилер. Амди Гирайбай Къырымнынъ энъ агъыр ве къаранлыкъ бир вакъытында язмагъа башлай. 1917 сенесининъ кузюнде Къурултай топлана, 1918 сенесининъ февраль айында большевиклер ве Къырымтатарлар арасында урушлар ола. Къырымлыларнынъ магълубиети нетиджесинде Челебиджиханны эльге кечирип, шейт этелер ве джеседини Къара дентызге аталар. Къырым бу девирде бир къач кере без ордунунъ ве бир къач кере де большевиклернинъ элине кече. 1918 сенесининъ сонъларында Къырымгъа алманлар да кирелер. Ниает, акъ гвардияджыларнынъ сонъки генералы Врангель де чекильген (къачкъан) сонъ большевиклер учюнджи кере ве темелли ерлешелер. 1921—1922 сенелери чокъ джанларны алып кеткен ачлыкъны да Амди Гирайбай пек яхшы тасвирлей. Шиирлерини о заманда къуullanьылган имлянен яза. Эр ерде озъ лекчесине (шивесине) риает этмей. Онынъ заманында Къырымда шаирлер эписи озъ лекчесинде язар эдилер, лякин несир эсерлерни язгъанда эдебий тиль къуullanьылгъан эди. Меселя: онынъ Челебиджихангъа багъышдап язгъан шиирлерининъ биринде, “Мен де ант эттим” шииринде, баш сезде “Догъдугъындан олгъене къадар миллетининъ сеалетине чалышан, миллети ичюн чалышмакътан ич бир вакъыт быкъмаян ве энъ сонъра миллетининъ сеалети огърунда джаныны биле фeda этмее разы олан Челебиджихана хитабен” — деп башлай. Иште, бу заман Къырымдаки эдебий тиль. Къырымда учъ дефа тиль конференциялары откерилие. Большевик девлети темеллешкен сонъ исе, тилимиз бозулды, яни боздулар. Амди Гирайбайнынъ шиир язмакъ истидаты янында озъ миллетини пек севгени, онынъ огърунда джан бермеге азыр олганы “Мен де ант эттим”, “Джигитке”, “Татар яшларына”, “Миллет севгиси болмагъайды” киби шиирлеринде пек гузель акс эттирильгендир. Яшлыкъ, севги иссиетлерини акс эттирген шиирлеринде исе озъ дуйгуларыны пек самимий, ачыкъ бир шекильде тасвир эте.

Амди Гирайбай меним бала козылеримнинъ огюнде орта бойлу, эсмери юзлю, къырымтатар сьмасында пек шырныкълы бир инсан оларакъ къалгъан. Озюнинъ индже санат руху иле башына келеджеклерни, аджджы кедерини эвельден дуйгъан, лякин сонъки дакъкъаларында биле сезюнден, фикиринден денмеген, надир инсанлардан биридир. Иште акъикый джигитлер, къараманлар, фикир къурбанлары бойле сонъ дакъкъаларында эджелъ къаршысында биле фикиринден вазгечмеген, сийрек расткельген инсанлардыр. Халкъымыз оны эр заман сайгъы ве миннетдарлыкъ иле анъалжакъ. Мен онынъ шиирлерини, арап арифлери иле язългъан шиирлерини, мемнюниетле, гъайып олмадан сакъланып кельгенине севине-севине латин арифлерине чевирилъ яздым. Частьымызгъа Амди Гирайбайнынъ къардашы Эзель Гирайбайнынъ омюр аркъадашы бу дефтерни гъайып этмеден сакълан кельген.

Буюк шейтимиз, фикир къурбанымыз ве шаиримиз Амди Гирайбай Алтанынъ рахметинде олсун!

Пирае КЪАДРИ-ЗАДЕ

АЛТАЙЛЫГЪА

Бизмиз акъикъят арсланы, Джынъгъыз, Тимур уллары,
Давут салгъан төгерекке Танърынынъ гурь къуулары.
Бузлы тавлар, терен джарлар, джылгъаларны атлатып,
Джебэ чалгъан, копюк къускъан джуйрюклерни
патлатып,

Джангъыз тургъан тар дюньянынъ чёллерине
джайылдыкъ,
Несли чурюк батырларнынъ биз Танърысы сайылдыкъ.
Талий къайтты, тартты узун джылан башын тикледи,
Джав-джаранынъ къайгъулары беллерин дерт букледи.

Коп къыйнаса, джылатса да бизни къара бахтымыз,
Хорланса да къаракъ къалмаз таш темелли тахтымыз.
Къыяметтен бурун бизни, джеэннемге салмангъыз!
Къолунгъызда джурук кучьмен бизге аякъ чалмангъыз.

Миллионларман йыл кечсе де кинли джигит союмыз,
Ич джойтулмаз турар экеч мунглы джырлар, тоюмыз,
Бухар болып кокке чыкъар, бурчакъдайын джавармыз,
Кунъ тувуштан тап батыгъа дерьядайын авармыз.

Эй Алтайнынъ тазеленген, солмагъан ал гуллери!
Узакълардан бир-бирине джырлагъан бульбуллери!
Ёкъмы бизде ич тиль, ауз, дертлешмеге, айтмагъа?
Джуйруклерни айландырып, къарт девирге къайтмагъа?

Джангъыртайыкъ къарт дюньяны дестан болсун
тиллерде,
Не акъсызлыкъ, не хорлукъ бу? Бизнинъ есир
иллерде,

Союмызны яраткында кучьни берген Таньрымыз;
Джав алдында ярдым кьолун бизге керген Таньрымыз.

ca

Эт бир эмир, туранлылар кьурултайны джыяйыкь,
Юртумызны баскыан сельге тюбден тынакь тыйыкь!..

Октябрь 16—28, Акъмесджит, 1920

САТЛЫКЪ ИМТИАН

Мына, акъам, шимди сагъа айтаджакъман бир масал,
Козьлерини пек акъайтма, сёзлериме кьулакь сал.
Оджалыкь ичюн имтиангъа кельген экен бир акъай,
Кьолтугъында кьадыларгъа бир де майлы
кьалакъай.

Бу заваллы медреседе он секиз йыл окьутъан,
Эвге кельсе анасыман юзбез, кетен токьутъан.
Шимди энди имтиангъа кирмеге де тартына,
Кенъеш этип, бир танышкыан кьадыларнынъ
кьартына.

Кьады акъай бир миллионнынъ парчачыгъын алгъан сонъ,
“Эй, яраббим, чокь шукюр”, деп кисесине салгъан сонъ.
Имтиангъа озю ичюн бир башкьасын тапмасын,
О кишининъ имтианы озюн оджа япмасын.

Шериатча яман бир иш болмагъанын бильдирген,
Бу кьап-къара акъсызлыкьны ёкъдай этип сильдирген.
Кьалп оджа джорта-джорта кельди меним кьатыма,
Баш котерип, бир кьарадым танымагъан джатыма.

— Хош кельдинъиз, къай койсинъиз, мусафир, — деп
сорадым,
О анылатты мен макъсадын яхшылыкькъа джорадым.
— Кьадыларнынъ бир талайы мени таный дегенде,
Мен тойдырдым бир-экевин шимди мында
кельгенде.

Деди: “Акъай, кьоркъма сакьын, мен сув башын бегиттим,
Сары майман мен оларнынъ виджданларын эгиттим.

— Къады, муфти? Экевин де тойдурдынъызмы? — дедим.

— Бир къачына бана мен кельгенде аңьалткъан эдим.

Насыр биле, Мансур биле, Куньтугъан да зарарсыз,
Умер эфендининъ де бир онъ козюне къарарсыз,
Муфтите де къаш ойнатып, буқшыйтп бир къара да,
Сагъа да бир ярым миллион, базарлыкъ ёкъ арада.

Деп багъырып ятма, оджа сёзюм кесип ташлады,
Къадыларнынъ гурь нефсине къаным къайнап башлады.
Бар бу ярым миллионны да къадыгъа бер сен акъам,
Имтиансыз оджа этсин сени о динсиз Къакъам.

Шай дедим де экимиз де кестик узун сёзлерни,
Къатымызда тургъанлар да бизге тикти козылерни.
Эй къады акъам, къарамайсынъ сен китапнынъ ичине,
Орталыкъны толдырдынъ да молла, имам пичине.

Меселени айтасынъ сен китабыннынъ къапындан,
Тутар башынъа урарман акъыкватнынъ сапындан.

Октябрь 21, 1920.

СЕНМИ ЭДИНЪ?

Тереклер тюбюнде, ай ярыгъында,
Гуллернинъ ичинде мунълы корюнген,
Иstekли гонъюльнинъ кенъ арыгъында,
Дертлерни тазертип къайгъыгъа бурюнген,

Копюрген сачларынъ джик арасындан,
Ченъгенъе къол салып кулип къарагъан,
Анълагъан экимдай къальп ярасындан,
Сыджакъ бакъышларман кейфимни арагъан.

Коксюмнинъ устюнде къызыл от якъкъан,
Асретим къабарып джылап джуръгенде,
Мен гедже тюшюмде сени коръгенде,

“Севдалькъ” бойнума такъкъанда,
Авзы къыбырдап чайнагъан сакъыз,
Къальбимни сызлаткъан сенми эдинъ, акъыз??!

Октябрь 15—28, 1920, Акъмесджит.

.....ГЪА

Къальбимнинъ озеги тельме тешилди,
Устюме санки бир дюнья эшилди,
Багърымы ач, къара, эй есма дюльбер,
Сызлагъан гонъюме бираз огют бер.

Къолума "севдалыкъ" байрагъын алып,
Дизлеринъ устюне башымны салып,
Мунъсырап от джанып ольмек истеймен,
Кефинге сенден бир кольмек истеймен.

Сагъа айталмагъан ич сырларымны,
"Сюйгюге" уйдургъан мунъ джырларымны,
Соравджы мелекке айтмакъ истеймен,
Аслыма айланып къайтмакъ истеймен.

Къабриме бир къач тюп чечек ашласанъ,
Учъ-дёрт тель сачынъны тюске ташласанъ,
Тюсюнъмен гунямны акълатыр эдим,
Дженнетнинъ тюбюне сакълатыр эдим.

Кунъ корьмей аваджакъ тазе темелим,
Умютлерим солды, ольди эмелим,
Шавлесиз бир йышдыз болмакъ истеймен,
Коклерде гуль ачып солмакъ истеймен.

Октябрь 24, 1920

ДЖОШКЪУН

Эскиликлер къозды кене, джурек ташып башлады,
Санъки Мевлям коктег магъа бир "Козъайдын" ташлады.
Тели узюк, асты тешик, сессиз джарты сазымны,
Алдым къолгъа: "Ант эткенмен" джырламагъа башладым.

Дефтерлерге козъашымман язгъылагъан язымны,
"Ант эткенмен" пытагъыннан узюп алып ташладым.
Къанатлана, авелене булутларгъа чыкъаман,
Гонъюм осе, нур сачаман джангъы тувгъан бир айдай.

Коп тюшюне, коп ынтыла, озь-озюмни сыкъаман,
Тельчеленген тар джурегим къайнай къазанда майдай,
Чал эй сазым, сызла гонъюм, къыздай къальбим
чыньласын,
Джырлап тувдым, джырлап осьтюм, джырлагъанда олейим.

Сувдай тыныкъ джырларымны эшим-достум тыньласын,
Миллетиме миллий борджым джырлагъанда олейим,
Джана-джана, авелене, шавлесиз чалт сенемен,
Ах къатийим, вакъты кельмей, акъсызлыккъа конемен.

Октябрь 20, 1920

Догъдугъындан олюнджее къадар Миллетиниъ сеадетине чалышан, миллети ичюн чалышмакътан ич бир вакъыт быкъмаян сонъра миллетиниъ сеадети огърунда джанын биле феда этмее разы олан Челебиджихана хытабен:

МЕН ДЕ АНТ ЭТТИМ

Мен де ант эттим, бу татарнынь ёкъуны вар этмеге,
Азырландым мен де сендай акъ ёлуна кетмеге,
Сендай эткен бир буюкнинъ антына ант къатмагъа,
Бунуны ичюн мен де азырман апислерде джатмагъа.

— “Татар ичюн” — сес чыкъарма, ольтирмиз, — деселер,
Бастырыкъта теним чюрютип, къолум, теним кесселер,
Аягъыма къыршав салып, устюме тащ тизселер,
Ичимден кене сенден бетер, “Ант эткенмен” джырларман.

Тип-тирили откъа атсалар, мени джагъып кульселер,
“Ант эткенмен”, сёзюн энди ташла авзынъдан деселер,
Ондан алып дарагъачкъа джаныкъ кевдем керселер,
Сонъ къветнинъ гурь даушыман “Ант эткенмен” джырларман.

Сенинъ джырынъ джырламагъан, антынъны ялан сайгъанлар,
“Акъ” сёзюни, “акъ” тугъул деп инамсыз ойгъа далгъанлар,

“Акъ-адалет” душманлары эки аякълы джанавардай инсанлар,
Арамызда адсыз къалсын, джерге батсын, джокъ болсун.

Татарлыкъны танымагъан, татар ичюн ольмеген,
Сен буюкдай “Ант эткенмен бильмек ичюн” демеген,
Миллетиниъ эксиклигин тошюнмеген, бильмеген,
Тип-тирили откъа атылсын, тоз-думандай куль болсун.

Ич биревси къошулмаса, магъа ярдым атмесе,
Озь башыма “къуруттайны” къурар, джыйын этермен,
“Сенинъ айткъан сёзюнъ ялан, догъру тугъул” деселер,
Вазгечем сенинъ “антынъдан” варлыгъым ёкъ этермен.

Анам мени ничюн тапкъан? Бабам ничюн окъуткъан?
Оджаларым ничюн магъа “Акъ-адалет” таныткъан?
Антынъ ичюн “Ант эткенмен” болсам сёзюнъ унуткъан,
Ярын сенинъ къаршында мен къалай тозып турарман?

Къаршымаки буюк татар менден не умют эте,
Буюк Челебиджихан, антынъ мени эр кунъ титрете,
Антынъ ичюн чалышмасам, миллетим ичюн джанмасам,
Сенинъ антынъ огърунда олюмни бордж санмасам,
Татарлыгъым къалай этип, сизге исбат этермен?

АНТ ЭТКЕНМЕН АЙТАМАН

Джатсам, турсам, джолгъа чыкъсам, ант эткенмен,
 айтаман,
 Къайта-къайта, айта-айта мен артыма къайтаман,
 ант эткенмен,
 Къаным къайнай, джаным джайнай, ант эткенмен,
 джырласам,
 Савлукъман къал татарлыкъны "бастырыкъ" ман
 сырласам.

"Ант эткенмен татарларнынъ ярасыны сармагъа," —
 деп багъырсам бу кенъ дюнья, бошлукълар да тар магъа,
 Айткъан сайын айтаджагъым келе, къальбим
 къалтырай,

Эмеллерим тѳенсинде бир алтын ай джалтырай.
 "Ант эткенмен" айтылгъанда мен бир шаир боламан,
 Тамарларым торлана да кирли кинге толаман,
 "Ант эткенмен" джырлалыммы, ипле шиир язаман,
 Эскирмеген тазе дертнинъ чепнен тюбюн къазаман.

Магъа ильхам берген, мени "джигитмен" деп
 яплаткъан,
 Гъафлет къалып юкъсырасам "юкълама" деп таш
 аткъан,

Яш бабайнынъ къалеминден теккен оькюр сѳзлери,
 Менден къува мунъ къайгъыны о сѳзлернинъ озылери!

Эй бизлерни къучагъында айбестлеген, анайлар!
 Бахтымызнынъ яралары тазерди де, къанайлар —
 Бешиктеки сабийлерге "Ант эткенмен" айтынъыз,
 Джаш мийлери къатмаз бурун виджданларын
 байытынъыз.

"Ант эткенмен, сѳз бергенмен бильмек ичюн ольмеге," —
 деп джырлангъыз, джыйынларда мунълы къызлар
 бизлерге,
 "Билип, корип миллетимнинъ козьяшыны сильмеге,"
 Бейитимен къаршылайыкъ биз яшлар да сизлерге.

Эй, моллакъам, къабиримде магъа телькъын бергенде,
 Ярадангъа дуа этип къолларынъны кергенде,
 "Ант эткенмен": джырла башта, мен джошайым,
 дынълайым,
 Эгер мени топракъ сыкъса, мен де сенмен ынълайым.

Къырккъламамны сагъа берсе дертли, яныкъ анайым,
 Эр кунъ тангъа мезарымда "Ант эткенмен" джырла сен.
 Джер астында сени дынълап, козьяш тѳкип,
 къанайым,
 "Ант эткенмен" джырлагъанда чюрюп битсин джансыз
 тен.

Ант эткенмен, ант эткеннинъ анты ичюн ольмеге,
 Къайсы татар гонъюллѳне менмен душман больмеге.
 Сиз къоркъсангъыз, мына джашлар, мен алдында
 кетермен,
 Тавны, ташны, джар, джылгъаны, дал тюзгюн джол
 этермен...

КОРЮШОВ

Аркъадашым Асан Сабриге

Башым тебен джол боюнджа кеткенде,
Ойларымны бир топ чечек эткенде,
Джоргъа джуруп сен къаршыма джеткенде,
Байрам айын корьгенлерге ошайман.

Баш котерип, сагъа селям бергенде,
Кулюмсиреп къашларынъны кергенде,
Джурегиме тазе джиез сергенде,
Къаным сувуп бузлай-бузлай бошайман.

Умют берген къою эля козюнъни,
Ипеклеринъ дюльбер эткен озюнъни,
Джанъы тувгъан кунъдай ярыкъ юзюнъни,
Козь къыйыгъындан бир тешкерип къарайман.

Къурма джайдай къара къайтан къашынъда,
Къувурчыкъ сач йипек телли башынъда,
Гонъюллерге гонъюль берген яшынъда,
Бир илъхамджы, бир "инджелик" арайман.

Гуль бувуны назик индже белинъде,
Авучыма атеш салгъан элинъде,
Перчеминънинъ эр бир индже телинде,
Къан тартыджы магнит кучю корюне.

Ачыкъ сезмен айталмайман сырымны,
Джырламайман сагъа "сюйгю" джырымны,
Эталмалым айле деген ырымны,
Бир от тюше та къальбимнинъ терюне.

Бетинъдеки магнит кучю алыныр,
Къатты, кучлю гъурурыма салыныр,
Бир кунь келир бу къыз магъа джалыныр,
Дей де яшлыкь севдалыгъын эземен...

Мерхаметсиз! Кельме якъын яныма,
Бу тырышув етти гъарип джаным,
"Тизли суйги" къаст эти ал къаным,
Яш джанымда асрет олом сеземен.

Ноябрь 17—20, 1920

ВЕСВЕСЕЛИГИМ

Язаман да, язаман да, язаман,
Мынав ери ярамай, деп бозаман,
Я кыскьарта, я узата, созаман.

Бегенмиймен, джыртып атып ташлайман,
Джангы баштан язгьалавгьа башлайман.

Ярагьан ич бир шиirim ёкьтыр, деп,
Башкьалардан яньльшларым коптыр, деп,
Джаным патлай, паслана да джатаман,
Кьалемимни котере де атаман,
Кьайгьулана, кьасеветке батаман!..

Ноябрь 28, 1920

ОКЬУГЬАН КЬЫЗГЬА

Инанма сен кьальби темиз шаирге,
Тиз чёкюнип, аякь опип ялынса,
Моюнынгьа чечек болып салынса,
Алевленип, джанып, куюп алынса.

Ялындырып ильхам темиз шаирге,
Яланджыдыр, шайтан кьарар козюнден,
Ич яманлыкь аньламазсынъ сёзюнден,
Асыл инсан ёкь корьсетир озюнден.

Ерни, кокни, кунеш, айны йылдызны,
Бирине бинъ ялан кьошып аньлатыр,
Кьара ерни дерьяларгьа ялдатыр,
Кьатсе-кьатер сени илле алдатыр.

Алдатмакьчюн сендай эткен бир кьызны,
Кьанатланыр бошлукьларда айланыр,
Сёзю кене сагьа келип байланыр,
Сонбу "анты" ялан чыкьар тайланыр.

Инанма сен не апайгьа, акьайгьа,
Не дженьгенъе, абайгьа, не кьакьайгьа,
Джурегинъни котерсе де сёзлери,
Джанавардай сени козылер козылери.

Сенсинъ инсан балларыны бар эткен,
Джигитлерге бу дюньяны тар эткен,
Ляйыкьсынъ сен гьурурланып джурьмеге,
Саф ве масюм кьыз омюрин сюрьмеге.

Керчек джигит кызынын тоньлон джандыры,
Гьурурланмак дюльберлернинь шаньдыр,
Чюнки одыр инсанлыккыны догьургьан,
Озь кьаныман джурт топрагьын егьургьан.

Сувукькьанлы кечир окьув заманын,
Тешкер, аныла кьалиплернинь яманын,
Тербиели, башлы несиль етиштир,
Баш тиклеген бозгьунлыккыны ятыштыр.

Декабрь 12, 1920

ЁЛДЖУЛАР

Бир кьач ёлджу кетятыр улу ёлнынь козюмен,
Умюглене, кучьленелер бир-бирининь сёзюмен,
Бутюн кече бир тынышсыз пек акьыртын кетелер,
Таньгьа якьын балабан тик кьыр астына джетелер.

Башлай сырттан кок кьарарып, бурчакь, джавун
джавмагьа
Мейиль эте кок булутлар устылерине авмагьа,
Куньтувущтан кунь де тува, шавлеленип аллана,
Джашын джашнай, кок гудордей, саньки дюнья
саллана.

Бинь бир яшлы бир чобандан ёлнынь башын сорайлар,
Басып кельген зельзелени берекетке джорайлар,
Токьтамайлар джаваш-джаваш джаявлай да кетелер,
Бир сагьанакь кечкен сайтын токьтап кеньеш
этелер.

Ат болдура, ярдым истей кьатындаки джаявдан,
Омуз салып ярдым эте, джаявлар да таявдан,
Алтай табыны кьамыш кьулакь гурь джалынлы алаша,
Озьген уруп, кокке сычрай, арсландайын талаша.

Ана джеттик, мына джеттик, алдымызда чегерчик,
Соньгьу амма... ах, кьатейик айланмай да тегерчик,
Эй, акьайлар, дерьядайын толкьунлана артымыз,
Токьтаньыз бир айтышайкь, не дейсиньыз, эй
кьартымыз?

Дей де атнынъ башын джетип, бир талдагъа буралар,
Шу ерчикте кичкенекий бир джемиет къуралар,
Къарар бермей къоркъун, урькюп, къалтырашып тургъанда
Къатларында тереклерни йылдырымлар ургъанда.

Къарасалар не корьсинлер, чобан минген атына,
Ат патлатып, джетип тура джигитлернинъ къатына...
Урьмет этип джаш елджулар къарт чобанны къоралай,
О оларгъа джол косътерип, койге табан торалай.

“Айдангыз сиз артымдан” — дей, шимди койге саркъамыз
Къуваншалар джаш елджулар, мына бизим аркъамыз.
Пек салмакъман яваш-яваш джылышмагъа башлайлар.
Эр дакъкъада четке къарап, джавгъа да козь ташлайлар.

Умотлери къавийлеше джолны болай алмагъа...
Намус эте бувсыналар шашып джолда къалмагъа.

Декабрь 12, 1920, Акъмесджит

ТИНТИЮВ (ОБЛАВА)

Урьядниклер келип койге кирдилер,
Эвден-эвге джаш къыдырып джурдилер,
Пристав да келип тюшти артындан,
Кой итлери къачып кетти къатындан.

Джемаатны куль тепеге чыкъарды,
“Къачакъсынъыз, татарлар”, — деп бакъырды.
Къартлар, джашлар джыйылды да бардылар,
Тюфеклилер тегереклеп сардылар.

Къападылар бир бош эвге оларны,
Биз де барып сейир эттик боларны,
Эв къапыны урьядниклер чекледи,
Пенджереди бир къаравул бекледи.

Приставнынъ кельди озю киртледи,
Пенджереди ичте къачакъ иртледи,
Сёгюнди де татарларны хорлады,
Бизге солдат болунъыз, деп зорлады.

Сонъ чыкъарып бир сырагъа тиздилер,
Джаш котеклеп къамчыларны узьдилер,
Ерге йыкъып юзер шомпол урдылар,
Акъ сакъаллы къартлар къарап турдылар.

Апакъайлар, келинчеклер джылашты,
Пештималлар козьашларгъа булашты,
Серг пристав халкъкъа къарап джекирип,
Ачувлангъан чал хорздай секирип.

Бакъыршманъыз, сизлерни де алырман,
Къоджанъызман бир сырагъа салырман,
Ачувлангъан бир айвандай бакъырды,
Богъаз къырып, тюкюрди де къакъырды.

Биз озгъардыкъ гъарип солдат яшларны,
Джылаттыкъ эм темельдеки ташларны,
Джаяв-джалпы айдады да кеттилер,
Шайтип бизим койде облав эттилер.

Декабрь 13, 1920

ХОРЛУКЪ

Такъдир булай язгъан магъа ярадан,
Инсан болып тувмагъайдым анадан,
Хорланаман огей ана элинден,
Чыкъмай дауш джарты сазым телинден,
Мен сюзюлип къалдым инсан селинден.

Джапалакълай, къара къарлар бората,
Башлыкъ эткенлерге, бельки къората,
Къачкъын болып джуреман озь джуртымда,
Гизли сёзюм аркъамдаки пыртымда,
Къайгъулана къальбимдеки къуртым да.

Бульбульдайын джарашыкълы джырласам,
Дефтеримни козьяшымман сырласам,
Эш-дост кене "яман" адын такбалар,
Тип-тирили мени откъа якъалар...
Чекиштирип, сейириме бакъалар.

Акыкъбатчы шаир болып бакъырсань,
Ярдым ичюн мелеклерни чакъырсань,
Озъарасы сагъа бир "суд" ясарлар,
Сени тутып, дарагъачкъа асарлар,
Сендюрюрлер эмелинъни басарлар.

Хорлукъ, достум, хорлукъ кучюнъ болмаса,
Озь багъынъда гулдер ачып солмаса,
Лянет этерсинь яшавгъа, омюрге,
Омюринь айланьыр къара комюрге,
Къул болурсынъ "эбедий бир эмирге".

ИНДЖЕ

Инджеликтен индже тувган инджерип,
Инджеликни кьаба бувган кин берип,
Эр не ерде кинге толган кьабалыкъ,
Кьабаларгьа джала болган бабалыкъ,

Бизимкилер шогьа кьулакь салмагьан,
Инджермектен бизден джолакь кьалмагьан,
Кьабалыкьлар кьаба болып бурса да,
Мазимизнинь гулю сольп турса да,

Индже сезю аслы индже инджиден,
Инджеликни кьаба чиркин бурса да,
Инджертишип, коп кучь ала тинджиден,
Джаньы тувган эр шей кьаба турса да.

Табиатта индже деген бу гульми?!
Ярашыкьлы, назик кьызлар, мелеклер!
Бу кувьден сонь бириси индже тутьулмы?!
Инджертирлер элий-элий элеклер.

Кьабалыкькьа кьара зээр кьатылган,
Кьабаларгьа индже душман атылган,
Эр ишинде динсиз, елеуз болса да,
Байгьуш кьаба! Зорман акьсыз сатылган.

Индже бол, дост, инджер! устьке чьыкьсань да,
Кьолтугьыньда индже башынь сыкьсань да.

1920, Акьмесджит

КИТАПЧЫ БАБАГЬА

Шарьшайсынъ, гурюльдейсинъ “Ашыкъ гьарип” сатасынь,
Керек болса арада бир яланчыкъ да кьатасынь,
Сокьакьларны дерт айданып балчыкьларгьа батасынь,
Мерекепке теракьай салкьын сув да кьатасынь.

Ал, ал кельди “Антъкьаджы бабаньыз”, деп бакьырсань,
Масал айтып алдатмагьа балаларны чакьырсань,
Бала тутьул, балабан да келе сени корьмеге,
Сен де башлайсынъ тилиньмен тизип ялан орьмеге.

Козьлевезде бир апайгьа бит иляджы саткьансынъ,
Иляджына азгьанакьай, эмен тозу кьаткьансынъ,
Бунынъ ичюн бир кьач апай сени бираз кьынагьан,
Бирси таякьман ургьанда, бирси кьулакь чийнагьан.

Джаньым, антыкьаджы баба, этме, этме буны, эйлеме,
Софусынъ сен, дюнья малы ичюн ялан сейлеме,
Ярын ахрет кунюнде сонь джеэннемде ятарсынъ,
Халкь дженнетте отургьанда кимге китап сатарсынъ?

Декабрь 20, 1920

ДЖАШЛЫКЪКА

Аркъадашлар, джигитлер бутунь бизнинь,
Бизмен бирге акъызлар эм де сизнинь,
Энь биринджи борджумыз джигит болмакъ,
Гъаемизчюн джан къыйып къанлы болмакъ.

Тюфеклернинь, топларнынь атылганы,
Къызыл къанлар сувларгъа къатылганы,
Екъса бизге бир огют болмадымы,
Екъса къулдукъ куньлери толмадымы?!

Джаньы дюнья, джаньы кунь, халкъ да джаньы,
Ярыкъланды къартайгъан шаркънынь таньы,
Джаш джуреклер бизлерге "айдынъыз", дей,
"Юкъладынынь, янълыш кунь сайдынъыз", дей.

"Тюфек, китап тюшмесин къолунъыздан",
"Сизни кимсе къайтармаз джолунъыздан",
"Тюрлю маска кийгенни атынъыз", дей,
"Козьяшларгъа ал къанын къатынъыз", дей

"Гъаенъ ичюн къан акъыз, заман яшы",
"Къандыр акънынь йыкъылмаз темель ташы",
"Хайышларны къайырып соймакъ керек",
Джуртун якъыт неслини джоймакъ керек.

Араньызда хайышлар къалмагъан сонъ,
Халкъ ишине ич аякъ чалмагъан сонъ,
"Къол тутушып, бирликте кетинъыз", дей,
"Мазлум шаркъны сиз азат этинъыз", дей,

Мына бизим борджумыз иште джашлар,
Бутунь энди ишлемей эски башлар,
Джаньылыкъкъа татарны тартмакъ керек,
Арамызда джигитлер артмакъ керек.

Къоркъакълардан сырамыз темиз болсун,
Къоркъакъ уйде отурсын, семиз болсун,
Биз олардан айрылып кетмелимиз,
Джигитликни шай исбат этмелимиз.

Барсын ольсин къач миллион къансыз инсан,
Мезар болсын орталыкъ джансыз инсан,
Тек бир тугъул бинь кере ольмелимиз,
Бинь олюмле джанны бинь больмелимиз,

Дипломатлар, токътанъыз сизлер энди,
Сизге есир тугъулмыз бизлер энди,
Фельсефесин дюньянынь джоджакъмыз,
Авропанынъ итлерин соджакъмыз.

Январь 1, 1921

ТАТАР ОДЖАСЫНА

Эй, заваллы, кунь корьмеген факьыр татар оджасы,
Мухтадж сагъа бу миллетнинь кьарысы эм кьоджасы,
Сенсинь онинь келеджегин кечкениндай этеджек,
Корекчи бир кьарт чобандай джол косьтерип кетеджек!

Лякин сени джаиль миллет такьдир этмей, кьарамай,
Сенинь айткан акь сьзлеринь озь ишине ярамай,
Инсан этмек ичюн халкьнынь алайын бир бичимде,
Басыкь, алчакь бастырыкьдай бир мектепнинь ичинде,

Оксюз татар балларыны топлагьансынь башынъа,
Язмагъа сьз тапшмайджакь сенинь дюрбе ташынъа,
Сен джан чекиш мектебинде, ерулма ич, билъги сач,
Эвиньдеки анань, бабань, балань, кьарынъ бола ач...

Тиленгендай джуресинь сен язда, кьышта, боранда,
Сенинь эвинь, энъ мушкюль бир кунь кечирген кьоранта...
Утансынлар бу миллетнинь кьалын кьурсакь байлары,
Кьолтугьында эр бирининь кьагьыт акьча тайлары.

Джан дарысы беллегенлер шу темельсиз параны,
Сен сарасынъ шундайларнынь коксюндеки яраны,
Миллет ичюн верем кьана козьлериньден акьа яш,
Мугьайма сен бу хорлукькьа, эй федаи, аркьадаш...

Сен бу халкьнынь эм анасы, эм бабасы, бапысынъ,
Келеджекнинь йыкьылмайджакь кьавий темель ташысынъ!..
Шимди сенинь кьыиметинь екь, кудонь мушкюль болса да,
Бизлер ичюн гүль савлугьынъ бир чечекдай солса да,

Мумкюн тугьул бу халкь сени иле такьдир этеджек,
Иште джанлыкь о куньден сонъ макьсадына джетеджек.

Январь 3, 1921, Акьмесджит

КЪАЛАЙ ЭТЫП СЫРЫМНЫ САГЪА АЧАЙЫМ

Ах... сени мен пек суемен,
Сенинь ичюн аевлене куемен,
Хаберинь екь, анъламайсынъ алымдан,
Мен узюльдим, кьопарылдым далымдан.

Къалай сагъа анълатайым сырымны,
Дефтеримде (мектюп) деген джырымны,
Пек мугьайып сабыр этип джуремен,
Мен бир "гизли ашыкь" омюр сюремен.

Кьагьыт язсам эльчи болгьан туяджакь,
Кьулакьларгъа кьуршундайын кьуяджакь,
Почтаджыман джиберсем де болмайджакь,
Анань, бабань кореджек, сен дуймайджань,

Эй мелеклер, кель гоньлюмни алынъыз,
.....нынъ гоньюлине салынъыз,
Бельки, анълар гоньлюмдеки яраны,
Кьуда бол да ясанъыз шу араны.

Январь 21, 1921, Акьмесджит

КЕРЧЬ

Керчли Мерьем ханымга

Тамань кечип кеткенде кьарт бабайлар,
Бир джал этип Керчыте джан суваргъан,
Чынджы кедай, шаирлер, асабайлар,
Темель аткъан Керчыте ат туваргъан.

Бир вакытлар беш-алты кой авушып,
Керчь тюбю кызлары чынылагъанлар,
Шаир татар джигитлер кьол кьавушып,
Джан гоньюльден онларны дынылагъанлар.

Керчлилер пек намлы джуйрок чапкъан
Джигитлери курешсе, аюв джыккъан,
Гурь кызлары сом-сырма пошу джалкъан,
Боразангъа яшлары алтын тыккъан.

Лякин Керчь бу кунде озь варлыгын,
Косьтералмай эрлигин, бильдиралмай,
Козю кьоркъкъан, унутмай кунь тарлыгын,
Къальбиндеки кьараны сильдиралмай.

Мерьем тотай, Керчлининь бир туюсинь
Аякъландыр коюннинь балаларын,
Кьарт багъчанынь сунбулю, булбулюсинь,
Айт да анылат, уяндыр аналарын.

Ешилленсин Керчлининь ябытары
Дерьядан кок дагъалар бильги сачсын,
Тазеленсин, яшарсын албары,
Гуль тереги кызарсын, гуллер ачсын.

Февраль 3, 1921

ОТУРШУВ

*Тена бир ода ичинде, оданынъ терюндеки диван устюнде
Алиме шейтымалынынъ этегиндеки гыржыва иле ойнай, къа-
тында балабан бир джылт роман тура. Осман онынъ янаша-
сында отурган кулюмсирен, Алименинъ къулагъына айткъан-
дай этип:*

— Разысынъмы, Алиме?
— Англамадым, не дединъ?
— Акъшам устю багъчада огют берген сен эдинъ.
— Сен бир шейни эшитсенъ унутмайсынъ аслыда!..
Ах къатийим, Османчыгъым, юрекчигим яслы да!..
— Шай экенде ничюн шай коп тюшонип турасынъ?
— Османчыгъым; сен магъа бир къапкъанчыкъ
къурасынъ,

— Инанмайсынъ, Алимем.
— Къандырасынъ шайтандай.
Къашчыкларынъ терледи, балкъылдагъан
къайтандай,

Осман Алименинъ омузына элин кьойып:
— Ах Алиме, гоньюлинъ менинkindай болгъайды,
Къальбимдеки атешлер гоньюлиме толгъайды.
Алиме шакъылдап куле:
— Айнеджисинъ сен, Осман, уйдурасынъ, уйдур,
Сезюнь ялан экенинъ козьчиклеринъ туйдура.

Осман кокюс кечирип:
— Сагъа исбат этермен (*четке кьаран*)
Аслы ничюн яшайман?
— Бу сёз ичюн кимерде мен де тазир ашайман,
Аркъдашым, кьардашым, сырдашымсынъ, Османым.
Дюнья ахрет бирликте елдашымсынъ, Османым,
Ах къатийим, Османым, кучь кьолумда болгъайды,
Ялан айтсам козюме кьара топракъ толгъайды,

Аллах ашкына бир тюшюн — не вар меним кьолумда?
 Бир сыр анылар аркадаш бол кыска джолумда,
 Джылатасынъ сен мени аныламайсинъ дертимни
 Озюндай хурь беллеисинъ, джаным, Осман, эр кимни,
 Шимди анам бу ерге келип корьсе бизлерни,
 Ачувланып кьарганыр “Аллах урсын сизлерни”...
 Османчыгым дарылып, бирджытасынъ сен мени,
 Джанып, куюп джуректен суемен де мен сени,
 Халкъ ичинде болмайыкъ “яман” намлы, Османым,
 Бильмейсинъми кызы алын деликбанлы, Османым.
 — Ах Алиме сёзлеринъ...

Алимени кьучаклап, инандыра, кьандыра.

(Магъа Адыл Гирайны, Пири ханны аныдыра)

— Сен, Алимем, Алимем, мени джакътынъ, Алимем,
 Джурегиме бир ал гуль тешип, такътынъ, Алимем,

Алиме Османгъа сарылып.

— Опъ, Османым! Опъ мени, баштан аякъ опъ мени.
 Мени сенден кызыганып куньлегенлер коп сени,

*(Осман Алименинъ авзындан, козылеринден,
 герданьндан отюп)*

— Энди сенинъ кьатынъдан кетмейджекмен, Алимем,
 Сенден айры ич омюр этмейджекмен, Алимем.

Алиме Османнынъ маньлайына элин кьойып.

— Бу дакъкъадай кьубанчы ич бир кунинъ болдымы?
 Тешип такъкъан ал гулим тирильдими? Солдымы?

Осман Алименинъ авзындан бир даа отюп.

— Меним тильбаз, Алимем,

Алименинъ омузына ясланып.

— Бир сёз кьатсанъ сезюме...

— Арслан болып, Османым, корюнесинъ козюме...

Февраль 7, 1921

НЕ САКЪЛАНДЫНЪ О КЪАДАР?

Алла, Алла татар кызы, не сакъландынъ о къадар?
 Башынъа джапкъан шалий шалынъ тамам бир джайлав

Сувукъмы ёкъса авасы, эскен боран кьаякъдан?
 Устюндеки пичимсиз кьафтадан тамам келе тобукъдан.

Чыкъ да талийинъ талап эт кьашкьырдай этип окюртип,
 Отурасынъ эвиньизде сачынъ, башынъ копюртип,
 Сагъа сёз кьатсам, джевабы ёкъ тильсиздай этип

Эвден чыкъмай отурып, коп шайтанлыкъ билесинъ,

Болды энди отургъанынъ, дёрт ягынъа бир къара,
 Сенинъ алдынъда джолынъны кескен джыкьылды энди

Кир мектепке, сен де окьу, сагъа керек окьумакъ.
 Сенинъ ичюн иш тугьул ялынъыз кетен токьумакъ

Бабанъ, ананъ мектеп сенинъ, сени инсан этеджек,
 Фильджан тюбюнден фал кьарамакъ энди сенден

Татар ярын яшамакъны сенден умют этеджек,
 Энди сенсинъ джуйрюгинъмен алдымызда кетеджек.

Март 15, 1918, Акъмесджит

ШАЙ ДЕМЕНЪИЗ, БАБАЙЛАР

— Шапке кие, огъурсыз, джик айырып, сач тарай,
Акъ якъасын къаттырып, джамилерге терс къарай,
Алчакъ эвни бегенмей, “бизге керек” дей сарай,
Янълыш сизнинъ билъгинъиз — деп мени бир джатдай
талай.

— Шай деменъиз, бабайлар, сизлер энди “къарт
къорай”,

Заман насыл эмир эте... керек яшамакъ шулай,
Дюнъя шимди башкъа болды, халкълар бир бирин
торай,

Къуранымыз да замангъа коре яшатмакъчюн ёл арай.

Шапке кие башчыгъына, шинели ёкъ, къалтырай,
Коксюндеки поймелери джез, къушагъы джалтырай,
Одасында ашамлыкъ ёкъ, бош чанакълар шалтырай,
Киссинде акъча да ёкъ, о заваллы къатер, ай?

Кече-кунъдюз дуа эте, дёрт козюмен, ёл къарай,
Бугунъ бабам кельмедими? — корьген койдештен
сорай,

Къаргъыш айта бабасына, козьчоклери монъдырай,
Келе “мишлет” къахвесине, пек ачыкъкъан
тилькидай.

Баба кирген ресторангъа бинъликлери шытырдай,
Тышта сувукъ джавун джава, тамчы тама, пытырдай,
Кейф къарарын тапкъандан сонъ столларда тасырдай,
Уйде къалгъан ана, апа, баба ичюн фал къарай.

Бир минсиз болып, ап-акъ болып, дарылмангъыз,
бабайлар, яшларгъа шай,
Арув болмазмы? Бир мектеп ачса бизге беш-он бай,
Окъув ичюн джан атмакъны дин эмири, борджынъ сай,
Ондан башкъа болай кетсе ат туягъын басар тай,

Бизни сизге, сизни бизге бегендирмей тарткъалай,
Берген меселени ачыкъ айтмакъ пек къолай,
“Дюнъяда биз яшайыкъмы? Эбет яшайыкъ, балай”, —
Ич шубесиз куле-куле джевап берирсиз булай.

Айса заман шимди бизге окъув билъгини сылтай,
Ешилленип гулленеджек топ юртумыз ал Алтай,
Торунларынь бирлеше... мазлум бабай гуръ къартай,
Иште бунунъ ичюн бизге окъув керек “Къурултай”.

Ноябрь 25, декабрь 8, 1919, Акъмесджит.

КЕТМЕ, БАЛАМ, АЙЫПТЫР

Шайтан уйи, джаным кызым, мектеп деген эгерек,
Аслы джаным, кыз балагга окъув-язув не керек?
Къарандашкъа, кягыткъа языкь, бир коптен коп тегерек,
Озю де тап Акъмесджитге, коюмизге пек эрек.

Бу йыл шунда кетме, кызым, анайчыгынъ джылатып,
Бинълермен пара масраф этип, бабанънынъ джебин
сывалтып,
Отур уйде, къур керьянны кетенлеринъ агъартып,
Айткъанымдан чыкъма, балам, халкъкъа юзюм
кызартып.

Сагга бакъсанъ сен окъувны ушатасынъ суретке,
Джимнастик дий, саггламлыкь дий тырмашасынъ терекке,
Вазгеч, балам, кунинъни джойма, бу керексиз тилекке,
Бизлер сени нишанладыкъ пек зенгин деп эрекке.

Устюндеки кийген урбанъ бир марушке къафтаны,
Сурет ясап кечиресинъ айны, йылыны, афтаны,
Эй, акъ Танърым, бузулды да кызларымыз, эримиз,
Ярын ахрет куню екъгыр бизим ятакъ эримиз.

Кыз джевап вере.

Ах... эсирлик девирининъ къул, къурбаны, анайым,
Сенинъ ичюн джехеннемде отларгга мен янайым,
Янълышасыз, алданасыз, худжур лафлар айтасыз,
Земанени анъламайсыз юз йыл арткъа къайтасыз.

Бездиресиз сизлер мени шу нишанлав сёзюмен,
Менлигимни сатаджакъсыз учъ бещ нагъыш безимен,
Ич бирингиз къарамайсыз магъа суйгю козюмен,
“Кетме, балам”, — деп айтасыз аслы кимнинъ юзюмен?

Мен кетермен айт бабама, ботюгим ёкъ о алсын,
Бундай эски бильгилерни джыйып джебине салсын,
Земанени бабам энди англамалы, бильмели,
Сиз, анайлар, нафле акъызгъан козьяшларын сильмели.

Билесизми, анай, бизлер не куньлерде яшаймыз?
Акъсыз ерде къул этиле, нафле котек ашаймыз,
Джуртумызнынъ отьмегинен эль, эджеби токъ бола
Бизлердеки джигитликлер бир себепсиз ёкъ бола.

Омюрюмнинъ сонъ кунюнеджек окъуйджакъман, анайым,
Мен кетенни мектебимде токъуйджакъман, анайым,
Болса меним нишан тоюм мектеп ичинде болсын,
Бу турушым, туръ генчлигим, бильги огърунда солсын.

Окъув ичюн бещ къытаны джаяв джурип чыкъарман,
Джаилликни, акъсызлыкъны темелинден ийкъарман,
Анайчыгъым, окъумагъа кетеджекмен, кетеджек,
Бу Къырымны бир топ чечек этеджекмен, этеджек.

Ноябрь 27, 1919, Акъмесджит

ЛЕЙЛЯГЪА

Ёсма Лейля мелеклерден тувдынмы?
Дёрт къанатлы перилерге ушайсынъ,
Озюндеки буюкликни туйдынмы?
Къальбимде сен шиир болып яшайсынъ.

Джангъа джара сенинъ эля козьеринъ,
Ах!.. Не къадар ярашыкълы турасынъ,
Гоньюль якъа татлы айткъан сёзлеринъ,
Джурегимни гогерджиндай урасынъ.

Бутюн дюнья тебен тюше козюмден,
Куломсиреп сен козюме къарасанъ,
Байыламан мен кечемен озюмден,
Алтын сары сачларынъны тарасанъ.

Назарларынъ ильхам бере, джоштыра,
Джумлелерни джарты-джурты къоштыра,
Ах, къатийим, тилим къыскъа сёзим аз,
Эй гоньюлим сырларынъны ичке яз!..

Январь, 10, 1920

ЯНЪЫ ДЕФТЕРГЕ

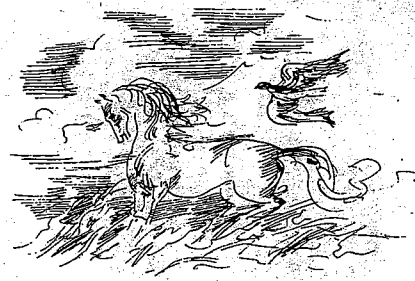
Янъы дефтер! аркъадашсынъ къалемге,
Къалем сени кузгю этеджек алемге,
Акъ бетинъе сызгалагъан бейитлер,
Мельэм олсун миллетимде элемге!

Эр бетине сырым язып толдурсам,
Хаял къувуп джувурсам да болдурсам,
Юкселгенин корьсем куньсюз татарнынъ,
Бу огъурда генчлигимни солдурсам.

Алдым ярыкъ — бир къазадан ольмесем,
Мен бахытсыз, макъсадымны больмесем,
Джуйрюк атым онъгъа-солгъа бурганда,

Дефтер! Сагъа оиларымны язайым,
Къайгъуларгъа къара мезар къазайым,
Мунълы гонълом, джылап-чынълап
турганда!..

Март 13—24, 1920, Акъмесджит

ГИЗЛИ СЮЙГЮ

Къаршы-къаршы корюшсек, къансувукълыкъ этемен,
Юрек ойнап турса да,
Акъ бетинъден ышыкълар козьлериме урса да,
Сагъа ич-де къарамай корьмегендай кетемен...

Сени бираз кечкен сонъ, гонълом сагъа тартса да,
Юрегимде атешнинъ алевлери артса да,
Бир айланып къарайман, бир ах!.. чекип ичимден,
Ильхам ала менлигим мелек тюсли бичимден!..

Джыйындарда корьсем де, козь къыйыгъындан къарайман,
Узакъласанъ къатымдан, козьмен сени арайман,
Сен ойнакълап юргенде,
Танышларынь, достунъа биревлерни косьтерип,
Дудакъларынь бурьгенде,

Гонълом сени къыдыра зорман аякъ юрсетип,
Дертли къалем, кучьсиз тиль сырын сагъа айталмай,
Козьлер сени джыйында ялнъыз ташлап къайталмай.

Айтар эдим мен сагъа
Бельки сен ред этерсинъ!
Коксюндеки гульни магъа
Бир къокълатмай кетерсинъ.

Къутар мени мелек къыз! Эр бир иш бизлерден,
Сен де магъа туйдырмай сюймейсинъми? гизлиден?

Март 14—27, 1920, Акъмесджит

НАМУСЛЫ КЪЫЗГЪА (I)

Эй темиз къыз! Сен юксексинъ, юксек тут сен озюньни,
Пек бахытлы эр джанавар алдап оьсе козюньни,

Эр бейитке къошар эдим къалем яза тирельмей!
Къызыл ал-гуль авузыньдан балдай тамган сезюньни!

Янакларынь оюп куле яварып мен дарылсам,
Алдатъджы бир шайтандай къбучакъ ачып ярылсам,

Сагъа гьурур-верген къалем яза турса элимде,
Татлы-татлы сезлеримен ярдым этсе тилимде,

Менълик сенден болганындан сени мен пек сюемен,
Къальбим темиз сагъа къаршы ичим янып куемен!..

Ипек телли сацларыньа токбунмасын бир джат къол,
Инсанлыкны сен юкселтгинъ, юксексинъ сен,
Юксек бол!

Этегинъе этильгенде, къальбинъ азса тирельмей,
Чечеклердай чалт соларсынъ сулюкдайн сарылсам.

Март 2- апрель 19, 1920, Акъмесджит

НАМУСЛЫ КЪЫЗГЪА (II)

Сьдjackъ-сьдjackъ бакъышларым сени айырып сечкенде,
Куломсиреп козь къыйгыгындан бир къарасанъ козюме,
Бир айрулы къайгы асрет белли бола озюме!
Саниеде сен къатымдан ельдай эсип кечкенде.

Бир гульдайын куле турсанъ, турган еринъ яраша,
Суюшмеге козьлеринъмен козьлеримни чакъырсанъ,
Бульбуллердай селенгенде кулип “кель” деп

багъырсанъ,
Йылдызлардай нурлы айда сагъа пек сыкъ къараша.

Айтып турсанъ магъа къаршы дамарларым джанлана,
Ярыкълаткъан кунешсинъ сен, ышыкларынь сёнмесин!..
Джат эллерге кеткенде де юзюм сенден дёнмесин.

Намус ичюн интикъамлар! Джигит коксю къанлана,
Бу миллетнинъ истикъбаты сагъа, сенден туваджакъ!..
Юрт душманын, джехалетни сенсинъ бугунъ
къуваджакъ!

Март 20- апрель 3, 1920, Акъмесджит

НАМУСЛЫ КЫЗГҒА (III)

Сен ойнасанъ гоңьюль джоша, менлигим бир кучъ ала,
Къаранлыкъны тепе-тепе оныгъа-солгъа бурулсам,
Джоргъа джурип секиргенде, козылерим сенде къала,
Тиз чекюнип, кокъос керип "Мен ана" — деп къурулсанъ.

Джехаллетке, джат халкъларгъа эсир болды бу миллет,
Таныгъа-якъын куньлеринде сенден имдат къыдыра,
Эй, аналар, яслы кызлар, етмедими? Шу зиллет?
Теримизни эски чарлыкъ хаинлери сыдыра.

Экинджи бир Челебиджихан бизге сенден туваджакъ,
Дамарымда къан къайнаткъан о бузулмаз ызлардыр.
Бир миллетни батыргъан да, тириликен де кызлардыр!..

Сенсинъ энди "къорантанынъ бузукълыгъын"
къуваджакъ,
"Эй, намуслы" кинли кызлар мектеплерге толунъыз,
Бир миллетчи буюк ана, бирер Джан Дарк болунъыз!

Март 21- апрель 14, 1920 Акъмесджит

КЪАРГЪЫШ САГЪА

Дертли гоңьюль алев алды янаджакъ,
Атешлерим анги дерья сѣндюрсин?
Екъ бир чешме сувун ичип къанайым,
Сыкъынтыгъа салкъын сабыр конъдюрсин.

Табиатны янылыш коре козылерим,
Юрип-юрип кирсем яныгъыз больмеге,
Къарар бере аджыкы, татлы сезлерим...
Богъа тезмий джырлап-джырлап ольмеге.

Эт тебессюм къара бахтлы ойларым,
Ал эрнинъде гуллер ачсын опеим.
Ерге батсын джахиль инсан сойларым,
Акъ-акъикъат ап-акъ сютдай коприим.

Апрель 8—20, 1920, Акъмесджит

СЕН

Эрылган пытагы устюне кьонган
Якьыдгы сезлермен джырлаган бульбуль,
Сени коп кьайгырдым юрегим тоньган,
Авучым ичинде солмагьан сюнбюль.

Коктеки шавлели йылдыз болгайдынь,
Ашкьымнынъ устюнде талпындырасынъ,
Кьабрима мелевне болып толгайдынь,
Сюйгюмнинъ багьында тал сындырасынъ.

Мен сени корьгенде ал кьаным кьайнай,
Пек кучюк бир тамла кене сувундай,
Авызындан опьмеге ал кьаным кьайнай
Кучь бере нефесинъ чечек бувундай.

Кьол тутушкьанда биз, баш пармагьымда,
Кьолуннынъ опьмеге авзым болгайды...
Шиирде, несирде тиль пармагьымда,
Кьыз ады бир гульдай ачып солгайды.

Апрель 17—29, 1920, Акьмесджит

АНАМА

Ах, сёзюн текрарсыз кокюс кечирмей,
Кьаба бир давушман “Анам” диялма,
Асретли козюмнинъ яшын тиялма,
Аналар акь сютюн акьсыз ичерми.

Тильсиз айвандайын джансыз бешикте,
Сёнеджек чыракьдай янып яткьанда,
“Ыфо” — деп кульдюрюп сен сёз кьаткьанда,
Перденинь арасын ачкьан тешиктен.

Меним менлигим де менлик тувдыргьан!..
Менликте менлигим “ах аначыгьым”!..
Бахшынынъ тугьулмы “ал яначыгьым”?

Туйгусын инджертип хаял кьувдыргьан,
Яныкь, шаирлер, Эдибе тотайгьа,
Эминлер, Фикретлер, эдип Токбайгьа!..

Апрель 4—21, 1920, Акьмесджит

МИЛЛЕТ СЮЙГЮСИ БОЛМАГЪАЙДЫ

Ич янамаз дюньяда атар эдим дерьягъа..
Юрегимде “Миллет” деген суйгю болмаса..
Декмез эдим сырымны шиир диккен керьягъа,
“Оз миллетим” дегенде.

Козьлеримнинъ яшлары ийип келип толмаса.
Тиагрода, джыйында, оксюз козюм алдында,
Янъы дюнья, янъы кунъ тувдыраман озюмдже,
Ялан тутбул бу хаял парылдагъан козюмде,
Эске мазы тюшкенде.

Сынъырларым джанлана “Миллетимнинъ” кюйунда.
Кюлум, тилим, аягъым, сачлар, мийим, козьлерим,
“Миллет!” деп багъыра — миллетчилик сюелер,
Миллетиме языла бу яныкълы сёзлерим,
Къалем алсам кюлума.

Ильхам бере чечеклер, къазандаки куелер.
Эй “Миллет” иси сен бир дюльбер кыз
болгъайдынь,
Дердим айтып къаршыньда эсим джойып
байылсам,
Этеклеринъ устюнде мен бир йылдыз
сайылсам
Сонъсыз узакъ ёлума.

Нурлы ярыкъ, джанлы ай, шавле болып толгъайдынь,
Ал, алтындай маневий къанатларман учкъанда,
Сен “гуль терек” устюне, бир авелеп къонгъайдынь,
Булъбулдайын чувудлап сенинь ичюн янгъайдым.

Юва ясап далынъда,
Сырдаш болып алынъда,
Сенинь ичюн Танърыгъа къанатларым ачкъайдым.

Маиыс 5—8, 1920, Акъмесджит

Бир адым авлакѣта мелешелик устюнде.
Анайчыгъым, этип имдат... еминимни буздым мен,
Ай заваллы, дерт козюньмен беклеп турасынъмы сен?
Насибинъ не?! Ал, Шевкетим, кылып ярасын кынаттынъ.
Саатлердже кыаршында сен, аслы ничюн джан аттынъ?!
Кель, ал юксек бутуларгъа бошыкъларгъа гыаип ол,
Эбет, батты кыайыгъымыз, тапылмады башкъа ел!...

— Токъта бираз...

Мумкюн тугъул.

— Джансыз кыаным,

Зарифем!..

— Буюн омрюм, варым, екъым! Татлы джаным,
Шевкетим.

* * *

Беш дакъкъадан сонъ авлакѣта бир бульбуль йырагъанда,
Зарифе эки элимен дагъылган сачларыны топлап, агълайджакъ
ола... Башындан не келип кечкенини бильмей, лякин озъ-озюни
башкъа бир алемде зан эте эди. Элиндеки, элининъ сьджагъын-
дан солган гульни котерип атты, бу вакъыткъа къадар гульни
элинден тайламагъан эди. Терен бир кокюс кечирди.

— Ах, не олды, делирдимми, ким алдатты, не яптым?
Эриштирме дертли бульбуль, янылыш бир елгъа саптым.
Бунынъ ичюн таптынъмы сен? Ах заваллы, анайым,
Кель кыаршыма, эи джеэннем, санъа атып янайым.

Тюшонди... тюшонди... агълады.

Иште, Феми Генч, намуслы кыыз бир дакъкъада екъ бола.
Бир авджы эр оны излей, коп джувура джорта да...
Бахытсыз кыыз! Гез алдана, кунеш коръмей чалт сола,
Ич тапылмай бир джан аджыр сефилъ кыалса ортада...

Майыс 9—22, 1922, Акъмесджит.

МЕКТЕП КЕРЕК

Бугунъ бизни бир этеджек,
Мектеп керек бизлерге,
Мектеп недир, татар акъам,
Айттылармы сизлерге?

Эки сатыр язы ичюн
Койден-койге юресинъ,
Джат халкъларгъа ялварасынъ,
Зор бересинъ тизлерге,

Илян, газет, коре кыоисанъ
Окъумагъа бильмийсинъ,
Мектеп ачып яшларынъа,
Озь козьяшынъ сильмийсинъ.

Пек кыолайты иште бирге
Кимлерге юз сюрмейсинъ
Джыйынларда озъ урбанъны,
Озь чуюнъе ильмейсинъ.

Мектеп керек, мектеп керек,
Мектеп керек, татарлар!
Мектеплеримиз болмаса,
Бизни акъсыз сатарлар,

Окъув бильген айнеджилер,
Терюмизге чыкъларлар.
Чалыштырып олар бизни
Байрам этип ятарлар.

Окьумагъан джайль инсан
Ич болмасын союндан,
Мектеплерге акъча топла,
Джыйынтардан, тойындан,

Ондан башкъа джайилликлер
Бизлерни коп сыкъарлар,
Мектеплерге иссе чыкъар,
Топракъ, тувар, къоюнъдан,

Эр бир койнинъ мезарлыгъын,
Бирер мектеп этейик,
Окъуйыкъ да чалышайыкъ,
Булутларгъа этейик,

Балаларгъа тербиеде,
Къомшуларгъа къарайыкъ,
Окъумагъа мырза, молла,
Эп бирликте барайыкъ,

Юртумызнынъ эр коюнде,
Бирер мектеп ачайыкъ,
Чалышайыкъ юксельмеге
Джайилликтен къачайыкъ.

Мектеплерни яшатмагъа
Къолайлыклар арайыкъ,
Бу къаранлык юртумызгъа,
Бильги нурин сачайыкъ.

Майыс 24—27, 1920; Акъмесджит

ЯШ ТАТАРГЪА

Дамарынгда къан къайнагъан чагъынгда,
Къоркъма, чалыш, гуллер ачсын багъынгда,
Эр кольгеден урьме, сакъын сакъынма!
“Акъ” ярдымджы сенинъ эки ягъынгда.

Борджунъ сенинъ халкъынъ ичюн чалышмакъ,
Эр фырсагъта сагъа керек алышмакъ,
Лякин акъкъа къаршы къылыч такъынма,
Ляйыкъ тугъул джат ишине къарышмакъ.

Къарт эмельге янъы темель къургъанда,
Заман сени сыкъса, сыкъып ольдирсе,
Джанчыгъыннынъ учке-дертке больдирсе.

Кене чалыш! Тенде джанынъ тургъанда,
Макъсалынъа бир кунъ бирден етерсинъ,
Кене “акъ” деп кокке учып кетерсинъ.

Майыс 27, 1920

ХОШ КЕЛЬДИНЪИЗ

Хош кельдинъиз, большевиклер, Къырымгъа,
Яшавымыз кирди башкъа къурумгъа,
Сайып-суйип къаршылаймыз сизлерни,
Къызыл достлар унутманъыз бизлерни.

Эгер бизим акъкъымызны берсенъиз,
Бизлерни де озинъыздай корьсенъиз,
Татар сизмен къол тутушып кетеджек,
Керек болгъан эр эрликни этеджек.

Сизмен бираз опыкелешип алсакъ да,
Азгъанакъай котеклешип къалсакъ да,
“Бир миллет” — деп таньсанъыз бизлерни,
Къызыл достлар унутмамыз сизлерни.

Энди бизлер унутайыкъ кечкенни,
Ишке салып акъикъатны сечкенни,
Биз уйрендик озюмизге керекни,
Дякин мисаль косьтерменъиз, эрекни.

Окъув, билъги, джолын ачыкъ ташланъыз,
Эр бир ишни акъкъа тартып башланъыз,
Эсе яшав, яшамагъа башлайыкъ,
Теклерни къайта баштан ашлайыкъ.

Деникиндай къынасанъыз, сыкъсанъыз,
Джангъы тиккен темелимизни джыкъсанъыз,
Эбет, бизлер “хас миллетчи” болурмыз,
Иш башында сизден айры къалырмыз.

Эй, хорлангъан, орьселенген, джарлылар!
Кбул этильген Чонгъар, Чатыртавлылар,
Уянынъыз эски донья салланды,
Нурсыз тургъан къара кунеш алланды.

Ноябрь 20, 1920

ОЛЮГЕ

Мезарында кызыл гүллер ачысын,
Күнөштөтүп яз джавыны джавганда,
Къара топрак салкын сувны савганда,
Ал наргозылер дятинье сачылсын.

Кунь къавушып, къаш къарарса ташында,
Мияв къушлар келип, къонып бакъыра,
Джанашанга бир аркъадаш чакъыра,
— “Сен заваллы тоймадынь” — дей яшында.

Тангада турып мезарында барганда,
— “Джаткъан джеринь нур болсун” — деп айтаман,
Баш ташында бир опе де къайтаман.

Ольген куню акъ кефинге сарганда
Ириттинь де, джылатмага башладынь,
Ничюн мени ялныз этип ташладынь?..

Февраль 14, 1921

КЪАРАСУВ

*Къарасув акъкъында бир шей
язмагъаным ничюн отъкелеген
Чобан кызы Зелиха тотайга*

Ай, Къарасув, Къарасув, къарт Къарасув,
Сен Дженнетнинь терюне къурулгансынь,
Джайлавлардан козюнге чалт бара сув,
Джаш чагында джуректен урулгансынь.

Къарувлысынь Къарасув къартайсань да,
Топрагында азизлер джайрап джата,
Бугунь эски кучюньни джокъ сайсань да,
Сенден чыкъкъан джигитлер эрлик сата.

Къарасувда къарт анам къар джалагъан,
Ят-ябанджы татарны хорлагъанда,
Душман сени айлакъ да пек талагъан,
Сыкъыштырып Къырымны зорлагъанда,

Пешман эттим мен сенден кеткениме,
Айланаджакъ мен сага къайтаджакъман,
Танърым шахид шай емин эткениме,
Дертлеримни тек сага айтаджакъман.

Къарасувнынь кузьдеки тойларында,
Боткъа пише, пирничтен я да тюйден,
Къызлар джурер аралыкъ бойларында,
Тойлардан сонь къызлары чыкъмаз уйден.

Къарасувнынь джашлары тойларында,
Джырлагъанда эвлерни зирильдетир.

Мырза, къара ёктыр ич сойларында,
Чингенеси давулны гурюльдети:

Къарасувнынъ бульвары, къарагъачы,
Мелешелик, чечеклик, шаир джурты,
Лякин бугунъ къуругъан дал агъачы,
Оны ичтен кемирген сыртнынъ къурты.

Къарасувнынъ дерт гулю, акъ къаясы,
Хан джамиси оксюздай монгылы тура,
Денъишмеген ичте де кокъ боясы,
Къарасувгъа баргъанда, джурек ура.

Ай, Къарасув, Къарасув, Къарт Къарасув,
Къоркъма кене тирильдинъ, яшайджакъсынъ,
Учлю-дёртлю эгизле, арт Къарасув,
Джанбы ачкъан бир гульге ошайджакъсынъ.

Февраль 19, 1921

БАГЪЧАСАРАЙ

Багъчасарайлы Айше тотайгъа

Багъчасарай, Хансарай, дертли сарай,
Кунеш акъшам сюзюлип къавушкъанда,
Мезарындан баш тиклеп Гирай къарай,
Кунъ сакъланып, ай тувып авушкъанда.

Багъчасарай дегенде козылериме,
Джылай тургъан бир оксюз кызы корюне,
Кзулакъ сал, эй тувгъаным, сезлериме,
Хансарайнынъ козы ташла бир терюне.

Кябесидир татарнынъ Багъчасарай,
Бугунъ халкънынъ козюнде хор болса да,
Татар кене кыбла деп онъа къарай,
Багъчасарай багында гуль солса да.

Багъчасарай деселер козы торлана,
Гонълум джоша, мугъайып къальбим джылай,
Ичке акъа козыашлар, джан хорлана,
Багъчасарай, йыкълдынъ ничюн булай?

Медресеси, мектеби, чардакълары,
Бирер тенбель ювасы — къаве болгъан,
Озы топрагъы, чай ичкен бардакълары,
Къавелерге татарлар кюйдай толгъан.

Багъчасарай, юкълама, баарь кельди,
Кунеш тувды, дюньяны ярыкълатты,
Кесерткилер, йыланлар талып ольди,
Сенинъ сабрынъ душманны айыкълатты.

Багъчасарай, багъчалар, багъчасы бол,
 Бульбуллеринъ джырласын, джырласынлар,
 Сен татарнынъ озь кучю акъчасы бол,
 Чечеклеринъ Кырымны сырласынлар.

Март 1, 1921

Агъамнынъ Саре квардашым ичюн язган
 шириден акълымда кълган ери:

Мен кьатнайман балалар багъчасына,
 Зарар кельмей бабамнынъ акъчасына,
 Энди достум кьыз болдым, окъуйджакъман,
 Язда ачкъан чечекдай кьокъуйджакъман.

АКЪЯР ЯЛЫСЫНДА

Фазиле ханым Рахимовагъа

Аккъаядай толкъунлар шувулдайлар,
Къаяларгъа урунып секиргенде,
Ялыдаки бульбуллер чувулдайлар,
Авлакъта бир къылычлы джекиргенде.

Къара денъиз гурюльдей, дертин айта,
Ярыкъ таньда кунь башын котергенде
Тап авлакьтан толкъунлар келип къайта,
Дерья джели — “Кель, достум, кель!” — дегенде.

Куле кельген толкъунлар арасындан,
“Аллы гули ольген гуль” бир корюне,
Ал къан акъа къальбимнинь ярасындан,
Акьып тюше гоньюльнинь тап терюне.

Толкъунлардан сораиман: “Ничюн сизлер
О акъикват къурбанын ашадынъыз?
Джол тапмаймыз бутунь де онсыз бизлер”,
Дейлер бизге: “Сиз янлышп яшадынъыз”.

Сёзлериме бир джевап аламайман,
Тек толкъунлар шувулдай, шувулдайлар,
“Чыкъ, бабамыз” деп айта джал алмайман,
Къатымдаки бульбуллер чувулдайлар.

Бир бордж болсын Фазиле тотай сизге,
Балаларгъа ялынынь ташларында
“Бу толкъунлар бир яра ачты бизге”
— Деп анылатмакъ пек кучюк яшларында.

Уйретинъыз балалар аныласынлар,
Заман оны бильмеди, аныламады,
“Ант эткенмен” шаркъысын чынъласынлар,
Акъикьбатны о заман дынълаамалы.

Унутмайджакъ биз оны айтаджакъмыз,
Парчаланып бу дюнья алынъганджек
Дегенине биз онынъ къайтаджакъмыз,
Дженнетке джол татаргъа салынъганджек.

Март 4, 1921

ЯШ ТАТАРЛАРГА!

Эй, хорланган, күүлукъ эткен джигитлер, яш татарлар,
Откъа, сувгъа, къангъа къаршы къаядай таш татарлар,
Бу фурсатта бизлер кене пармакъ тишлеп къалмайыкъ,
Халкъ сары май улешкен сонъ, бизлер торта алмайыкъ.

Биз заманны аныламасакъ, заман бизни аныламаз,
Кульгепеде айтышсакъ да, бизни кимсе дыныламаз,
Кульгепедай куль болыр да, кокке учып кетермиз,
Иш кечкен сонъ вай, шай экен, дер де, пешман этермиз.

Романовлар, Николайлар бизни джоймакъ истеди,
Авуз ачып бир сёз айтсанъ, атеш сачты, “сус” деди,
Татар кене пюрленмеди, алданмады, битмеди,
Бизни джоймакъ истегенлер макъсадына джетмеди.

Бу топракъ-топ парчаланса, джерни джутса дерьялар,
Бутюн дюнья откъа джанса, оксюз къалса керьялар,
Бизлер кене татар болып, татар тюрлю джатармыз,
Тарихларны акътардынъмы, бу сёзлерге къанармыз.

Къошулсакъ да, чалышсакъ да, бир ишке баш болсакъ да,
Джатлар кирген къапыларгъа биз де кирип толсакъ да,
Кене ишчи, джалшакъ табан, къара татар, татармыз,
Бильмейим мен не куньгедже бизлер джантыкъ сатармыз.

Ай, сув джарыкъ, джол такытадай том-тюз болып тургъанда
Халкъ джыйылып, сыр-сырдашып, джаны яшав къургъанда,
Ничюн бизлер анда-мында къоркъа-пыса джуремиз
Чалышкъангъа мыскыыл эте, я да дудакъ бюремиз.

Халкъ той эте, биз сарушмыз, юкъламагъа далгъанмыз,
Сув сыйырнинъ къаймагъындай уюшкъан да къалгъанмыз,
Козюмизни джалтыратып къалтырай да турамыз,
“Кель”, аркъадан, кель деселер бизлер четке бурамыз.

Аркъадашлар, эгер бизлер бу къусурныгъ корьмесек,
Халкъымызчон чалышмасакъ, джан талашып джурмесек,
Бизлер сойсыз, бузукъ къанлы, атсыз, джаяв татармыз,
Чыкъалмамыз бастырыкътан, биз эбедий джатармыз.

Къатты, кучлю яш татарлар, джыйылынынъыз айдынъыз,
Демесинлер джатлар бизге джыгъылдынъыз, тайдынъыз,
Къошулдькъмы анылашырмыз, чалышырмыз, чалышыр,
Шайте-шайте бу ишлерге алышырмыз, алышыр.

Юксельтейик бу джашлыкъны авеленсин, айлансын,
Бутюн татар яшы-къарты бир къазыкъкъа байлансын,
— Ай, татарлар, сиз дюньяны джутаджакъсыз, — десинлер,
Бизлер кене багъырайыкъ акъкъымызны берсинлер.

Майыс 30, 1921

КЪЫЗЛАРГЪА ПЕК ЯНАШМА!

Пек сыкъ этип эр кунь бир къызы корьсенъ,
Джетеклешип айтышып, джортып джурьсенъ,
О къыз якъын дост болыр сырын айтыр,
Ичине бир дерт салып, уйге къайтыр.

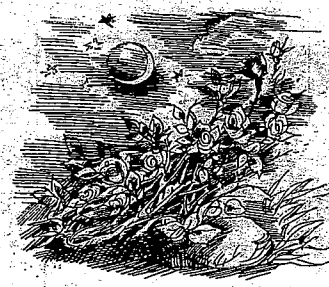
Оны илле джуректен сюерсинъ сен,
Тешегиньде джанарсынъ, куерсинъ сен,
Ах, вах этер, тюшюнор джаталмазсынъ,
Къасветинъни джуректен аталмазсынъ.

Энъ соньунда уйленир байланырсынъ,
Я маскъара бир алгъа айланырсынъ,
Башлар кунюнъ шай этип бош кечмеге
Мумкюн тугьул ондан сонъ вазгечмеге.

Энъ игиси къызларман пек якъындан
Таныш болма, амма ич бир якъындан,
Шай къызтеке болгъандан бир шей чыкъмаз,
Бираз тена яшасанъ дюнья сыкъмаз.

Иш саиби бир киши болмакъ ичюн
Къыздан бираз авлакьча болмакъ керек,
Эрте тугьул вакьтында солмакъ ичюн
Керек башкъа яшамакъ къыздан эрек.

Чигинме джур эй, достум, чигинме сюй!
Бир ойнаса бегимез яшлыкьта чюй,
Кечирирсинъ бир ишсиз яшлыгьынъны
Котер, басма козюнъе башлыгьынъны!

ДЖИГИТКЕ

Эй, джигит, къальбинъи ийшдырым урса,
Душманынъ коксюнъи тепмелеп турса,
Мезарынъ устуне сарайлар къурса,
Астындан кене де "акьман" деп багьыр,
Ярдымгъа джигитлер джигитин чагьыр.

Дерьялар буз болып устунъе джавса,
Парланса бу дюнья, бошлыкькъа авса,
Душманынъ сулюкдай къанынъны (савса)
Ичинъде джангъан от сенмесин, джансын,
Артынъдан къалгъанлар "джигит" деп ангьсын.

Эгер де къальбинъде джангъан от сенсе,
Менлигинъ къырылса, хорлыкькъа коньсе,
Чархынъ токътаса, терсине денсе,
Умютюнъ узюлип гоньютюнъ солмасын,
Джигитлик ич ольмез хавфынъ олмасын...

Июль 2, 1921

ТАНЪДА

Джурек ойнай, кьан кьайнай, джан талаша,
Ойло, муньло джатаман таньга якьын,
Бир йылдызман бир джап кьыз фал кьараша
Йылдыз айта "алданма, тюшон, сакьын"...

Кьыз йылдыздан айрыла, ал атлана,
Дарма дагьын копюртин сачын тарай,
Коклерни дерт долаша, кьанатлана,
Кулоп кьона кьатыма, магьа кьарай.

Бульбуллердай чельтиреп дертин айта,
Мен тешкерип кьарайман кьайта-кьайта,
Коп отурмай кьатымда учып кете,
Айландыра башымны, дели эте...

Молла саба эзаны чакьыргьанда,
"Ах кетти" — деп тешекте кьыбырдайман,
Кендже марка хоразлар бакьыргьанда,
Джуляли бир сез айтаман, шыбырдайман.

Медарсыз бир хастадай теним кьыза,
Сакьат джурек авлиге, гоньюль сызлай,
Асретлигим тазерип, дертим кьоза,
Ах, дегенде кьайнамай, кьаным бузлай.

Тань юкьусы болайтып нафле кете,
Деликьанлы чагьымнын сачмасы бу,
Джашлыкьта кьыз севдасы джанга джете,
Инсанда яшав гулюнинь ачмасы бу.

Август 9, 1921

*Кьырымтатар битараф конференциясына кельген векил-
лернинь койге кьайткьан сонь джемаатны джыйып айткьан
нуткьлары.*

— "Ант эткенмен" джырладыкь,
"Бейнелмишель" сырладыкь,
Шапырдаттыкь кьолларны,
Бельгиледик джолларны,

Кулоксизмен кьайттыкь биз,
Кьазакьча "реч", айттыкь биз,
Кунь кьарарлар берильди
Эм де кьол котерильди.

Энди аманлыкь боладжакь
Кьарган захире толаджакь
Береджекмиз тюркке таш,
О береджек бизге аш,

Бай, фукьаре тояджакь,
Экишер кьурбан сояджакь,
Татлар шарап сатаджакь,
Шарапкьа сув кьатаджакь.

Тырменлер де ишлейджек,
Халкь бир-бирин тишлейджек.

Джемаат:

— Кьазакьлар да кельдими?
Сизге джевап бердими?

— Э... унуттым айтмагъа
Докладларгъа къайтмагъа,
Поляковны чагъырттыкъ
Товарищ деп багъырттыкъ,

Сёз кыскасы алайы
Бизге доклад эттилер,

Арада бир талайы,
Дарылды да кеттилер.

Молла:

Вакъыфлар не боладжакъ?
Къайсы амбар толаджакъ?

— Вакъыф сизнинъ болмайджакъ,
Амбарынъыз толмайджакъ.

Мырза:

— Не боладжакъ савхозлар?
Туралжакъмы шай этип?
Башындаки джолсызлар?
Джуреджекми тай джетип?

— Савхозларны аладжакъ
Къолларына джарлылар,
Падвалгъа джол саладжакъ
Татлар, Чатыр тавлылар,

Бай, мырзанынъ уйлери,
Халкъкъа мектеп боладжакъ
Джаилъ татар койлери
Студентке толаджакъ.

Староста:

— Узатмаса пеземенк!
Сонъун айтса бизлерге
Бу дюнъяны тюзетмек,
Къалгъан экен сизлерге.

— Эски дертинъ къозмасын,
Сёзюнъ пек шай озмасын,

“Халкъ котеги” ашарсынъ!..
Сонъ тезерсинъ, яшарсынъ!..

Джемаат:

— Адам сен де... ташласа,
Къарамаса сен огъа,
Айды айтмагъа бащласа,
Мында кельдик биз шогъа.

— Сонъ дейджегим, акъайлар,
Джыйынны шай битирдик
Эм уянсын агайлар,
Деп биз селям кетирдик.

Ана битти, къайтынъыз,
Уйге барып айтынъыз;
Олла, бираз токътанъыз,
“Ант эткенмен” джырлайыкъ,

Болса арада сокътанъыз,
Эрабу да сырлайыкъ.

Джемаат:

— Айды айтайыкъ, айтайыкъ
“Ант эткенмен” айтайыкъ
Энъ сонъунда “обана”,
“Борлы” джырлап къайтайыкъ...

Август 10, 1921. Акъмесджит

КОЗЬЛЕРИ

Сейтумер Турупчыгга

Якъты мени ах шу кызнынъ сырма, эля козьлери,
Козьлерининъ сырын айта татлы-татлы сёзлери
Авзы, бурны бир шей тугъул, вай шу илле козьлери,
Шу кызчыкъкъа лайыкъ тугъул, шу козьлернинъ
озьлери.

Козьлерине бир къарасанъ озь суретим коремен
Ах, дегенде, атеш тоше тап къальбимнинъ тёрюне,
Шу кызчыкънынъ козьлери ичюн сатар эдим озюмни,
Ах, къатийим!.. Севда этти, козьлерине козюмни!..

Август 17, 1921

ЗЕЛИХА ТОТАЙ ЧОБАНЗАДЕНИНЪ АЛЬБОМЫНА

Юз бинъ яша къарт чобаннынъ къошта тувгъан джаш кызы,
Джольнъ болсын тувгъанынънынъ таптап кеткен бир изи,
Астынъдаки джуйрюгинъден ибрет алсын джититлер,
Согышкъанда утандырып, кыз джигитни огютлер.

Еди давул, он зурнагъа бир де борлы чалдырып
Алтын токъуз, бир алтын таш къошкъа къавлы салдырып
Тоюнъда мен куреширмен джанакъайман, ашырман,
Джорта-джорта къарагъачтан чельтекмен сув-ташырман.

Август 18, 1921

СЕЙДАХМЕД ТАТАРНЫНЪ КЫЗЫ АЙШЕ ТОТАЙҒА

Алла разы болсын деймен Айше-тотай мен саҕа,
Унутулмаз-бир “ядекяр” дефтер бердинъ сен маҕа,
Бу дефтерни сөзмен сырлар, миллий джырлар язарман,
Яшлай-ольсем бу дефтерге мезарынны кьазарман!

Сенинъ ичюн тилегим шу бахытлы бол, коп яша!
Кьартанамдай алгышлайым “Чокьмар кьадар май аша”,
Тувганынъдай кьавгьалжы бол, котекчи бол, козь чыкьар!
Чатыр-тавдан-тап Алтайҕа джуйрюк ойнат тоз чыкьар.

Татар ичюн гуль терек бол, устюнде гуль ачылсын,
Татар ичюн бир йылдыз бол, шавленъ юрткьа сачылсын,
Татар ичюн кьызыл кьан тек, ай кьаранлыкь, узун джол,
Татар ичюн урушкьанда, джан теслим эт, шехид бол!

Бу джигитлик вар белледи сенде меним козьлерим
Бельки саҕа аджджы келир айткьан татлы сөзлерим,
Чыкьалмам деп кьоркьсанъ эгер тошме сакьын дерьяҕа,
Бу сөзюмни ал йипекмен нагышла, тик керьяҕа.

Байла татар джараларын, кьанлы болсын джавлыгынынъ,
Шунынъ ичюн акьып кетсин гуль чечекдай савлыгынынъ,
Татарлыкьнынъ “эр кьызы” деп баш ташына язылсын,
Кьан текюлип, джав кьачырып, мезарынҕа барылсын.

Айткьанларым авур кельсе, сөзни алдым озюме
Ялан айтсам маскьара эт, тукюр, достум, козюме,
Кене кьайта бу сөзлерни айтаман мен тек саҕа,
Татар ичюн айтышкьанда умот бердинъ сен маҕа.

Сав бол, яша кьарт татарнынъ гоньлю кьырыкь джаш кьызы.
Козю-яшлы анайынънынъ кенджеси, бир йылдызы.
Тоюнъда ат чапар, озар, эм курешни алырман,
“Ант эткенмен”ны джырлар, тулуп-зурна чаларман.

Август 21, 1921

ТАТАР ШАИРЛЕРИНЕ

Алайымыз бирдай этип джырлаймыз да джырлаймыз,
Сонъ тым-тырыш бир-биримизнинъ чынълагъанын
дыньлаймыз
Асыл ким ичюн худбе окъуй, къайда кете бильмеймиз,
Булай этип бир татарнынъ козьяшыны сильмеймиз.

Чынъымыз шу татар ичюн буны-шуны этермен,
Татар ичюн окъумагъа Истанбулга кетермен!
Мен татарнынъ кок байрагъын омузындан алдырмам,
Тойгъа барсам чингенеге нотсыз зурна чалдырмам.

Алайымыз шу бир нотман тюм-тюз этип джырлаймыз,
Дюньягъа сёз тутгыраджакъ татар тилин хорлаймыз,
Бу меселе белли болды биз татарны сюемиз.
Чыракъ болып джанар-джанмаз къап-къаралай кюемиз.

Бизлер макътанув-копорин кечтик богъай, джигитлер?
Сыра кельсе, заман озса яш да къартны огютлер,
Мына мен де шундан бетер огютлеймен сизлерни,
Бираз джолсыз айтаман мен шундай эткен сёзлерни.

Биз къальбине киралмаймыз татарлыкънынъ, татарнынъ,
Аньламаймыз къальбиндеки гизли дертин татарнынъ,
Башкъа-башкъа, башкъа тильмен, башкъа зевкъман
айтамыз,

Салп-солп эте татар багъын балталай да къайтамыз.

Татарнынъ да озь тили бар, сюйгиси бар, зевкъы бар,
Манё, масал, чынълары бар — чечекли бир терен джар,

Башкъа тильмен, башкъа зевкълы джырны татар
джырламай,
Гонъли джошмай, джурегинден “ах джаным” деп
дыньламай.

Лермонтовнынъ, не Пушкиннинъ, не Фикретнинъ
сёзюне,
Ич инанмай чюнки исси уйгун тутгул озюне,
Мешребимизге биткен сасыкъ, джат отларны узейик
Майны сюттен айыргъандай бир сюзгючмен сюзийик.

Джигит чынъы джаш джуректен акъып чыкъсын сёзюмиз
Къачан болса шунда барып токътайджакъмыз озюмиз,
Озь койюнде, озь чечеги татарнынъ мон джырлары,
Къальбинден тышкъа чыкъмай сакълы къалгъан сырлары.

Иште буны тапып берсек татарнынъ озь къолуна
Бинъ бир джигит бир хакъ сёзнинъ къурбан болур
джолуна.

Сентябрь 9, 1921

КАДЕТ КЪАЧА

Кой ичинде арабалар шаттырай,
Бала-чагъа къоркъа, джурек къалтырай,
Кадет къача, деп акъайлар айталар,
Айгъырларны чельге сакълап къайталар.

Ор тюбюнде турмай топлар атыла,
Къуршун сеси салкъын джелге къатыла,
Генераллар кой ичинде джурелер,
Пешлеринден итлер талай-урелер.

Офицерлер солдатларны чакъыра,
— Чалт болынгъыз, къачамыз, — деп бакъыра,
Ахырлардан атны джетип кетелер,
Къаралтыны зыр-зыбыдакъ этелер.

Къойымызны, къозумызны соялар,
Тавукъларнынъ тухумлыгъын джоялар,
Эм динсизлер джер тепинип сёгюне,
Бабам гъарип ялварып тиз чёкюне.

Коксюмизге тюфек тиреп туралар
Кочирмеге пулемётны къуралар,
Яхшы айтсанъ да, яман анълай артыла,
Дамарлардан къара къанынъ тартыла.

Къартанамнынъ намазлыгъын алдылар,
Атларына джабув этип салдылар,
Хайнларнынъ Танъры кучюн алмады,
Анайымнынъ баш алтыны къалмады.

Ат, огюзни, тайларны да джекдилер,
Кой бошатып, джурткъа сабан эктилер,
Ат джем битти, откъа джанды негизлер,
Бундай этип койни тек сель тегизлер.

Шундай кунълер коръди гъарип башымыз,
Унутмасын буны бизнинъ джашымыз,
Тарихта бу бир ыз болып къалмалы,
Бизнинъ джашлыкъ бундан бир дерс алмалы.

Октябрь 8, 1921

ТАЛАКЪ

Къомшумызда Къуртмуратнынъ вар эди бир къарысы
Авзындаки тишлерининъ тюшкен эди ярысы,
Талакъ айтты бир кунъ Мурат апакабайын ташлады
Мехер ичюн апакабайы къавгъа этип башлады.

Чыбырдагъан дёрт баламан кимсесиз тул къалгъанда,
Заваллы Къурт джавчы салып, бу бикени алгъанда,
Сюфтеликке пек суйгенде гъарип Мурат къарысын,
Эвиндеки эшгъасынынъ багъышлагъан ярысын.

Шалын алып кетти апай, моллакбайны чакъырды,
Молла кельди, бир тоқюрди, бир ынъранды,

къакъырды.
“Эй, Къурт, талакъ айттынъмы?” — деп сорагъанда
Мураттан
Къалтыр-шалтыр джевап бере, Мурат кече сыраттан.

Инкъар эте, эшгъаны кетер деп къоркъа да къалтырай,
Моллакбайнынъ къонджалаздай ач козылери
джалтырай,
Ачувланып бу къавгъадан бизге бир шей тувмады
Туйды манькъа, чалт эследи апакабайын къувмады.

Айлана да апакабайдан: Айттынъмы бу? — деп сорай,
— Айтты, Моллакбам, эм эшитти Къуртборай.
— Ай Ширфинди, ялан айтма, къайда мында Къуртборай?
О тап саба кетти тавгъа, комюр ичюн тал торай.

Молла акабай: “Тоқтанъыз” — деп экевин де сустыра,
Айта башлай, Къуртмуратны бир кошеге пустыра.

— Тазелемек керек энди, сакъатлангъан никяхнынъыз,
Айтсам, мырза койден къувар, шай никяхсыз болсанъыз.

Беш фунт къаве, беш фунт шекер, бир черик эт берерсинъ,
Бабайларгъа дуа ичюн беш де кумюш телерсинъ.
Никяхнынъызны тазелермен татлы маббет яшарсыз,
Ондан башкъа къувулырсыз, халкътан тазир ашарсыз.

Разы бола бизнинъ Мурат апакабайман барыша
Татлы-татлы мушавреге моллакбай да къарыша,
Мына пимди олар энди къавгъа этмей яшайлар
Эр кунъ сайма, татар борек, сарыкъ бурма ашайлар.

Октябрь 24, 1921

АЧЛЫКЪ

“Ачнынъ алын токъ бильмез” — къартлар сёзю,
Мына шимди о сёзнинъ тамам озю,
Ачнынъ алын аныламай, къарны токъ бай,
Шериаткъа инсанлар хор бола шай.

Миллионларман, биньлермен ач къоранта,
Тек ач тугьул, сувукъта, къар боранда,
Джан чекише гъариплер, пек хорлана,
Корьсенъ джана джурегинъ, козь торлана.

Ташлап къача бабайлар эвин, элин,
Ачлыкъ тазе Къырымнынъ букти белин,
Эй, джигитлер, бу джурт шай сёнеджекми?
Мазлум татар бунъа да конеджекми?

Дамарында мерхамет къаны болгъан
Ачлыкъындан бурлукъып бенъзи солгъан,
Факъырларны тюшонип бир къарасын,
Ич аджымаз эмгегин, беш парасын.

Сеслеринден джорюльмей джол боюнда,
Сес де биткен тек джан бар бир союнда,
Ольгени де аз тугьул арасында,
Токъ тюшонсин, боларгъа къарасын да.

Ачлыкъындан делирген бабайлар бар
Озь баласын ашагъан анайлар бар,
Къардаш инсан баласы союлырмы?
Шайтып бизнинъ неслимиз джоюлырмы?

Шай биткенде бир якъта джарлы-джансыз
Бу бир якъта къарны токъ беш он къансыз,
Ашай, иче, чалдыра, тойда джайнай,
Буны корип дамарда къанынъ къайнай.

Къайда я о? “Видждан” деп бакъыргъанлар
Къардашлыкъкъа бизлерни чакъыргъанлар
Екъса онлар шимдилик джырламаймы?
Гоньюллерни яланман сырламаймы?

Эгер видждан эсери болса бизде,
Къарны токълар шаатсыз богъа сизде,
Борджымызны биз бутунъ бильмелимиз.
Ач етимлер козьяшын сильмелимиз.

Сонъу олюм болса да алайымыз
Биткенден сонъ къавузлы малайымыз,
Шай барабар багъыршып ольмелимиз
Ач етимлер козьяшын сильмелимиз.

Ким де буны борджумыз деп бильмесе,
Отъмегинден ачларгъа пай тильмесе,
Къысметине шайтанлар зехер къатсын,
Джерге батсын о инсан, джерге батсын.

Декабрь 20, 1921

ФЕНГЕ

Эй фен, эй фен, узун фен, бинь чюрю фен,
Бу дюньянынъ квазыгын ойнаттынъ сен,
Джигитликни чюрютинъ, харап эттинъ,
Токыга энди мензилге тамам джеттинъ.

Сенинъ ичюн коп киши дели болды,
Ортагыкъа бир такым фенджи толды,
Инсанларын яланджы, хырсыз этти,
Къан ичиджи джанавар, арсыз этти.

Эвелькиндай яшайыкъ фен болмасын,
Фенге бола дживанлар чалт солмасын,
Джакъты джанны шу Феннинъ татлылары,
Баш котерсин табият атлылары.

Ноябрь 7, 1921

ТАНЫШ БОЛДЫМ

Чалкъа тушип кунешлеп джата эдим
Куле-куле джувурип Мерьем кельди,
— Не кулесинъ шу, шартмек, отур — дедим,
— Келеятыр биревлер, турса, — деди...

Шай дегенджек къаршымда бир эки къыз,
Алтын айдай джалтырап пейда болды,
— Сез къатайыкъ шуларга да, Мерьем, биз!
Къуванч къаны козюме келип толды.

— Бакъырма сен, джетсинлер къатымызга,
Олар меним пек якъын танышларым,
Отурсынлар кельсин де къаршымызга,
Экевин де мен сагъа багъышларым.

— Джаным, Мерьем, солдаки яман дызман,
Тап узакътан козюме козь ташлады,
Якъын таныш болайым мен шу къызман
Битти сабрым гонълюмде той башлады.

Беш-он адым узакъта отурдылар,
Бирси кулоп Мерьемге селям берди,
Шакъылдашты багъчаны тотурдылар
Бизге къарап биреви къашын керди.

Мерьем айтты джур энди биз барайыкъ,
Сени таныш этейим мен оларман,
Шуларман таныш бол, бир къарайыкъ
Джетеклешир джурерсинъ сонъ боларман.

Бардык да шарт токтадык кыяларына,
Башта Мерьем “Мераба, кызылар!” — деди.
Бир кырадым кызыларнын башларына,
Энди селям сырасы магъа эди.

Кыуанчымдан унуттым селям сезин,
Хош кельдинъиз бу ерге дейджек эдим,
Айталмадым онынъ да тамам озюм
Джаргы-джурты “драствуй” кызылар, дедим.

Мерьем мени оларман таныш этти,
— Аркъадашым яш шаир Амди — деди,
Котерильдим, башым тап кокке джетти,
Кызыларнынъ да козылери менде эди.

Алчаракъ кызы кьолчыгын узаткъанда
“Макъбуле” — деп тияран шыбырдады,
Баштан аяк бойыма козы аткъанда
Кирпиклери, кыялары кыбырдады.

Отурдык да башладык соращмагъа,
— Окъуйсызми кызылар сиз, — деп башладым,
Алдын алып онларга джол ачмагъа
— Шайлы кызылар сизлерсиз, — деп ташладым.

Бир сырасын кетирип алчаракъ кызы
— Шаир — “поэтми?” — деп сорады,
“Стих” яза экенсиз сиз, аркъадаш, —
Шай деди де, козюме бир кырады.

Докъсан дакъкъа отурдык сонъ кыайттылар,
Мерьем кетти оларны озгармагъа,
— Савлыкман кыал, яш шаир, — деп айттылар
Олар кетти башладым сызгырмагъа.

Янгызы кыалган сонъ джаным нек сыкъылды
Яваш-яваш ойланып буны яздым,
Богъазыма санки бир дерт тыкъылды,
Тарсыкътым да пармакъман джерни кыздым.

Кельди козюм алдына алгыр кызылар,
Башладылар сёз кыатып ойнашмагъа
Достум кызыман корюштинъ кыальбинъ сызлар,
Хаял сени чагырыр кыайнашмагъа.

Алчаракъ кызы бир шейлер айта эди,
Кокси ачык, кьол керип, магъа кырап,
— Яш шаир, мен сюемен сени, — деди,
Алтын сары-сачларын майлай тарап.

Кыаным кызы, джаным дост, кызыны корьсем,
Башлайман мен язмагъа туталмайман,
Кече, куньдоз барабар кызыман джурсем,
— Айырылып мен ондан кеталмайман.

Юз яшасын шу кызылар, бинъ яшасын
Дюнъя ахрет онлардан айрылмайым,
Кыалпагымны сатайым, кызы ашасын,
Кызы: айды джур—дегенде кыайрылмайым.

Февраль 27, 1921

КЪЫЗЫЛТАШЛЫ ХАТИДЖЕ ТОТАЙҒА

Къавгъа эте турамыз, барышамыз,
Сонъ акълаша кене де къарышамыз,
Куньлеримиз шай этип оза кете,
“Мушаврелер” бизлерни (анда) эте.

Эр кунь акъшам отурша айтышамыз,
Яры гедже болгъанда къайтышамыз,
Бир терекнинъ чечеги сырларымыз,
Бир сабадан джырлагъан джырларымыз.

Бир кунь акъшам вечерден биз къайткъанда,
— Бир эр агъам екътыр, — деп сен айткъанда,
Сенде гизли бир къайгъу сездим, джаным,
Бирден-бирге уюды ойнакъ къаным.

Къан къардашынь бир агъанъ болмаса да,
Къальбинъдеки эксиклик толмаса да,
Ич мутъайма, аркъадаш, тюшонме сен,
Буны сагъа юрекден айтаман мен.

Бинъ яшасын биздеки аркъадашлыкъ,
Фариз тутгъул мутлакъ да къан къардашлыкъ,
Тоюнъда мен кошеге котерермен,
Могедекни туткъанда “тартыл” дермен.

Шайтып талий бизлерни айыраджакъ,
О кунь бизге къыямет сайыладжакъ,
Бир-биримизге пек авлакъ къаладжакъмыз,
Елджулардан бир хабер аладжакъмыз.

О вакъыт биз бу кунни тюшонгенде,
Кельди, кечти шу куньлер шай дегенде,
Гоньюль сызлап, козюмиз торланаджакъ,
Менлигимиз мутъайып хорланаджакъ.

Ноябрь 23, 1921

ДЖИГИТ ТЮРКЮСИ

«Бойна» макъамыман айтыла

Гуль багъчада гуль ачса алынмазмы?
Джигит болгъан кызларгъа джалынмазмы?

Гуль багъчада гуль ачса джигит узер,
Яшлар къаде котерсе кызлар сюзер.
Гуль багъчада гуль ачса кунь солдырыр
Кызлар къаде туткъанда яш толдырыр.

Гуль багъчада гуль ачса ич алдырмам
Джигит чыкъса кбаршыма ялындырмам.
Джигит аткъа атданса тюзгюн тутса
Къансыз, джансыз мешчанни джалмап джутса.

Мелевшеми, гуломи узыдирмен,
Къаделерни кызларгъа сюздюримен.

Ноябрь 28, 1921

УЛУ ОЗЕНЛИ АСИЕ ТОТАЙГЪА

“Атлыны атдан аладжакъ” — къартлар сёзю,
Шундай эткен бир кызнынъ тамам озю,
Сенсинъ джаным, къурт бике, ай коп яша,
Мамуд Алим дарыла, сагъа шаша.

Сен де мендай чалт кыза дувулдайсынъ,
Эв авдаргъан борандай зувулдайсынъ,
Айше кельсин акъкъынъдан курешкенде,
Кроваткъа йыкътырып тирешкенде.

Курешинъиз, ойнанъиз, бинъ яшанъиз,
Бир алманы болюнъиз, шай ашанъиз,
Аранъизда якъынлыкъ ич ольмесин,
Заман сизни айырып дёрт больмесин.

Хатидже де эр вакъыт къатынъызда,
Учюнъиз бир къайнашып ятынъиз да,
Танъ аткъандже айтышып сырдашынъиз,
Менмен сизнинъ дёртунджи къардашынъиз.

Шимди сизнинъ атешли сёзлеринъиз,
Такъдир этмий оларны озьлеринъиз,
Бир кунъ ола акъыкът сайыладжакъ,
Тегерекке намынъиз джайыладжакъ.

Инкъилипчы, котекчи бир шаркъ кызы,
Татар айдын кокюнинъ танъ йылдызы,
Болгъаныны корьгенде къуванырман,
“Кыз ичинде бир джигит!” — деп танырман.

Тюфек котер, кылыч такъ, “Ур” — деп багыр,
Шаркынынъ кинли кызларын сафкъа чагыр,
Гоньюлдерге ишлеринъ темель салсын,
“Жан Дарк” дайын тарихда адынъ къалсынъ.

Ноябрь 24, 1921

ДЖИГИТНИНЪ ДЖЫРЫ

Осман Деренайырлыгъа

Анамдан тувгъанда сезекли тувдым,
Кимсесиз болсам да, къарт союм къувдым,
Гоньюмде акъикъат ойнады турды,
Акъсызлыкъ корьгенде джурегим урды.

Къарсамба, белялар джолымны сарса,
Эскирген къайгылар къальбимни джарса,
Тюшюмде корьсем де къан, олюм, къавгъа,
Тишлерим сыкътым да къайрадым джавгъа.

Астымда тургъанда ал аякъ джоргъа,
Тозалмай тезмедим хорлыкъкъа, зоргъа,
Тавларны долаштым, къамчымны создым,
Аджеми асавман джюйрюклер оздым.

Халкъымнынъ къальбинде эскирин къалгъан,
Кинлерни сѣндюрип къайгылар салгъан,
Талиини къамчылар тартарман джолгъа,
Джигитлер фырматы кечкенде къолгъа.

Умютсиз джашлыкъны таптар да урар,
Эр вакъыт устюнде баш болып турар,
Сѣюзюмни диньлетир, айтарман, айтар,
Къаршыма арсланлар чыкъса да, къайтар.

Татарнынъ талиин озюм язарман,
Акъсызгъа мезарны озюм къазарман,
Яшасын дюньяда йыкъылмакъ, йыкъмакъ,
Борджудыр джигитнинъ акъсызны сыкъмакъ.

Фельсефе доньясын урмакъ истеймен,
Джититлик доньясы кьурмакъ истеймен
Гизлиден гизлиге бир сез де айтмам,
Акыкьат болдымы таш болса кьайтмам.

Дерьядай бир токътар, сонъ бирден ташар,
Ольсем де яшарман, кьалсам да яшар,
Халкъ ичюн ольдюрер, асарман, кесер,
“Истикъбаль джюйрюгим” джеллердай эсер.

Июнь 21, 1922

ДАРУЛЬМАЛЮМАТНЫ БИТИРГЕН КЪЫЗЛАРЫМЫЗГА

Мазлум джурты бизнинъ шаркъта танъ джеллери эскенде,
Джаньы тувъган кьарт джититлер джавнынъ джолун
кескенде,
Иште, бугунъ гьарип джуртнынъ бир гулю сиз ачтынъыз.
Солгъан татар доньясына коп умютлер сачтынъыз!

Ёкъсызлыкълар арасында Къырым ачтан ольгенде
Къара талий, къара халкънынъ умютлерин больгенде,
Анайларнынъ козьашлары джетиштирди сизлерни,
Джаш истикъбаль энди сизмен хайырласын бизлерни.

Кьарт доньянынъ кьурып кьалгъан чокъракълары
ташкъанда,
Эски кьартлар джаньы джолда изин джойип машкъанда,
Джетишинъыз акъкынъыз ёкъ, телли тотай болмагъа,
Керек бугунъ джититлермен бир сафкъа сиз толмагъа.

Озюнъиз къыз болсанъыз да, сезюнъиз эр болмалы,
Сизнинъ келин эвлеринъиз дженк болгъан джер болмалы,
Урмакъ, йыкъмакъ бугунъ хуриетнинъ темели,
Балавуздай чалт майыша урмагъаннынъ эмели.

Тек илиммен, тек бильгимен дертимизни айтсакъ да,
Мектеплерде пек коп окъып, закон билип кьайтсакъ да,
Шаркъта инкъиляп тувмаса, фельсефемиз, фенимиз,
Темель тутмаз, фенджиликмен ич тюзельмез белимиз.

Озь кучюне базанмагъан бу куньден сонъ яшамаз,
Акъкы ичюн дженильгенлер нафле котек ашамаз,

Къанлы мезарлар устоне мектеплерни къурмалы,
Кучъни къолъа алъандан сонъ фен, илиммен турмалы.

Иште: заман бу зор ишни истей бугунъ бизлерден,
Эм илимли, эм тюфекли биз истеймиз сизлерден,
Уянтайыкъ шаркъ къызыны, шаркъымыз деп джырлайыкъ,
Мелевшемиз гулюмизмен шаркъымызны сырлайыкъ.

Июнь 29, 1922

ШАРКЪЛЫЛАРГЪА

Тюрклеринъ музаффариети мунасебетийле

Джуреклер ойнай, къальплер джайнай,
Тюрк акъкъын истей, ал къаны къайнай,
Хаялджы юнан маскъара болды,
Озь эйилгигимен юзю къара болды.

— Акъкъымны бермем, аларман — дей тюрк,
— Намусым кефиль саларман, — дей тюрк,
Бир орнек болсын шаркъкъа бу къавгъа,
Бир огют болсын ольгенге, савгъа.

Тюркнинъ къавгъасы эмельсиз тугъул,
Кемалнынъ сёзю темельсиз тугъул,
Бугюн шаркъ ичюн къылычын къайрай,
Онынъ ичюн бугунъ тиллерге джайрай.

Джашлыгъы “тюркнинъ тюрк изин” тапты,
Хинд де эснеди, пармагын къапты,
Мысыр да бильди, макъсадын айтты,
Аджем де шашты, сёзюнден къайтты.

Бельки, бу къавгъа шай узар кетер,
Бельким, коп ерни тер-темиз этер,
Узасын, кетсин селлердай акъсын,
Акъсакъл шаркълы завкъына бакъсын.

Инглиз келе, франсыз къайта,
Дипломат хайын яланлар айта,
Инанма, эй тюрк, арыгынъ ёрма,
Оларгъа къаршы сен темиз турма.

Шаркылынынъ, тюркнинъ тек джаны бардыр,
Эр шейден юксек бир шаны бардыр,
Тапталмаз шанын, джигитдай олер,
Намускъа борджын къаныман телер.

Айдынъыз, айды, джигитлер айды,
Къутургъан джавнынъ аягъы тайды,
Барсын шу шаркъда къавгъалар болсын
Эски джылгъалар кене къан толсун.

Октябрь 4, 1922, Акъмесджит

ОМЮР КЕЧЕ

Бугунь болай, ярын шай этеджекмен
Кунъдешимнинъ артындан джетеджекмен,
Шай эте де кунълерни оздыраман,
Нафле джорта омюрни тоздыраман.

Кимерде шай вакъытлар болып кече,
Ич козь юммай, юкъусыз дерт-беш гедже,
Ойланаман, ойлана чыкъмай сонъу,
Аслы ишим дженемеи, кельмей онъы.

Белли тугъул алдымда кеткен джолым,
Екъ къатымда ярдымджым, бир онъ къолум,
Гонъюль кулоп къувангъан кунюм болмай,
Кеткен сайтын эксигим арта, толмай.

Омюр кече шай этип, вакъыт оза,
Болай терен тюшондим, дертим къоза,
Бир "такътасыз" бола да, джуремен сонъ,
Омюрни шай къайгъысыз сюремен сонъ.

Ай, сатайым анасын, олоп кетсем,
Эшни-достны озюме асрет этсем,
Бошлукъларда кене де къарышырмыз,
Агъа-къардаш бир болыр, барышырмыз.

Октябрь 27, 1921

ОКСЮЗЛЕР

Төпеси тошкен, бузулган, йыкылган бир татар эви.
Эки якта эки кьарт терек, секиз-он дане урбалары
джыртык, кьоллары, аяклары кирли оксюз балалар,
экишер-экишер бир-бирине даянып муляйим

мугайып отуралар.

Эписи бирден яваш-яваш джырлайлар:

Оксюз ольмез, орьселенир, кунь корер,
Залым талий коп оджаклар сендюрер,
Бир кунь келир биз де халкьдай джетермиз,
Бу талийни биз маскьара этермиз.

Балаларныо бириси аякька турып окьуй:

Бабачыгьым салдат алынып кетти герман дженкине,
Анайымман бир кьоранта яшай эдик биз кене,
Докьуз-он ай бабайымдан хабер-тебер болмады,
Сатып савдыкь малымызны бир чепомиз кьалмады.
Гьарип бабам барар-бармаз джараланган-урулган,
“Сабийлерим оксюз-кьалды” деп джан берип бурулган.
Аркьбадашы бабайымнынь шай хаберин кетирди
Бизге аслын бильдирмеди, тек джаралы дедирди.

Кьыз кьардашы:

Кьара талий анамдан айырды сонь бизлерни,
“Худайыма сымарладым, кьозуларым, сизлерни”
Джан алгьымда козьашыман шуны айтты анайым,
Ах, тувганлар! Кьайсы дертим айтайым да, янайым...

Эписи бирден джырлайлар:

Оксюз ольмез, орьселенир, кунь корер,
Ах, бу дженклер коп оджаклар сендюрер,
Бир кунь келир биз де халкьдай джетермиз.
Талий, сени, биз маскьара этермиз.

Экинджи бир бала аякька турып окьуй:

Анам, бабам бирден тифке тутулды,
Анам ольдю, бабам исе (зорман) кьуртулды,
Биз, куньсизлер, коп чекиштик, джылаштыкь,
Джолда джурюп балчыкьларгьа булаштыкь...

Кьыз кьардашы:

Бабам гьарип: “Шукюр баллар яз энди —
Орталыкьта хасталыкьлар аз энди”, —
Деп джурьгенде оразанынь башында,
Бир кунь акьшам тамам ифтар ашында,
Апансыздан халер тийди, авурды.
Бир геджеде кулон кокке савурды.
Бабайымнынь дженазесин озгьарып
Эки етим кьалдыкь джолда биз гьарип.
Зор куньлерни арткьа ташлап, кьалтырап,
Биз факьыргьа кунеш бабай джалтырап,
Акь яз башы ляле чечек ачкьанда,
Тифнинь халкьдан фасиети кьачкьанда,
Шай кимсесиз эки тувган джуремиз,
Халкьлар толу кьавелерге киремиз,
— “Джаным акьай, хайыр эт,” — деп айтамыз,
— “Уфакь екь” дей, мугьая да кьайтамыз.

Эписи бирден джылайлар:

Оксюз ольмез, орьселенир, кунь корер,
Ах бу олюм, коп оджаклар сендюрер,
Хорлансакь да бизлер бир кунь джетермиз,
Талий, сени биз маскьара этермиз.

Учунджи бир огьлан бала окьуй:

Ачлыкь, ачлыкь, тувганлар, эпсинден яман,
Джакьды, джыкьды, ольдюрди, бермеди аман,
Тенеширсиз, мезарсыз, кефинсиз олюм,
Индже мараз, сытмадай бу да бир келим.

Кьыз бала:

Оксюзлерни мыскьыллаган пакьылдай,
Джуртымызда миявкьушлар шакьылдай,
Ах, шу ачлыкь коп оджаклар сендюрди.
Коюмизни мезарлыкькьа дендюрди.

Эки бала бир-биримен айтыша:

— Капиклерни кель бир ерге салайыкь,
Сонь чеплюкден балыкь башы кьарайыкь,
Отьмек алыр экевимиз ашармыз...
— Джетишмесе, биз де сизге кьошармыз.

Башкьа бир бала:

— Тамам учь ай бир локьмасыз яшадыкь,
Тузлу тери, эски чарыкь ашадыкь,

Шапырған халкъ топракъ джалаб джалмады,
 Лаф этмеге тильде такъат къалмады.
 Къорантамыз ач бурлукъуп джаткъанда,
 Акъшам джетип нурсыз кунеш баткъанда,
 Бабам деги: "Мен кетейим, къарайым,
 Къомшу койде бир танышкъа барайым;
 Бельки бираз мысыр, малай алырман,
 Пек кеч къалсам, кече анда къалырман".
 Бабам кетти бизге къысмет къыдырып,
 Бизлер эвде мышыкъ союп сыдырып,
 Откъа атып чийли-пишти пиширдик.
 Ашап тоюп къурсакъларны шиширдик.
 Акъшам болды, саба болды, бабам ёкъ...
 Учъ кунъ кечти, афта толды, бабам ёкъ...
 Анам айтты: "Чыкъ да, балам, къарангыз,
 Билгенлерден бабангызны сорангыз".
 Бир ший тапмай къомшу койден къайткъанда,
 "Аман раббим, ярдым эт" деп айткъанда,
 Бир къоранынъ талдасына сыйыкъып,
 Олюп къалгъан бабачыгъым буюкъып.
 Бир къач кунъ сонъ анайым да шапырды,
 Къардашымны союп бизден яшырды,
 Бизлер корип, уркип, къоркъып джылаштыкъ,
 Къуачкъладыкъ, ал къанына былаштыкъ,
 Шайтып байгъуш анайчыгъым делирип,
 Олюп кетти баласына эль уруп.
 Ер еtimi бизлер къалдыкъ чышлакъ, ач...
 Эй къара ер, энди авзынъ бизге ач...
Этиси бирден джырашлар.
 Оксюз ольмез, оръселенир, кунъ корер,
 Залым тапип коп олжакълар сендюер.
 Бир кунъ келир биз турюльден джетермиз
 Бу ызлары таптап джоюп кетермиз.
 Биз оксюзлер эр вакъыт шай къалмамыз,
 Табиаткъа эр вакъыт хор болмамыз,
 Дебри келир бизге де бир танъ атар.
 Бу онгъанлыкъ бизге де бир джан къатар,
 Тарихнынъ бу сонъ джилъеси, назышыр,
 Келесяткъан къара къышнынъ языдыр,
 Дякин бугунъ, эй джемаат, сизлерден,
 Болса ярдым ярын сизге бизлерден,
 Яш истикъбалъ филанлары джетеджек,
 Къарт дюньяны бизмиз девир этеджек!

АЙРЫЛЫКЪ

Айшеге

Айгиди севда пек яман, ах бу джашлыкъ,
 Болмагъайды арада къан-къардашлыкъ,
 Бельки де шай къайгъулы болмаз эдим,
 Бельки де шай гонгюльден солмаз эдим.

Къасеветлер къабаргъан, джурек ойнай,
 Джашлыгъына даянмай къан да къайнай,
 Нурсызлана козьлерим, шавле къалмай,
 Шай да болса коп коре ич де талмай.

Ёкъ катымда сырымны анылагъан, ёкъ
 Язгъан дертли джырымны дынълагъан ёкъ,
 Ёкъ да, ёкъ да дюньяда кунеш, ай ёкъ,
 "Чюнки о ёкъ" эр шейде ольген, шай ёкъ.

Гъарип гонгюль узакъны козьлеп тура,
 Оксюз джурек токътамай, турмай ура,
 Ах бу яман "айрылыкъ" болмагъайды,
 Бу асретлик къальбиме толмагъайды.

Сонъу чыкъмай бу сёзни айта берсенъ,
 Айырылгъан дюньяда тек мен десенъ,
 Абдырайман, шашаман, баш айлана,
 Бирден къатып къаламан, козь байлана.

Айрылмадым, айрылмам Айше сенден,
 Шу сонъ сёзюм бир селям сагъа менден,
 Ничюн, Айше, къальбимни бузлатгынъ сен?
 Меним къатты гонгюльмни сызлатгынъ сен?

Ах сен, Айшем, сен Айшем, яктынь, Айшем,
Севда гуллон гоньломе тактынь, Айшем,
Меним сенсиз бир кунюм — бир узун йыл,
Дюнъя, ахрет сен меним козь яшым силь.

Майыс 27, 1922

СЫЧАНЧЫКЪМАН МЫШЫЧЫКЪ

Уй кьапымыз артында бир сычанчыкъ бар эди.
Сычанчыкънынъ ювасын тешичиги тар эди.
Кече чыкьа сычанчыкъ, рафта отьмек, май ашай,
Куньдюз кьача ювагъа, ята юкьлай — шай яшай.

Кьапкьан кьурдыкъ сычанчыкъ кьапкьангъа да

кормеди

Эм шундан сонъ ярамаз пек тасырдап джурмеди.

Оксюз кьалгьан сокьакьта бир мышыкънынъ баласы,
Ташлап кеткен анасы, кьарамагьан бабасы,
Бу кичкене мышыкъны агьам уйге кетирди,
Ашап осьти мышычкыкъ, эчкичикдай секирди.

Сычанчыкъны о бир кунь тутды, бувуп ашала,
Шундан сонъ о эр вакьыт, авджы болып яшала.

Август 11, 1921

ТАЙЧЫГЪЫМ

Меним тайым джирен къашкъа, къамыш къулакъ, ал аякъ,
Онънъ ичюн бар бир къамчым сабы къатты чом таякъ,
Саба сайтын агъам мени тайчыгъыма минсете,
Башын джете, къора бойы, яваш-яваш джурсете.

Бабам барса базардан бир эгер сатып аладжакъ,
Тепреч куню о эгерни джоргъа тайгъа саладжакъ,
Минеджек де мен тайымны кетеджекмен къошугъа,
Чельде джавлыкъ ойнайджакъман аллы-гулли пошыгъа.

Акышам устю джоргъалатып кошок къускъан тайымны
Сукъландырып къарап тургъан той буюги дайымны,
Киреджекмен кочюрмеден айдамакъдай тикленип,
Ат устюнде онгъа-солгъа къурма джайдай букленип.

Магъа буну уиреткен сонъ бабам сыйтай башымны,
“Джигит бол да кенче, огълум, силъ меним козьяшымны”
Мен де емин этемен сонъ “ат устюнде олермен,
Батырларман талашырман, джигит борджын телермен”.

Октябрь 6, 1921

ЧОЛПАНГЪА

Айнынъ ярыгъында джол тапышалмай,
Асрет, олермизми биз къавушалмай,
Таджымнынъ устюне къонгъан чолпанмы,
Нур сачкъан дерьягъа, джолгъа чолпаным.

Дертимиздайын айтышмасакъ да,
Ташлангъан къыздайын къайтышмасакъ да,
Барабар ойнадыкъ бала болгъанда,
Челлерде чечеклер ачып солгъанда.

Мойнунгъа мойнджакълар джалкъылдагъанда
Айдайын мангълайынъ балкъылдагъанда,
Багъчалыкъ, чечеклик бир кошечикте,
Ешиллик табийи бир телешчикте.

Экевмиз бирдайын отура эдик,
Къалпакъкъа гуллерни тотура эдик.
Бизлерни кунълеген пакъышджы шайтан,
Янагъынъ нар эди, къашларынъ къайтан.

О шайтан бизлерге ав салгъан экен:
Динсизнинъ къолунда бав къалгъан экен.
Яш эдик, бишмедик биз дертлешмеге,
Сырдашып, мунгъланып сонъ сертлешмеге.

Темиз эди къальбим чокъракъ сувундан,
Билеклеринъ сыкъа эдим бувундан.
Козьлериме къарай эдинъ джалтырап,
Мен де сени опе эдим къалтырап.

Бир тувган, бир экиз болып яшадыкь,
Бир тешекте, бир чанакьта ашадыкь.
Бахтымыз бизлерни бирден айырды,
Гурьдели девримиз мойын кьайырды.

Коклерге джокь болып кетгинь чолпаным.
Савулмаз бир дертли эттинь чолпаным.
Кьайласынь, эи меним асий мелегим?
Яткьанда, турьанда хакьтан тилегим.

Савлыгьыньда сени бир даа корьмек,
Бир дакькьа кьатыньда зевкь, сефа сюрмек.
Эйвах, омрюмде яшлыкь чагьымны
Сенинчюн яш-матем тутып оздырдым.

ТОКЪАЙГЪА

Эй тюрк-татар дюньясына шавле, нур сачкьан Токьай,
Кьара халкькьа ана тильмен акь елун ачкьан Токьай,
Дертимиз, арзумизны джырлагьан, айткьан Токьай,
Пек вакьытсыз гульдай солып, аслына кьайткьан Токьай.

Токьай, сенин кьыйметиньни савлыгьыньда бильмедик
Сен биз ичюн джан талаштынь, джырладын да, сайрадынь,
Талий сени хорлагьанда козьяшыньны сильмедик,
Тек башыньа, озь башыньа такьдирге тыш кьайрадынь.

Ничюн, Токьай, арамызда тань аткьанджек кьалмадынь?
Ничюн, Токьай, кьалып кене елбашчымыз болмадынь?
Бугунь матем тутамыз биз эшиталмай сёзюньни,
Екьлугьыньны пек дуямыз, хатырлаймыз озюньни.

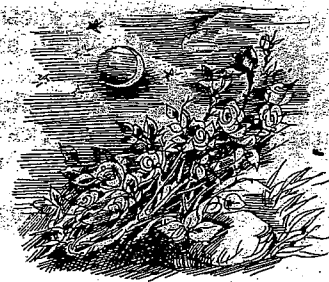
Устазымыз, чолпанымыз, сен башымызсынь, Токьай,
Джол косьтердинь джашлыкькьа сен о огьурсыз куньлерде,
Бир чыракьдай корьдик сени биз кьаранлыкь куньлерде,
Бугунь кене оджамызсынь, елбашчымызсынь, Токьай,

Дертли Токьай, моньлы Токьай, омрю кыскьа джаш Токьай,
Халкьчы эдип шаирлернинь ордусына баш Токьай,
Сенсинь, Токьай, кьалббимизде халкь сюйгюси яраткьан
Сенсинь, Токьай, бугунь бизни "кьара халкькьа" кьараткьан.

Инан, Токьай! Бугунь бу халкь кучюн алды кьолуна,
Талий чыкьып токьаталмаз энди оньинь джолуна,
Бакьыргьаньнынь, чакьыргьаньнынь сенин нафле кетмеди,
Ах, не языкь коралмадынь, омрюнь вефа этмеди.

Урьмет сагъа гюрк татарнынъ сайып сюйген Токбайы,
 Акъикъаткъа, халкъкъа бола джанлы кюйген Токбайы,
 Тарихымыз байрам этсин, козь айдынлар яшасын,
 Сендай шаир египтирди, Токбайымыз яшасын!..

Апрель 13, 1920

КЪАЙГЪЫ

Кичкене бир татар уйи, акъ къаянынъ тюбюнде,
 Миявкъушлар юва тепкен нетизининъ четинде,
 Кузь-вакыты джавун джава кечелернинъ кобинде,
 Таньгъа якъын итлер уре кочюрменинъ огюнде.

Заваллы ана ит сесинден къымшана, бир сес сезе,
 Козин ача келинини уянтмагъа сѣз тизе:

—Шерифе! Тур, балам, итлер уре!..

Къаралтыгъа ашна болгъан бильгили бир джат кире.

Келин бирден сескенип: — Ким экен о, — силькине,
 — Къулакъ салдынъызмы, анай, ит урювининъ илькине,
 Эки-учъ йылдыр эр кече дѣрт-беш кере уре,
 Бизни алдатып, абдыратып салкъын-сабыр, дерт бере.

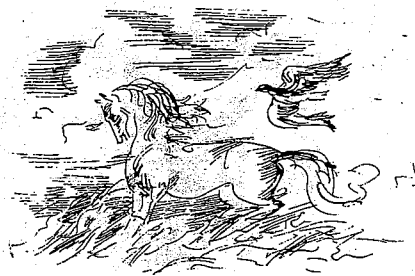
Эй, яраббим, ким экен шу? Ит огъа достлукъ эте.
 Бабалы оксюз-Османчыкынынъ ель бешитин тербете,
 Бирден-бирге пенджеренинъ тасырдысы эшитиле,
 “Анай, анай, Шерифе” — деп яныкълы бир сес келе.

Ана, келин джевап бермей, белли-я, тиль курьмеле,
 Шымар эте бир-бирине — “Уй къапыны сюрмеле”.
 Пенджереге кельгеннинъ сеси бир даа тукселе,
 “Таньмайсызмы ёкъса, анай? Келининъден мужде тиле”.

Асрет ана: “Вай, балам, кельген!” — деп... байыла,
 Келин кете къоджасына къапы ачагъа къойыла,
 Дертли, джарлы къорантагъа бугунъ байрам сайыла
 Байрам тугъул, гонъюлине мунълы къайгы джайыла.

Яш келинчек козьяш тѣкип, кьоджасына сарыла,
 Черли джигит "джибер мени" — деп азгъаначыкъ
дарыла,
 Келин джылай, эм такьмакылай, кьайнанагъа бурула,
 "— Анай, улунъызнынъ кьоллары ёкъ" — мунъ
юреклер урула.

Январь 11-24, 1920, Акъмесджит

АРФЕ КУНЮ

Анам алгъан сылавучын оджакъ башын аялай,
 Ичкер уйде уйкен абам пештималын саялай.
 Биз де кирдик амамлыкыкъа аркъамызны джувамыз,
 Сув къуюшып, сабунлашып белимизни ювамыз.

Дженгем кирди озь уюне, уюн джая, джайрата,
 Бабам къурбан пычакъларын къайракъчыгъа къайрата.
 Къартанамыз ясин окъуй, акъшамлыкъ аш пишире,
 Къыйгъачаны сюзюп-сюзюп сары майгъа шишире.

Биз де джезбени толдурып, къоргъа табан сюремиз
 Къомшуларгъа сонъ къыйгъача улештирип джуремиз.
 Акъайларнынъ алайы да экиндивге кеттилер
 Къарасувгъа кеткенлер де, койге къайтып джеттилер.

Мазин акъай гурь давушман экиндини окъуды
 Эр оджакъта бирдай этип къыйгъачалар къокъуды.
 Акъшамлыкъ аш ашамагъа алайымыз отурдыкъ,
 Къыйгъачаны сым-сыкъ этип, къурсакъларгъа тотырдыкъ.

Бираздан сонъ бабамалар ятсыгъа деп кеттилер,
 Къартий масал айтты, акъам бизни тыраш эттилер.
 Яры кече якъынлагъан эди бизлер яткъанда
 Сонъки къурбацлыкъны бабам туварчыгъа саткъанда.

Мен тѣшекке киргениммен джайрагъан да къалгъанман
 Ыштанымны буклеген де, баш астына салгъанман...
 Пек зевкълы, коп джемишли байрам коръдим тюшомде,
 Бир коп чапкъын балачыкълар къувып келе пешимден.

Ноябрь 28, 1920, Акъмесджит

МУБАЛИГЪАДЖЫ ШАИРГЕ

Табиатны язсанъ эгер, тавны-ташны джылатасынъ,
Далгъаларны сеилендирсенъ, ерни, кокни сылатасынъ,
Къате къайтып атең, алев кечсе эгер акъылыңдан,
Булутларны джагъаджакъсынъ танъринъе пакъылыңдан.

Пычакъ, тюфек деген шийни сагъа бермек-пек къазалы
Коре къойсанъ бир бай, мырза, имам, хатип, оразалы,
Орталыкъкъа къан къуяджакъ, сачып-кесип асалжакъсынъ,
Якъындан козь батырмасанъ, къош тюфекни басаджакъсынъ.

Тоз думанны язалжакъ да, башта-кокдай гурюльдейсинъ,
Тракторны макъгайджакъта къара джердай зирильдейсинъ,
— Джавун джава, — дейджек болсанъ, “туфан” сагъа
бир азыр аш,

Зийтунмен чай сагъа коре эки козьмен къап-къара къаш.

Абул-къубул шиир язып айтсанъ эгер акъчасына,
Къалем, балта алып кирсенъ арув шиир багъчасына,
Балталарсынъ баш-аягъын, унутарсынъ эсер бир джелъ,
Везин-мезин ольчюси екъ, къафиенъ де бир-бузукъ-тель.

Шиир тувул джыр язып халкънынъ башын авурткъанджек,
Орталыкны бербат этип, тоз-топракны савурткъанджек,
Язмагъанынъ беш къат арув, не исе, достум, сонъу хайыр.
Энъ сонъунда бу сезлерден сен магъа да бир пай айыр.

Январь 14, 1927, Акъмесджит

АЛМА ШУ КУНЪЛЕРИ

“Яблочко” ээгисинен айтыладжакъ кулькю тюркюси

Падишах Николай тошпорильди тахтындан
Айталжакъман сизге факъыр халкънынъ бахтындан,
Большевик эм меньшевик бек сыкълет кечине,
Къырав тюшкен фронтта кадетнинъ кучюне.

Акъмесджитни сорасанъ, къачып кельгенлер толгъан,
Окъумыш яш чуфутлар алаиы коммунист болгъан,
Хырсызларнынъ биревси бир кассагъа далгъан,
Бир кереди бир мильон къалп акъча алгъан.

Отъмекнинъ фунты фурунда он кумюшке чыкъкъан,
Тойда яшлар боразангъа бинъер кумюш тыкъкъан,
Чыбырып джурё джолларда бир коп къылыч такъкъан.

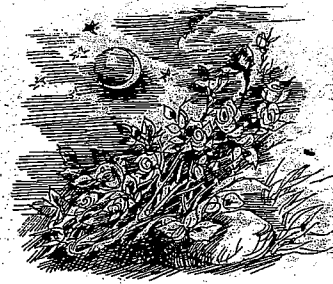
СПЕКУЛЯНТ

Куплет

Спекулянт акъай бойнун бурып джуре,
Джатакъ малнынъ учеткъа алынъганын коре,
Кягъыт къаш паралар отмей къолда къалгъан,
Отер беллеп, заваллы, буклеп джыйып салгъан.

Бағламасы. Ах паралар, паралар, яланджы паралар
Биздайларны алдатып, акъылынъны алалар.
Къатсин синъри энди? Чареси къалмагъан,
Ишчи халкъы оны союзгъа алмагъан.

Къайда кирсе, огъа къалын къурсакъ дейлер,
Бир къач чувал аркъанман котер, турсат дейлер.
Ах, паралар, паралар, яланджы паралар,
Бу паралар инсаннынъ акъ юзюни къаралар.

БИРЛИК

Бирлешийик туранны тирильтмеге,
Бутюн Ислам алемин бир этмеге,
Душманлардан, къуршундан, окътан къоркъмай...

Январь 27, 1921

УЯНЫҢЫЗ, ТАТАРЛАР!

Эй, Москва оглеринде арсландайын чарпышып,
Атлар ойнаткыан татар,
О вакыт бир ерине бинь бир душман окъ атар
Болса, кьаршы турдынъ йылдызлардай тартышып.

Душман сенинъ зарарынъа айнеджилик эткенде,
Инсанлыккъыа ярашмайджакъ тюрлю шайтанлыкъ этип:
Эринъ, кызынъ бирлик болып, урушмагъа кеткенде,
Сагъа тав, таш тюм-тюз эди турмай ойтанлыкъ этип,

Сен душманны бош йибердинъ джайлавдаки йылкыдай,
Акылыларны кьапамадынъ кийик кадет халкындай.

Айта кьойдым.

Окьумасанъ, алып сатсанъ сонъ отьмекке тоярсынъ,
Десте-десте акъчаларны джелчигинъе кьоярсынъ.

Март 20, апрель 18, 1920

МЕКТЮП

Бу куньгеджек сизден сырым гизледим,
Къальбинъизге гизли бир джол изледим,
Къарар бердим ичимдекин айтмагъа,
Гьурурланма, сен де сырынъ айт магъа.

Эр кунь акышам келесинъ сен тюшюме,
Сарып ала къальбимни бир ушюме,
Коктен келип киресинъ де кьойныма,
Сармашыкыдай сарыласынъ бойныма.

Абдырайман, сескенемен, тураман,
Бирден лампа эскенджесин бураман,
Ясланаман тешегимнинъ тюрюне,
“Ах”, дегенде, акъ джигерим корюне.

Уйде ёксынъ, сакъланасынъ, кьачасынъ,
Асретимни тазертесинъ, ачасынъ...
Джылай, джылай сарынаман, джатаман,
Ойланаман, кьасеветке батаман,

Инсан эт де, акъыз, кьабул эт мени,
Сатып алгъан эсиринъдай джет мени,
Козъ яшларым этегинъе текюльсин,
Ичимдеки тамарлы дерт сёкюльсин.

Назлангъанда сесим битип, кьарылып,
Къулач ачып, акъ бойнынъа сарылып,
Дудагъымны ал эрнинъе тийдирсем,
Авузынъа сырларымны ийдирсем.

Сенчон кьояр эдим джаным ортагъа,
Дуаджы бол лятимде тортагъа,
Дюнья ахрет кьуулыгъына разыман,
Джевабын яз бир кьач сатыр языман...

Ноябрь 20, 1920

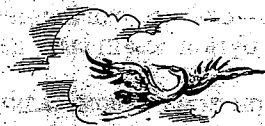

**“ШИИРЛЕРИНЪНИ НИЧЮН
БАСТЫРМАЙСЫНЪ?” — ДЕГЕН ДОСТУМА**

Ах, кьатийим, аркьадаш, кунешим ёкъ,
Сырдашмагъа, айтагъа бир эшим ёкъ,
Джатнынъ кьара кунеши арыкьлатмай,
Онъгъанлыкь ёкъ, онларны арыкьлатмай.

Апансыздан бир кече кунь туваджакь,
Кьалемиммен душманны мен кьуваджакь,
Шиирлерим алтынман язаджакьман,
Шиир язып, кучь кетип, азаджакьман.

Ноябрь 27, 1920

ОПЬКЕЛЕВ

.....2e

Бетиме бет, козь тикип къарап тургъанда,
Мен озюмден кече, ойгъа даламан,
Дук-дук этип коксюм, къальбим ургъанда
Ташдай къатып къала буздай таламан.

Шырныкълы, ярыкъ сырлы козылери,
Ислеримни ичке гарта алалар,
Эркеленип, кулип айткъан сезлери,
Джурегиме бирер джара салалар.

Нар алмадай къызыл гуллию янагы,
Козылериндай тыштан ичке оюла
Оймакъ авзы—суюгю, севда чанагы,—
Къыбырдаса бутюн къайгъым джоюла.

Мемелери асма юзюм салкъымы,
Бир ашарлы бала тослю къыбырдай,
Акь памыкъдай безаз, йымшакь алкъымы
Къыбырдай да, авзы айта, шыбырдай.

Кулюмсиреп къашын чатып сюзюле,
Сонь бир сезин айтып арткъа бурула,
Ичеклерим тюттен къопа, узюле,
Арада башкъасыман лафкъа къурула...

Хайырсызнынъ мени ташлап кеткени,
Джурегим ура, къатып къаламан,
Башкъасыман ойнап шакъа эгкени,
Джаным сыкъа, хата айтып саламан.

Эй, утанмаз, эки юзюлю ярамаз,
Ничон мени ялан сезмен алдаттынъ?
Эр корьгенни, киши дост деп къарамаз,
Хаялымда ялан севда яраттынъ.

Тамшандырып севда эттинъ озюнге,
Къанмайджакъман айткъан ялан сезюнге,
Емин эттим, сагъа лянет этмеге,
Башым сенден айырып алып кетмеге.

Ноябрь 27, 1920, Акъмесджит

ЯШЛЫГЫНА ТОЙМАЙ ОЛЫГЕН АРКЪАДАШЫМ ЯЯ ФЕРИТКЕ

Биз кетемиз, сен кьалдынь, сафны больдинь,
Фидандай бир джаш эдинь, Ферит, ольдинь,
Шу огьурсыз дерт сени алды кетти,
Джаш олюминь магъа пек тесир этти.

Ёкъсуллыгын, ачлыгын ич айтмагъан,
Койге язып бабаньны мугъайтмагъан,
Шай менликли, бир ичли бала эдинь,
“Юз сюръмем” деп, таш кьатып кьала эдинь.

Сувукъларда урбасыз, джолда-тышта,
Аязларда, кьарларда, кьара кьышта.
Джан талашып, гедженъни, куньдюз этип,
Эр кунь саба бир саат джаяв кетип,

Пек зорлукъман окьудынь, бир дерт кьаптынь,
Сен бу индже маразны бундан таптынь.
Кьан тюкюрюп, кьан кьусып, дердинь артып,
Мен тоньлонъни алгъанда, ичинь тартып,

— Ах, Амди, мен Кьырымгъа кьайтсам эгер,
Турар эдим... — дегенинь шунчюн мегер...
Эй бахьтсыз, омюрсиз, талиисиз сен,
Комюльген джаш кемирчек, чорюген тен,

Истанбулгъа буньчюн кеткенмединь?
Джан чекишип ольмекчюн джеткенмединь?
Акьрабасыз, анасыз эм бабасыз,
Джат ерлерде тувгъансыз, асабасыз,

Джан аджырынъ, сырдашынь, сени сюйген,
Сенинь ичюн джылагъан, джанып куйген,
Кимсечигинь екъ эди, заваллы джаш,
Кимлер тикти башынъа бир кьара таш?

Дженазенъни котерген, кьабир кьазгъан
Васиетинь дыньлагъан, бизге язгъан,
Эки курек топракьны джыйып-терип,
Мезарынъа толдурып, кьолун керип,

Дуа эткен бир инсан табылдымы?
Ачыкь кьалмай мезарынъ джабылдымы?

Январь 12, 1927, Акъмесджит

